

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

**ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**АДМІНІСТРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

Підручник

Колектив авторів

Керівник –
доктор юридичних наук, професор,
С.М. Алфьоров

Дніпропетровськ
2012

ББК 67.9(4УКР)301.163.1

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
(протокол № 3 від 20.11.2012 р.)*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

доктор юридичних наук, старший науковий
співробітник **Мельник Р.С.**

доктор юридичних наук, старший науковий
співробітник **Гуржій Т.О.**

доктор юридичних наук, професор **Кузьменко О.В.**

Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ: особлива частина: Навч. посібник / Кол. авт.; кер. – д-р юрид. наук, проф., С.М. Алфьорова. – Дніпропетровськ : 2012. – 303 с.

У підручнику з урахуванням змін і доповнень до законодавства , типової навчальної програми відповідної дисципліни, розглянуто особливості адміністративної діяльності окремих підрозділів міліції, а також специфіка адміністративно-правової діяльності органів внутрішніх справ щодо окремих напрямів та сфер діяльності міліції

Для курсантів, слухачів вищих навчальних закладів Міністерства внутрішніх справ України, які навчаються за спеціалізацією «Правоохоронна діяльність», «Громадська безпека», а також працівників міліції громадської безпеки.

Колектив авторів:

д.ю.н., доцент Мінка Т.П., к.ю.н., доцентом Обушенко О.М., к.ю.н., доцент Заброда Д.Г., к.ю.н. Голобородько Д.В., к.ю.н. Кононець В.П., к.ю.н. Кривий А.О., к.ю.н., доцент Миронюк, к.ю.н. Легеза Є.О., к.ю.н. Логвиненко Б.О., к.ю.н. Мислива О.О., к.ю.н. Припутень Д.С., Репан М.І., Гаркуша В.В.

З М І С Т

ПЕРЕДМОВА

РОЗДІЛ 1. АДМІНІСТРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОКРЕМИХ ПІДРОЗДІЛІВ МІЛІЦІЇ

- 1.1. Зміст адміністративної діяльності міліції громадської безпеки
- 1.2. Адміністративна діяльність транспортної міліції
- 1.3. Адміністративна діяльність Державної автомобільної інспекції
- 1.4. Адміністративна діяльність міліції охорони
- 1.5. Адміністративна діяльність судової міліції

РОЗДІЛ 2. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ЩОДО ВИКОНАННЯ ПРІОРИТЕТНИХ ЗАВДАНЬ У СФЕРІ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ І ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

- 2.1. Адміністративна діяльність міліції щодо забезпечення протидії нелегальній міграції
- 2.2. Адміністративно-правова діяльність міліції щодо протидії насильству в сім'ї
- 2.3. Адміністративно-правова діяльність міліції щодо забезпечення правил дозвільної системи
- 2.4. Адміністративно-правова діяльність чергової служби ОВС

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

ВСТУП

Розбудова демократичної, правової держави, головним завданням і змістом діяльності якої є утвердження, забезпечення і захист прав та свобод людини і громадянина, набула особливого значення. Виконання цього завдання пов'язане із вирішенням ряду складних політичних, економічних, соціальних і правових проблем, які переживає Україна. Одним з найбільш небезпечних соціальних лих залишається криміногенна ситуація, що характеризується зростанням кількості протиправних посягань на права і свободи громадян, власність, громадський порядок і громадську безпеку.

За цих умов велике значення з боку держави і суспільства надається підвищенню ефективності правоохоронної діяльності, провідна роль в якій належить органам внутрішніх справ. На ці органи покладається широке коло завдань щодо забезпечення особистої безпеки громадян, захисту їх прав, свобод та законних інтересів, запобігання правопорушенням та їх припинення, охорони і забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, захисту власності від протиправних посягань, притягнення правопорушників до відповідальності тощо.

Виконання цих завдань здійснюється у процесі реалізації основних функцій міліції, серед яких адміністративна діяльність посідає одне з найважливіших місць.

У зв'язку з цим у вищих навчальних закладах МВС України викладається навчальна дисципліна «Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ» для курсантів 3 курсу усіх факультетів.

Навчальна дисципліна «Адміністративна діяльність ОВС» – це система знань про врегульовану нормами адміністративного права, виконавчо-розпорядчу, державно-владну діяльність органів внутрішніх справ, пов'язану із забезпеченням прав і свобод людини, громадського порядку і безпеки, попередженням й припиненням злочинів та правопорушень.

Адміністративна діяльність ОВС відноситься до дисциплін циклу професійної та практичної підготовки, що визначаються за вибором навчального закладу.

Предметом дисципліни є врегульовані нормами

адміністративного права внутрішньо-організаційні та зовнішньо-організаційні суспільні відносини, що виникають в діяльності органів внутрішніх справ під час виконання ними завдань з охорони громадського порядку і безпеки.

Вивчення дисципліни спрямовується на формування у працівників міліції знань, вмінь та навичок, які відповідають професійно-кваліфікаційним характеристикам основних посад працівників Міністерства внутрішніх справ України (Наказ МВС України №301 від 24 березня 2006 р.) та завданням, які ставляться перед міліцією на конкретному етапі розвитку українського суспільства, що передбачає досягнення такого рівня підготовки курсанта, при якому він повинен:

Знати: *1) на понятійному рівні:* основні положення законодавства України, що регулює адміністративну діяльність; завдання основних підрозділів міліції щодо охорони громадського порядку і безпеки; види заходів адміністративного впливу, які застосовуються працівниками міліції під час виконання завдань з охорони громадського порядку; *2) на фундаментальному рівні:* особливості змісту суспільних відносин, що виникають під час адміністративної діяльності ОВС; основні проблеми, які є актуальними для органів внутрішніх справ у сфері охорони громадського порядку, безпеки та протидії правопорушенням; тенденції щодо подальшого розвитку суспільних відносин у сфері охорони громадського порядку та безпеки, а також напрями реформування органів внутрішніх справ у конкретний період часу; *3) на практично-творчому рівні:* систему, структуру та основи організації адміністративної діяльності підрозділів міліції; порядок застосування заходів адміністративного примусу; форми взаємодії органів внутрішніх справ з іншими правоохоронними органами, місцевим самоврядуванням та громадськістю; зміст процесуальних документів, які складаються під час адміністративної діяльності ОВС.

Вміти: *1) на репродуктивному рівні:* відтворювати основні поняття та категорії, що відображають сутність адміністративної діяльності ОВС, а також положення нормативно-правових актів, що регулюють адміністративну діяльність ОВС; *2) алгоритмічному рівні:* довільно використовувати засвоєні знання для розв'язання типових

ситуацій, що виникають під час професійної діяльності працівників міліції, а також організовувати свою діяльність на основі певного алгоритму; складати необхідні адміністративно-процесуальні та інші документи; 3) *на евристичному рівні*: орієнтуватися у процесі зміни професійних завдань та ускладнення оперативної обстановки, знаходити шляхи розв'язку нетипових задач, що виникають під час охорони громадського порядку і безпеки, спілкування з громадянами і правопорушниками; 4) *на творчому рівні*: переосмислювати наявні знання стосовно нових фактів; адаптувати раніше отриманий досвід до змінних умов та нестандартних ситуацій; варіативно розв'язувати професійні завдання; у вмінні самостійно вести експериментальну, науково-дослідницьку діяльність.

Дисципліна „Адміністративна діяльність ОВС” вивчається одночасно з опануванням дисципліни „Адміністративне право” + м. „Адміністративна відповідальність”.

Вона має тісні структурно-логічні зв'язки з такими дисциплінами, як „Тактико-спеціальна підготовка”, „Основи управління в ОВС”, „Адміністративний процес” тощо. Є базовою для таких дисциплін спеціалізації при підготовці фахівців для міліції громадської безпеки, як: „Адміністративно-правове регулювання міграційних процесів (паспортно-візова служба)”, „Організація і тактика міліції громадської безпеки”, „Організація служби дільничних інспекторів міліції + зв'язок з громадськістю”.

Дисципліна ґрунтується на положеннях Конституції України, законах України та підзаконних нормативно-правових актах, що містять норми права, якими регулюються суспільні відносини, що регулюють адміністративну діяльність ОВС. Особливу увагу приділено відомчим нормативно-правовим актам МВС України, позитивному досвіду діяльності підрозділів міліції у сфері охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, тенденціям реформування системи та структури ОВС.

„Адміністративна діяльність ОВС” як навчальна дисципліна складається із загальної та особливої частини (містить два розділи), які поділені на три модулі. Це видання присвячене характеристиці Особливої частини навчальної дисципліни.

Так, у першому розділі *особливої частини* висвітлюється

специфіка адміністративної діяльності окремих підрозділів міліції: міліції громадської безпеки, транспортної міліції, судової міліції, міліції охорони, державної автомобільної інспекції; їх взаємодія між собою, іншими підрозділами ОВС, правоохоронними органами, органами місцевої виконавчої влади і самоврядування та громадськістю.

Зміст другого розділу *особливої частини* дисципліни складають теми, які розкривають окремі напрямки адміністративної діяльності ОВС, а саме: забезпечення правил дозвільної системи, паспортної, реєстраційної та імміграційної роботи, запобіганню насильству у сім'ї, охорони громадського порядку в умовах, що ускладнюють оперативну обстановку.

Це видання буде корисним як курсантам і слухачам, що навчаються у вищих навчальних закладах та училищах початкової підготовки МВС України, так і працівникам міліції, які бажають поглибити свої знання з цієї тематики.

Підручник написано з урахуванням типової програми навчальної дисципліни «Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ», розробленої авторським колективом вищих навчальних закладів МВС України з метою уніфікації підготовки фахівців для підрозділів міліції громадської безпеки.

РОЗДІЛ 1. АДМІНІСТРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОКРЕМИХ ПІДРОЗДІЛІВ МІЛІЦІЇ

1.1.1. Поняття, функції та завдання міліції громадської безпеки.

Невід’ємною частиною системи ОВС є міліція громадської безпеки.

Відповідно до ст. 7 Закону України «Про міліцію» міліція громадської безпеки входить до складу Міністерства внутрішніх справ України. Відповідно до чинної Конституції завдання та функції, що стоять перед нею, є надзвичайно важливими й вимагають від особового складу постійного контакту з населенням, громадськими формуваннями, органами державної влади у сфері протидії правопорушенням, охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки.

Завдання, що стоять перед міліцією громадської безпеки, мають досить широкий діапазон і є одним з найбільш об’ємних напрямів роботи міліції. Це адміністративна діяльність, яка полягає в захисті прав і свобод людини і громадянина, забезпеченні громадського порядку, спокою та безпеки, попередженні і припиненні правопорушень у містах та інших населених пунктах держави, а також боротьба зі злочинністю, здійснення провадження в справах про адміністративні правопорушення, профілактична та охоронна діяльності.

Саме для виконання вищенаведених напрямків в системі МВС України створено міліцію громадської безпеки, функції якої було покладено на Управління охорони громадського порядку. Згідно з наказом МВС України № 492 від 31 травня 2012 року створено Департамент громадської безпеки МВС України.

Зараз завдання та функції міліції громадської безпеки виконують служби та підрозділи, які входять до складу Департаменту міліції громадської безпеки, який став правонаступником Департаменту громадської безпеки МВС України, згідно з Наказом МВС України №530 від 17.12.2009р. (зі змінами, згідно до Наказів МВС України №170 від 30.04.2011р. та №246 від 01.06.2011р.).

Міліція громадської безпеки входить до системи Міністерства внутрішніх справ України і є частиною центрального органу виконавчої влади, а отже, входить до системи державних органів виконавчої влади у цілому.

Міліція громадської безпеки та її структурні підрозділи створені для виконання законів України, постанов Верховної Ради, указів і розпоряджень Президента України, постанов і розпоряджень Кабінету Міністрів України, нормативних актів МВС України з питань організації та забезпечення правопорядку на вулицях, у громадських місцях, а також для вирішення проблем безпеки під час проведення масових або інших заходів.

Здійснивши аналіз системи органів виконавчої влади в Україні, можна констатувати, що міліція — спеціальний орган виконавчої влади, а її елементи — підсистема, зокрема міліція громадської безпеки, є частиною цієї системи державних органів виконавчої влади.

Відповідно до Наказу МВС від 17.12.2009 № 530 дск «Про нормативне забезпечення організаційно-штатної роботи», до складу міліції громадської безпеки входять: Департамент громадської безпеки, Департамент Державної автомобільної інспекції, відділ ветеринарної міліції.

Міліція громадської безпеки, як самостійний підрозділ ОВС, являє собою сукупність підрозділів і служб, які, переважно із застосуванням адміністративно-правових форм і методів, із залученням громадськості та у взаємодії з місцевими органами державної влади та самоврядування: забезпечують охорону громадського порядку, попередження злочинності та інших правопорушень на вулицях та інших громадських місцях, охорону власності, прав та законних інтересів громадян, підприємств, організацій, установ від злочинних посягань та інших антигромадських дій; беруть участь в розкритті злочинів та затриманні осіб, які їх вчинили; здійснюють контроль і нагляд за додержанням правил дозвільної системи, паспортної системи, безпеки дорожнього руху; надають допомогу в охороні навколишнього природного середовища.

Отже, міліція громадської безпеки, як галузева підсистема органів внутрішніх справ, складається із системи міліцейських служб, підрозділів МВС України та апаратів управління ними, що мають закріплені в законі компетенцію і організаційну структуру,

функціонують з метою охорони громадського порядку на вулицях і в інших громадських місцях, забезпечення громадської безпеки, надійного захисту прав, свобод і законних інтересів громадян, їх власності від злочинних та інших протиправних посягань, профілактики правопорушень.

Багатофункціональність діяльності міліції громадської безпеки, особливості її правового статусу, завдання, що поставлені сьогодні перед нею суспільством у сфері протидії правопорушенням, вимагають тісної взаємодії з населенням, органами державної влади та місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, громадськими формуваннями правоохоронного спрямування тощо.

Функціями міліції громадської безпеки є:

1. Підготовка за дорученням керівництва МВС України інформації про стан охорони громадського порядку і безпеки на території держави та заходи щодо їх поліпшення.

2. Вживання заходів, спрямованих на забезпечення постійної готовності особового складу ОВС і спецпідрозділів “Беркут” до дій, пов'язаних із ліквідацією та припиненням групових порушень громадського порядку і масових безпорядків під час виникнення надзвичайних ситуацій, а також оголошення в державі режиму надзвичайного чи воєнного стану.

3. Організація діяльності спеціальних установ міліції щодо охорони затриманих і взятих під варту осіб, вилучення з громадських місць осіб, які перебувають у стані алкогольного сп'яніння, якщо їх вигляд ображає людську гідність і громадську мораль, або вони втратили здатність самостійно пересуватись чи можуть завдати шкоди оточуючим і собі. Контроль за виконанням постанов судів про адміністративний арешт осіб, які вчинили адміністративні правопорушення.

4. Організація роботи та контроль за діяльністю дільничних інспекторів міліції. Аналіз та узагальнення відомостей про стан їх роботи щодо попередження і розкриття злочинів, проведення індивідуальної профілактичної роботи з кримінальними особами та забезпечення правопорядку на адміністративних дільницях.

5. Забезпечення постійної роботи зі зміцнення зв'язків органів внутрішніх справ із населенням, громадськими формуваннями. Надання громадянам необхідної правової допомоги та проведення

роз'яснювальної роботи з питань профілактики правопорушень і посилення боротьби зі злочинністю.

6. Організація роботи з питань розгляду, узагальнення та аналізу пропозицій за листами, заявами та зверненнями громадян. Профілактика причин і умов, що провокують виникнення скарг громадян.

7. Організація діяльності ОВС щодо виконання законів України, указів і розпоряджень Президента України, постанов Верховної Ради та постанов і розпоряджень Кабінету Міністрів України, а також нормативних актів МВС України з питань забезпечення правил виготовлення, ремонту, реалізації, придбання, зберігання, обліку, охорони, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної зброї, боєприпасів до неї, вибухових матеріалів, спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами слезогінної та подразнюючої дії, ліцензування підприємницької діяльності тощо.

8. Забезпечення особистої охорони працівників суду, правоохоронних органів, осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, а також членів їхніх сімей та близьких родичів у разі реальної загрози їх життю та здоров'ю.

9. Охорона громадського порядку та безпеки в приміщеннях судів під час розгляду кримінальних справ та деяких категорій господарських спорів, що викликають значний суспільний резонанс.

10. Координація діяльності служб Міністерства, органів та підрозділів внутрішніх справ, розташованих у районах, які зазнали радіоактивного забруднення, щодо реалізації Закону України "Про правовий режим території, яка зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи" та інших нормативних документів.

11. Надання практичної допомоги державним органам ветеринарної медицини в організації та здійсненні контролю і нагляду за виконанням вимог ветеринарно-санітарних заходів щодо профілактики, локалізації та ліквідації карантинних хвороб тварин.

До завдань міліції громадської безпеки можна віднести:

1. Здійснення та контроль за заходами, спрямованими на організацію та вдосконалення діяльності органів та підрозділів

внутрішніх справ із забезпечення правопорядку і безпеки під час проведення масових, охоронних, релігійних заходів та акцій на території держави. Організація та вжиття заходів щодо підвищення готовності органів внутрішніх справ до локалізації та припинення масових безпорядків та групових порушень громадського порядку.

2. Забезпечення готовності ДМГБ до дій під час надзвичайних ситуацій техногенного, природного та воєнного характеру.

3. Організація та забезпечення правопорядку, попередження і припинення правопорушень на вулицях та в інших громадських місцях, допомога у розкритті злочинів.

4. Удосконалення структури, організаційних основ, форм і методів роботи підрозділів міліції громадської безпеки органів внутрішніх справ України, узагальнення та впровадження в їх діяльність досягнень науки і передового досвіду. Ужиття заходів щодо підвищення професійної майстерності працівників цих підрозділів, надання їм методичної допомоги.

5. Проведення разом зі структурними підрозділами центрального апарату Міністерства, іншими зацікавленими органами державної виконавчої влади роботи з підготовки проектів нормативних та підзаконних актів, статутів, положень з питань охорони громадського порядку, безпеки та профілактики злочинності, а також своєчасне внесення змін та доповнень до чинних нормативно-правових актів.

6. Організація роботи щодо поліпшення підбору кадрів, їх розставлення, професійної підготовки, зміцнення дисципліни, правового та соціального захисту.

7. Проведення семінарів, інструктивних нарад, а також перевірок оперативно-службової діяльності підпорядкованих підрозділів, уживання заходів з метою усунення недоліків у їх роботі.

8. Організація охорони затриманих і взятих під варту осіб, їх конвоювання та виконання постанов суду про адміністративний арешт.

9. Організація виконання рішень Генеральної прокуратури України та Міністерства юстиції України щодо екстрадиції осіб, які розшукуються правоохоронними органами України та іншими державами, відповідно до міжнародних актів.

10. Організація роботи щодо видачі відповідно до законодавства дозволів на придбання, зберігання, носіння та перевезення зброї, боєприпасів, вибухових речовин та матеріалів, інших предметів і речовин щодо зберігання, на використання яких встановлено

спеціальні правила, а також на відкриття об'єктів дозвільної системи, де вони використовуються, та щодо контролю за додержанням зазначених правил і функціонування цих об'єктів.

11. Організація роботи та провадження справ з ліцензування господарської діяльності з виробництва, ремонту вогнепальної зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра та швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду, торгівлі вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду; виробництва спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продажу; діяльності, пов'язаної з виробництвом, торгівлею піротехнічними засобами; діяльності, пов'язаної з відкриттям та функціонуванням стрілецьких тирів, стрільбищ невійськового призначення, мисливських стендів.

12. Організація роботи спецпідрозділів судової міліції щодо охорони судових установ, приміщень і територій відділень судово-психіатричної експертизи та режиму тримання осіб, які перебувають під вартою та направлені на судово-психіатричну експертизу, а також охорону приміщень судових експертиз Міністерства юстиції України і контроль за цією діяльністю.

13. Координація діяльності органів та підрозділів внутрішніх справ у районах радіаційного забруднення, підготовка зведених загонів до дій, що можуть виникнути за надзвичайних ситуацій на атомних станціях України.

14. Здійснення аналізу, обліку і контролю за виконанням адміністративно-правозастосовчих функцій у повному обсязі.

15. Забезпечення та зміцнення дисципліни і законності в діяльності підрозділів міліції, підпорядкованих ДМГБ, високої культури їх працівників у роботі та уважного ставлення до громадян.

Так, здійснюючи заходи з профілактики злочинів і правопорушень у громадських місцях, працівники міліції громадської безпеки:

- попереджують і припиняють злочини, затримують осіб, що їх скоїли або ж підозрюються у їх скоєнні; розшукують осіб, які переховуються від кримінального переслідування і виконання вироку;
- виявляють причини та умови, що сприяють скоєнню злочинів та

вчиненню правопорушень, уживають заходів для їх усунення;

- охороняють та конвоюють осіб, узятих під варту;

Охороняючи власність, права і законні інтереси громадян, підприємств і установ міліція громадської безпеки:

- запобігає пошкодженню об'єктів власності, крадіжкам майна;
- забезпечує взятих під охорону об'єктів;
- сприяє відповідним органам у здійсненні заходів із охорони природних ресурсів, боротьби з браконьєрством і порушеннями правил полювання і рибальства.

Охороняючи права і законні інтереси громадян від злочинних посягань та інших антигромадських дій, допомагаючи громадянам в реалізації їх прав, працівники міліції громадської безпеки:

- вживають у встановленому порядку заходи щодо своєчасного розгляду заяв і повідомлень громадян про порушення їх законних прав та інтересів, забезпечують недоторканість їх особи і помешкання, захищають їх честь і гідність, життя і здоров'я, особисту свободу і майно;

- вживають заходи щодо надання невідкладної допомоги особам, які потерпіли від нещасних випадків і правопорушень, а також тим, хто знаходиться в громадських місцях у безпорадному стані.

Підрозділи міліції громадської безпеки виконують свої обов'язки гласно, підтримуючи контакти з державними і громадськими організаціями, постійно спілкуючись з населенням, яке, в свою чергу, оцінює роботу міліції за реальним станом громадського порядку.

Правову основу діяльності міліції громадської безпеки становлять: Закон України від 20 грудня 1990 року “Про міліцію”, Закон України від 26 червня 2000 року “Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону”; Указ Президента України від 19.07.2005 № 1119 “Про заходи щодо забезпечення особистої безпеки громадян та протидії злочинності”.; Постанова КМ України від 04.10.2006 № 1383 “Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ”; Накази МВС України від 28.07.1994 № 404, зі змінами, внесеними наказами МВС України від 10.09.2003 № 1030 та від 28.02.2005 № 214, який затвердив “Статут патрульно-постової служби міліції”; 30.09.2008

№ 505 “Про заходи щодо вдосконалення системи комплексного використання сил і засобів в охороні громадського порядку”, 11.11.2010 N 550 “Про затвердження Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України”; 20 липня 2002 № 743 “Про створення Департаменту Державної автомобільної інспекції МВС України”, 21.01.2005 № 60 “Про затвердження Інструкції про роботу ІТТ ОВС та Інструкції з організації конвоювання затриманих і взятих під варту осіб в ОВС України”; 19.11.2003 № 1390 “Про затвердження Положення про спеціальний підрозділ судової міліції “Грифон”; 18.05.2004 № 529 “Про затвердження Положення про підрозділ міліції особливого призначення “Беркут” та інші.

Міліція громадської безпеки виконує свої завдання у сфері охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, профілактики та розкриття злочинів у взаємодії з іншими службами і підрозділами органів внутрішніх справ, органами державної влади та місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, правоохоронними органами інших держав, з підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності та господарювання, підрозділами Міністерства оборони України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Державної митної служби України та ін., з посадовими і службовими особами та громадянами, а також надає їм необхідну практичну допомогу.

1.1.2. Особливості організації та управління підрозділами міліції громадської безпеки

Організаційна будова міліції громадської безпеки залежить від функціонального призначення відповідних служб та підрозділів та наявних рівнів управління. Внутрішня структура міліції громадської безпеки ґрунтується на лінійно-функціональному принципі її організації та діяльності (лінійна спеціалізація й відповідне підпорядкування), згідно з яким утворюють і функціонують структурні підрозділи цієї служби за окремими напрямками їх діяльності.

Система підрозділів міліції громадської безпеки складається з трьох ланок.

Вищою ланкою є Департамент міліції громадської безпеки (ДМГБ) МВС України, яке здійснює в межах своєї компетенції загальне керівництво підвідомчою службою, забезпечує управління діяльністю всіх нижчих апаратів.

Друга ланка охоплює управління (відділи) ГУМВС, УМВС України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі.

Третю ланку становлять відділення, сектори підрозділів громадської безпеки (охорони громадського порядку) в міських, районних (управліннях) відділах внутрішніх справ.

Зрозуміло, кожній ланці підрозділів міліції громадської безпеки властиві свої особливості.

Успіх у виконанні силами служби громадського порядку завдань щодо охорони громадського порядку та боротьби із злочинністю в значній мірі залежить від того як налагоджений апарат управління нею, наскільки оперативно здійснює він керівництво, наскільки вміло враховує специфіку обставин, та місцевий хист в організації служби громадської безпеки.

Кожній ланці підрозділів міліції громадської безпеки властиві свої особливості. Так, зміст діяльності підрозділів Департаменту громадської безпеки полягає у здійсненні організаційно-методичного керівництва роботою апаратів нижчого рівня, наданні їм практичної допомоги, здійснення контролю та перевірки виконання покладених на них завдань, узагальненні та поширенні позитивного досвіду роботи, забезпеченні зв'язку підрозділів служби з населенням та громадськістю, розробці проектів нормативних актів та методичних вказівок з питань служби, зборі, обробці та аналізі інформації, моніторингу ефективності використання сил та засобів на місцях, у підготовці та здійсненні на цій основі конкретних організаційних заходів.

Обласні підрозділи міліції громадської безпеки є безпосередніми організаторами практичного виконання завдань, покладених на структурні підрозділи. Їх діяльність здійснюється у взаємозв'язку з державними та громадськими організаціями. Місцеві – не тільки виконують організаційні функції, а й безпосередньо беруть участь в охороні громадського порядку.

Міліції громадської безпеки має наступну структуру, яку очолює Департамент міліції громадської безпеки. До складу ДМГБ входять такі структурні підрозділи: Департамент охорони громадського

порядку; Департамент профілактики правопорушень; управління ДАІ; відділ ветеринарної міліції.

Департаменту міліції громадської безпеки підпорядковані: ізолятори тимчасового тримання; спеціальний приймальник для осіб, підданих адміністративному арешту; полк (батальйон) Патрульної служби міліції; батальйон (рота) міліції з охорони радіоактивного забруднення; батальйон (рота, взвод, відділення) забезпечення громадського порядку та супроводження поїздів.

До складу Департаменту охорони громадського порядку входять такі підрозділи:

Відділ (сектор) моніторингу.

Відділ (сектор) організації служби.

Відділ (сектор) забезпечення масових заходів.

Відділ (сектор) організації діяльності спеціальних установ міліції.

Департамент профілактики правопорушень складається з відділу (сектору) дільничних інспекторів міліції; відділу (сектору) дозвільної системи, ліцензування та державного охоронного нагляду; відділу (сектору) роботи з населенням та громадськими формуваннями; відділу (сектору) з питань Євро 2012.

Визначивши, основні структурні елементи міліції громадської безпеки наведемо основні завдання служб, що входять до її системи.

Так, основні завдання працівників служби дільничних інспекторів міліції віднесено:

- проведення загальної та індивідуальної профілактичної роботи серед жителів адміністративної дільниці. Охорона громадського порядку та забезпечення громадської безпеки на території, що обслуговується;

- робота з населенням та громадськими формуваннями на адміністративній дільниці щодо охорони громадського порядку та громадської безпеки, профілактики правопорушень та боротьби зі злочинністю;

- участь разом з іншими службами та підрозділами органів внутрішніх справ у виявленні, попередженні, припиненні адміністративних правопорушень та злочинів, а також у розкритті злочинів, учинених на території адміністративної дільниці.

Основними завданнями патрульно-постової служби міліції визнано:

- забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав, свобод і законних інтересів;
- запобігання правопорушенням та їх припинення;
- охорона громадського порядку і громадської безпеки;
- виявлення, запобігання, припинення та розкриття злочинів, розшук осіб, які їх вчинили;
- захист власності від злочинних посягань.

Що стосується повноважень міліції громадської безпеки щодо здійснення дозвільної системи, то вони наступні:

- визначення порядку обігу зброї, боєприпасів до неї, вибухових матеріалів, печаток та штампів, вимог до технічного обладнання об'єктів дозвільної системи та порядку їх відкриття;
- участь у відкритті та видачі дозволів на функціонування об'єктів дозвільної системи;
- видача дозволів (ліцензій) на здійснення дій, що складають обіг майна у сфері дозвільної системи відповідно до компетенції;
- систематичний нагляд за функціонуванням об'єктів дозвільної системи;
- виявлення та припинення порушень правил дозвільної системи.

Міліція особливого призначення “Беркут” — це високомобільний спеціальний загін, створений для боротьби зі злочинністю, забезпечення правопорядку під час проведення загальнодержавних, громадсько-політичних, спортивно-видовищних, культурно-масових, релігійних заходів, проведення спеціальних операцій та охорони громадського порядку.

Основні завдання та функції підрозділів міліції особливого призначення “Беркут” такі:

- охорона прав і законних інтересів громадян від злочинних посягань та інших антигромадських дій;
- постійна готовність до дій у ситуаціях, що ускладнюють оперативну обстановку в регіонах держави;
- участь у проведенні спеціальних операцій із затримання озброєних злочинців, членів організованих злочинних угруповань, звільнення заручників, припинення терористичних актів, відбиття нападу на будівлі, приміщення, споруди, транспортні засоби або звільнення їх у разі незаконного захоплення;

- забезпечення громадського порядку при проведенні масових заходів;
- запобігання та припинення групових порушень громадського порядку і масових безпорядків тощо.

Основні завдання щодо охорони забезпечення безпеки працівників суду, правоохоронних органів, осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів і для охорони установ судових експертиз покладаються на підрозділ судової міліції “Грифон”.

Під час виконання покладених на них завдань працівники спецпідрозділу :

- забезпечують згідно із законом підтримання порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду, а також охорону приміщень суду, виконання функцій щодо державного захисту суддів, працівників суду, забезпечення безпеки учасників судового процесу;
- забезпечують заходи безпеки при розгляді судових справ у всіх інстанціях, працівників правоохоронних органів, інших органів, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції, членів їх сімей і близьких родичів;
- уживають необхідні заходи для забезпечення безпеки судді, членів Уживають необхідні заходи для забезпечення безпеки при надходженні заяви учасника кримінального судочинства, члена його сім'ї або близького родича, звернення керівника відповідного Державного органу.
- охороняють приміщення і території установ судових експертиз Міністерства юстиції України і Міністерства охорони здоров'я України, а також забезпечують режим утримання осіб, які перебувають під вартою і направлені на судово-психіатричну експертизу;
- здійснюють оперативно-розшукову діяльність з метою отримання оперативної та іншої інформації про наявність загрози життю, здоров'ю, житлу і майну зазначених осіб;
- здійснюють вивчення рішень (постанов) про застосування спеціальних заходів безпеки осіб, узятих під захист, а також інших матеріалів, які зумовили прийняття такого рішення, а також розробку план-розрахунку ГУМВС, УМВС на здійснення спеціальних заходів

безпеки та підготовку клопотання перед відповідними органами про їх скасування.

- здійснюють обмін інформацією із зацікавленими органами та підрозділами внутрішніх справ, іншими органами виконавчої влади з питань забезпечення безпеки осіб, відносно яких здійснюються заходи особистої безпеки.

Основні завдання служби міліції з охорони та конвоювання затриманих та взятих під варту осіб:

- охорона осіб, які знаходяться в ізоляторах тимчасового тримання;
- конвоювання з ІТТ і слідчих ізоляторів у районні (міські, окружні) суди на їх виїзні засідання і назад, охорона взятих під варту під час засідання цих судів;
- конвоювання взятих під варту з ІТТ у слідчі ізолятори і назад на обмінні пункти на планових маршрутах конвоювання і назад.

Найважливішою умовою успішного виконання поставлених перед міліцією громадської безпеки завдань є інформаційно-аналітична робота, яка включає в себе збір, узагальнення та аналіз інформації про стан оперативної обстановки та охорони громадського порядку силами даної служби.

При аналізі оперативної обстановки враховуються географічні та соціально-економічні особливості території, яка обслуговується, чисельність та склад населення, кількість та можливості наявних сил та засобів, пори року та доби, кліматичні умови.

Велике значення для цієї служби має аналіз стану громадського порядку, дані про кількість, динаміку та структуру злочинності, правопорушень на вулицях та в громадських місцях, дорожнього руху тощо.

Для вивчення та аналізу оперативної обстановки використовуються, перш за все, статистична звітність, оперативні й робочі карти та інші документи, які відображають стан охорони громадського порядку і боротьби зі злочинністю, а також інформація органів внутрішніх справ, інших правоохоронних органів, повідомлення державних та громадських організацій, заяви громадян та повідомлення засобів масової інформації.

Одним з найважливіших елементів належної організації

діяльності підрозділів громадської безпеки є прийняття відповідних управлінських рішень та забезпечення їх реалізації наявними силами та засобами.

Основними видами рішень є відомчі акти управління, в яких, наприклад, відображається розстановка сил та засобів згідно з планами комплексного використання їх в охороні громадського порядку.

Важливим видом управлінського рішення є плани роботи територіальних апаратів та структурних підрозділів міліції громадської, зміст яких становить робочу програму діяльності цих апаратів та підрозділів на відповідний календарний період (рік, квартал, місяць).

У перспективних планах містяться найбільш важливі організаційні заходи, виконання яких потребує тривалих зусиль та забезпечує успішне вирішення основних завдань органів внутрішніх справ. Вони розробляються апаратами МВС України, ГУМВС, УМВС та великих міськрайорганах.

Крім перспективних планів, в організації служби підрозділів міліції громадської безпеки широко використовуються різноманітні спеціальні плани. Вони складаються з метою організації роботи служби в умовах складної оперативної обстановки, надзвичайних обставин, коли вимагаються максимальні зусилля цієї служби або комплексне використання сил та засобів для здійснення цільових заходів та операцій.

Департамент міліції громадської безпеки МВС України та його підрозділи у складі територіальних органів внутрішніх справ зазнають постійних перетворень, пов'язаних із вдосконалення організації охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки та безпеки дорожнього руху; налагодження співпраці, довірчих відносин міліції з населенням, активізації залучення громадян до участі в охороні громадського порядку; суттєвого зміцнення професійного ядра, підвищення кваліфікації особового складу працівників; усунення факторів дублювання функцій окремих підрозділів; ефективнішого використання сил та засобів, оптимізації чисельності підрозділів громадської безпеки, працівники якого найчастіше контактують з населенням.

1.1.3. Взаємодія міліції громадської безпеки з іншими підрозділами органів внутрішніх справ і громадськістю

Ефективність діяльності міліції громадської безпеки передусім залежить від рівня професійної підготовки працівників підрозділів, що входять до її складу, умілого використання технічних і спеціальних засобів, тактичних методів та прийомів з охорони громадського порядку і безпеки в різних ситуаціях, чіткої взаємодії з іншими підрозділами органів внутрішніх справ, місцевими органами влади і громадськістю.

Вирішенню вказаних завдань сприяє раціональне розміщення сил і засобів служби, що здійснюється на підставі дислокації маршрутів патрулювання і постів відповідно до обов'язкових норм щоденного виставлення нарядів міліції і виходу на лінію патрульних автомобілів і інших транспортних засобів.

Основною формою організації охорони громадського порядку є комплексне використання сил і засобів міліції з охорони громадського порядку відповідно до плану єдиної дислокації.

Статут патрульно-постової служби України зазначає, що також як самостійні форми можуть застосовуватись:

- охорона громадського порядку за зонами, патрульними дільницями,
- патрулювання спеціальних мобільних груп для боротьби з найпоширенішими правопорушеннями, що вчинюються у громадських місцях,
- виставлення постійних піших постів у криміногенних місцях;
- використовуватись кінні наряди в лісопаркових зонах; пересувні пункти міліції у віддалених від міськрайвідділу мікрорайонах.

На рівні з цим організація охорони громадського порядку в містах, мікрорайонах відбувається за планом комплексного використання сил і засобів міліції. Він розробляється на весняно-літній і осінньо-зимовий періоди, виходячи з аналізу оперативної ситуації та наявних сил і засобів.

При розробці єдиної дислокації здійснюються заходи:

- рекогносцировка території району (міста) з метою виявлення факторів, що впливають на оперативну обстановку та визначення кількості постів, маршрутів і міжпатрульних дільниць. Особлива увага приділяється вивченню соціально-економічних умов, визначенню кількості населення, криміногенних місць на території району (міста), розташуванню особливо важливих об'єктів, підприємств та установ, у тому числі, що працюють у 2-х та 3-х змінному режимі, комерційних підприємств, відділень Ощадбанку тощо;
- вивчення оперативної обстановки на вулицях та в інших громадських місцях на основі аналізу злочинів за видами, місцем їх скоєння за певний період (квартал, півріччя тощо);
- уточнення постів та маршрутів патрулювання міліції служби охорони, ДАІ та інших служб міськрайвідділу, коригування за участю цих служб, а також визначення постів і маршрутів стройового підрозділу ПС;
- визначення і розробку постів та маршрутів патрульних нарядів із зазначенням назви підрозділу, виду нарядів, зони дії, меж, протяжності, місць зупинок і особливих обов'язків на посту, маршруті, чинників, на які необхідно звернути увагу при патрулюванні;
- визначення твердих норм щодобового виставлення патрульних нарядів на службу, виходячи із штатної чисельності особового складу підрозділів, відповідно до п. 37 Статуту патрульно-постової служби міліції України.

Сутність комплексного використання сил органів внутрішніх справ полягає в тому, що, виконуючи свої безпосередні обов'язки, вони одночасно в районі свого поста і маршруту вирішують загальні завдання ПС з охорони громадського порядку і боротьби зі злочинністю. Розстановка сил різних служб органів внутрішніх справ здійснюється з урахуванням місць і часу їх безпосередньої роботи. В результаті забезпечується оптимальне використання всіх наявних сил, максимальне перекриття патрульними нарядами території міст та інших населених пунктів.

Комплексний підхід дозволяє не тільки раціонально розставити сили і засоби, але й залучати до охорони громадського порядку

додаткові сили, збільшувати кількість нарядів на вулицях міст та в інших громадських місцях, створювати їх найбільшу щільність там, де ускладнюється оперативна обстановка.

Однак на рівні з раціональним розставленням сил та засобів найбільш ефективною і розповсюдженою формою нагляду є патрулювання на автомобілях. Використання транспортних засобів створює зручності для працівників міліції, дозволяє розширити межі ділянки обслуговування, вести нагляд маневрено, у потрібних випадках здійснювати оперативне переслідування і затримку порушників.

Отже, комплексне використання сил та засобів міліції на підставі єдиної дислокації є основною формою охорон громадського порядку в нашій державі. Його основне призначення полягає у створенні ефективної системи реагування органів внутрішніх справ на зміни в оперативній обстановці шляхом раціонального використання наявних сил та засобів як міліції, так і інших учасників забезпечення громадського порядку.

На сьогоднішній день актуальності набуває така форма охорони, як *охорона громадського порядку за зонами*. Цей спосіб також можна вважати різновидом комплексного використання сил та засобів ОВС.

Зона охорони громадського порядку визначається як частина території населеного пункту, яка, в свою чергу, поділяється на дільниці. Для обслуговування зони визначається група працівників структурних підрозділів міськрайоргану внутрішніх справ.

Зона охорони громадського порядку є основною складовою частиною комплексу профілактичних заходів щодо попередження і розкриття злочинів. Для оперативного обслуговування зони формуються сили в складі: старших дільничних, дільничних інспекторів міліції (з розрахунку – один старший дільничний інспектор міліції на 3-4 дільничних), кримінальної міліції у справах дітей (КМСД), а також підрозділів державної охорони (ДСО) та БМОП «Беркут», у місцях постійного несення служби, нарядів Патрульної служби МВС України, відповідно до плану комплексного використання сил та засобів в охороні громадського порядку (єдина дислокація). У разі меншої статної чисельності вказаних працівників відповідного підрозділу закріплюється за декількома зонами.

Особливістю зонального методу забезпечення правопорядку є те, що громадянам надається можливість безпосередньо за місцем проживання реалізовувати свої конституційні права на звернення, забезпечується надійний зв'язок між міліцією і населенням у вирішенні правоохоронних завдань. Крім цього, адміністративна зона виконує функції відділення міліції і за допомогою задіяних у ній представників галузевих служб здатна самостійно вирішувати комплекс завдань із недопущення протиправних проявів, їх профілактики, попередження та розкриття злочинів. Організація роботи зони охорони громадського порядку здійснюється за наказом начальника органу внутрішніх справ, згідно з яким визначаються відповідальний від керівництва міськрайоргану, старший адміністративної зони, задіяний особовий склад, межа адміністративної зони, режим несення служби, форми взаємодії, система контролю.

Безпосереднє керівництво та контроль за роботою старших зон охорони громадського порядку здійснює начальник органу, його заступники і, як виняток, начальники підрозділів карного розшуку та дільничних інспекторів міліції.

Закріплений за зоною відповідальний від керівництва міськрайоргану дає принципову оцінку роботі працівників зони охорони громадського порядку в цілому, вказує на недоліки в питаннях взаємодії щодо попередження та розкриття злочинів, забезпечення охорони громадського порядку, визначає основні завдання на наступний місяць.

Старший зони щоденно організовує і координує роботу усіх працівників відповідно до плану роботи та отриманих завдань як в цілому по зоні, так і по лініях служб, представники яких закріплені за адміністративною зоною.

На зоні охорони громадського порядку організовується взаємодія з іншими правоохоронними органами, органами місцевої влади та самоврядування, командуванням військових частин, які дислокуються в територіальних межах, та робота позаштатних працівників і громадських формувань.

Зони поділяються на дільниці, яким присвоюються номери. Розміри та межі дільниці встановлюються начальником

міськрайоргану і за необхідності переглядаються з урахуванням чисельності працівників окремих підрозділів, стану оперативної обстановки, складу проживаючого на ній населення, особливостей території. За потреби можуть утворюватися спеціальні ділянки для обслуговування ринків, місць відпочинку, готелів, промислових об'єктів та інших місць без постійно проживаючого населення.

Виходячи з місцевих умов і особливостей окремих мікрорайонів міста (району), зони охорони громадського порядку за наказом начальника міськрайоргану можуть укрупнюватися з одночасним збільшенням кількості працюючих там працівників.

З метою контролю за станом оперативної обстановки на адміністративній зоні, особистого внеску кожного працівника, закріпленого за нею, щотижнево в передбачений графіком день і час (за участю відповідального під керівництва міськрайоргану) на нараді підводяться підсумки роботи безпосередньо на зонах охорони громадського порядку. У роботі наради можуть брати участь представники органів місцевої влади та самоврядування, керівники громадських формувань.

Підведення підсумків роботи на зонах охорони громадського порядку протокольно оформлюється старшим зони. У подальшому такі протоколи узагальнюються та з метою подальшого контролю за реалізацією прийнятих рішень доповідаються начальнику міськрайоргану.

При несенні служби по охороні громадського порядку за вказаними напрямками режим роботи особового складу встановлюється за щомісячним графіком, який складається заступником командира підрозділу патрульної служби і затверджується начальником міськрайліноргану ГУМВС-УМВС. У ньому вказуються дні та години несення служби кожним працівником, їх вихідні дні (середньодобова тривалість службового часу протягом місяця не повинна перевищувати встановленої тривалості робочого дня). Середньодобова тривалість службового часу не повинна перевищувати 10 годин на тиждень. У необхідних випадках особи рядового та начальницького складу несуть службу понад встановлену тривалість робочого часу, а також у вихідні та святкові дні. Протягом зміни особовому складу надається 1 година для відпочинку та

приймання їжі. Із загальної тривалості службового часу перерва виключається. У необхідних випадках провадиться підміна нарядів. Час проведення інструктажів, службових нарад, учбових занять і підготовки техніки до її використання вважається службовим. Особовий склад для несення патрульно-постової служби використовується в будь-який час доби. Вихідні дні надаються за графіком, при цьому раз на місяць два вихідні повинні припадати на суботу та неділю. При змінній службі та безперервному чергуванні встановлюється однакова тривалість денної, вечірньої та нічної зміни.

Ще однією із форм організації охорони громадського порядку є охорона території за принципом патрульної дільниці.

Патрульна дільниця – *частина території міста (району), що обслуговується одним-двома громадськими пунктами охорони порядку, за якою для охорони правопорядку закріплюються дільничні інспектори міліції, працівники карного розшуку, БНОН, ДСБЕЗ, міліціонери ПСМ, ДПС ДАІ, ДСО, а також військовослужбовці СМВЧМ та громадськість.*

Мета такого закріплення полягає в тому, щоб підвищити відповідальність особового складу за кінцевий результат роботи, створити додаткові можливості для підвищення ефективності патрульно-постових нарядів за рахунок більш глибокого вивчення міліціонерами стану оперативної обстановки, особливостей патрульної дільниці та контингенту населення, їх тісного повсякденного контакту для вирішення завдань попередження на ранніх стадіях можливих правопорушень.

Створенню патрульної дільниці має передувати значна підготовча робота. Через рекогносцировку на місцевості вивчаються особливості території, виявляються несприятливі для несення служби чинники (відсутність освітлення тощо), у тому числі в залежності від пори року з'ясовується режим роботи підприємств, видовищних та розважальних закладів, місць торгівлі і т. ін. Все це враховується при розробці постів і маршрутів патрулювання.

Середня чисельність населення, яке проживає на території обслуговування однієї патрульної дільниці, не повинна перевищувати 10-15 тис. чол., довжина вулиць та провулків – 11-15 км.

Кількість патрульних дільниць у населеному пункті (районі)

визначається залежно від наявних сил та засобів органів внутрішніх справ, з урахуванням оперативної обстановки, що склалася на території патрульної дільниці, інших місцевих умов і особливостей, при цьому кожна патрульна дільниця охоплює, як правило, декілька дільниць дільничних інспекторів міліції.

Кожній патрульній дільниці наказом начальника міськрайоргану ГУМВС, УМВС присвоюється номер та призначається начальник патрульної дільниці з числа командирів стройових підрозділів (при наявності таких) або дільничних інспекторів міліції. За кожною патрульною дільницею має бути закріплений патрульний автомобіль або пересувна міліцейська група, керівник якої одночасно може бути і начальником патрульної дільниці.

Відповідно до Статуту ПСМ України, межі патрульних дільниць наносяться на оперативні карти (плани, схеми) у чергових частинах органів внутрішніх справ, на території обслуговування яких знаходяться дільниці.

Начальник патрульної дільниці призначається наказом начальника органу внутрішніх справ, до території якого входить патрульна дільниця, є організатором роботи на патрульній дільниці і відповідає за стан правопорядку на її території, організацію несення служби усіма патрульно-постовими нарядами, своєчасну розстановку нарядів, ефективне та якісне виконання ними своїх функціональних обов'язків, їх управління та контроль за несенням служби, підтримання зв'язку між нарядами та черговим по міськрайоргану.

Свою роботу начальник патрульної дільниці спрямовує на тісну співпрацю з місцевими органами влади, громадськими формуваннями, депутатами сільської, селищної, міської, районної у місті ради, народними депутатами України.

У період несення служби начальник патрульної дільниці підпорядковується черговому по міськрайоргану.

Організацію охорони громадського порядку за принципом патрульної дільниці рекомендується запроваджувати в населених пунктах та районах, де відсутні підрозділи патрульно-постової служби міліції.

Пости та маршрути патрулювання розробляються для всіх сил, які приймають участь в охороні громадського порядку на патрульній

дільниці, з урахуванням вимог Статуту ПСМ України, а їх кількість повинна перевищувати число маршрутів, що перекриваються в одну зміну. Такий підхід дозволяє здійснювані маневрування нарядами залежно від можливих змін оперативної обстановки.

При наявності достатньої кількості задіяних на патрульній дільниці сил та засобів, особливо автотранспорту, декілька нарядів, що несуть службу на суміжних постах та маршрутах патрульної дільниці, можуть об'єднуватися в пересувні міліцейські патрульні групи. Старший автопатруля одночасно є старшим патрульної групи, маршрут патрулювання якої розробляється таким чином, щоб забезпечити постійний контроль за несенням служби пішими нарядами патрулювання, а в разі необхідності надати їм практичну допомогу при затриманні правопорушників.

Міліціонери підрозділу ПСМ, які закріплені на постійне несення служби на патрульній дільниці, в окремих випадках можуть залучатися до охорони громадського порядку за межами цієї патрульної дільниці (для цільового відпрацювання певної території населеного пункту, району, області – за рішенням начальника органу внутрішніх справ; при переслідуванні злочинця або інших тимчасових обставинах – за командою чергового по органу внутрішніх справ).

Всі патрульно-постові наряди, які несуть службу на території певної патрульної дільниці, поступають в оперативне підпорядкування начальника патрульної дільниці.

На кожний маршрут патрулювання (пост) складаються картки. Картки зберігаються в картотеці чергової частини. Вони видаються інспекторам при заступленні на службу і здаються ними по закінченню роботи.

Важливим напрямом роботи міліції громадської безпеки є співпраця з іншими органами влади та населенням у сфері охорони правопорядку.

Основними напрямками такої взаємодії є:

- розробка та здійснення узгоджених заходів щодо запобігання, виявлення адміністративних правопорушень та злочинів;
- здійснення комплексного впливу на соціальні передумови злочинів і адміністративних деліктів;
- здійснення провадження у справах про адміністративні

проступки;

- обмін інформацією про наміри окремих осіб і способи вчинення ними окремих правопорушень;

- внесення до відповідних інстанцій, міністерств та відомств пропозицій щодо усунення виявлених причин та умов, які сприяють вчиненню правопорушень, та пропозицій щодо змін та доповнень чинного законодавства.

Зовнішнім проявом спільної діяльності суб'єктів боротьби з правопорушеннями є форми взаємодії.

У широкому аспекті форми взаємодії розглядають у вигляді чотирьох блоків:

- 1) обмін інформацією;
- 2) спільна розробка управлінських рішень;
- 3) реалізація розроблених управлінських рішень (при настанні певних строків та виникненні відповідних ситуацій);
- 4) проведення інших погоджених заходів, які не були передбачені письмовими управлінськими рішеннями.

Так, стаття 11 Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» від 22 червня 2000 р. передбачає такі форми взаємодії міліції з громадськими формуваннями з охорони громадського порядку:

- 1) спільне з працівниками органів внутрішніх справ, прикордонниками патрулювання і виставлення постів на вулицях, майданах, залізничних вокзалах, в аеропортах, морських і річкових портах, у місцях компактного проживання громадян, розташування підприємств, установ, організацій, навчальних закладів, а також у місцях можливої появи порушників кордону в межах району, що контролюється Державною прикордонною службою України, прикордонної смуги; участь в забезпеченні охорони громадського порядку під час проведення масових заходів, погоджених у випадках, передбачених законом, з виконавчими органами місцевого самоврядування;

- 2) проведення разом з прикордонниками огляду на маршрутах можливого руху порушників державного кордону, місць їх укриття, транспортних засобів, суміжної з державним кордоном місцевості з метою встановлення причин та умов перебування невідомих осіб;

3) участь у заходах правоохоронних органів, спрямованих на боротьбу з окремими видами правопорушень.

Таким чином, взаємодія міліції громадської безпеки з іншими підрозділами органами внутрішніх справ, місцевими органами влади і громадськості має суттєве значення для стабілізації стану криміногенної обстановки на відповідній території, підвищення іміджу ОВС, створення умов для використання механізмів громадянського суспільства у забезпеченні правопорядку.

Питання для самоконтролю

1. Поняття, завдання та функції міліції громадської безпеки.
2. Особливості правового регулювання діяльності міліції громадської безпеки.
3. Система та структура міліції громадської безпеки.
4. Сили та засоби підрозділів міліції громадської безпеки.
5. Завдання основних підрозділів міліції громадської безпеки:
 - патрульної служби;
 - міліції особливого призначення „Беркут“;
 - підрозділів дозвільної системи та ліцензування;
 - служби дільничних інспекторів міліції;
 - спеціальних установ та конвойних підрозділів міліції.
6. Особливості управління підрозділами міліції громадської безпеки.
7. Взаємодія міліції громадської безпеки з іншими підрозділами органів внутрішніх справ і громадськістю.

Теми рефератів

1. Організації діяльності підрозділів міліції громадської безпеки у містах та сільській місцевості
2. Інформаційне забезпечення діяльності міліції громадської безпеки.
3. Досвід охорони громадського порядку в інших країнах світу та його впровадження в Україні.

Теми доповідей

1. Роль чергових частин органів внутрішніх справ щодо управління нарядами міліції.
2. Особливості форм та методів адміністративної діяльності

міліції громадської безпеки.

Перелік рекомендованих джерел

1. Адміністративна діяльність. Частина особлива: Підручник / За заг. ред. О.М.Бандурки. - Харків: Ун-т внутр. справ, 1998. – 305 с.
2. Адміністративна (поліцейська) діяльність органів внутрішніх справ (Загальна частина). Підручник //Авт. колектив (Ю.І. Римаренко, Є.М. Моїсєєв, В.І. Олефір – керівники).— К.: КНТ. 2008. –816 с.
3. Адміністративна діяльність міліції / За заг. ред. акад. АПрНУ, проф. О.М. Бандурки: Підручник.— Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2004.— 448с.
4. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина: Підруч. для слухачів та курсантів вузів МВС України / За ред. І.П. Голосніченка, Я.Ю. Кондратьєва. – К.: КМУЦА, 1999. – 178 с.
5. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина: Підручник.— К.: УАВС, 1995.— 177с.
6. Адміністративна діяльність. Частина особлива: Підручник / За заг. ред. проф. О.М. Бандурки.—Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ, “Еспада”, 2000.— 368с.
7. Теорія управління органами внутрішніх справ: Підруч. / За ред. канд. юрид. наук Ю.Ф. Кравченка. – К.: Національна академія внутрішніх справ України, 1999. – С. 510.
8. Положення про Департамент громадської безпеки Міністерства внутрішніх справ України: Наказ МВС України від 10 жовтня 2005 р. № 868
9. Про затвердження положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі МВС України: Наказ МВС України від 11.11.2010 № 550.
10. Про затвердження Положення про дозвільну систему: Постанова Кабінету Міністрів України № 576 від 12 жовтня 1992 року //Зібрання законодавства України. – Офіційне видання. – 2000. –Т. 5.–1997.
11. Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів: затверджена наказом МВС України від 21 серпня 1998 р. №622//Офіційний вісник України. – 1998.— №42.—Ст.1574.

12. Положення про спеціальний підрозділ судової міліції «Грифон» : Наказ МВС України № 1390 від 19.11.2003.

13. Наказ МВС України № 60 від 21 січня 2005 р. “Про затвердження Інструкції про роботу ізоляторів органів внутрішніх справ для та Інструкції з організації конвоювання затриманих і взятих під варту осіб в органах внутрішніх справ України”.

14. Статут патрульно-постової служби міліції України: Затверджений наказом МВС України від 28 липня 1994 р. № 404 // Інформаційний бюлетень (тексти нормативних актів міністерств і відомств України). – 1994. – № 22

15. Про заходи щодо вдосконалення системи комплексного використання сил і засобів в охороні громадського порядку: Наказ МВС України від 30.09.2008р. № 505.

16. Голосніченко І.П. Охорона громадського порядку на дільниці. – К., 1995. – С.76

17. Посібник старшого інспектора патрульної служби: – Донецьк: ДЮІ ЛДУВС, 2006. – 336 с.

18. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону: Закон України від 22 червня 2000 р. // ВВР. – 2000. – № 40. – Ст. 338.

1.2. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ на транспорті

1.2.1. Особливості правового регулювання діяльності транспортної міліції.

Залізничний, водний та повітряний транспорт відіграє значну роль у розвитку економіки держави і це обумовлює увагу до цієї галузі господарства з боку законодавчої і виконавчої влади. Органи правопорядку на об'єктах транспорту існували на території України з часів її входження до складу Російської імперії. Вже у 40-х роках XIX ст. на залізницях, що прокладалися в тогочасній Росії, були утворені жандармські команди та ескадрони, які підпорядковувалися міністерству шляхів і сполучень. Адже потік пасажирів з кожним роком на них постійно збільшувався, що, як наслідок, призводило до зростання рівня злочинності на об'єктах транспорту.

У 1867 р. створюються жандармські поліцейські управління на залізницях з окремими відділками, що розміщувалися приблизно на кожних 200 км. залізничного шляху. На великих станціях почали чергувати унтер-офіцери, функції яких відповідали аналогічним функціям царської жандармерії - стежити за дотриманням правопорядку. Вони підпорядковувались департаменту поліції.

До 1895 р. на території України діяло 5 жандармських поліцейських управлінь залізниць: Київське, Кременчуцьке, Одеське, Харківське і Харківсько-Царицинське з 30-ма відділами. До червня 1914 р. на українських залізницях несли службу 62 генерали та офіцери, 53 вахмістри, 1355 унтер-офіцерів, які здійснювали на залізницях функції як загальної поліції, так і політичної.

Вже в перші роки після розпаду Російської імперії на об'єктах транспорту були створені спеціальні органи, які в наш час представлені органами внутрішніх справ на транспорті (так, Декретом РНК 25 липня 1919 р. була створена річкова міліція, завдання і функції якої були викладені в Положенні „Про річкову Радянську робітничо-селянську міліцію”, а Постановою РНК УРСР від 05 червня 1919 р. було прийняте Положення „Про залізничну і водну міліцію”).

Початок правовому закріпленню організації транспортної міліції на об'єктах авіаційного транспорту було покладено ще за радянських часів наказом МВС СРСР № 0406-1971 р. "Про створення підрозділів міліції та слідства на авіаційному транспорті". У липні 1971 р. на об'єктах авіаційного транспорту було утворено 200 підрозділів міліції загальною чисельністю 3556 осіб (мається на увазі в межах Радянського Союзу). Органи внутрішніх справ на підприємствах метрополітену беруть свій початок з 1980 року, коли для забезпечення безпеки учасників Московської літньої Олімпіади на станціях метрополітену у містах Москва, Ленінград (Санкт-Петербург), Київ були утворені пункти міліції, які увійшли до складу міськуправлінь МВС.

Розбудова незалежної держави Україна, переорієнтація державної політики і всіх видів соціальної діяльності мають важливе значення і для органів внутрішніх справ на транспорті, які несуть на собі головне навантаження по охороні громадського порядку та громадської безпеки і боротьбі зі злочинністю на залізничних станціях, вокзалах, транспортних мережах, в акваторіях морських і річкових портів, в аеропортах і виконують свої завдання у специфічному середовищі функціонування транспортної системи України.

Особливості цього середовища, своєрідність оперативної обстановки не тільки обумовлюють особливості структурної побудови органів внутрішніх справ на станціях і в портах, але і в значній мірі визначають специфіку спрямованості діяльності цих органів у боротьбі зі злочинністю, охороні громадського порядку і громадської безпеки в трьох головних сферах діяльності транспортної системи, а саме: вантажні перевезення; пасажирські перевезення; забезпечення безпеки громадян, пасажирів, персоналу і екіпажів транспортних засобів.

Перед підрозділами органів внутрішніх справ на транспорті стоять задачі, аналогічні тим, які виконують і територіальні органи внутрішніх справ, але здійснюють вони їх в особливих специфічних умовах. До таких умов належать:

- відсутність на території обслуговування підрозділів ОВС на транспорті житлового сектору;

- велика протяжність ділянок обслуговування, що спричиняє розосередження сил служби міліції громадської безпеки. Патрульно-постові наряди часто несуть службу на великій відстані один від одного і від чергових частин, тобто ліній контролю, що й ускладнює надання їм допомоги. У багатьох випадках постові і патрульні несуть службу на одиночних постах і маршрутах при супроводі пасажирських поїздів;

- цілодобова робота транспорту, що зумовлює необхідність виставлення нарядів практично протягом усієї доби з урахуванням оперативної обстановки. Це положення найбільш повно стосується роботи залізничного і повітряного транспорту. Обсяг пасажирських перевезень на водному транспорті не настільки великий;

- значне скупчення людей і матеріальних цінностей на невеликих ділянках, відносно вільний доступ до речей пасажирів, вантажів та інших матеріальних цінностей. Незважаючи на зростання мережі камер зберігання ручної поклажі пасажирів, наявність спеціальної відомчої охорони, опечатування вагонів і контейнерів, доступ сторонніх осіб до вантажів і речей пасажирів залишається відносно вільним;

- наявність сезонних, тижневих та добових коливань рівня пасажиро- та вантажопотоків;

- можливість цілодобового, досить вільного використання транспорту для пересування після вчинення злочину з метою переховування;

- постійний рух осіб, які користуються транспортом, їх проживання поза зонами оперативного обслуговування транспортних органів внутрішніх справ;

- не спів падання у більшості випадків місць виявлення злочину з місцем його вчинення (факти крадіжок з вагонів, морських та річкових суден, літаків цивільної авіації, наприклад, виявляються в багатьох випадках дуже далеко від місця їх вчинення);

- наявність особливості вертикального підпорядкування лінійних підрозділів ОВСТ на різних видах транспорту. Так наприклад управління, лінійні відділи, лінійні відділення, лінійні пункти міліції на залізничному транспорті безпосередньо підпорядковані Департаменту транспортної міліції МВС України, а в

свою чергу лінійні відділи, лінійні відділення, лінійні пункти міліції на авіаційному та водному транспорті, а також у метрополітені – територіальним обласним і міським управлінням МВС України;

– зосередження на об'єктах транспорту досить значної кількості дітей, які, користуючись безконтрольністю з боку батьків, приходять на його об'єкти з цікавості та з метою “подорожування”, а в окремих випадках – для вчинення дрібних крадіжок і т. ін.

Транспортна міліція є важливою складовою частиною органів внутрішніх справ України. Завдання і обов'язки, покладені державою на транспортну міліцію, впливають із завдань транспорту і його прямого призначення (перевезення пасажирів та вантажів) і виконується різними підрозділами, які в організаційному відношенні належать до складу центральних органів внутрішніх справ або є самостійними підрозділами.

Правовою основою діяльності транспортної міліції є Конституція України, Закон України "Про міліцію", інші законодавчі акти держави, постанови Верховної Ради України, Укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативні акти Міністерства внутрішніх справ України, Загальна декларація прав людини, ратифікована у встановленому порядку, міжнародні правові акти, а також спільні накази, постанови, інструкції МВС України і Міністерства транспорту і зв'язку України, Адміністрації залізничного транспорту, Державної адміністрації авіаційного транспорту, Департаменту морського і річкового транспорту, Генеральної прокуратури.

До основних нормативних документів, якими керуються підрозділи транспортної міліції в своїй повсякденній діяльності, можна віднести: Конституцію України, Закони України “Про прокуратуру”, „Про транспорт” від 10.11.1994 року, “Про міліцію” від 20.12.1990 року, „Про залізничний транспорт” від 04.07.1996 року, “Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону” від 22.06.2000 року, Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» від 22 червня 2000 року № 1835-III; Закон України від 7 квітня 2011 р «Про засади запобігання і протидії корупції»; Наказом МВС 07.09.2011 № 657

«Про затвердження Інструкції із заходів безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю».; Укази Президента України від 17.10.00 №1138 “Положення про Міністерство внутрішніх справ України”, «Про Комплексну програму профілактики злочинності на 2010-2015 роки» від 25.12.2010р.; Наказ МВС України від 14.08.2012 № 700 «Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень; накази МВС України: від 28.07.1994 № 404 „Про затвердження Статуту патрульно-постової служби міліції України” (зі змінами, внесеним и наказами від 06.07.01 № 533, від 10.09.03 № 1030, та від 06.09.04 № 1009), “Про розмежування зон оперативного обслуговування між територіальними та транспортними органами МВС України”, від 30.11.05 № 1210 „Про затвердження Примірною положення про лінійне управління МВС України на транспорті”, 19.01.07 № 16 „Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України” (змінений наказом МВС України від 22.07.2007 №254), від 04.06.07 № 190 “Про нормативне забезпечення організаційно-штатної роботи”, від 11.02.08 № 58 “Про внесення змін та доповнень до Положення про Управління Міністерства внутрішніх справ України на транспорті, затвердженого наказом МВС України від 06.06.05 № 427”, від 09.07.09 № 302 „Про затвердження Положення про Департамент транспортної міліції Міністерства внутрішніх справ України” та багато інших.

1.2.2. Поняття, завдання, система та функції органів внутрішніх справ на транспорті

Транспортна міліція - це спеціалізований державний орган, який покликаний стояти на сторожі стабільного функціонування транспортних артерій держави, безпеки вантажних і пасажирських перевезень, захищати особисті та майнові інтереси громадян від злочинних посягань, підтримувати належний порядок на об'єктах залізниць, морського і річкового флоту, в аеропортах та об'єктах метрополітену.

Діяльність транспортної міліції будується на принципах законності, гласності, поваги до особи, соціальної справедливості, взаємодії з трудовими колективами транспортних підприємств, громадськими організаціями цих підприємств і населенням. У підрозділах транспортної міліції, як і взагалі в органах внутрішніх справ, не допускається діяльність політичних партій, рухів та інших громадських об'єднань, які переслідують політичну мету. При виконанні службових обов'язків співробітники міліції незалежні від впливу будь-яких політичних та громадських об'єднань.

Основними завданнями транспортної міліції є: забезпечення особистої безпеки пасажирів, захист їх прав і свобод, законних інтересів; попередження правопорушень і їх припинення; охорона та забезпечення громадського порядку; виявлення і розкриття злочинів на об'єктах транспорту, розшук осіб, які їх вчинили; забезпечення в межах своєї компетенції безпеки руху транспорту; захист особистої і державної власності від злочинних посягань; сприяння в межах своєї компетенції державним органам, транспортним підприємствам і організаціям у виконанні покладених на них обов'язків.

Основні функції, що здійснює Департамент транспортної міліції МВС України:

1. Здійснення та аналіз оперативної обстановки та прогнозує розвиток криміногенної ситуації на об'єктах обслуговування, оцінює ефективність заходів, що застосовуються ОВС на транспорті, розробляє заходи своєчасного реагування на зміни криміногенної ситуації.
2. Здійснення та поточне та перспективне планування своєї діяльності, інформаційно-аналітичне забезпечення ОВС на транспорті.
3. Організація та контроль за виконанням підпорядкованими підрозділами законодавства, нормативно-правових актів МВС; аналізує та узагальнює результати роботи, надає необхідну практичну і методичну допомогу, розробляє та здійснює заходи щодо вдосконалення діяльності ОВС на транспорті.
4. Організація та координація оперативно-розшукову діяльність підрозділів кримінальної міліції ОВС на транспорті, спрямовану на:
 - 4.1. Попередження, виявлення і розкриття тяжких та особливо тяжких

злочинів, у тому числі категорії минулих років, документування діяльності учасників організованих груп і злочинних організацій; протидію груповій злочинності, незаконному обігу вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин і наркотичних засобів; розшук обвинувачених, підсудних, осіб, які ухиляються від відбування покарання, зниклих безвісти громадян та ідентифікацію невпізнаних трупів, а також на взаємодію зі структурними підрозділами МВС, іншими правоохоронними органами та органами державної влади у вирішенні цих питань.

4.2. Запобігання, виявлення, припинення та розкриття злочинів у сфері вантажних і пасажирських перевезень, обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, економічної діяльності на об'єктах транспорту, які створюють загрозу економічній стабільності транспортної галузі.

4.3. Запобігання, виявлення, припинення та розкриття злочинів, пов'язаних з незаконним переміщенням через державний кордон підакцизних товарів, наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, зброї та боєприпасів, коштів та інших предметів і матеріальних цінностей, відносно яких визначено спеціальний порядок перевезення через державний кордон на водному, залізничному і повітряному транспорті.

4.4. Забезпечення документування злочинних дій та реалізації отриманої інформації.

4.5. Удосконалення системи оперативного інформування, накопичення та використання баз даних про злочини та обставини їх учинення.

5. Організовує та координує роботу ОВС на транспорті з питань профілактики дитячої злочинності та розкриття злочинів, учинених відносно дітей.

6. Участь у розшуку зниклих безвісти дітей.

7. Спільно з іншими структурними підрозділами апарату МВС, у межах компетенції, уживає заходів стосовно взаємодії при реалізації матеріалів оперативно-розшукової діяльності та розслідуванні кримінальних справ. Розробляє та здійснює заходи щодо

вдосконалення їх взаємодії в попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів, розшуку осіб, що їх учинили.

8. У межах компетенції здійснює заходи з питань організації взаємодії Міністерства внутрішніх справ та Міністерства інфраструктури України.

9. Організовує та координує роботу міліції підрозділів громадської безпеки на транспорті із:

9.1. Забезпечення особистої безпеки громадян та охорони громадського порядку на об'єктах транспорту.

9.2. Запобігання та припинення адміністративних правопорушень і забезпечення провадження в адміністративних справах про адмінправопорушення, розгляд яких законом покладено на ОВС на транспорті.

9.3. Організація взаємодії ОВС на транспорті з громадськими формуваннями та трудовими колективами.

9.4. Контроль за дотриманням установлених законодавством правил на об'єктах дозвільної системи.

9.5. Забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, охорони затриманих і взятих під варту осіб.

9.6. Забезпечення захисту життя, здоров'я та майнових прав пасажирів від незаконного втручання в діяльність транспортної галузі.

10. Розроблення тематичних планів навчання особового складу і контролює їх виконання.

11. Вивчення, узагальнення та впровадження позитивного досвіду роботи ОВС на транспорті.

13. Забезпечення, у межах своєї компетенції, своєчасний розгляд заяв, скарг та пропозицій громадян.

14. Здійснення підготовки і проведення нарад за підсумками оперативно-службової діяльності Департаменту та ОВС на транспорті, вивчає позитивний досвід та наявні недоліки, ставить завдання ОВС на транспорті та розробляє заходи щодо вдосконалення їх оперативно-службової діяльності.

15. За погодженням керівництва МВС здійснює інспектування оперативно – службової діяльності ОВС на транспорті.

16. У межах повноважень вирішує питання соціального захисту працівників ОВС на транспорті.

17. Департамент організовує свою діяльність у взаємодії з іншими структурними підрозділами МВС, територіальними органами згідно з планами роботи Міністерства та ДТМ.

Діяльність органів внутрішніх справ на транспорті спрямована, в першу чергу, на забезпечення охорони громадського порядку, здійснення широкого комплексу заходів, спрямованих на попередження і припинення правопорушень на вокзалах, пристанях, в аеропортах, у поїздах, морських портах, на суднах під час рейсів, на транспортних магістралях та інших об'єктах транспорту. Транспортна міліція також здійснює адміністративний нагляд за виконанням правил користування транспортом; у межах своїх повноважень сприяє народним депутатам, представникам органів державної влади у виконанні ними своїх обов'язків. Разом з іншими державними органами та громадськими організаціями міліція на транспорті веде боротьбу проти пияцтва і алкоголізму, вилучає з об'єктів обслуговування осіб, які перебувають у п'яному вигляді, розпивають спиртні напої у невстановлених для цього місцях, здійснює дотримання правил торгівлі спиртними напоями; веде боротьбу з хуліганством, проводить роботу щодо попередження дитячої безпритульності та боротьби з правопорушеннями серед дітей. Підрозділи транспортної міліції у взаємодії з територіальними органами внутрішніх справ забезпечують порядок у період надзвичайних обставин (під час стихійного лиха, при аваріях і катастрофах, епідеміях, епізоотіях), під час проведення різних масових заходів і заходів цивільної оборони. Крім зазначеного, органи внутрішніх справ на транспорті затримують значну кількість злочинців „гастролерів” за орієнтуваннями територіальних органів внутрішніх справ.

Діяльність транспортної міліції пов'язана із здійсненням загального адміністративного нагляду за використанням посадовими особами і громадянами рішень органів державної влади й управління в питаннях громадського порядку, громадської безпеки та правил

користуванням транспортом.

Транспортна міліція виконує адміністративну, профілактичну, оперативно-розшукову, кримінально-процесуальну та охоронну (на договірних засадах) функції. Ця діяльність є головними напрямками практичної роботи органів внутрішніх справ на транспорті.

Транспортна міліція складається з підрозділів: кримінальної міліції, міліції громадської безпеки, міліції охорони.

До кримінальної міліції належать служби карного розшуку, служба боротьби з незаконним обігом наркотичних речовин, кримінальна міліція в справах дітей, служба боротьби зі злочинними посяганнями на вантажі, по боротьбі з організованою злочинністю, кримінального розшуку, боротьби з економічною злочинністю.

Головними службами, що забезпечують попередження та розкриття злочинів, є: підрозділи кримінальної міліції (карний розшук, державна служба по боротьбі з економічними злочинами, підрозділи по боротьбі з незаконним обігом наркотиків, кримінальна міліція в справах дітей), блок міліції громадської безпеки, підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю, апарати слідства і дізнання, а також служби, які виконують спеціальні завдання. Їх система, тобто загальна побудова, розглядається у двох аспектах. При цьому враховуються, по-перше, складові служб (горизонтальна структура) та, по-друге, побудова підрозділів зверху донизу (вертикальна структура).

Міліцію громадської безпеки складають відділи, відділення, групи та сектори служби міліції громадської безпеки (патрульно-постова служба міліції, приймальники-розподільники для дітей, ІТТ), сектори дозвільної системи, батальйони та роти по супроводженню пасажирських поїздів, конвойні роти та взводи, служба по роботі з населенням і громадськими формуваннями.

Міліцію охорони складають підрозділи по супроводженню вантажних потягів, охорони станцій та інших об'єктів (наприклад, окрема рота міліції по охороні ст. Жовтнева Одеської залізниці, рота охорони ЛВ аеропорту „Львів”).

Транспортна міліція забезпечує охорону громадського порядку і боротьбу зі злочинністю на залізничному, водному та повітряному транспорті.

Виконуючи адміністративні функції, транспортна міліція зобов'язана припиняти адміністративні правопорушення на об'єктах обслуговування і здійснювати провадження у справах по них; забезпечувати в межах своєї компетенції безпеку руху транспорту, дотримання законів, правил, нормативів у цій сфері; давати дозвіл на придбання, зберігання, носіння і перевезення зброї, боєприпасів, вибухових речовин та матеріалів, інших предметів і речовин щодо зберігання і використання яких встановлені спеціальні правила, а також на відкриття об'єктів, де вони використовуються.

З метою забезпечення громадської безпеки транспортна міліція зобов'язана повідомляти відповідні державні органи і громадські об'єднання про аварії, пожежі, катастрофи, стихійні лиха та інші надзвичайні події, вживати невідкладних заходів до ліквідації їх наслідків, врятування людей і надання їм допомоги, охорони майна, що залишилося без нагляду тощо.

Таким чином, органи внутрішніх справ на транспорті виконують завдання аналогічні тим, котрі покликані вирішувати територіальні органи внутрішніх справ, але за специфічних умов. Так, органи внутрішніх справ на залізничному транспорті обслуговують станції, вокзали, зупиночні пункти, платформи, вагонні і локомотивні депо, парки відстою вагонів, вантажні двори, контейнерні і вагові площадки, сортувальні рампи, пакгаузи, складські приміщення, пішохідні мости, тунелі, підземні переходи та інші об'єкти, що розташовані в межах станції, в смузі відводу залізничних доріг, чи на території станцій у їх рейкових межах від вхідного до вихідного світлофорів.

На території міст та інших населених пунктів органи внутрішніх справ на транспорті здійснюють боротьбу зі злочинністю і підтримують громадський порядок виключно у приміщеннях залізничних вокзалів, на привокзальних площах, згідно з адміністративним поділом, в потягах, локомотивах, та іншому рухомому складі, на залізничних шляхах, на перонах, платформах, зупиночних пунктах, у залізничних спорудах, що забезпечують нормальне функціонування транспорту. В пристанційних скверах, садах і парках ці завдання виконують територіальні органи внутрішніх справ. На перегонах поза межами станції – по залізничній

колії з насипом і в смузі відводу.

Під смугою відводу (смугою відчуження) залізничних доріг розуміється смуга землі, відведена під залізничні споруди і пристрої, які знаходяться в підпорядкованості МТЗ України.

На під'їзних коліях залізниць загального користування від стрілки або знаку „Границя під'їзної колії” крім колій підприємств залізничного транспорту та наданих в оренду.

Органи внутрішніх справ на повітряному транспорті обслуговують аеродроми, приміщення аеровокзалів, повітряні судна (літаки), житлові містечка аеропортів (у ЛВ аеропорту Сімферополь у штаті є дільничні інспектори, які обслуговують авіаційне містечко).

На річковому транспорті – річкові порти, вокзали, пристані і причали (за винятком причалів для прогулянкових плавзасобів, баз відпочинку та човнових станцій), території шлюзів, дебаркадери, пункти ремонту і відстою суден, суднохідні частини акваторій річок і каналів, судна та інші плавзасоби річкового транспорту і органів управління річковим транспортом. На морському транспорті – морські порти, суднохідні частини акваторій портів, морські вокзали, портові пункти, судна, та інші плавзасоби морського транспорту.

Охорона громадського порядку на об'єктах транспорту має ряд особливостей, які мають суттєвий вплив на організацію роботи органів внутрішніх справ на транспорті по охороні громадського порядку і громадської безпеки. Це – географічне розташування території або ділянки обслуговування (наявність лісових масивів, водних просторів, різко пересічної місцевості); економічне положення району обслуговування (кількість промислових, торгівельних, розважальних об'єктів та ін.); густота населення на території, прилеглої до району обслуговування, а також віковий склад, національні особливості і звичаї, переважаючі професії населення і т.ін.

Охорона громадського порядку і боротьба зі злочинністю на об'єктах залізничного, повітряного і водного транспорту, не переданих в оперативне обслуговування органів внутрішніх справ на транспорті, здійснюється територіальними органами внутрішніх справ. Свою специфіку має обслуговування органами внутрішніх справ об'єктів метрополітену, де відомчі нормативні акти не

встановлюють меж такого обслуговування.

Систему органів внутрішніх справ МВС України на транспорті складають:

1. Департамент транспортної міліції МВС України;
2. управління Міністерства внутрішніх справ на залізницях;
3. лінійні відділи (відділення) внутрішніх справ на залізничному, авіаційному та водному транспорті;
4. лінійні пункти міліції на залізничному транспорті.

Кожному з названих підрозділів притаманні свої функції. Так, Департамент МВС України на транспорті є галузевим органом міліції на транспорті, який утворюється МВС України і йому підпорядковується.

Департамент транспортної міліції МВС України здійснює функції і повноваження у сфері захисту прав і свобод громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, організовує і координує діяльність підпорядкованих органів і підрозділів внутрішніх справ на транспорті по боротьбі зі злочинністю, з охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки та безпеки руху залізничного транспорту. Загальна чисельність особового складу підрозділів, підпорядкованих управлінню складає більше 8100 чоловік

Управління внутрішніх справ на залізницях – є структурними підрозділами Департаменту МВС України на транспорті. Вони створюються для керівництва і координації роботи підпорядкованими їм лінійними підрозділами міліції, як правило, у межах залізниці і дислокуються в місцях розташування органів управління залізницями.

Управління МВС на залізницях можуть створюватися при штатній чисельності не менше 500 одиниць. Управління МВС на залізницях виконують наступні функції:

– організують і координують виконання підпорядкованими лінійними органами і підрозділами внутрішніх справ чинного законодавства, наказів, вказівок та інших нормативних актів МВС України, аналізують і узагальнюють практику роботи підлеглих служб лінійних органів і підрозділів, надають їм необхідну практичну допомогу, розробляють і здійснюють заходи по вдосконаленню їх діяльності;

- забезпечують суворе дотримання законності в оперативно-службовій діяльності працівників міліції, контролюють існуючий порядок проведення оперативних заходів і слідчих дій під час розкриття і розслідування злочинів лінійними підрозділами;

- координують роботу ЛВ по взаємодії з територіальними органами внутрішніх справ, установами і організаціями інших відомств, а також представляють МВС за дорученням міністра в інших відомствах, установах і організаціях у питаннях боротьби зі злочинністю на транспорті;

- спільно із зацікавленими службами вивчають проблемні питання боротьби зі злочинністю на транспорті й на цій основі розроблюють рекомендації і вносять пропозиції для поліпшення їх службової діяльності;

- вживають заходів щодо вдосконалення організації аналітичної роботи в лінійних відділах і підрозділах внутрішніх справ на транспорті;

- у встановленому порядку вносять пропозиції по вдосконаленню організації структури й штатів управління і підвідомчих ЛВ, встановлюють потребу в кадрах, взаємодіють з відділом кадрів Управління в питаннях розподілу і закріплення на службі молодих спеціалістів;

- забезпечують своєчасне й уважне розглядання пропозицій, заяв і скарг громадян у межах своєї компетенції, узагальнюють та аналізують їх, вносять пропозиції і заходи по зниженню й виключенню фактів повторного звертання громадян;

- готують і проводять наради за підсумками оперативно-службової діяльності лінійних органів і підрозділів внутрішніх справ, відмічають позитивні моменти роботи й виявляють суттєві недоліки, ставлять завдання і розроблюють заходи по активізації їх діяльності.

Крім цього, управління МВС на залізницях, спільно з лінійними відділами та відділеннями міліції на об'єктах цивільної авіації, водного транспорту розроблюють і здійснюють:

- комплексні заходи по профілактиці правопорушень на об'єктах транспорту;

- забезпечують охорону громадського порядку на залізниці, об'єктах цивільної авіації, морських і річкових пароплавств;

- забезпечують особисту і майнову безпеку пасажирів;
- спільно з адміністрацією установ і підприємств транспорту беруть участь у забезпеченні безпеки руху потягів, морських та річкових суден;
- попереджують дитячу безпритульність і правопорушення серед дітей;
- здійснюють контроль за виконанням протипожежної безпеки на об'єктах обслуговування;
- здійснюють заходи по організації взаємодії міліції з адміністрацією і громадськістю транспортних об'єктів у охороні громадського порядку, забезпеченні громадської безпеки і боротьбі зі злочинністю;
- організовують супроводження нарядами міліції спеціальних (літерних) потягів і суден.

Лінійні відділи (відділення) внутрішніх справ на транспорті є структурними підрозділами системи органів внутрішніх справ на транспорті. Вони утворюються, як правило, в масштабах відділень і великих ділянок залізниць, пароплавств і басейнів, у морських портах, аеропортах та дислокуються відповідно в місцях розташування залізниць і станцій, морських і річкових портів, аеропортів.

Необхідно зазначити, що їх правове положення в централізованому порядку не встановлено, але з аналізу діяльності багатьох відділів (відділень) внутрішніх справ на транспорті можна визначити такі функції, котрі вони повинні виконувати:

- здійснення дізнання;
- здійснення попереднього розслідування по справах, які належать до їх компетенції;
- попередження, припинення і розкриття злочинів;
- забезпечення зберігання вантажів, що перевозяться;
- боротьба з економічною злочинністю;
- дотримання податкового законодавства на території обслуговування;
- охорона громадського порядку на території обслуговування;
- спільно з адміністрацією транспортних організацій і закладів розроблюють та втілюють у життя заходи по профілактиці

крадіжок вантажів і особистого майна пасажирів, дитячої безпритульності й правопорушень серед дітей;

- забезпечення безпеки руху потягів, морських та річкових суден, літаків цивільної авіації;

- здійснювати у встановленому порядку огляд речей і багажу пасажирів, а в необхідних випадках – їх особистий огляд;

- супроводжувати нарядами міліції пасажирські потяги, морські і річкові судна, літаки цивільної авіації;

- під час стихійних лих та інших надзвичайних обставин забезпечувати рятування людей, державного і особистого майна громадян, здійснювати залучення транспортних засобів для проведення рятувальних і аварійно-відбудовних робіт;

- надавати допомогу посадовим особам транспортних організацій і підприємств у виконанні ними своїх службових обов'язків у випадках, коли окремі громадяни перешкоджають цьому;

- спільно з органами охорони здоров'я здійснювати нагляд за дотриманням посадовими особами транспортних підприємств і громадянами санітарного режиму на територіях залізничних станцій, аеропортів, морських і річкових портів та в рухомих транспортних засобах;

- надавати допомогу органам охорони здоров'я і ветеринарного нагляду в проведенні ними карантинних заходів при епідеміях і епізоотіях;

- вживати заходів по наданню допомоги громадянам, які постраждали від правопорушень і нещасних випадків, а також при знаходженні громадян на об'єкти транспорту в безпорадному стані.

Лінійні відділи (відділення) внутрішніх справ на транспорті і лінійні пункти міліції є основними підрозділами, тому що вони виконують практично всі основні завдання органів внутрішніх справ.

Лінійні відділи створюються на вузлових залізничних станціях, у портах та аеропортах зі значним обсягом пасажирських і вантажних перевезень, а також для обслуговування метрополітену. Штатна чисельність лінійного відділу повинна становити не менше 50 одиниць. Лінійні відділення створюються при штатній чисельності не менше 20 одиниць.

Лінійні пункти міліції входять до складу лінійних відділів

(відділень) внутрішніх справ на транспорті й дислокуються на ділянках залізниць, пароплавств і в аеропортах, їх дислокація, а також кордони ділянок, що обслуговуються, визначаються з урахуванням ступеню інтенсивності руху потягів, суден і оперативної обстановки, що склалася. Так, на залізничних станціях з більш напруженим рухом і складним оперативним станом дислокуються лінійні пункти міліції, а на станціях з менш напруженим рухом службу здійснюють оперативні групи.

Лінійні пункти міліції виконують функції, аналогічні функціям лінійних відділів і відділень у межах закріплених за ними ділянок обслуговування. Іншими словами, вони виконують весь комплекс правоохоронної діяльності, покладеної на органи внутрішніх справ на транспорті. Штатна чисельність лінійного пункту повинна становити не менше 4 одиниць.

Органи внутрішніх справ на повітряному, морському та річковому транспорті підпорядковані на правах районних відділів (відділень) внутрішніх справ територіальних органів обласним управлінням МВС України за місцем їх розташування.

1.2.3. Зміст адміністративної діяльності транспортної міліції

Діяльність міліції громадської безпеки на транспорті складає один із напрямків забезпечення громадського порядку, закріплених в законах України разом з охороною власності і забезпеченням прав та свобод громадян.

За своїми характерними рисами адміністративна діяльність ОВС на транспорті відрізняється від інших основних напрямів роботи органів внутрішніх справ, зокрема, від кримінально-процесуальної та оперативно-розшукової діяльності. Характерні риси - це риси, які відрізняють адміністративну діяльність від інших основних напрямків роботи органів внутрішніх справ на транспорті, зокрема, від кримінально-процесуальної та оперативно-розшукової діяльності.

Традиційно виділяються наступні характерні риси адміністративної діяльності органів внутрішніх справ на транспорті.

1. Підпорядкованість і підконтрольність виконавчим органам

державної влади. Міліція (в тому числі і транспортна) - невід'ємна ланка саме виконавчої влади, що текстуально закріплено в ст. 1 Закону України “Про міліцію”.

Підпорядкованість і підконтрольність міліції виконавчим органам влади яскраво відображена в першому розділі Закону “Про міліцію”, яким регламентується порядок призначення й звільнення з посад керівників органів внутрішніх справ. Так, у відповідності зі ст. 7, у своїй діяльності міліція підпорядковується Міністерству внутрішніх справ України. В той же самий час вона незалежна від не правового впливу Міністерства інфраструктури України та його структурних підрозділів - управлінь транспортними галузями.

2. *Державно-владний характер.* Ця характерна риса адміністративної діяльності різко відрізняється від оперативно-розшукової. Державно - владний характер адміністративної діяльності органів внутрішніх справ виражається в тому, що вона здійснюється від імені держави з використанням наданих державою владних повноважень у рамках компетенції, суворо обкресленої законом, співробітниками органів внутрішніх справ на транспорті під час виконання службових обов'язків.

У процесі здійснення внутрішньо організаційної адміністративної діяльності транспортної міліції визначаються структура, конкретні служби або підрозділи, розміщення, а також порядок відбору кадрів, приймаються управлінські рішення, здійснюється планування роботи, контроль і перевірка виконання, вивчається, узагальнюється, поширюється і впроваджується позитивний досвід роботи. До внутрішньо організаційної діяльності міліції належить заохочення працівників, використання дисциплінарної практики, атестування тощо.

Внутрішньо організаційна адміністративна діяльність ОВС на транспорті складається з організації роботи не тільки адміністративних, а й оперативно-розшукових апаратів, а також підрозділів дізнання, попереднього слідства, інших служб транспортної міліції. Слід відзначити, що внутрішньо організаційна адміністративна діяльність транспортної міліції має допоміжний характер щодо зовнішньої.

3. *Підзаконність.* Дана риса адміністративної діяльності органів внутрішніх справ на транспорті означає, що завжди й всі дії

співробітників повинні ґрунтуватися на законі або підзаконних нормативних актах, сприяти найбільш точному їхньому виконанню, проходити в межах й у порядку, визначених певним законодавством. При цьому в більшості випадків співробітникам міліції надається самостійність в ухваленні остаточного рішення.

4. Організуєчий характер. На відміну від оперативно-розшукової та кримінально-процесуальної діяльності основу змісту адміністративної діяльності органів внутрішніх справ на транспорті становить позитивна, творча робота з організації й розвитку суспільних відносин, що виникають у зв'язку з перевезеннями пасажирів, вантажів та багажу, перебуванням людей у громадських місцях на об'єктах транспорту, необхідністю забезпечення безпечного руху транспортних засобів, в'їздом громадян до України й виїздом за кордон, функціонуванням об'єктів транспорту, що являють собою підвищену небезпеку для оточуючих і т.ін.

Застосування норм права в процесі адміністративної діяльності органів внутрішніх справ на транспорті у переважній більшості випадків не пов'язане із правопорушеннями, а спрямоване на організацію проведення норм права в життя, на рішення чисельних організаційних питань, що виникають при правомірному поводженні пасажирів, діяльності транспортних підприємств, установ і організацій та їх посадових осіб.

5. Профілактична спрямованість. Кінцевою метою адміністративної діяльності органів внутрішніх справ на транспорті є попередження правопорушень. У процесі профілактичної спрямованості також проводяться чисельні й різноманітні як за змістом, так і за правовою природою профілактичні заходи, які можна розділити на заходи загальної та індивідуальної профілактики.

Загально профілактичні заходи адресовані невизначеному колу осіб і спрямовані на виявлення й усунення причин та умов, що сприяють здійсненню злочинів й інших правопорушень на об'єктах транспорту.

Разом з тим попередження правопорушників є кінцевою метою не тільки адміністративної, але й кримінально-процесуальної, а також оперативно-розшукової діяльності. Тому справедливим буде твердження про те, що профілактична спрямованість не є характерною

рисою лише адміністративної діяльності органів внутрішніх справ.

Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ на транспорті базується на загальних принципах державного управління: участі громадськості в управлінні, законності, плановості, науковості управління. Разом з тим прояв цих принципів, їх реалізація в розглянутій сфері мають деяку специфіку. Адміністративною, власне кажучи, є діяльність багатьох служб, підрозділів, апаратів органів внутрішніх справ. Вона торкається сфери хорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, що охоплює своїм регулюючим і охоронним впливом різноманітні суспільні відносини. Ці відносини виникають у зв'язку з перебуванням людей у громадських місцях, користуванням транспортними засобами, виконанням правил перевезення пасажирів, вантажу та багажу, у зв'язку з веденням статистичного обліку населення та міграційних процесів, в'їздом до України і виїздом за кордон, виготовленням, придбанням, використанням і зберіганням зброї, вибухових, отруйних і радіоактивних речовин, функціонуванням окремих підприємств. Адміністративно-правові засоби знаходять широке застосування в охороні власності та природного середовища тощо.

З метою більш повної характеристики адміністративної діяльності окремих служб ОВСТ слід мати на увазі, що кожна з них разом із загальними має ряд конкретних завдань, які охоплюють певну сторону охорони громадського порядку, конкретні завдання міліції, визначені в спеціальних актах.

Загальне завдання міліції по охороні громадського порядку і боротьбі зі злочинністю на транспорті охоплює комплекс більш конкретних завдань: забезпечення порядку в громадських та в інших місцях. Виконання цих конкретних завдань відбувається у специфічних формах: наприклад, забезпечення порядку на вокзалах шляхом несення служби постовими нарядами і патрулювання членів добровільних народних дружин. Відносини, які виникають у процесі виконання цих завдань, регулюються відповідним законодавством. Так, відносини, які складаються у зв'язку з наданням дозволів на предмети дозвільної системи регулюються спеціальними актами.

Таким чином, специфіка громадських відносин, що складається в тому чи іншому конкретному напрямку адміністративної діяльності,

обумовлює, з одного боку, наявність спеціальних правових актів, з іншого – особливі форми діяльності та втілення цих актів у життя.

Вирішення однорідних завдань адміністративно-правовими засобами здійснюється шляхом виконання однотипних дій, які визначаються характером виникаючих при цьому громадських відносин. Структурність такого роду дій складає вид адміністративної діяльності, що розкриває її зміст.

Як вже зазначалося, у процесі адміністративної діяльності забезпечується виконання основних завдань, поставлених перед органами внутрішніх справ на транспорті. До яких належать:

- охорона громадського порядку і забезпечення громадської безпеки на об'єктах транспорту;
- боротьба зі злочинністю на об'єктах транспорту;
- охорона власності на транспорті;
- профілактика правопорушень на об'єктах транспорту.

Адміністративна діяльність у сфері охорони громадського порядку об'єднує широкий комплекс заходів, а саме:

- попередження і припинення правопорушень на транспортних магістралях, вокзалах, пристанях, в аеропортах та інших громадських місцях;
- адміністративний нагляд за виконанням посадовими особами і громадянами рішень органів влади та управління з питань охорони громадського порядку на транспорті;
- виявлення правопорушників на об'єктах транспорту і притягнення винних до відповідальності.

У рамках цієї діяльності органи внутрішніх справ разом з іншими державними органами і громадськими організаціями вживають передбачених законом заходів щодо осіб, які з'являються на вулицях і в інших громадських місцях у нетверезому стані, розпивають спиртні напої в невідновлених місцях, здійснюють нагляд за дотриманням встановлених правил торгівлі спиртними напоями. Змістом адміністративної діяльності охоплюються також:

- боротьба з хуліганством на транспорті;
- попередження дитячої безпритульності і боротьба з правопорушеннями дітей на об'єктах транспорту.
- У сфері забезпечення громадської безпеки органи

внутрішніх справ на транспорті:

- втілюють у життя встановлені державою правила дозвільної системи;
- не допускають блокування або порушення нормальної роботи об'єктів транспорту;
- забезпечують громадську безпеку на об'єктах транспорту;
- забезпечують порядок при настанні аварій та катастроф на об'єктах транспорту;
- забезпечують порядок при настанні особливих умов (епідемій, епізоотії і стихійних лих).

У сфері боротьби зі злочинністю органи внутрішніх справ на транспорті за допомогою адміністративно-правових засобів вживають необхідних заходів щодо заяв громадян-пасажирів і повідомлень посадових осіб підприємств транспорту про злочини, що готуються або учиняються, забезпечують своєчасну реєстрацію та облік вчинених злочинів.

Вони проводять роботу з попередження злочинів і вживають необхідні заходи до припинення їх на об'єктах транспорту, охороняють і конвоюють затриманих і ув'язнених під варту осіб, забезпечують роботу приймальників – розподільників для дітей або піддани адміністративному арешту.

Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ на транспорті у сфері охорони власності містить у собі охорону об'єктів транспорту, вантажів та особистого майна пасажирів, попередження, припинення і розкриття посягань на власність. Важлива роль належить адміністративній діяльності міліції також у боротьбі з дрібними розкраданнями державного і громадського майна.

Органи внутрішніх справ ведуть серед населення правову пропаганду, використовуючи засоби масової інформації (друк, радіо, кіно, телебачення), і вживають інші заходи попередження правопорушень.

Успіх профілактичної роботи багато в чому залежить від зв'язку міліції з громадськістю, взаємодії з правоохоронними та іншими державними органами, правильного і глибокого аналізу причин правопорушень, вмілої організації міліцейської служби, розумного використання сил і засобів.

Для виконання покладених на міліцію обов'язків вона наділена необхідними державно-владними повноваженнями адміністративного характеру. Так, працівникам транспортної міліції надане право вимагати від пасажирів і посадових осіб підприємств транспорту дотримання громадського порядку, вживати заходи до припинення порушень при невиконанні цих вимог, у передбачених законодавством випадках складати протоколи про адміністративні правопорушення; у межах своєї компетенції застосовувати різні примусові заходи (адміністративно-попереджувальні та запобіжні заходи, стягнення).

У процесі адміністративної діяльності органів внутрішніх справ на транспорті охороняються від протиправних посягань певні види суспільних відносин. Ці відносини характеризуються єдністю, спільністю та однорідністю, пов'язаною як із загальними питаннями захисту суспільних відносин, так і з особливістю їх функціонування на транспорті. Та обставина, що вони підлягають охороні, зумовлює необхідність, по-перше, видання відповідних правових актів, по-друге, певної цілеспрямованості діяльності органів внутрішніх справ із втілення цих актів у життя, нагляду за їх дотриманням і, по-третє, наявності системи служб, підрозділів та апаратів, укомплектованих відповідними фахівцями.

Розрізняють такі напрями адміністративної діяльності органів внутрішніх справ на транспорті:

- 1) охорона громадського порядку;
- 2) забезпечення громадської безпеки, в тому числі:
 - а) забезпечення безпеки дорожнього руху;
 - б) здійснення дозвільної системи;
 - в) здійснення перед польотного огляду авіапасажирів;
- 3) охорона власності юридичних і фізичних осіб.

Кожний із цих видів характеризується певною єдністю правової регламентації, однорідністю правовідносин, наявністю спеціальних служб, апаратів або груп працівників, які займаються цією діяльністю.

Адміністративна діяльність у галузі охорони громадського порядку на транспорті об'єднує широкий комплекс заходів, що стосуються:

- попередження і припинення правопорушень на вокзалах, платформах, у рухомому складі та в інших громадських місцях на об'єктах транспорту;
- адміністративного нагляду за виконанням посадовими особами і громадянами рішень органів державної влади і управління з питань охорони громадського порядку;
- виявлення правопорушень і забезпечення притягнення до відповідальності правопорушників;
- боротьба з хуліганством;
- попередження дитячої безпритульності та боротьба з правопорушеннями серед дітей на транспорті.

Завдання служби охорони громадського порядку полягає в організації і безпосередньому практичному здійсненні патрульними, постовими міліціонерами та іншими працівниками охорони порядку на об'єктах транспорту (транспортних магістралях, вокзалах, пристанях, в аеропортах у рухомому складі транспортних засобів та інших громадських місцях).

У галузі забезпечення громадської безпеки органи внутрішніх справ на транспорті :

1. *Втілюють у життя встановлені державою правила дозвільної системи.*

Дозвільна система - це сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини, які виникають у зв'язку з виготовленням, придбанням, використанням, зберіганням і перевезенням певних предметів і речовин, а також відкриттям і функціонуванням деяких підприємств. Норми права встановлюють і предмети та об'єкти дозвільної системи: холодна та вогнепальна зброя, боєприпаси до неї, вибухові матеріали, сильнодіючі отрути, радіоактивні речовини, піротехнічні підприємства, стрілецькі тири, магазини, в яких здійснюється продаж зброї та боєприпасів. Специфіка цих предметів та об'єктів зумовлює недопущення безконтрольного користування ними, у зв'язку з чим держава встановлює порядок обов'язкового одержання підприємствами, установами, організаціями, посадовими особами і громадянами дозволів і ліцензій в органах внутрішніх справ, що стосується тих або інших питань використання зазначених об'єктів і предметів.

2. Разом зі Службою авіаційної безпеки МТЗ України забезпечують перед польотну безпеку повітряних суден з метою недопущення незаконного втручання сторонніх осіб у діяльність цивільної авіації.

У процесі здійснення перед польотного огляду органи внутрішніх справ на транспорті виявляють предмети заборонені до перевезення повітряними суднами, вилучають їх та притягують осіб, винних у порушенні встановлених правил перевезення пасажирів авіаційним транспортом до адміністративної відповідальності, ведуть облік адмінправопорушень, аналізують причини й умови їх виникнення, вживають заходи до усунення цих причин і умов, виконуючи поряд із цим загальні обов'язки міліції з охорони громадського порядку.

3. Забезпечують громадську безпеку під час руху транспортних засобів та встановлений порядок функціонування об'єктів транспортної системи.

Підрозділи транспортної міліції забезпечують нормальне функціонування об'єктів транспорту шляхом забезпечення нагляду за дотриманням громадянами встановлених правил перевезення та користування транспортними засобами; проводять заходи по недопущенню актів незаконного втручання в діяльність транспорту, захоплення транспортних засобів, вчинення дій, що можуть порушувати технологію роботи транспорту з перевезення вантажів та пасажирів, загрожувати життю та здоров'ю людей, а також нанести майнову шкоду підприємствам транспорту.

Адміністративна діяльність ОВС на транспорті у галузі охорони власності охоплює відносини з надання охоронних послуг на підставі договорів охорони майна громадян, юридичних осіб України, а також майна іноземних держав, міжнародних організацій, іноземних юридичних осіб і громадян під час перевезень або здійснення комерційної діяльності на об'єктах транспорту.

Під час реалізації адміністративної діяльності конвойні підрозділи міліції громадської безпеки ОВСТ здійснюють охорону, утримання і конвоювання підозрюваних та обвинувачуваних у вчиненні злочинів в ізоляторах тимчасового тримання, а також осіб, підданих адміністративному арешту в спеціальних приймальниках - розподільниках.

Отже, основу адміністративної діяльності органів внутрішніх справ на транспорті та її сутність становлять організація і безпосередня практична охорона громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, боротьба зі злочинністю та охорона власності, здійснення профілактичних заходів щодо попередження правопорушень. Зміст адміністративної діяльності розкривають конкретні її напрями, у процесі здійснення яких забезпечується виконання завдань, покладених на органи внутрішніх справ, зокрема, транспортну міліцію.

Отже, адміністративна діяльність органів внутрішніх справ на транспорті - це врегульована нормами адміністративного права їх виконавчо-владна діяльність, що спрямована на забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав і свобод, законних інтересів, громадського порядку, громадської безпеки та боротьбу з правопорушеннями на об'єктах транспорту.

1.2.4. Зміст адміністративної діяльності транспортної міліції на метрополітені.

Діяльність міліції громадської безпеки на транспорті складає один із напрямків забезпечення громадського порядку, закріплених в законах України разом з охороною власності і забезпеченням прав та свобод громадян.

За своїми характерними рисами адміністративна діяльність міліції на метрополітені відрізняється від інших основних напрямів роботи органів внутрішніх справ, зокрема, від кримінально-процесуальної та оперативно-розшукової діяльності.

Певні особливості в управлінні й функціонуванні має система органів внутрішніх справ на транспорті, побудована з урахуванням специфіки забезпечення охорони громадського порядку та боротьби зі злочинністю на метрополітені.

Завдання, функції та повноваження органів внутрішніх справ на метрополітені, взаємовідносини між ними та окремими службами надають їх системі від низового підрозділу до апарату МВС необхідної цілісності, чіткого підпорядкування й самостійності, що дає можливість ефективно діяти на основі єдиних правових норм.

Структура органів внутрішніх справ на метрополітені побудована відповідно до територіальних ознак, а саме де знаходиться об'єкти метрополітену (м. Києва, м. Дніпропетровська, м. Харкова), де найвищим органом управління на метрополітені є відповідно Головні управління МВС в областях, а структурним підрозділом центрального апарату МВС України діяльності міліції на метрополітені не має.

Управління МВС України на метрополітені організовує свою роботу за галузевим, зональним та лінійним принципами, здійснює контроль, методичне і координаційне забезпечення діяльності підрозділів по охороні метрополітенів. Проте його координаційна діяльність на даний час є більше формальною, а отже не може бути дієвим чинником забезпечення та організації правоохоронних завдань

Порядок створення, реорганізації та ліквідації органів і підрозділів міліції на метрополітені визначається законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України та нормативно-правовими актами Міністерства внутрішніх справ України. Пропозиції до проектів наказів про створення, реорганізацію та ліквідацію органів і підрозділів міліції на метрополітені подаються зацікавленими структурними підрозділами. До проекту наказу про створення, реорганізацію та ліквідацію підрозділів додається довідка-обґрунтування. Зазначена довідка підписується керівником підрозділу, який її підготував, а після підписання реєструється та зберігається у порядку, встановленому для зберігання штатів. У такій довідці вказуються: підстави та мета створення, реорганізації або ліквідації, інформація про існуючі та заплановані обсяги службової діяльності, навантаження на працівників; джерела утримання штатної чисельності, а також додаються необхідні фінансові розрахунки .

В Україні спеціалізація підрозділів міліції на метрополітені не є основною формою організації їх діяльності. Зокрема, відповідно до п. 9.2.2 Наказу МВС України «Про нормативно-правове забезпечення організаційно-штатної роботи» від 17.12.2009 № 530 до транспортних органів внутрішніх справ відносяться лінійні управління, відділи, відділення на метрополітені. Незважаючи на нормативне віднесення цих підрозділів до транспортних, фактично вони підпорядковуються

міським органам внутрішніх справ. Зокрема, у м. Києві створено Лінійне управління в метрополітені ГУМВС України, до складу якого входять підрозділи патрульно-постової служби міліції, карного розшуку, у м. Дніпропетровську – Лінійний відділ у метрополітені Дніпропетровського МУ ГУМВС України в Дніпропетровській області, у м. Харкові – батальйон патрульної служби (з обслуговування метрополітену) ХМУ ГУМВС України в Харківській області. У складі цих підрозділів є працівники карного розшуку, ДСБЕЗ. У структурі українських підрозділів міліції на метрополітені є також і чергові частини та штабні підрозділи.

Як вже зазначалось в Україні функціонують три метрополітени - Київський, Харківський та Дніпропетровський, будується метрополітен у м. Донецьку. Загальний обсяг перевезень пасажирів у метрополітені становить близько 14 % обсягу міських пасажирських перевезень. Так як чіткої системи міліції на метрополітені в нормативно-правових актах не має, доцільно буде спробувати дати власну систему зазначеного вид підрозділу та виходячи із системи запропонувати ту структуру міліції на метрополітені виходячи із реалітій нашого життя.

Так, на наш погляд система міліції на метрополітені в Україні на сьогоднішній час є децентралізованою, тобто існують відповідно підрозділи міліції так де є метро, а саме тільки в трьох містах: м. Київ, м. Харків, м. Дніпропетровськ. Тому саме в цих місцях створені підрозділи міліції на метрополітені. Наприклад в м. Дніпропетровськ створений лінійний відділ міліції у метрополітені Дніпропетровського міського управління Міністерства внутрішніх справ України в Дніпропетровській області відповідно до Наказу УМВС України в Дніпропетровській області від 15.11.2007 № 1000. В м. Харкові батальйон патрульної служби (з обслуговування метрополітену) ХМУ ГУМВС України в Харківській області відповідно до Наказ ХМУ ГУМВС України в Харківській області від 16.05.2008 № 85) тощо. Бачимо, що в різних містах створюється підрозділи міліції на метрополітені, які підпорядковуються міському управлінні в відповідній області, але в м. Дніпропетровську створений лінійний

відділ, а в м. Харкові - батальйон патрульної служби .

На прикладі лінійного відділу у метрополітені Дніпропетровського міського управління Міністерства внутрішніх справ України в Дніпропетровській області розглянемо структуру, основні права та обов'язки міліції на метрополітені.

Лінійний відділ у метрополітені Дніпропетровського міського управління Міністерства внутрішніх справ України в Дніпропетровській області (далі - відділ) є органом Міністерства внутрішніх справ України і підпорядковується Дніпропетровському міському управлінню УМВС України в Дніпропетровській області. Відділ утворюється, реорганізується та ліквідується Міністерством внутрішніх справ України. Відділ, у межах своєї компетенції, здійснює повноваження і функції у сфері боротьби зі злочинністю, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки. У своїй діяльності відділ керується Конституцією України, законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, нормативно-правовими актами МВС України, УМВС, Дніпропетровського міського управління, а також актами відповідних органів місцевого самоврядування і місцевих органів державної виконавчої влади з питань забезпечення правопорядку.

Діюча лінія метрополітену перетинає три адміністративних райони міста (Ленінський, Червоногвардійський і Кіровський) та забезпечує швидкісне перевезення пасажирів. Станція «Вокзальна» забезпечує зручний вихід пасажирів до центрального річкового порту, залізничного вокзалу та автовокзалу. У той же час станції «Металургів» і «Заводська» забезпечують вихід пасажирів до залізничної станції «Горяїнове» і платформи приміських потягів «184 км ».

Коротко наведемо статистику по Дніпропетровському метрополітені, де середньодобове перевезення пасажирів складає біля 30 тисячі чоловік та має яскраво виражену аритмічність:

1. За часом доби. Особливістю роботи Дніпропетровського метрополітену є наявність двох яскраво виражених «годин пік». Ранкова «година пік» досить насичена і нетривала за часом: з 06³⁰ до

09⁰⁰ годин. Друга «година пік» розтягнута у часі і не має такого яскраво вираженого сплеску, вона починається близько 15⁰⁰ та закінчується близько 18³⁰ годин. Ці збільшення пасажиропотоку визначаються масовим виїздом людей на роботу, до місця навчання з «спальних» районів і назад до місця проживання. У той же час у середині дня рівень пасажиропотоку значно падає, це обумовлюється досить вузькою спеціалізацією діючої лінії метрополітену, що визначається її назвою «Центрально - Заводська». Певний вплив на обсяг перевезень пасажирів робить і нестабільний графік руху наземного міського транспорту загального користування, що відчувається після 22⁰⁰ години і особливо в холодний час року. У перспективі при введенні в експлуатацію лінії під центральною частиною міста метрополітен у цілому повинний працювати більш ритмічно.

2. По днях тижня. Тому що діюча лінія Дніпропетровського метрополітену здійснює в основному перевезення пасажирів з «спальних» районів до місць роботи і навчання, то у вихідні і святкові дні інтенсивність пасажиропотоку падає (більш чітко ця тенденція просліджується у весняно-літній період) особливо в другій половині дня.

3. По місяцях. Середньодобовий пасажиропотік по місяцях міняється незначно і його коливання протягом року, у середньому, не перевищують 1,5 тисячі чоловік.

4. За часом року. При експлуатації Дніпропетровського метрополітену чітко проглядаються сезонні коливання пасажиропотоку. Так з початком весни пасажиропотік у метро починає зменшуватися (частка перевезених пасажирів у річній масі складає ~ 26,4 – 26,6 %). У літній період рівень пасажиропотоку досягає найменших показників (частка перевезених пасажирів у річній масі складає ~ 22,5 – 23,4 %). З початком осені пасажиропотік у метро починає рости (частка перевезених пасажирів у річній масі складає ~ 23,4 – 24,6 %). Потім з настанням зими пасажиропотік у метро продовжує рости і досягає свого максимального значення з

погіршенням роботи наземного пасажирського транспорту (частка перевезених пасажирів у річній масі складає ~ 25,4 – 27,7 %).

Основними завданнями відділу є: забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав, свобод і законних інтересів; запобігання правопорушенням та їх припинення; охорона і забезпечення громадського порядку; виявлення, розкриття і розслідування злочинів, пошук осіб, які їх учинили; забезпечення безпеки дорожнього руху; захист усіх видів власності від злочинних посягань; виконання, у межах своєї компетенції, адміністративних стягнень; участь у наданні соціальної та правової допомоги громадянам.; сприяння, у межах компетенції, державним органам, підприємствам, установам і організаціям у виконанні покладених на них законом обов'язків; забезпечення дотримання законності в діяльності працівників відділу.

Таким чином, зміст адміністративно-правової діяльності міліції на метрополітені складає вплив на суспільні відносини, пов'язані із забезпеченням охорони громадського порядку і безпеки у процесі експлуатації метро, і стосуються: створення сприятливих умов для здійснення прав і виконання обов'язків фізичними та юридичними особами; заходів щодо протидії правопорушенням і злочинам; участі у ліквідації наслідків надзвичайних подій, включаючи стихійні лиха, катастрофи природного і техногенного характеру, а також протиправні дії осіб.

1.2.5. Зміст адміністративної діяльності міліції в аеропортах.

Діяльність міліції громадської безпеки на території аеропортів складає один із напрямків забезпечення громадського порядку, закріплених в законах України разом з охороною власності і забезпеченням прав та свобод громадян.

За своїми характерними рисами адміністративна діяльність міліції в аеропортах відрізняється певними аспектами діяльності та напрямками роботи органів внутрішніх справ.

Організація охорони громадського порядку в аеропортах, що

безпосередньо здійснюється підрозділами міліції, а саме лінійними відділами (пунктами) при УМВС(ГУМВС) в областях, має свої особливості та специфіку, діяльність яких нерозривно пов'язана із здійсненням функцій, спрямованих на безпосередню охорону порядку та безпеки, попередження і припинення порушень на території аеропортів, аеровокзалі та режимних зонах куди є доступ співробітникам міліції. Так, наприклад, в умовах скупчення пасажирів в аеропортах і аеровокзалах є можливість тимчасового укриття на цих об'єктах осіб, які готуються вчинити злочин, осіб, яких розшукують або які маскуються під пасажирів. В обстановці безперервного та швидкого руху великих мас людей, пов'язаного з користуванням послугами транспорту, виконання пасажирами багатьох операцій (купівля квитків, реєстрація авіаційних квитків, оформлення, здавання й отримання багажу, посадка і висадка) постійно виникають фактори, що відволікають увагу, тобто потенційно існує можливість відносно легко вчинити злочин і зникнути. Не випадково більшість злочинів проти особистого майна громадян на транспорті – це крадіжки речей, залишених без догляду. Поряд із крадіжками індивідуального майна громадян одним із найпоширеніших злочинів на повітряному транспорті є хуліганство, яке досить часто переходить у розбійництво, пограбування, нанесення тяжких та інших тілесних ушкоджень, а іноді й в убивство.

Головними напрямками адміністративно-правової діяльності міліції з охорони громадського порядку та безпеки в аеропортах є: охорона прав і законних інтересів громадян; попередження і припинення правопорушень на території аеропорту; охорона громадського порядку в контрольованій зоні аеропорту; охорона власності; участь у роботі з виховання громадян у дусі поваги до законів і норм поведінки та правил суспільного життя.

Охорона громадського порядку та безпеки в аеропортах складається з комплексу заходів, що здійснюються міліцією у взаємодії з іншими державними органами, спрямованих на забезпечення дотримання нормального функціонування суспільних відносин, що виникають та розвиваються в громадських місцях на

території аеропорту, профілактики порушень відповідних правил, дотримання яких є обов'язковим на цій території.

Вважаємо за доцільне об'єднати учасників суспільних відносин у сфері охорони громадського порядку в контрольованій зоні аеропортів, урахувавши певні спільні їхні ознаки, в такі групи:

1) за критерієм соціально-правової позиції стосовно правил поведінки, дотримання яких дозволяє забезпечити громадський порядок та безпеку на території аеропортів, пропонуємо виокремити: а) суб'єктів, що зобов'язані дотримуватись правил поведінки на території аеропортів – це пасажери, працівники адміністрації аеропорту, обслуговуючий персонал; б) суб'єктів, що контролюють дотримання правил поведінки на території аеропортів – представники служби авіаційної безпеки авіаційного суб'єкта, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Державної митної служби України, Міністерства оборони України (на аеродромах спільного базування), Міністерства України з надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи (за запитом);

2) за часом перебування на території аеропортів: а) особи, що тимчасово перебувають на його території (пасажери, особи, які їх проводжають чи зустрічають, працівники автоперевізників тощо); б) особи, що постійно перебувають на території (представники міліції, митної, прикордонної служби, служби безпеки аеропорту, авіакомпаній, працівника аеропорту тощо);

3) за пріоритетом правоохоронної функції у складі завдань суб'єктів: а) ті, що безпосередньо забезпечують правопорядок: представники міліції та служби безпеки аеропорту; б) ті, що здійснюють контрольні функції: представники митної та прикордонної служб; в) ті, що здійснюють наглядові функції: представники адміністрації аеропорту, Міністерства оборони України (на аеродромах спільного базування), Міністерства України з надзвичайних ситуацій;

4) за правовим зв'язком з державою України: а) вітчизняні суб'єкти (громадяни – пасажери, працівники аеропорту, представники

вітчизняних авіакомпаній і всіх правоохоронних органів); б) іноземні суб'єкти (іноземці – пасажери та представники іноземних авіакомпаній, особи, наділені дипломатичним імунітетом). Незважаючи на приналежність до будь-якої групи, правопорушником на території аеропорту може виявитися представник будь-якої з них.

Для забезпечення громадського порядку як стану суспільних відносин міліція впливає на поведінку людей як предмет таких відносин. Цим, зокрема, досягається спокій у громадських місцях або формується громадський порядок як стан суспільних відносин. Об'єктом суспільних відносин у сфері охорони громадського порядку і безпеки є такий стан суспільних відносин, за якого потенційні загрози не можуть реалізовуватись та завдати будь-кому чи будь-чому шкоди.

Діяльність міліції в аеропортах регламентується низкою нормативних документів, Наказ Мінітранспорту України № 509 від 25.10.99 «Про затвердження Інструкції про повітряні перевезення спеціальних та небезпечних вантажів» регламентує забезпечення безпеки польотів при повітряних перевезеннях спеціальних та небезпечних вантажів відповідно до ст. 63 Повітряного кодексу України та Положення про спеціальні перевезення авіаційним, автомобільним, залізничним, морським, річковим транспортом, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.06.97 № 612-40.

Закон України «Про відповідальність за повітряні перевезення пасажирів через Державний кордон України без належних документів для в'їзду в Україну» від 10.01.02 № 2920-III із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 03.04.03 № 661-IV, встановлює заходи відповідальності за вказане правопорушення. Інструкція про порядок перевезення зброї та боєприпасів пасажирськими рейсами авіаційного транспорту, затверджена наказом Державіаслужби 18.03.2005 № 199.

Наказ Державної служби з нагляду за забезпеченням безпеки авіації № 823 від 02.11.2005 «Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення на повітряному

транспорті» Постановою Кабінету Міністрів України від 17 лютого 2010 р. № 132

Постанова Кабінету Міністрів України «Перелік небезпечних предметів і речовин, заборонених до перевезення повітряним транспортом» від 12 травня 2007 р. № 723

Певні особливості в управлінні й функціонуванні має система органів внутрішніх справ на повітряному транспорті, побудована з урахуванням специфіки забезпечення охорони громадського порядку і безпеки громадян, забезпечення безпеки цивільної авіації, запобігання, виявлення і припинення правопорушень та боротьби зі злочинністю безпосередньо в аеровокзалі, контрольованій зоні аеропорту та прилеглий території.

Необхідно зазначити, що на сьогодні на території України в кожній області є аеропорт. Всього їх налічується 50, 22 з яких призначені для здійснення міжнародних повітряних перевезень. Така кількість аеропортів свідчить про високий ступінь використання повітряного транспорту в житті сучасної держави і ставить на порядок денний питання належної правової охорони порядку та безпеки в аеропортах. За вітчизняним законодавством міжнародний аеропорт являє собою аеропорт, який відкритий для прийому і відправки повітряних суден, що виконують міжнародні повітряні перевезення, в якому здійснюється прикордонний і митний контроль.

Відповідно до ст. 86. Повітряного кодексу України від 19 травня 2011 р. актом незаконного втручання в діяльність цивільної авіації є акт або спроба скоєння акту, що створює загрозу безпеці цивільної авіації на землі та в повітрі, а саме: 1) незаконне захоплення повітряного судна в повітрі; 2) незаконне захоплення повітряного судна на землі; 3) захоплення заручників на борту повітряного судна, на аеродромі або в аеропорту; 4) насильницьке проникнення на борт повітряного судна, у зону обмеженого доступу аеропорту (аеродрому) або в місця розташування наземних засобів зв'язку, навігації, спостереження; 5) розміщення на борту повітряного судна, в аеропорту, зоні обмеженого доступу, що охороняється, аеродромі зброї, небезпечного пристрою або матеріалу, що може створити

потенційну загрозу безпеці цивільної авіації; 6) надання неправдивої інформації, яка ставить під загрозу безпеку пасажирів, членів екіпажу повітряного судна в повітрі або на землі або безпеку осіб, персоналу в аеропорту, на аеродромі.

Згідно з Державною програмою авіаційної безпеки цивільної авіації авіаційну безпеку в аеропорту в частині, що їх стосується, забезпечують такі підрозділи: 1) служби авіаційної безпеки авіаційного суб'єкта; 2) Міністерства внутрішніх справ України; 3) Служби безпеки України; 4) Державної прикордонної служби України; 5) Державної митної служби України; 6) Міністерства оборони України (на аеродромах спільного базування); 7) Міністерства України з надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи (за запитом).

Зазначені органи виконують завдання, що є загальними для міліції в цілому, але їхня діяльність обмежується межами аеровокзалів та контрольованою зоною аеропортів, а також деякими іншими об'єктами, що межують з відповідною територією чи є об'єктами для обслуговування.

Лінійні відділи органів внутрішніх справ в аеропортах є одним із елементів системи правоохоронних органів МВС України. Їхня структура визначається Міністерством внутрішніх справ України з частковим урахуванням чисельності населення, що проживає у визначеному місті, і більшим ступенем урахування кількісних показників діяльності аеропорту: спроможності здійснення відповідної кількості рейсів внутрішнього чи міжнародного сполучення, чисельності пасажиропотоку, що обслуговується на території аеропорту, та наявності на ній також важливих об'єктів загальнодержавного значення.

З огляду на невизначене реформування підрозділів міліції в аеропортах, відсутність чіткої структури підпорядкування у структурі МВС, збільшення кількості повітряних перевезень та пасажиропотоків, частки транзиту вантажів, перетинання кордону іноземних громадян, зауважимо, що впровадження новітніх технологій щодо надання послуг потребує від взаємодіючих суб'єктів нових підходів до організації

охорони громадського порядку в аеропортах. Доцільним є створення самостійного управління в системі МВС, функцією якого буде керівництво, координація та контроль діяльності лінійних органів внутрішніх справ на повітряному транспорті.

Забезпечення охорони громадського порядку та громадської безпеки вимагає скоординованих дій служби громадської безпеки та патрульної служби міліції в аеропортах, залучених до виконання цієї функції. Управління нарядами має забезпечувати високу ефективність дій на підставі раціональної розстановки сил і засобів, комплексного їх використання, своєчасного маневрування й активного несення служби на території аеровокзалу та контрольованої зони аеропорту, підтримання постійної готовності до виконання завдань, що можуть раптово виникати при зміні оперативної обстановки в особливих випадках чи при надзвичайних обставинах.

Начальники лінійних відділів органів внутрішніх справ в аеропортах повинні організовувати комплексне використання у забезпеченні охорони громадського порядку всіх сил і засобів, їх взаємодію, затверджувати плани комплексного використання сил і засобів, своєчасно проводити маневрування силами та засобами з урахуванням змін в оперативній обстановці.

В умовах недостатньої чисельності патрульної служби міліції заходи із забезпечення правопорядку, профілактики та виявлення правопорушень потребують значного поліпшення, а також необхідної координації діяльності органів влади взагалі та правоохоронних органів, зокрема.

Як правило, структура лінійного відділу міліції в аеропорту виглядає таким чином: начальник відділу, заступники начальника, штаб, чергова частина, що працює цілодобово, відділення карного розшуку, служба по боротьбі з економічними злочинами, слідчий підрозділ, сектор громадської безпеки, патрульна служба, служба ресурсного забезпечення. Найбільшою за чисельністю в лінійному відділі міліції в аеропорту є міліція громадської безпеки, а саме патрульна служба, яка відіграє вирішальну роль щодо забезпечення громадського порядку та безпеки в аеропортах.

У лінійних відділах міліції в аеропортах у різних містах України штатна чисельність працівників служби громадської безпеки та патрульної служби міліції як їхньої складової суттєво відрізняється. Наприклад, у ЛВ в аеропорту «Бориспіль» ГУМВС України в Київській області числиться 120 працівників патрульної служби, а в ЛВ аеропорту «Дніпропетровськ» ГУМВС України в Дніпропетровській області – 15 працівників. При цьому необхідно враховувати ті завдання, які покладено на відділ: в даному випадку їхній обсяг зазвичай різний, проте специфіка роботи, по суті, однакова.

Взаємодія підрозділів служби громадської безпеки та патрульної служби органів внутрішніх справ в аеропортах – це спільна, узгоджена діяльність конкретних виконавців, служб і підрозділів.

Доцільно було б створити у складі організаційно-штатних структур патрульної служби лінійних відділів органів внутрішніх справ в аеропортах спеціальні групи, основним напрямом діяльності яких було б забезпечення збереження вантажів.

Так, внутрішніми чинниками, які ускладнюють роботу міліції з охорони громадського порядку та безпеки в аеропортах, опитані працівники вважають: неукомплектованість відділів персоналом (41,1 % опитаних), низький рівень професійної підготовки працівників (33 %), недостатність практичного досвіду роботи керівників (19,4 %), слабе матеріально-технічне забезпечення (66,1 %).

На працівників служби громадського порядку та патрульно-постових нарядів, які здійснюють охорону громадського порядку та громадської безпеки в аеропортах, покладено такі завдання:

- а) виявляти, запобігати, припиняти та розкривати злочини, вживати з цією метою профілактичних та розшукових заходів в аеропортах, передбачених чинним законодавством;
- б) припиняти адміністративні правопорушення на території аеровокзалу та на прилеглій території аеропорту;
- в) виявляти причини й умови, що сприяють вчиненню правопорушень, вживати у межах своєї компетенції заходів щодо їх усунення;

г) розшукувати осіб, які переховуються від органів дізнання, слідства і суду, ухиляються від виконання кримінального покарання, пропали безвісти, та інших осіб у випадках, передбачених законодавством;

д) сприяти забезпеченню відповідно до законодавства режиму воєнного або надзвичайного стану в разі їх оголошення на всій території України або в окремій місцевості;

е) забезпечувати збереження знайдених, вилучених у затриманих осіб документів, речей, цінностей та іншого майна в аеровокзалі та на прилеглий території аеропорту, вживати заходів до повернення його законному власнику;

ж) надавати у межах наявних можливостей невідкладну, у тому числі медичну допомогу, особам, які постраждали від правопорушень і нещасних випадків, перебувають у безпорадному або небезпечному для життя і здоров'я стані, а також неповнолітнім, які перебувають без нагляду батьків;

и) вимагати від громадян виконання нормативних актів органів місцевої державної виконавчої влади з питань забезпечення громадської безпеки і охорони громадського порядку в аеропорту;

і) забезпечувати виконання загальнообов'язкових рішень органів місцевого самоврядування, ухвалених ними в межах своєї компетенції з питань охорони громадського порядку і правил торгівлі у невстановлених місцях на території аеропорту;

ї) забезпечувати громадський порядок під час проведення масових заходів чи прибуття на територію України іноземних делегацій і високопосадових осіб.

До повноважень сектору громадської безпеки, до складу якого входять патрульні наряди під час несення служби, також належать обов'язки:

а) припиняти порушення громадського порядку в аеровокзалі та на прилеглий території аеропорту: дрібне хуліганство, розпивання спиртних напоїв у громадських місцях, крім підприємств торгівлі і громадського харчування, яким дозволено продаж спиртних напоїв на розлив; появу в громадських місцях у п'яному вигляді, що ображає

людську гідність і громадську мораль; чіпляння до іноземних громадян з метою придбання речей;

б) виявляти групи підлітків, з боку яких спостерігаються антигромадські прояви, місця їх скупчення і доповідати про них черговому;

в) не допускати порушень вікових обмежень працівниками торговельних закладів під час продажу спиртних напоїв, пива і тютюнових виробів;

д) надавати у межах наявних можливостей невідкладну, у тому числі медичну допомогу, неповнолітнім, що постраждали від правопорушень і нещасних випадків, перебувають у безпорадному або небезпечному для життя і здоров'я стані.

Якщо розглянути повноваження працівників сектору громадської безпеки та патрульних нарядів стосовно охорони власності від протиправних посягань, то вони зобов'язані:

а) знати розташовані в аеровокзалі й на прилеглій території аеропорту торговельні та інші підприємства, організації, знати порядок їх роботи й охорони; не допускати проникнення сторонніх осіб до вантажних відділень, запобігати крадіжкам вантажів;

б) звертати увагу на транспорт, який вивозить з організацій, підприємств і установ вантажі, особливо в позаурочний час, при виникненні підозри перевіряти у водіїв наявність шляхового листа, його реквізити, товарні документи. У разі їх відсутності, неправильного оформлення або невідповідності документальних даних фактичній кількості вантажу, який вивозиться, доповідати про це оперативному черговому і доставляти водіїв, транспорт і осіб, які їх супроводжують, для з'ясування обставин в орган внутрішніх справ;

в) запобігати і припиняти порушення правил дорожнього руху, особливо управління транспортними засобами водіями в нетверезому стані і наркотичному сп'янінні, без посвідчення на право керування автотранспортом, пішоходами, а також порядку перевезення вантажів;

г) при порушенні Правил дорожнього руху іноземними громадянами або особами без громадянства вживати щодо них заходів

на загальних умовах, за винятком осіб, які мають дипломатичний імунітет;

д) якщо водій, який має дипломатичний імунітет, керує транспортним засобом у нетверезому стані, відсторонити його від керування, доповісти оперативному черговому або інспектору ДАІ і діяти відповідно до одержаних вказівок. Про одержані дані проінформувати працівника ДАІ, який прибув для огляду місця події, і викласти їх у рапорті;

е) при дорожньо-транспортній події з автомобілем, у якому перебувають особи, які мають дипломатичний імунітет (якщо вони не потребують медичної допомоги), запропонувати водію бути присутнім при складанні матеріалів за цією подією. Якщо водій або хтось із пасажирів не має можливості бути присутнім при оформленні матеріалів, записати необхідні свідчення про учасників події і дозволити йому їхати. У протоколі огляду місця події робиться запис про причину відсутності водія, що скріплюється підписами працівників міліції, які складали протокол, і свідків;

Ефективність діяльності міліції з охорони громадського порядку та безпеки залежить від рівня професійної підготовки працівників підрозділів, що входять до її складу, умілого використання технічних і спеціальних засобів, тактичних методів та прийомів з охорони громадського порядку і безпеки в різних ситуаціях, чіткої взаємодії з іншими підрозділами органів внутрішніх справ, місцевими органами влади і громадськістю.

Розглядаючи дану сферу діяльності, необхідно зазначити, що на території аеропортів України найчастіше вчиняються такі види правопорушень:

- незаконні виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах (ст. 44 КУпАП);
- дрібне викрадення чужого майна (ст. 51 КУпАП);
- порушення правил безпеки польотів (ст. 111 КУпАП);
- порушення правил перевезення небезпечних речовин і предметів на транспорті (ст. 133 КУпАП);

- порушення правил, спрямованих на забезпечення схоронності вантажів на повітряному транспорті (ст. 137 КУпАП);
- порушення правил торгівлі алкогольними напоями і тютюновим виробами (ст. 156 КУпАП);
- порушення правил про валютні операції (ст. 162 КУпАП);
- порушення порядку провадження господарської діяльності (ст. 164 КУпАП);
- дрібне хуліганство (ст. 173 КУпАП);
- розпивання спиртних напоїв у громадських місцях і поява в громадських місцях у п'яному вигляді (ст. 178 КУпАП);
- азартні ігри, ворожіння в громадських місцях (ст. 181 КУпАП);
- заняття проституцією (ст. 181¹ КУпАП);
- завідомо неправдивий виклик спеціальних служб (ст. 183 КУпАП);
- порушення громадянами правил зберігання, носіння або перевезення вогнепальної, холодної або пневматичної зброї і бойових припасів (ст. 191 КУпАП);
- проживання без паспорту (ст. 197 КУ-пАП);
- порушення прикордонного режиму або режиму в пунктах пропуску через державний кордон України (ст. 202 КУпАП);
- порушення іноземцями та особами без громадянства правил перебування в Україні і транзитного проїзду через територію України (ст. 203 КУпАП) .

Тому всі зусилля працівників міліції щодо охорони громадського порядку й безпеки спрямовуються на виявлення причин та умов, які сприяють вчиненню цієї категорії правопорушень, їх профілактики та припинення. Отже, зміст форм адміністративно-правової діяльності працівників міліції визначатиметься цими особливостями, а ця діяльність матиме особливий зовнішній вигляд. Проведене дослідження дозволило дійти висновків про те, що реалізація заходів з охорони громадського порядку та безпеки в аеропортах здійснюється у різноманітних формах, головними з яких є такі:

- спостереження (за пасажирами, особами які зустрічають;

безпосереднє спостереження у громадських місцях аеропорту за виконанням фізичними особами загальнообов'язкових правил тощо);

- огляд об'єктів (приміщень вокзалів, прилеглої території, транспортних засобів);
- перевірка (документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство тощо);
- профілактичний обхід.

Взаємодія в контрольованій зоні САБ, ОВС та ДПС в аеропорту спрямована на забезпечення безпеки цивільної авіації, особистого контролю на безпеку пасажирів і членів екіпажів повітряних суден на внутрішніх і міжнародних рейсах в аеропорту, при проведенні операції з ручною поклажею, багажем, вантажем, поштою, бортхарчуванням, а також запобігання, виявлення і припинення злочинів на об'єктах авіаційних суб'єктів та на прилеглій території, виявлення осіб, які можуть становити загрозу для цивільної авіації, та контроль за ситуацією у разі виникнення правопорушень і надзвичайних ситуацій.

При протиправних посяганнях міліція вживає заходів щодо забезпечення особистої безпеки громадян, захисту їхніх прав і свобод, законних інтересів. Під час перебування на території аеровокзалу, оформлення документів на відповідний рейс – в частині захисту від посягань на майнові та особисті права громадян працівники ОВС повинні безпосередньо перебувати в контрольованій зоні, сприяти захисту майнових та особистих прав і свобод громадян України та іноземців шляхом недопущення та припинення протиправних дій відносно цих осіб.

У разі посягання на особисті права громадян України або іноземців, які захищаються законодавством України, працівники ОВС вживають заходів щодо негайного припинення, при необхідності – затримання та документування правопорушення для подальшого прийняття рішення згідно з КУпАП та КК України. При оформленні правопорушення на території контрольованої зони працівниками САБ оформляються відповідні акти вилучення заборонених щодо

перевезення на повітряних суднах предметів та надаються письмові пояснення стосовно факту правопорушення.

Так, звертаючись безпосередньо до правового регулювання взаємодії ДПС, МВС та САБ щодо протидії крадіжкам вантажу, особистого майна громадян, необхідно навести положення наказу Державної служби України з нагляду за забезпеченням безпеки авіації № 482 від 05.07.2006 р. "Про затвердження Положення про взаємодію в контрольованій зоні авіаційних суб'єктів служб авіаційної безпеки з підрозділами центральних органів виконавчої влади щодо забезпечення авіаційної безпеки"

Аналіз результатів опитування дозволив виділити найбільш ефективні форми узгодженої діяльності міліції з іншими державними органами, правоохоронними органами та громадськістю у сфері охорони громадського порядку та безпеки в аеропортах (із загальної кількості опитаних – 279 чоловік), враховуючи можливість обрання кількох варіантів відповідей):

- 1) взаємний обмін інформацією – 68,5% (191 опитаний);
- 2) проведення спільних оперативно-профілактичних заходів – 47,3 % (132 опитаних);
- 3) діяльність у складі спільних груп, бригад – 37,6% (105 опитаних).

Крім того, результати опитування свідчать, що однією з причин недостатньо ефективної взаємодії названих державних органів є суб'єктивний фактор – незнання самими учасниками взаємодії оптимальних її форм, відсутність практичних навичок у їх реалізації.

Підсумовуючи викладене, можемо констатувати, що вдосконалення взаємодії служби громадської безпеки лінійних відділів міліції в аеропортах з підрозділами служби авіаційної безпеки, Державної прикордонної служби у сфері охорони громадського порядку, забезпечення збереження вантажів обумовлюється необхідністю попередження правопорушень на території аеропортів, в аеровокзалі, захисту прав і законних інтересів учасників перевізного процесу та громадян від протиправних посягань. Взаємодія в контрольованій зоні САБ, ОВС та ДПС в

аеропорту спрямована на забезпечення безпеки цивільної авіації, особистого контролю на безпеку пасажирів і членів екіпажів повітряних суден на внутрішніх і міжнародних рейсах в аеропорту, при проведенні операції з ручною поклажею, багажем, вантажем, поштою, бортхарчуванням, а також запобігання, виявлення і припинення злочинів на об'єктах авіаційних суб'єктів та на прилеглий території, виявлення осіб, які можуть становити загрозу для цивільної авіації, та контроль за ситуацією у разі виникнення правопорушень і надзвичайних ситуацій.

1.2.6. Адміністративний нагляд як складова частина адміністративної діяльності ОВС на транспорті. Методи адміністративної діяльності ОВС на транспорті.

Відповідно до Законів України “Про міліцію”, “Про транспорт” та інших законодавчих актів, що регламентують діяльність органів внутрішніх справ, нормативних актів, прийнятих компетентними органами державної влади, а також органами місцевого самоврядування, міліція здійснює контроль за виконанням громадянами-пасажирами, посадовими особами, підприємствами, установами, організаціями правил поведінки у сфері громадського порядку і безпеки на об'єктах транспорту.

Проте тільки контрольною діяльністю компетенція міліції у розглянутих сферах не обмежується. У разі виявлення невідповідності в діях підконтрольних суб'єктів установленому порядку, працівники транспортної міліції зобов'язані певним чином відреагувати на надані факти, використовуючи досить широкий спектр організаційних і правових форм впливу для того, щоб привести керовану систему в заданий стан, забезпечити притягнення порушників до відповідальності, усунути причини й умови, що сприяють дестабілізації врегульованих правовими нормами суспільних відносин.

Отже, цю діяльність, яка характеризується цілком конкретними ознаками, що володіє самотійними тимчасовими, змістовними та іншими параметрами, не можна зводити лише до контрольних функцій, що є їх частиною.

У цьому випадку доцільніше говорити про здійснення нагляду з боку міліції. Її оскільки така наглядова діяльність регламентується нормами адміністративного права і реалізується за допомогою застосування адміністративно-правових форм та адміністративно-правових засобів, то вона називається адміністративним наглядом.

Адміністративний нагляд є одним із способів діяльності міліції щодо забезпечення безпеки громадян і охорони громадського порядку на транспорті.

Міліція здійснює адміністративний нагляд за дотриманням посадовими особами і громадянами рішень органів державної влади і державного управління з питань охорони громадського порядку на об'єктах транспорту.

Зміст, форми і методи адміністративного нагляду міліції залежать від кола осіб та об'єктів, на які вони розповсюджуються.

Адміністративний нагляд поділяється на два види: загальний, спеціальний.

Загальний нагляд:

а) здійснюється щодо невизначеного кола осіб (фізичних, посадових і юридичних), які не перебувають в організаційному або іншому підпорядкуванні міліції, за дотриманням ними певних правил. До цього виду нагляду можна віднести, наприклад, діяльність нарядів міліції з охорони громадського порядку і забезпечення громадської безпеки під час здійснення вантажних або пасажирських перевезень;

б) поширюється на певне коло суб'єктів або спрямований на визначене коло питань, наприклад, нагляд за дотриманням посадовими особами і громадянами правил дозвільної системи, правил торгівлі, правил перевезення вантажів і пасажирів та інших правил, що діють на залізничному, водному і повітряному транспорті.

Для адміністративного нагляду характерно те, що він здійснюється органами управління (їх посадовими особами) лише з визначених питань їх діяльності.

Нагляд має зовнішній характер, тобто здійснюється щодо невизначеного кола осіб, які не перебувають в організаційному або іншому підпорядкуванні, але на які законами і підзаконними актами покладається виконання (дотримання) конкретних правил.

Мета адміністративного нагляду - забезпечення точного та неухильного провадження в життя загальнообов'язкових правил поведінки на транспорті, попередження, виявлення і припинення правопорушень, а також забезпечення застосування до порушників відповідних державних або громадських заходів впливу.

Адміністративний нагляд являє собою систему заходів, що здійснюються органами управління щодо забезпечення точного і неухильного виконання громадянами і посадовими особами законів та інших нормативних актів у сфері державного управління транспортною системою України з метою попередження і припинення їх порушення, виявлення правопорушників та застосування до них відповідних заходів впливу.

До *організаційних форм* можна віднести, наприклад: звернення уваги адміністрації транспортного підприємства, установи чи організації, пасажирів, а також громадськості на факти правопорушень або обставини, що можуть спричинити суспільно-небезпечні наслідки; здійснення виховної роботи з особами, які не мають постійного місця проживання та без- наглядними підлітками.

Правові форми регулятивного характеру слід розглядати як діяльність з оформлення і видачі працівниками міліції громадянам та організаціям різних дозволів, ліцензій та інших документів, що дозволяють їм реалізовувати свої суб'єктивні права у сферах, що перебувають під загальним наглядом таких служб органів внутрішніх справ, як дозвільна система (наприклад, надання права на володіння вогнепальною зброєю або на здійснення перевезення об'єктів дозвільної системи у рухомому складі транспорту).

За допомогою правоохоронних форм, що виражаються у застосуванні до фізичних, посадових і юридичних осіб заходів адміністративного впливу, підрозділи міліції, які здійснюють адміністративний нагляд, усувають обставини, що загрожують охоронюваним суспільним відносинам, припиняють факти порушень правил поведінки, забезпечують притягнення порушників до відповідальності.

З метою виявлення фактів порушень громадського порядку і безпеки, застосування до порушників заходів, передбачених законодавством, міліція застосовує такі методи:

- безпосередній нагляд за виконанням посадовими особами

транспортних підприємств і громадянами-пасажирами встановлених правил;

- періодичні перевірки виконання підприємствами транспорту та іншими установами і організаціями правил, нагляд за дотриманням яких віднесений до компетенції міліції;

- виявлення порушень при перевірці скарг і заяв громадян. При виявленні порушень під час здійснення адміністративного нагляду працівник транспортної міліції, вживаючи заходи до усунення виявлених порушень чинного законодавства, оформляє це необхідними документами, якими найчастіше є рапорт, акт, протокол.

Вид цих документів залежить як від посадового положення працівника міліції в системі органів внутрішніх справ на транспорті, так і від сутності виявленого порушення.

Акти, наприклад, в основному складаються посадовими особами інспекторського складу транспортної міліції, які контролюють певне коло питань у сфері громадського порядку і безпеки, коли факти протиправної поведінки під час перевірки не встановлені або якщо самі по собі вони не є підставою притягнення до відповідальності (акт приймання кімнати зберігання зброї і бойових припасів Воєнізованої стрілецької команди, акт перевірки технічного стану транспортного засобу, акт перевірки правил реєстрації в привокзальному готелі, кімнаті відпочинку, або матері та дитини вокзалу), а можуть бути приводом для прийняття управлінських рішень щодо застосування інших примусових заходів (заборони на функціонування тиру, заборони на експлуатацію транспортного засобу, офіційного попередження про можливість анулювання ліцензії на приватну охоронну діяльність або закриття приватного охоронного підприємства).

Протоколи працівниками транспортної міліції у процесі здійснення адміністративного нагляду складаються на підставах і в порядку, визначених Кодексом України про адміністративні правопорушення, у разі виявлення ознак конкретного адміністративного проступку або застосування таких запобіжних заходів як адміністративне затримання, особистий огляд, огляд речей, транспортних засобів, вилучення предметів, що стали

знаряддями або безпосереднім об'єктом правопорушення.

У всіх інших випадках складаються рапорти, які виступають як первинні документи інформаційного характеру, що передують наступній перевірці викладених у них фактів, або як підсумкові документи.

Отже, здійснюючи адміністративний нагляд, працівники міліції виявляють факти порушень, а також обставини, які здатні дестабілізувати суспільні відносини в підконтрольних сферах, дають їм юридичну оцінку і застосовують заходи впливу відповідно до чинного законодавства.

Враховуючи викладене, можна сформулювати поняття адміністративного нагляду транспортної міліції, під яким слід розуміти систематичний нагляд, контроль за точним і неухильним дотриманням посадовими особами і громадянами правил, що регулюють громадський порядок та безпеку на транспорті, з метою попередження, припинення порушення цих правил, виявлення порушників і притягнення їх до відповідальності або вжиття щодо них інших заходів впливу.

Забезпечуючи охорону громадського порядку на транспорті, здійснюючи втілення в життя вимог правових норм, працівники міліції повинні враховувати обстановку та наявну специфіку роботи даної галузі економіки і найраціональніше виконувати покладені на них обов'язки та використовувати надані їм права.

Наділивши органи внутрішніх справ на транспорті широкими повноваженнями у боротьбі з правопорушеннями, керівництво держави вимагає рішучого та водночас і розумного їхнього використання. Водночас найменше порушення законності з боку працівників міліції, обмеження прав громадян, брутальність або неуважне ставлення до них повинні розглядатися як серйозні порушення службової дисципліни.

У реалізації адміністративної діяльності важливе місце займають певні методи та прийоми. У відповідності до теоретичних положень в адміністративно-правовому аспекті, *під методами адміністративної діяльності на транспорті* розуміються способи цілеспрямованого впливу на поведінку громадян – пасажирів, посадових осіб, а також діяльність підприємств і організацій транспорту в інтересах

забезпечення громадського порядку та громадської безпеки.

Основними методами адміністративної діяльності органів внутрішніх справ є переконання і примус.

Примус як основний метод державного управління в адміністративній діяльності міліції займає важливе місце. Органи внутрішніх справ та їх складова частина - транспортна міліція - виконують завдання з охорони громадського порядку, власності, особистих і майнових прав громадян, боротьби зі злочинністю на об'єктах транспорту. Це визначає державно-владний характер їх примусових повноважень на транспорті. Водночас в охороні громадського порядку міліція широко застосовує метод переконання, що являє собою активний систематичний вплив на свідомість і поведінку людей з метою виховання у них громадської свідомості, звички постійного дотримання правових норм.

Найбільш розповсюдженими формами використання методу переконання є:

1) здійснення систематичної роз'яснювальної роботи про діючі норми транспортного законодавства та адміністративно-правових актів;

2) інформування пасажирів та громадськість про стан охорони громадського порядку і боротьби зі злочинністю в цілому на транспорті та його окремих об'єктах;

3) організаційна робота з громадськими формуваннями, які діють на об'єктах транспорту;

4) прийом громадян та посадових осіб підприємств транспорту, бесіди з ними щодо стану громадського порядку.

Органи держави найчастіше використовують:

1) правове пропагування, пояснення сутності законів, правової політики держави;

2) постійне інформування пасажирів та громадськість про стан справ у галузі охорони громадського порядку на транспорті;

3) стимулювання ініціативи громадськості у справі надання правоохоронним органам допомоги у боротьбі з правопорушеннями на транспорті;

4) забезпечення поширення позитивного досвіду у боротьбі з порушеннями правопорядку на транспорті;

5) проведення профілактичних заходів щодо недопущення анти-громадських проявів на об'єктах транспорту;

6) заохочення громадян, пасажирів, службовців підприємств транспорту, які проявили активність у боротьбі з правопорушеннями на транспорті.

Згідно з чинними нормативними актами працівники транспортної міліції повинні інформувати пасажирів та громадськість про стан охорони громадського порядку на об'єктах транспорту або на певному маршруті сполучення. Це завдання виконують працівники міліції громадської безпеки спільно з відділами профілактики правопорушень та корупції відповідних підприємств міністерства транспорту і зв'язку України. Про стан охорони правопорядку на об'єктах транспорту (певному маршруті) громадян інформують уповноважені особи, використовуючи при цьому засоби масової інформації, інформаційну мережу вокзалів та авіа- або морських, річкових портів, інформаційні дошки у рухомому складі, поїзну або судову радіотрансляційну мережу.

Грунтуючись на пріоритеті методів переконання у вирішенні своїх завдань, органи внутрішніх справ на транспорті водночас спираються на силу закону. З метою зміцнення правопорядку використовують і засоби примусу.

Однією з особливостей адміністративного примусу є те, що він дозволяє оперативно й ефективно реагувати на правопорушення.

Особливістю адміністративного примусу є також те, що органи, які його застосовують, і особи, до яких він застосовується, не пов'язані відносинами службової підпорядкованості. Порядок застосування заходів примусу, в порівнянні з порядком кримінального покарання, відрізняється відносною простотою.

Адміністративний примус дістає широке застосування в діяльності органів внутрішніх справ на транспорті у процесі охорони громадського порядку і забезпечення громадської безпеки.

Заходи адміністративного примусу, залежно від цілей і способу забезпечення правопорядку, класифікуються на такі групи:

- 1) адміністративно-попереджувальні заходи;
- 2) заходи адміністративного припинення;
- 3) адміністративні стягнення.

Працівники органів внутрішніх справ на транспорті використовують такі адміністративно - попереджувальні заходи:

- перевірка документів;
- вхід на територію або в приміщення підприємств і організацій транспорту;
- припинення (обмеження) руху транспорту і пішоходів;
- відсторонення водія транспортного засобу (наприклад, водія маломірного судна) від управління;
- зняття пасажирів з маршруту прямування за порушення встановлених правил перевезення.

Одним з найпоширеніших засобів є *перевірка документів*. Вона проводиться з метою встановлення особи конкретного громадянина, належності документа даній особі, дійсності цього документа.

Працівники міліції мають право вимагати у громадян пред'явлення документів лише при наявності для того достатніх підстав. Такими підставами, згідно зі ст. 11 п. 2 Закону України “Про міліцію”, є необхідність встановити особу громадянина при підозрі у вчиненні правопорушення, необхідність складання протоколу про правопорушення.

Особливим видом перевірки документів є перевірка працівниками Державтоінспекції у водіїв транспортних засобів посвідчень та дорожніх листів. Перевірка документів також здійснюється працівниками Державної служби охорони на право вивозу продукції з об'єктів, які охороняються.

Важливим адміністративним засобом попередження є вхід на територію і в приміщення підприємств транспорту, установ і організацій, у житлові приміщення громадян. Це передбачено п. 15 і 21 ст. 11 Закону України “Про міліцію”.

Попереджувальними заходами адміністративно-правового характеру є припинення (обмеження) руху транспорту та пішоходів. З метою забезпечення громадського порядку, безпеки руху транспорту і пішоходів працівники міліції мають право обмежувати у невідкладних випадках рух на окремих ділянках на об'єктах транспорту. Однак введення подібних обмежень не повинно перешкоджати роботі транспорту і створювати незручності для пасажирів.

Відповідно до пункту 2.12.4 „Правил перевезень пасажирів, багажу, вантажобагажу та пошти залізничним транспортом України”, залізниця має право відмовити в перевезенні або видалити пасажирів з потяга, коли пасажир при посадці в потяг або під час прямування знаходиться в нетверезому стані, порушує правила проїзду і громадський порядок, уживає спиртні напої та заважає спокою інших пасажирів. Працівники міліції можуть ініціювати відмовлення в посадці на потяг щодо такого пасажирів або зняття такого пасажирів з маршруту. При цьому складається акт встановленої форми, який підписується лінійним начальником потягу. Такій особі на квитку робиться помітка „Відмовлено в перевезенні ” на підставі пункту „а” розділу 2.20.1 Тарифного керівництва № 5, а сам пасажир доставляється до чергової частини найближчого Лінійного відділу для прийняття рішення по справі та притягнення до адміністративної відповідальності.

Отже, основу адміністративної діяльності органів внутрішніх справ на транспорті та її сутність становлять організація і безпосередня практична охорона громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, боротьба зі злочинністю та охорона власності, здійснення профілактичних заходів щодо попередження правопорушень. Зміст адміністративної діяльності розкривають конкретні її напрями, у процесі здійснення яких забезпечується виконання завдань, покладених на органи внутрішніх справ, зокрема, транспортну міліцію.

Питання для самоконтролю

1. Особливості правового регулювання діяльності транспортної міліції.
2. Поняття, завдання та функції транспортної міліції.
3. Специфіка охорони громадського порядку на транспорті (залізничному, повітряному, водному).
4. Система та структура транспортної міліції.
5. Адміністративний нагляд як складова частина адміністративної діяльності ОВС на транспорті.
6. Методи адміністративної діяльності ОВС на транспорті.

Теми рефератів

1. Взаємодія транспортної міліції з територіальними органами внутрішніх справ, підприємствами транспорту і громадськістю щодо охорони громадського порядку.
2. Інформаційне забезпечення діяльності транспортної міліції.
3. Досвід забезпечення громадського порядку на об'єктах транспорту в інших країнах світу та його впровадження в Україні.

Теми доповідей

1. Сили та засоби підрозділів транспортної міліції.
2. Управління транспортною міліцією

Перелік рекомендованих джерел

1. Прус В.М. Правоохранительные органы на транспорте. - Одесса, 1997.- С. 27.
2. Баранов С.О. Охорона громадського порядку та громадської безпеки на авіаційному транспорті. - Одеса., „Оптимум”. - 2004.,С.-7.
3. Наказ МВС України від 27.02.04 № 213 “Про розмежування зон оперативного обслуговування між територіальними та транспортними органами МВС України”.
4. Наказ МВС України від 09.07.09 №302 „Про затвердження Положення про Департамент транспортної міліції Міністерства внутрішніх справ України”.
5. Наказ МВС України від 30.11.05 р. № 1210 „Про затвердження Примірного положення про лінійне управління МВС України на транспорті”. Наказ УМВСЗТ від 03.07.2008 № 204 «Про затвердження положення про лінійні управління на залізницях УМВСЗТ».
6. Закон України “Про міліцію” від 20.12. 1990 року // ВВР.— 1991.- № 4.— ст.11
7. Наказ Міністерства транспорту України від 28.08.98 № 297 „Про затвердження Правил перевезень пасажирів, багажу, вантажобагажу та пошти залізничним транспортом України” // Офіційний вісник України. — 1998. — № 40. — Ст. 157.

1.3. Адміністративна діяльність Державної автомобільної інспекції

1.3.1. Призначення, завдання та повноваження Державної автомобільної інспекції

Одним з пріоритетних завдань внутрішньої політики держави є забезпечення безпеки дорожнього руху, що полягає в розробленні та реалізації комплексу правових, соціальних, економічних, технологічних і технічних заходів, спрямованих на зниження рівня та попередження дорожньо-транспортного травматизму, а також зниження шкідливого впливу автотранспорту на довкілля.

Відповідно до Закону України «Про дорожній рух» від 30.06.1993 р. державне управління у сфері дорожнього руху та його безпеки здійснюється Кабінетом Міністрів України, спеціально уповноваженими на це центральними органами виконавчої влади, органами виконавчої влади в Автономній Республіці Крим, місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування.

Головним органом, на який безпосередньо покладається забезпечення безпеки дорожнього руху в Україні, є Державна автомобільна інспекція (далі – ДАІ), що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України і є складовою міліції громадської безпеки.

Підрозділами Державної автомобільної інспекції регулюється рух транспорту і пішоходів, здійснюється нагляд за дорожнім рухом, проводиться реєстрація і ведеться облік автотранспортних засобів, здійснюється нагляд за технічним станом транспортних засобів, ведеться облік дорожньо-транспортних пригод, аналізуються причини й умови їх виникнення, вживаються заходи до усунення цих причин і умов, контролюється підготовка водіїв тощо.

До складу Державтоінспекції входять Департамент Державтоінспекції МВС України, управління (відділи) Державтоінспекції МВС України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, Центр безпеки дорожнього руху та автоматизованих систем, відділи (відділення) Державтоінспекції з обслуговування адміністративних територій міст,

районів, районів у містах та автомобільно-технічної інспекції, відділи реєстраційно-екзаменаційної роботи та стройові підрозділи дорожньо-патрульної служби.

Державтоінспекція МВС України у своїй діяльності керується Конституцією України, законами України, постановами Верховної Ради України, указами і розпорядженнями Президента України, декретами, постановами і розпорядженнями Кабінету Міністрів України, нормативними актами МВС.

Система *нормативно-правового регулювання* діяльності Державтоінспекція МВС України досить велика і як основу має:

- *Конституцію України*;
- *Кодекси України* (Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кодекс адміністративного судочинства України, Цивільний кодекс України, Кримінальний кодекс України, Кримінально-процесуальний кодекс України, Митний кодекс України);
- *Закони України* (від 20 грудня 1990 року «Про міліцію», від 30 червня 1993 року «Про дорожній рух», від 2 жовтня 1996 р. «Про звернення громадян», від 6 квітня 2000 р. «Про перевезення небезпечних вантажів», від 1 червня 2000 р. «Про ліцензування певних видів господарської діяльності», від 22 червня 2000 р. «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», від 5 квітня 2001 р. «Про автомобільний транспорт», від 1 липня 2004 р. «Про обов’язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів», від 8 вересня 2005 р. «Про автомобільні дороги», від 24 вересня 2008 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху», від 05 липня 2011 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо усунення надмірного державного регулювання у сфері автомобільних перевезень тощо);
- *Укази Президента України* (від 20 травня 2004 р. № 570 «Про заходи щодо посилення безпеки пасажирських перевезень автомобільним транспортом», від 12 листопада 2004 р. № 1398 «Про заходи щодо забезпечення безпеки дорожнього руху в Україні», від 30 березня 2005 р. № 567 «Про заходи щодо впорядкування

використання спеціальних світлових і звукових сигнальних пристроїв та номерних знаків на службових транспортних засобах», від 3 жовтня 2006 р. № 815 «Про впорядкування застосування тимчасових обмежень або заборони дорожнього руху під час проїзду окремих осіб, щодо яких здійснюється державна охорона», від 20 листопада 2007 р. № 1121 «Про невідкладні заходи із забезпечення безпеки дорожнього руху», від 17 червня 2008 р. № 556 «Про додаткові заходи щодо запобігання дорожньо-транспортним пригодам» та інші);

– *Постанови Кабінету Міністрів України* (від 08.08.2012 № 771 «Про схвалення Концепції Державної цільової програми підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2016 року», від 21.03.2012 № 140-р «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Стратегії підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2015 року», від 25.05.2011 № 480-р «Про схвалення Стратегії підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2015 року», від 14 квітня 1997 р. № 341 «Про Положення про Державну автомобільну інспекцію Міністерства внутрішніх справ», від 7 вересня 1998 р. № 1388 «Про затвердження правил державної реєстрації та обліку автомобілів, автобусів, а також самохідних машин, сконструйованих на шасі автомобілів, мотоциклів усіх типів, марок і моделей, причепів, напівпричепів та мотоколясок», від 10 жовтня 2001 р. № 1306 «Про правила дорожнього руху», від 30 червня 2005 р. № 538 «Про затвердження порядку обліку дорожньо-транспортних пригод», від 09 червня 2008 р., від 17 грудня 2008 р. № 1102 «Про затвердження Порядку тимчасового затримання та зберігання транспортних засобів на спеціальних майданчиках і стоянках», від 17 грудня 2008 р. № 1103 «Про затвердження Порядку направлення водіїв транспортних засобів для проведення огляду з метою виявлення стану алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, і проведення такого огляду», від 17 грудня 2008 р. № 1086 «Про затвердження Порядку тимчасового вилучення посвідчення водія і ліцензійної картки на транспортний засіб та їх повернення», від 20 травня 2009 № 487 «Про затвердження Порядку підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації водіїв транспортних засобів» та інші);

– *Державні норми та стандарти України* (ДСТУ 3587-97 «Безпека дорожнього руху. Автомобільні дороги, вулиці та залізничні переїзди. Вимоги до експлуатаційного стану», ДСТУ 4278-2004 «Знаки номерні транспортних засобів загальні вимоги. Правила застосування», СОУ 45.2-00018112-007:2008 «Порядок визначення ділянок і місць концентрації ДТП дорожньо-транспортних пригод на дорогах загального користування» та інші);

– *накази та розпорядження МВС України* (від 22 серпня 2005 р. № 364 «Про затвердження Інструкції про порядок видачі та обліку дозволів на встановлення та використання спеціальних світлових і звукових пристроїв», від 26 лютого 2009 р. № 77 «Про затвердження Інструкції з оформлення працівниками Державтоінспекції МВС матеріалів про адміністративні порушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху», від 13.10.2008 № 534 «Про затвердження Порядку здійснення контролю за технічним станом колісних транспортних засобів під час їх експлуатації», від 4.05.2011 № 177 «Про організацію діяльності стаціонарних постів дорожньо-патрульної служби Державної автомобільної інспекції МВС (Схема розміщення системи фото-, відеонагляду та організації дорожнього руху біля стаціонарного поста дорожньо-патрульної служби Державної автомобільної інспекції Міністерства внутрішніх справ України», 11.08.2010 № 379 «Про затвердження Інструкції про порядок здійснення підрозділами Державтоінспекції МВС державної реєстрації, перереєстрації та обліку транспортних засобів, оформлення і видачі реєстраційних документів, номерних знаків на них», від 05.08.2010 № 361 «Про затвердження Порядку обліку, створення та ведення реєстру підприємств, установ, організацій та інших суб'єктів господарювання, які здійснюють торгівлю транспортними засобами та їх складовими частинами, що мають ідентифікаційні номери», від 27.03.2009 р. № 111 «Про затвердження Інструкції з питань діяльності підрозділів дорожньо-патрульної служби ДАІ МВС України» та інші).

Основними завданнями Державтоінспекції МВС України є:

- реалізація в межах своєї компетенції державної політики щодо забезпечення безпеки дорожнього руху;
- організація контролю за додержанням законів, інших

нормативних актів з питань безпеки дорожнього руху та охорони навколишнього середовища від шкідливого впливу автотранспортних засобів (далі – транспортних засобів);

- удосконалення регулювання дорожнього руху з метою забезпечення його безпеки та підвищення ефективності використання транспортних засобів;

- виявлення та припинення фактів порушення безпеки дорожнього руху, а також виявлення причин і умов, що сприяють їх вчиненню.

За своїм характером діяльність Державтоінспекції МВС України є адміністративною. Крім свого головного призначення – забезпечення безпеки дорожнього руху – вона бере участь в охороні громадського порядку, прав та законних інтересів громадян, охороні навколишнього природного середовища.

Особливість адміністративної діяльності Державтоінспекції МВС України полягає у тому, що її працівники: по-перше, наділені найбільшим об'ємом контрольно-наглядових повноважень щодо попередження аварійності та запобігання вчиненню правопорушень, їх припинення та притягнення винних до відповідальності; по-друге, правомочні здійснювати правотворчу діяльність, яка полягає у розробленні обов'язкових для усіх учасників дорожнього руху правил, нормативів та стандартів а також контролюють їх виконання; по-третє, несуть відповідальність за виконання загальнодержавних та регіональних (місцевих) програм у сфері дорожнього руху; по-четверте, під час наглядової діяльності сприяють підприємствам, установам та організаціям, окремим учасникам дорожнього руху у здійсненні заходів, спрямованих на забезпечення безпеки дорожнього руху.

Підрозділи Державтоінспекції МВС України наділені широкими повноваженнями у сфері організації дорожнього руху та забезпечення його безпеки. До повноважень Державтоінспекції Міністерства внутрішніх справ України у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху належать:

- участь у реалізації в межах своїх повноважень державної політики щодо забезпечення безпеки дорожнього руху, підготовка проектів законів та інших нормативно-правових актів, у тому числі

правил, норм та стандартів, державних і регіональних програм стосовно забезпечення безпеки дорожнього руху та його учасників;

- забезпечення безпеки дорожнього руху, державний контроль, у тому числі шляхом проведення перевірок, за додержанням підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності законів, правил і нормативів у цій сфері, здійснення державної реєстрації та обліку транспортних засобів, приймання іспитів для отримання права керування транспортними засобами і видача відповідних документів; проведення обов'язкового технічного контролю;

- організація супроводження і забезпечення безпечного руху транспортних засобів спеціального призначення;

- погодження відповідно до вимог законодавства про дорожній рух, інших законодавчих актів проектів на будівництво, реконструкцію і ремонт автомобільних доріг, залізничних переїздів, комплексів дорожнього сервісу та інших споруд у межах відведення автомобільних доріг або червоних ліній міських вулиць і доріг;

- ведення автоматизованого обліку, накопичення, оброблення та використання відомостей про об'єкти дорожнього сервісу;

- погодження проектів конструкцій транспортних засобів у частині дотримання вимог щодо забезпечення безпеки дорожнього руху;

- погодження поданих у встановленому порядку пропозицій стосовно обладнання засобами організації дорожнього руху місць виконання дорожніх робіт, проектів та схем організації дорожнього руху, розміщення у смугах відведення автомобільних доріг або червоних ліній міських вулиць і доріг рекламоносіїв та інших споруд, маршрутів руху пасажирського транспорту, маршрутів організованого руху громадян і місць їх збору, порядок проведення спортивних та інших масових заходів, які можуть створити перешкоди дорожньому руху;

- видача в установленому порядку у випадках, передбачених законом, дозволів на рух транспортних засобів з надгабаритними, великоваговими вантажами, параметри яких установлені законодавством;

- контроль за безпекою дорожнього руху під час надання послуг з перевезення пасажирів чи вантажів, у тому числі небезпечних, додержанням законодавства у зазначеній сфері, у тому числі за забезпеченням організації підготовки водіїв транспортних засобів, прийманням іспитів з перевірки знань правил перевезення небезпечних вантажів автомобільним транспортом та видачею відповідних свідоцтв установленого зразка, розробленням і видачею в установленому порядку документів щодо погодження маршрутів руху транспортних засобів під час дорожнього перевезення небезпечних вантажів;

- ведення автоматизованого обліку, накопичення, оброблення та використання відомостей про транспортні засоби, що підлягають державній реєстрації, та про їх власників;

- ведення обліку торговельних організацій, підприємств-виробників та суб'єктів підприємницької діяльності всіх форм власності, що реалізують транспортні засоби або номерні складові частини до них, видача їм у встановленому порядку бланків довідок-рахунків, актів приймання-передавання транспортних засобів, а також номерних знаків для разових поїздок;

- ведення реєстру суб'єктів господарювання, уповноважених здійснювати перевірку технічного стану транспортних засобів під час обов'язкового технічного контролю, та здійснення державного контролю за додержанням ними вимог законодавства у цій сфері;

- забезпечення організації та контролю за підготовкою, перепідготовкою та підвищенням кваліфікації водіїв транспортних засобів, обліком суб'єктів підприємницької діяльності всіх форм власності, що проводять зазначену діяльність.

Державтоінспекція МВС України також здійснює контроль за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі, виконанням установлених Кабінетом Міністрів України правил паркування транспортних засобів, а у випадках та порядку, визначених законом, тимчасово затримує і доставляє транспортний засіб, у тому числі з використанням спеціальних транспортних засобів (коли розміщення затриманого транспортного засобу суттєво перешкоджає дорожньому руху), на спеціальні майданчики чи стоянки для тимчасового зберігання, відповідно до

закону тимчасово вилучає посвідчення водія, а також ліцензійну картку на транспортний засіб.

В адміністративній діяльності Державтоінспекції МВС України необхідно розрізняти дві сторони:

а) *внутрішньоорганізаційну* – тобто здійснювану всередині служб, підрозділів Державтоінспекції;

б) *зовнішню* – тобто ту, що проходить поза ними і виражається в різноманітних відносинах Державтоінспекції з іншими державними органами, підприємствами, установами, громадськими організаціями, посадовими особами та громадянами.

Внутрішньоорганізаційна діяльність спрямована на визначення структури і штатів служби Державтоінспекції МВС України, добір, навчання та виховання кадрів, планування роботи, здійснення повсякденного керівництва підлеглими підрозділами, контроль і перевірку виконання, узагальнення і поширення позитивного досвіду, заохочення працівників, застосування заходів дисциплінарного впливу тощо. Вона охоплює головним чином правовідносини, що складаються всередині служби. Правові норми, що регулюють такі відносини, містяться в основному у відомчих нормативних актах, стосуються внутрішніх питань роботи підрозділів Державтоінспекції МВС України і покликані забезпечити виконання ними своїх основних завдань.

Зовнішня сфера адміністративної діяльності – (основна) покликана вирішувати безпосередньо ті завдання, заради яких існує ДАІ (зокрема, забезпечення безпеки дорожнього руху). Тут реалізуються права та обов'язки учасників адміністративно-правових відносин, що виникають при дотриманні громадянами правил дорожнього руху, одержанні ними посвідчень на право керування транспортними засобами, реєстраційних і дозвільних документів на транспортні засоби, дозволів на перевезення надгабаритних, великовагових та небезпечних вантажів тощо, а також відносин, що виникають при скоєнні адміністративних правопорушень, боротьба з якими законодавством віднесена до компетенції Державтоінспекції МВС України.

Адміністративна діяльність Державтоінспекції МВС України має здійснюватися у рамках законності. Основними її рисами є:

виконавчо-розпорядчий, державно-владний, організаційний, творчий характер, підпорядкованість і підконтрольність органам влади, профілактична спрямованість. При цьому, значення застосування профілактичних заходів у сфері безпеки дорожнього руху полягає в тому, що вони дають змогу запобігти порушенням правил дорожнього руху, знизити рівень аварійності і тяжкості її наслідків; зменшувати вміст шкідливих речовин у викидах автотранспортних засобів та рівень шуму, що виникає внаслідок роботи транспорту.

Діяльність Державтоінспекції МВС України носить творчий, організаційний характер. Основу її змісту складає організація і розвиток суспільних відносин, які виникають у процесі дорожнього руху, застосування норм права. Проте, таке застосування правових норм, в переважній більшості, не пов'язане з порушеннями правил дорожнього руху, а спрямоване на втілення норм права в життя, на вирішення численних організаційних питань, що виникають в процесі дорожнього руху. Наприклад, в умовах збільшення кількості автотранспорту, інтенсивності дорожнього руху, зростає значення діяльності Державтоінспекції МВС України в організації руху транспорту і пішоходів, регулюванні його режиму, здійсненні нагляду за автотранспортом, за дотриманням у справному стані автомобільних доріг, допуску водіїв до керування транспортними засобами, прийманні екзаменів та видачі посвідчень на право керування автотранспортом, забезпеченні вимог безпеки руху при плануванні та будівництві міст, населених пунктів, дорожніх споруд і т. ін. Головне в цих організаційних заходах – надійне забезпечення безпеки дорожнього руху, зниження рівня аварійності і тяжкості її наслідків.

Важливою рисою адміністративної діяльності Державтоінспекції МВС України також є її правоохоронна спрямованість. Ця діяльність має своє основне призначення – забезпечення громадської безпеки за допомогою боротьби з порушеннями правил дорожнього руху, які допускаються його учасниками.

1.3.2. Форми та методи адміністративної діяльності Державної автомобільної інспекції

Виконуючи функції щодо забезпечення безпеки дорожнього руху, в кожному конкретному випадку Державтоінспекції МВС України здійснює виконавчо-розпорядчу, державно-владну діяльність, яка виконується у відповідних формах.

Під формою адміністративної діяльності Державтоінспекції МВС України розуміються однорідні за своїм характером та правовою природою групи адміністративних дій, що мають зовнішнє вираження, за допомогою яких забезпечується безпека дорожнього руху.

Характеристика форм адміністративної діяльності дає уявлення про дії підрозділів Державтоінспекції МВС України щодо виконання покладених на них завдань, дозволяє зрозуміти їх правову природу, умови застосування та поставлені до них вимоги.

За характером і правовою природою форми адміністративної діяльності Державтоінспекції МВС України класифікуються таким чином:

- видання актів управління (нормативних та індивідуальних);
- вчинення інших юридично значимих адміністративних дій;
- проведення громадсько-організаційних заходів;
- вчинення організаційно-технічних дій.

При цьому названі форми адміністративної діяльності Державтоінспекції МВС України можна звести у дві основні групи: правові (видання актів управління та вчинення інших юридично значимих адміністративних дій) й неправові (проведення громадсько-організаційних заходів, вчинення організаційно-технічних дій).

Правові форми пов'язані із встановленням та застосуванням норм права і характеризують спосіб юридичного вираження відповідних дій.

Акти управління (або адміністративні акти) Державтоінспекції – це прийняті в процесі виконавчо-розпорядчої діяльності та на основі закону односторонні владні розпорядження, спрямовані на встановлення, зміну та припинення конкретних правовідносин, або такі, що вміщують обов'язкові для підлеглих апаратів та співробітників Державтоінспекції правила (норми), з метою організації і практичного здійснення заходів щодо забезпечення безпеки дорожнього руху.

У цих актах знаходить своє юридичне закріплення організаційна робота Державтоінспекції, що передбачає самостійне вирішення різних питань у межах наданої компетенції з попередження аварійності на автомобільних дорогах, зниження тяжкості її наслідків та зменшення негативного впливу транспорту на навколишнє середовище.

За допомогою адміністративних актів Державтоінспекція організовує і направляє поведінку людей, виховує громадян у дусі поваги до правил дорожнього руху, інших нормативних актів, що регулюють порядок руху транспорту та правила його експлуатації.

Адміністративні акти застосовуються у кожному випадку притягнення правопорушників до адміністративної відповідальності. У ряді випадків правові норми не можуть бути реалізовані громадянами без владних приписів Державтоінспекції МВС України. Наприклад, для отримання дозволу на право керування автотранспортом потрібне рішення кваліфікаційної комісії Державтоінспекції МВС України.

Адміністративні акти Державтоінспекції МВС України розрізняються сферою застосування, юридичними ознаками, формою видання та назвою.

За сферою застосування адміністративні акти Державтоінспекції МВС України поділяються на внутрішньоорганізаційні та зовнішні.

Внутрішньоорганізаційні акти спрямовані до підпорядкованих підрозділів та співробітників. Основне їх призначення – забезпечити організацію діяльності відповідних служб, розстановку кадрів, розподіл функціональних обов'язків, налагодження взаємодії з іншими підрозділами ДАІ та ОВС, державними органами та громадськими організаціями.

Зовнішні адміністративні акти є проявом зовнішньої сфери діяльності Державтоінспекції МВС України. Вони адресовані державним органам, підприємствам, установам, організаціям, окремим громадянам, що не знаходяться в підпорядкуванні Державтоінспекції МВС України. З їх допомогою співробітники ДАІ безпосередньо забезпечують безпеку дорожнього руху.

За юридичними ознаками адміністративні акти ДАІ розподіляються на індивідуальні та нормативні.

Акти індивідуального значення розраховані на одноразове використання, їх призначення полягає в застосуванні норм права до конкретного випадку чи особи.

В адміністративній діяльності Державтоінспекції МВС України значне місце займають акти про застосування санкцій адміністративно-правових норм до порушників правил безпеки дорожнього руху: постанови про накладення стягнення у вигляді: попередження, штрафу, оплатного вилучення транспортного засобу, позбавлення права на керування автотранспортними засобами, громадських робіт, адміністративного арешту. Ця група актів носить правоохоронний юрисдикційний характер. Вони завжди пов'язані з порушеннями правил дорожнього руху, застосуванням заходів адміністративного примусу і видаються посадовою особою Державтоінспекції МВС України з метою покарання винних, попередження і припинення правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху.

Нормативні акти видаються тільки щодо внутрішньоорганізаційних питань діяльності Державтоінспекції МВС України та завжди адресуються працівникам її органів. У цих актах конкретизуються функціональні обов'язки, форми та методи роботи у відповідній сфері діяльності.

За формою видання адміністративні акти поділяються на *письмові* та *усні*. На практиці в більшості випадків використовується письмова форма, яка дає можливість краще і чіткіше формулювати волевиявлення, полегшує контроль за їх законністю з боку вищих органів.

Письмового оформлення вимагають постанови посадової особи Державтоінспекції МВС України про притягнення правопорушника до адміністративної відповідальності та накладення адміністративного стягнення у вигляді попередження або штрафу.

У практичній діяльності працівники Державтоінспекції використовують адміністративні акти і в усній формі. Вони оперативніші, тому що при їх застосуванні не витрачається час на письмове оформлення. Так, в усній формі можуть попереджатися водії, пішоходи за незначні порушення правил дорожнього руху і правил експлуатації транспортних засобів.

За назвою серед актів управління прийнято виділяти накази, розпорядження, інструкції, плани оперативно-службової діяльності, постанови і т. ін.

Накази та розпорядження – це акти управління, які звернені до підпорядкованих підрозділів та співробітників Державтоінспекції МВС України. Вони вміщують індивідуальні приписи або правові норми з питань внутрішньо-організаційної діяльності. Ці акти не можуть бути адресовані громадянам, громадським організаціям, підприємствам, установам.

Інструкції – це нормативні акти управління, в яких у систематизованому вигляді викладені правила, що визначають порядок втілення в життя актів органів державної влади і державного управління, організацію діяльності відповідних категорій співробітників Державтоінспекції МВС України по виконанню покладених на них завдань. Інструкції суттєво відрізняються від наказів. Якщо останні бувають нормативними або індивідуальними, то інструкції – завжди нормативні акти. Вони вміщують сукупність правових норм для регулювання тієї чи іншої діяльності, їх можна розподілити на три основні групи:

а) інструкції, що розробляються у зв'язку з виданням законів, указів, постанов уряду;

б) ті, що встановлюють загальний порядок роботи окремих категорій посадових осіб (наприклад, Інструкція з питань діяльності підрозділів дорожньо-патрульної служби Державтоінспекції МВС України МВС України);

в) які визначають порядок виконання окремих дій (наприклад, Інструкція про організацію проведення Державтоінспекцією реєстрації колісних транспортних засобів).

Оперативно-службові плани – це акти управління, які передбачають систему заходів щодо організації і практичного забезпечення безпеки дорожнього руху на будь-який період і визначають порядок, строки їх проведення та конкретних виконавців цих заходів.

В Державтоінспекції МВС України складаються перспективні та поточні плани. За своїм змістом плани роботи поділяються на загальні та спеціальні. Наприклад, у загальних планах відображаються всі

сфери діяльності Державтоінспекції МВС України: організаційні заходи, робота з кадрами, зміцнення законності, підвищення культури в роботі; конкретні заходи щодо забезпечення безпеки дорожнього руху, зниження рівня аварійності і тяжкості їх наслідків; питання взаємодії з іншими службами органів внутрішніх справ і громадськістю; питання господарсько-фінансової діяльності.

Постанова посадової особи — це індивідуальні акти, що використовуються в процесі виконавчо-розпорядчої діяльності при вирішенні питань про застосування заходів адміністративного примусу. Характерним для цих постанов є те, що вони є юридичними актами, бо тягнуть за собою виникнення, зміну або припинення прав та обов'язків у конкретних осіб. Наприклад, необхідність сплати відповідної суми штрафу, або припинення права на керування транспортним засобом тощо.

Ці акти вміщують правову оцінку поведінки учасників дорожнього руху і є способом реалізації санкцій адміністративно-правових норм. Вони можуть прийматися як в одноосібному, так і в колегіальному порядку; завжди адресуються громадянам або посадовим особам підприємств, організацій та установ, що не знаходяться в службовому підпорядкуванні Державтоінспекції МВС України.

Самостійну групу становлять багаточисельні акти, які приймаються співробітниками Державтоінспекції МВС України в процесі безпосереднього виконання обов'язків щодо забезпечення безпеки дорожнього руху. До них належать:

а) акти дозволу окремих дій та надання суб'єктивних прав. Дозвіл Державтоінспекції МВС України - це індивідуальний акт управління про надання певній особі права на здійснення тієї чи іншої дії. Наприклад, Державтоінспекція видає дозволи на рух транспортних засобів з надгабаритними, великоваговими, небезпечними вантажами, дозвіл на переобладнання транспортного засобу;

б) акти Державтоінспекції МВС України про заборону окремих дій: наприклад, на заборону руху транспорту та пішоходів на окремих ділянках вулиць і доріг у зв'язку з аваріями; експлуатації транспортних засобів, технічний стан яких загрожує безпеці руху;

в) акти Державтоінспекції МВС України про накладення на громадян та організації обов'язків на здійснення певних дій. Наприклад, Державтоінспекції МВС України наділена правом давати посадовим і службовим особам та громадянам обов'язкові для виконання приписи про усунення порушень законодавства, в тому числі правил, норм та стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху, а у разі невиконання таких приписів - притягувати винних осіб до передбаченої законодавством відповідальності.

Зазначені акти мають свої особливості: на відміну від наказів та інструкцій вони завжди адресуються громадянам, громадським організаціям, державним підприємствам і установам; на відміну від постанов, вони, як правило, не пов'язані з правопорушеннями, застосуванням санкцій і мають мету реалізації диспозицій правових норм.

До інших юридично значущих адміністративних дій Державтоінспекції МВС України належать такі, які змінюють діючі правовідносини або виступають як необхідні умови для настання таких відносин. Такими діями є: реєстрація, документування, службове атестування, прийняття присяги і т. ін.

Реєстрація – це офіційне констатування у відповідних записах Державтоінспекції МВС України певних фактів, що мають безпосереднє відношення до безпеки дорожнього руху, з метою їх обліку, документування і контролю. Наприклад, реєстрація автотransпортних засобів в підрозділах Державтоінспекції МВС України. З фактом реєстрації норми права пов'язують певні юридичні наслідки (право на експлуатацію транспортних засобів на дорогах загального користування).

Документування – офіційне оформлення відповідних фактів, стану, що мають юридичне значення. Це видача посвідчення водія, свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу. До документування слід віднести і оформлення протоколів про адміністративні правопорушення правил дорожнього руху, винесення постанов про накладання відповідного стягнення на правопорушника і т. ін.

Службове атестування – це персональна характеристика співробітників Державтоінспекції МВС України за відповідний період

часу з висновками про ступінь їх відповідності посадам, які вони займають.

Неправові форми на відміну від правових не пов'язані з реалізацією розпорядчих повноважень Державтоінспекції МВС України і не призводять до встановлення правових норм, виникнення, зміни і припинення правовідносин.

До громадсько-організаційних заходів відноситься широке коло дій, що здійснюються як в процесі внутрішньоорганізаційної, так і зовнішньої діяльності: роз'яснювальна робота серед населення, правова пропаганда, допомога громадським формуванням тощо.

Під організаційно-технічними діями Державтоінспекції розуміються такі, які спрямовані на створення нормальних умов для роботи, одержання та обробки інформації, обліку, діловодства і т. ін. Вони виконуються переважно адміністративно-допоміжним персоналом (секретарями, операторами і т. ін.) та носять матеріально-технічний характер. Порядок їх виконання регламентується технічними нормами (інструкціями, положеннями), які визначають права та обов'язки службовців щодо здійснення конкретних організаційно-технічних дій.

У своїй повсякденній діяльності Державна автомобільна інспекція використовує два основоположні *методи*: переконання та примусу.

Переконання є основним методом і визначається як система заходів виховного і заохочувального характеру, спрямованих на формування в учасників дорожнього руху (тобто практично у всіх громадян) звички добровільно виконувати вимоги правових норм, які діють у зазначеній сфері.

У сфері дорожнього руху переконання має важливе значення для постійної орієнтації водіїв на виконання приписів усіх правових норм і для досягнення мети правового регулювання дорожнього руху, тому що цей метод є важливим засобом попередження правопорушень правил дорожнього руху та дорожньо-транспортних пригод. За допомогою переконання Державтоінспекції МВС України здійснює боротьбу з порушеннями правил дорожнього руху, активно та систематично впливає на свідомість та поведінку водіїв.

До основних форм переконання, які використовуються

Державтоінспекції МВС України з метою забезпечення безпеки дорожнього руху, відносяться такі: організаційні заходи, спрямовані на вирішення конкретних завдань (реєстрація, облік транспортних засобів, проведення їх технічного огляду, допуск громадян до керування транспортними засобами тощо); роз'яснювально-профілактична діяльність Державтоінспекції МВС України; виховання; заохочення правомірної поведінки учасників правовідносин у сфері дорожнього руху; агітаційно-пропагандистська діяльність, критика проступків; інформування державних органів, громадських організацій та населення про стан аварійності; навчання правилам дорожнього руху всіх його учасників, у тому числі з використанням засобів масової інформації.

У необхідних випадках Державтоінспекція застосовує і примусові заходи. Метод примусу використовується для попередження, припинення порушень правил дорожнього руху та вжиття до правопорушників заходів відповідальності.

Суть примусу не в тому, щоб принизити гідність правопорушника. Він спрямований, перш за все, на попередження правопорушень та виховання правопорушників.

По відношенню до методу переконання примус є допоміжним засобом. Він застосовується у випадках, прямо передбачених законом в основному до тих водіїв, які допустили порушення правил дорожнього руху.

Заходи адміністративного примусу, що застосовуються Державтоінспекції МВС України у сфері безпеки дорожнього руху, різноманітні. Їх можна розділити на три групи: адміністративно-запобіжні заходи, заходи адміністративного припинення правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху та заходи адміністративної відповідальності.

Адміністративно-запобіжні заходи відрізняються своїм профілактичним спрямуванням. Вони застосовуються з метою попередження правопорушень.

До адміністративно-запобіжних заходів, що використовуються в діяльності Державтоінспекції МВС України, наприклад, відносяться: перевірка документів; перевірка виконання власниками (володільцями) транспортних засобів вимог законодавства, у тому

числі правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху і охорони довкілля; відвідування підприємств, установ, організацій для виконання контрольних і профілактичних функцій щодо забезпечення безпеки дорожнього руху; обмеження чи заборона проведення ремонтно-будівельних та інших робіт на вулицях і дорогах; внесення подань до державних органів, підприємств, установ, організацій, посадовим особам про необхідність усунення причин та умов, які сприяли вчиненню правопорушень; огляд транспортних засобів; перевірка відомостей про транспортні засоби на наявність у інформаційних системах Державтоінспекції МВС України тощо.

Заходи адміністративного припинення правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху використовуються в тому випадку, коли необхідно припинити в примусовому порядку протиправні дії. До таких заходів відносяться: зупинка транспортних засобів; заборона експлуатації транспортних засобів; адміністративне затримання і особистий огляд громадян, які вчинили адміністративні проступки; огляд транспортного засобу у разі підозри, що водій використовує його з протиправною метою, а також огляд вантажу за наявності підстав вважати, що він незаконно перевозиться; затримання транспортних засобів; вилучення речей і документів; відсторонення водіїв від керування транспортними засобами, коли є достатні підстави вважати, що вони перебувають у стані сп'яніння або не мають документів на право керування чи користування транспортним засобом, а також огляд їх на стан сп'яніння; тимчасове вилучення посвідчення водія; тимчасове вилучення ліцензійної картки на транспортний засіб; тимчасове затримання та зберігання транспортних засобів на спеціальних майданчиках і стоянках; застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і вогнепальної зброї; внесення обов'язкових до виконання суб'єктами господарювання приписів та постанов про усунення порушень законодавства, в тому числі правил, норм та стандартів, які стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху; обмеження (заборона) руху транспорту і пішоходів на окремих ділянках вулиць і автомобільних доріг та інші.

Особливе місце серед примусових заходів займають заходи

адміністративної відповідальності. Вони застосовуються як до водіїв, так і до інших учасників дорожнього руху. На Державтоінспекції МВС України покладається здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення в сфері безпеки дорожнього руху, яке визначається Кодексом України про адміністративні правопорушення.

3.3. Взаємодія Державної автомобільної інспекції з іншими підрозділами міліції, державними органами та громадськістю у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху

Державтоінспекція провадить свою діяльність у взаємодії з іншими службами і підрозділами органів внутрішніх справ, державними органами та органами місцевого самоврядування та об'єднаннями громадян, в тому числі інших держав, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності та господарювання, військовою інспекцією безпеки дорожнього руху та іншими підрозділами Міноборони, Служби безпеки, Держкомкордону, Державної митної служби, посадовими і службовими особами та громадянами з питань забезпечення безпеки дорожнього руху та його учасників, охорони громадського порядку, профілактики та розкриття злочинів і зменшення забруднення транспортом навколишнього середовища, а також надає їм необхідну допомогу у розв'язанні цих проблем.

Виконуючи свій основний обов'язок – забезпечення безпеки дорожнього руху, Державтоінспекції МВС України також виконує інші функції, які покладаються на міліцію, насамперед охорону громадського порядку, в тому числі у взаємодії з іншими підрозділами міліції. Слід зазначити, що забезпечення безпеки дорожнього руху разом із забезпеченням особистої безпеки громадян, захистом їх прав, свобод і законних інтересів, запобіганням правопорушенням та їх припинення, виявленням та розкриттям злочинів, розшуком осіб, які їх учинили, наданням соціальної та правової допомоги громадянам, сприянням, у межах компетенції, державним органам, підприємствам, установам і організаціям у виконанні покладених на них законом обов'язків є одним з основних

завдань ОВС з охорони громадського порядку.

Підрозділи Державтоінспекції МВС України взаємодіють з іншими службами ОВС в організації охорони громадського порядку за принципом комплексного використання сил і засобів, тобто єдиної дислокації. Єдина дислокація – це узгоджена розстановка сил і засобів підрозділів патрульної служби, Державної служби охорони, Державної автомобільної інспекції, міліції особливого призначення „Беркут”, служби дільничних інспекторів міліції, внутрішніх військ, інших сил міліції та громадських формувань за єдиним комплексним планом, з метою ефективного їх використання в охороні громадського порядку, об’єктів народного господарства, а також у забезпеченні безпеки дорожнього руху на території населеного пункту, району.

Основними формами взаємодії підрозділів, задіяних на охорону громадського порядку в системі єдиної дислокації, є:

- взаємний обмін між структурними підрозділами ОВС інформацією про стан оперативної обстановки;
- участь у проведенні щоденних та цільових інструктажів;
- проведення спільних навчально-тренувальних і практичних занять.
- патрулювання спеціальними мобільними групами для боротьби з найпоширенішими правопорушеннями, що вчиняються в громадських місцях, а також у віддалених від міськрайвідділів мікрорайонах, сільських районах тощо.

З метою розкриття злочинів, що становлять підвищену громадську небезпеку (у тому числі порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами, якщо вони спричинили загибель кількох осіб) ДАІ активно взаємодіє з іншими підрозділами міліції, а також прокуратурою та органами безпеки. Згідно наказу МВС України від 24 вересня 2010 року № 456 «Про затвердження Положення про основи організації розкриття злочинів органами внутрішніх справ України» можуть створюватися посилені слідчо-оперативні групи (міжвідомчі СОГ), до складу яких крім слідчих (прокуратури, органів безпеки, ОВС), працівників від підрозділів карного розшуку, боротьби з організованою злочинністю, Державної служби боротьби з економічною злочинністю, кримінальної міліції у справах дітей,

боротьби з незаконним обігом наркотиків, територіального підрозділу НЦБ Інтерполу в Україні, розвідувально-пошукової діяльності і оперативно-технічних заходів, служби дільничних інспекторів міліції обов'язково залучаються співробітники Державної автомобільної інспекції.

Зокрема, під час огляду місця події та роботи над розкриттям злочину працівники Державтоінспекції МВС України:

- виїжджають у складі СОГ на місця дорожньо-транспортних пригод, злочинів, учинених у процесі дорожнього руху (незаконних заволодінь транспортними засобами, розбійних нападів на водія або пасажирів, їх пограбування, крадіжок вантажу) і беруть участь в огляді цих місць;

- з'ясовують обставини вчинення злочину, установлюють свідків, прикмети злочинців та транспортних засобів, які ними використовувалися, ймовірні шляхи їх зникнення, про що доповідають керівникам СОГ, черговим частинам ОВС і вживають заходів для переслідування транспортних засобів, якими заволоділи злочинці, або тих, що використовувалися при вчиненні злочину;

- спільно з працівниками карного розшуку, інших підрозділів ОВС виявляють під час нагляду за дорожнім рухом на маршрутах і постах, виставлених згідно із затвердженими дислокаціями, транспортні засоби, якими незаконно заволоділи злочинці, або ті, що використовувалися при вчиненні злочинів у процесі дорожнього руху, беруть участь у розшуку і затриманні осіб, які підозрюються у вчиненні цих злочинів.

Досить важливою є взаємодія Державтоінспекції МВС України з іншими підрозділами ОВС при оформленні дорожньо-транспортних пригод. На підставі наказу МВС України від 6 грудня 2007 року № 460 «Про затвердження Інструкції з взаємодії органів і підрозділів внутрішніх справ України при документуванні та розслідуванні ДТП» така взаємодія здійснюється між слідчими, працівниками карного розшуку, Державтоінспекції, міліції громадської безпеки та експертів науково-дослідних експертно-криміналістичних центрів. Основні завдання взаємодії такі:

- забезпечення невідкладних слідчих дій та оперативно-розшукових заходів на місці скоєння ДТП, у тому числі у випадку

зникнення з місця ДТП водія;

- усебічне та об'єктивне розслідування ДТП, своєчасне встановлення та притягнення до відповідальності винних осіб, а також розшук водіїв, які залишили місце пригоди;

- організація дорожнього руху на місці скоєння ДТП, оформлення матеріалів про порушення Правил дорожнього руху, що спричинили ушкодження транспортних засобів, вантажів, доріг, дорожніх споруд або іншого майна і призвели до матеріальних збитків.

Відповідно до Положення про Державтоінспекцію МВС України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 року № 341, підрозділи ДАІ разом з відповідними службами Міністерства оборони, Міністерства з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, дорожніх, комунальних, транспортних та інших підприємств, установ та організацій здійснюють невідкладні заходи щодо організації дорожнього руху на вулицях і дорогах у разі виникнення стихійного лиха, аварій та катастроф, оголошення окремих місцевостей зонами надзвичайної екологічної ситуації, інших надзвичайних подій, а також для евакуації громадян, техніки, підприємств, установ та організацій. Вони також мають право залучати в установленому порядку спеціалістів органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій до розгляду питань, що належать до її компетенції, та утворювати в разі потреби комісії, експертні та консультативні ради, робочі групи, а також співпрацювати з громадськими формуваннями з питань забезпечення безпеки дорожнього руху.

В частині отримання необхідної інформації про митне проходження та оформлення транспортних засобів, нотаріальне посвідчення угод щодо них, перебування транспортних засобів у розшуку, під арештом тощо, в тому числі інформацію, що надходить до органів МВС у рамках міжнародного співробітництва у сфері боротьби із злочинністю, ДАІ взаємодіє з органами юстиції, митними та правоохоронними органами.

Не менш важливою у галузі забезпечення безпеки дорожнього руху є організація взаємодії Державтоінспекції МВС України з

іншими державними органами, а також органами місцевого самоврядування і об'єднаннями громадян. Так, робота щодо забезпечення безпеки дорожнього руху, запобігання дорожньо-транспортним пригодам у міністерствах, інших центральних органах державної виконавчої влади, на підприємствах, в їх об'єднаннях, установах і організаціях, що мають транспортні засоби, ведеться службою безпеки дорожнього руху, яка взаємодіє з відповідними підрозділами Державтоінспекції МВС України.

З питань здійснення державного контролю за безпекою дорожнього руху під час надання послуг з перевезення пасажирів чи вантажів тісною є співпраця між підрозділами Державтоінспекції МВС України та територіальними управліннями Державної автотранспортної служби України. Під час щорічного проведення операції «Автобус» співробітниками зазначених органів проводяться заходи щодо виявлення порушників законодавства про автомобільний транспорт та безпеку дорожнього руху, які надають послуги з перевезення пасажирів чи вантажів.

Також, згідно постанови Кабінету Міністрів України від 17 грудня 2008 року № 1086 «Про затвердження Порядку тимчасового вилучення посвідчення водія і ліцензійної картки на транспортний засіб та їх повернення» у разі направлення в рейс одного водія під час здійснення пасажирських перевезень на автобусному маршруті протяжністю понад 500 кілометрів та деяких інших порушень правил експлуатації транспортних засобів ліцензійна картка на транспортний засіб тимчасово вилучається співробітником Державтоінспекції МВС України, на місці виявлення правопорушення складається акт про тимчасове вилучення ліцензійної картки на транспортний засіб, який разом з вилученою ліцензійною карткою надсилаються у триденний строк до відповідного органу ліцензування господарської діяльності щодо надання послуг з перевезення пасажирів і вантажів автомобільним транспортом (Державна автотранспортна служба України) в установленому порядку.

Ще одним напрямком взаємодії підрозділів Державтоінспекції МВС України та посадових осіб територіальних управлінь Державної автотранспортної служби є здійснення контролю за виконанням автомобільними перевізниками і водіями вимог щодо забезпечення

безпечного перевезення пасажирів під час здійснення нерегулярних пасажирських перевезень, шляхом спільного проведення планових, позапланових та рейдових перевірок.

Крім цього, Державтоінспекції МВС України взаємодіє з відповідними підрозділами Міністерства інфраструктури, Міністерства освіти і науки, молоді та спорту з питань забезпечення перевезення організованих груп дітей на оздоровлення в табори відпочинку та інші оздоровчі заклади, а також проведення туристичних та екскурсійних подорожей (поїздок).

З питань державної акредитації закладів, що проводять підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації водіїв транспортних засобів, та атестації їх спеціалістів, Державтоінспекції МВС України взаємодіє з відповідними органами Міністерства інфраструктури, Міністерства освіти і науки України, молоді та спорту України, Міністерства соціальної політики та Міністерства охорони здоров'я України (далі – МОЗ), при цьому із закладами МОЗ підрозділи Державтоінспекції МВС України взаємодіють в частині направлення водіїв транспортних засобів для проведення огляду з метою виявлення стану алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції.

Активну участь у взаємодії з іншими підрозділами ОВС, службами з безпеки дорожнього руху підприємств, установ і організацій всіх форм власності, іншими державними і громадськими організаціями, діяльність яких пов'язана із забезпеченням безпеки дорожнього руху, а також з трудовими колективами і громадськістю приймають підрозділи дорожньо-патрульної служби (далі – ДПС).

Організація цієї взаємодії здійснюється шляхом оперативного реагування на правопорушення і злочини, виконання оперативних планів МВС, забезпечення участі в охороні громадського порядку згідно з єдиною дислокацією сил і засобів та внесення пропозицій щодо змін у ній з урахуванням стану аварійності на закріпленій території.

Серед інших підрозділів Державтоінспекції МВС України можна виділити також діяльність автомобільно-технічної інспекції Державтоінспекції МВС України (далі – АТІ), яка виконує обов'язки з

нагляду за технічним станом автомобілів, автобусів, мототранспорту, причепів та напівпричепів, зареєстрованих в підрозділах Державтоінспекції МВС України (далі – транспортні засоби), і контролю за дотриманням міністерствами, іншими центральними органами державної виконавчої влади, об'єднаннями, юридичними особами та громадянами – суб'єктами господарювання, які в установленому порядку використовують транспортні засоби, законодавства у сфері безпеки дорожнього руху в Україні і охорони навколишнього природного середовища

Однією з основних функцій АТІ є здійснення взаємодії з місцевими органами виконавчої влади, структурними підрозділами міністерств і відомств, підрозділами і службами МВС України під час проведення заходів щодо попередження дорожньо-транспортних пригод, дотримання законодавства з питань охорони навколишнього природного середовища, утримання транспортних засобів у технічно-справному стані, а також профілактики, виявлення та припинення правопорушень, пов'язаних з використанням транспортних засобів.

На підставі аналізу аварійності та дотриманням організаціями законодавства у сфері безпеки дорожнього руху працівники служби АТІ спільно з працівниками інших зацікавлених міністерств та відомств організовують проведення профілактичних заходів щодо зниження аварійності, зміцнення транспортної дисципліни водіїв та підвищення технічної готовності транспортних засобів. За необхідності приймають участь здійсненні інших дій, що входять до їх компетенції.

У разі виявлення на території обслуговування порушення суб'єктом господарювання, що має ліцензію на здійснення перевезень пасажирів або вантажів, вимог законодавства про дорожній рух до територіального управління Державної автотранспортної служби чи замовникові перевезень готується і надсилається письмова інформація з пропозиціями щодо проведення позапланової перевірки дотримання перевізником Ліцензійних умов або припинення дії договору про перевезення пасажирів.

З метою всебічного вивчення можливостей суб'єктів господарювання забезпечити безпечні умови для перевезення пасажирів працівники служби АТІ беруть участь у роботі конкурсних

комітетів з проведення конкурсу на перевезення пасажирів на автобусному маршруті загального користування.

Спільним наказом МВС України, Міністерства транспорту України, Державного комітету України по житлово-комунальному господарству № 859/550/86 від 31 грудня 1993 року затверджено положення про спеціалізовані служби організації дорожнього руху. Відповідно до 3 розділу зазначеного Положення служби організації дорожнього руху та нагляду за станом автомобільних доріг і вулиць Державтоінспекції МВС України разом із власниками автомобільних доріг загального користування та вулиць чи уповноваженими ними органами вивчають умови і стан дорожнього руху, аналізують дорожньо-транспортні пригоди, забезпечують ведення та облік місць і ділянок концентрації дорожньо-транспортних пригод, встановлюють причини їх появи, готують пропозиції щодо удосконалення організації дорожнього руху, а також беруть участь у проведенні дорожніми, комунальними, залізничними і автотранспортними організаціями обстежень стану вулично-шляхової мережі і вносять пропозиції з питань усунення виявлених недоліків, та беруть участь у встановленні причин і обставин дорожньо-транспортних пригод і визначають разом із зацікавленими організаціями заходи щодо усунення недоліків та порушень правил, норм і стандартів з питань організації дорожнього руху.

З дорожніми організаціями і підприємствами підрозділи Державтоінспекції МВС України взаємодіють також при проведенні габаритно-вагового контролю транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів на автомобільних дорогах загального користування, порядок здійснення якого затверджений спільним наказом Міністерства внутрішніх справ і Міністерства транспорту та зв'язку України від 7 травня 2008 року № 219/198.

Державтоінспекція МВС України взаємодіє із Державним комітетом статистики України, іншими заінтересованими міністерствами і відомствами з питань первинного обліку даних, що характеризують стан безпеки дорожнього руху. Зокрема, Управління Державтоінспекції МВС України узагальнює подані з У(В) Державтоінспекції МВС України звіти про кількість та технічний стан транспортних засобів та в установленому спільним наказом

Державного комітету статистики та МВС України від 27.12.2002 № 464/1343 «Про затвердження форми державного статистичного спостереження № 4-ТЗ «Звіт про кількість та технічний стан автомобілів, автобусів, мототранспорту і причепів (напівпричепів)» порядку надсилає їх до Державного комітету статистики України.

Профілактику правопорушень у сфері дорожнього руху Державтоінспекції МВС України також здійснює спільно із громадськістю. Однією з форм вдосконалення діяльності Державтоінспекції МВС України є залучення громадськості до процесу забезпечення безпеки дорожнього руху в державі. Проте, процес участі громадськості в управлінні – явище надзвичайно складне. В сучасних умовах нашої держави відповідальність за стан забезпечення безпеки дорожнього руху покладено на Державтоінспекцію МВС України в особі її інспекторів, а громадськість здійснює допомогу, бере участь. Так, статтею 13 Закону України «Про дорожній рух» визначено, що «Об'єднання громадян і громадяни мають сприяти державним органам у здійсненні заходів щодо безпеки дорожнього руху. ... Міністерства, інші центральні органи державної виконавчої влади та об'єднання зобов'язані враховувати пропозиції об'єднань громадян і громадян з питань безпеки дорожнього руху».

Спільно із громадськістю підрозділами Державтоінспекції МВС України організовуються виступи в автотранспортних підприємствах, навчальних закладах, засобах масової інформації з роз'ясненням змін, що сталися в законодавстві стосовно безпеки дорожнього руху.

Закріплення правового статусу громадян як учасників в охороні, зокрема, громадського порядку відбулося із прийняттям Закону України від 22 червня 2000 року «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону». Вони створюються і діють у взаємодії з правоохоронними органами, органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, додержуючись принципів гуманізму, законності, гласності, добровільності, додержання прав та свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, рівноправності членів цих формувань.

Формами роботи громадських формувань є спільне патрулювання, участь в забезпеченні охорони громадського порядку

під час проведення масових заходів; участь у заходах правоохоронних органів, спрямованих на боротьбу з окремими видами правопорушень.

До співпраці з питань пропаганди безпеки дорожнього руху широко залучаються засоби масової інформації.

В процесі вдосконалення організації діяльності Державтоінспекції МВС України бере активну участь Центр безпеки дорожнього руху та автоматизованих систем при МВС, який постійно розширює зв'язки з науково-дослідними інститутами України та іншими вітчизняними і зарубіжними науковими установами.

Налагоджена, цілеспрямована та побудована на правовій основі взаємодія Державної автомобільної інспекції з іншими підрозділами міліції, державними органами та громадськістю є одним з чинників ефективної реалізації державної політики у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху.

Питання для самоконтролю

1. Поняття, завдання та функції державної автомобільної інспекції.
2. Особливості адміністративно-правового регулювання діяльності Державної автомобільної інспекції.
3. Система та структура Державної автомобільної інспекції.
4. Особливості форм та методів адміністративної діяльності Державної автомобільної інспекції.
5. Нагляд Державної автомобільної інспекції за дотриманням правил дорожнього руху.
6. Державні послуги, що надаються Державною автомобільною інспекцією.
7. Взаємодія підрозділів державної автомобільної інспекції з іншими підрозділами міліції та громадськістю у галузі забезпечення безпеки дорожнього руху.

Теми рефератів

1. Реєстраційно-екзаменаційна робота підрозділів державної автомобільної інспекції.
2. Агітаційна та пропагандистська робота державної автомобільної інспекції.

3. Діяльність Державної автомобільної інспекції щодо запобігання забрудненню навколишнього природного середовища.

4. Форми та методи діяльності дорожньо-патрульної служби ДАІ МВС України.

Теми доповідей

1. Застосування Державною автомобільною інспекцією технічних засобів для забезпечення безпеки дорожнього руху

2. Безпека дорожнього руху як об'єкт впливу міліції.

3. Сили та засоби підрозділів Державної автомобільної інспекції.

4. Управління Державною автомобільною інспекцією.

5. Інформаційне забезпечення діяльності державної автомобільної інспекції.

Перелік рекомендованих джерел

1. Адміністративна (поліцейська) діяльність органів внутрішніх справ (Загальна частина). Підручник // Авт. колектив (Ю.І. Римаренко, Є.М. Моїсєєв, В.І. Олефір – керівники). – К.: КНТ. 2008. – 816 с.

2. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ: Навчальний посібник / за заг. ред.. Моїсєєва Є.М. / Сущенко В.Д., Олефір В.І., Константинов С.Ф. та ін. – К.: КНТ, 2008.–264 с.

3. Адміністративна діяльність міліції / За заг. ред. акад. АПрНУ, проф. О.М. Бандурки: Підручник.— Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2004.— 448с.

4. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина: Підруч. для слухачів та курсантів вузів МВС України / За ред. І.П. Голосніченка, Я.Ю. Кондратьєва. – К.: КМУЦА, 1999. – 178 с.

5. Адміністративна діяльність: Навчальний посібник. – Львів: Вид-во ЛьвДУВС, «Правова єдність», 2009. – 432 с.

6. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч.: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред. Колегія: В.Б. Авер'янов (голова) та ін.. – К.: ТОВ „Видавництво „Юридична думка”, 2007. – 592 с.

7. Кононенко Л.М. Адміністративна діяльність державної автомобільної інспекції: Навчальний посібник. – Київ: Українська академія внутрішніх справ, 1994.

8. Ярмакі Х.П. Адміністративно-наглядова діяльність міліції в Україні: Монографія. – Одеса: Астропринт, 2006. – 334 с.

9. Конституція України. Прийнята на 5-й сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

10. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року № 8073-X // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122.

11. Про дорожній рух: Закон України від 30 червня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 31. – Ст. 338.

12. Про міліцію : закон України від 20 грудня 1990 року № 565-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 4. – Ст. 20.

13. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху : закон України від 24 вересня 2008 року № 586-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 10-11. – Ст. 137.

14. Про автомобільний транспорт : закон України від 5 квітня 2001 року № 2344-III // Офіційний вісник України. – 2001. – №17. – Ст. 719.

15. Про додаткові заходи щодо запобігання дорожньо-транспортним пригодам: Указ Президента України від 18 червня 2008 р. // Урядовий кур'єр. – 25.06.2008 – № 115.

16. Про Положення про Державну автомобільну інспекцію Міністерства внутрішніх справ: постанова Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 року № 341 // Офіційний вісник України. – 1997. – № 16.

17. Про затвердження Порядку направлення водіїв транспортних засобів для проведення огляду з метою виявлення стану алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, і проведення такого огляду: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.12.2008 № 1103.

18. Про затвердження Інструкції з оформлення працівниками Державтоінспекції МВС матеріалів про адміністративні порушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху: наказ МВС України від 26.02.2009 № 77

19. Про затвердження Інструкції з питань діяльності підрозділів дорожньо-патрульної служби Державтоінспекції МВС України: наказ МВС України від 27.03.2009 № 111.

20. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів і підрозділів внутрішніх справ України при документуванні та розслідуванні дорожньо-транспортних пригод: Наказ МВС України від 06.12.2007 № 460.

21. Про затвердження Інструкції з обліку адміністративних правопорушень: Наказ МВС України від 29.01.2007 № 27.

1.4. Адміністративна діяльність міліції охорони

1.4.1. Організаційно-правова основа діяльності державної служби охорони при МВС України.

Державна служба охорони при МВС України (далі - ДСО) сьогодні – це найпотужніша в Україні професійна спеціалізована організація, що діє на засадах самофінансування, має розгалужену структуру і надає повний комплекс охоронних послуг. Відправна точка в діяльності сучасної служби - потреби замовника.

ДСО – спеціалізована структура, яка з 1952 року на високому професійному рівні забезпечує надійний захист майнових інтересів і життя громадян України. ДСО надає повний комплекс охоронних послуг. Під охороною ДСО – майже 95 тис. об'єктів і понад 92,5 тис. помешкань громадян. Під захистом ДСО квартири, офіси, магазини, великі торгівельні центри, важливі стратегічні об'єкти, дачні будинки тощо. В арсеналі ДСО найновітніша техніка, сучасна зброя, швидкісні авто – все, що допомагає її співробітникам ще ефективніше пильнувати спокій та добробут співвітчизників.

Безпосередньо та за участю працівників ДСО щороку припиняються понад 80 тис. злочинів. З метою більш активної участі громадян у попередженні злочинів і правопорушень, надання їм можливості негайно викликати міліцію підрозділами ДСО оснащено кнопками тривожної сигналізації та відповідними інформаційними написами 3085 місць термінового виклику. Для організації дистанційного контролю за оперативною обстановкою в місцях масового перебування громадян встановлено 604 системи відеоспостереження. З метою вдосконалення порядку реагування на повідомлення про злочини та інші правопорушення в містах Києві та Харкові на базі підрозділів ДСО створені центри оперативного управління силами та засобами.

Діяльність міліції охорони здійснюється за напрямками:

- охорона об'єктів;
- інкасація та охорона грошових коштів, що перевозяться;
- забезпечення безпеки фізичних осіб;
- забезпечення перевезень та охорони вантажів;

– охорона об'єктів (квартир) за допомогою нарядів груп затримання пунктів централізованого спостереження

У своїй діяльності ДСО керується Конституцією та законами України, постановами Верховної Ради України, указами й розпорядженнями Президента України, постановами та розпорядженнями Кабінету Міністрів України, нормативними актами МВС, а також рішеннями місцевих державних адміністрацій і органів місцевого самоврядування.

Так, правовою основою діяльності ДСО є: Закони України “Про підприємництво” від 7 лютого 1991 року, “Про ліцензування певних видів господарської діяльності” від 1 червня 2000 року, Наказ МВС України № 1430 від 25.11.2003р. яким було затверджено Положення «Про організацію службової діяльності цивільної охорони Державної служби охорони при МВС України», «Інструкція з організації роботи чергових частин підрозділів цивільної охорони Державної служби охорони при МВС України», «Інструкція про порядок зберігання, видачі (приймання) вогнепальної зброї та боєприпасів до неї персоналу підрозділів цивільної охорони Державної служби охорони при МВС України», Наказ МВС України № 1433 від 25.11.2003р. «Про організацію службової діяльності міліції охорони Державної служби охорони при МВС України», Наказ МВС України від 12.07.2004 № 794/151 «Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії підрозділів Державної служби охорони при МВС України з операторами телекомунікацій в організації централізованої охорони об'єктів», Наказ МВС України від 25.11.2003 № 1432 «Про затвердження Інструкції про організацію службової діяльності спеціальних підрозділів міліції охорони "Титан"» та інше.

Правовий статус і основні напрями функціонування підрозділів цієї служби визначено Положенням про Державну службу охорони при Міністерстві внутрішніх справ, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів №615 від 10.08.1993р. «Про заходи щодо вдосконалення охорони об'єктів державної та інших форм власності». Цією ж Постановою Кабінету Міністрів затверджений Перелік об'єктів, що підлягають обов'язковій охороні підрозділами Державної служби охорони при Міністерстві внутрішніх справ за договорами.

Такими об'єктами є: будинки, в яких розміщуються центральні органи виконавчої влади (крім центральних органів виконавчої влади,

що здійснюють керівництво військовими формуваннями, державної податкової служби та державної митної служби) - в межах асигнувань, передбачених у державному бюджеті на їх утримання національна телекомпанія, національна радіокомпанія, державні телевізійні центри, будинки радіомовлення та звукозапису; державні архіви та їхні сховища; державні музеї, картинні галереї, історико-культурні заповідники, інші важливі об'єкти культури, де зберігаються історичні та культурні цінності загальнодержавного значення; українська фондова біржа та її філії; державні підприємства ювелірної промисловості; інспекції пробірної нагляду; бази, склади благородних металів, дорогоцінного каміння та виробів із нього; підприємства, що виробляють цінні державні папери; об'єкти водопостачання населених пунктів з резервуарами питної води; центральні й обласні аптечні склади; склади мобілізаційного резерву; підприємства, спеціалізовані цехи і дільниці, що виробляють вогнепальну спортивно-мисливську зброю, спеціальні засоби, заряджені речовинами сльозоточивої та дратівної дії, засоби активної оборони, вибухові речовини та об'єкти їх зберігання; пункти поховання радіоактивних відходів; об'єкти, розташовані в зоні безумовного відселення та відчуження; психіатричні лікарні з посиленням наглядом; спеціальні відділення лікарень, призначені для проведення судово-психіатричної експертизи осіб, які перебувають під вартою; державні універсальні магазини із щоденною виручкою в сумі понад 5 тисяч мінімальних розмірів заробітної плати, їхні склади, центральні каси; бази, склади та інші державні об'єкти зберігання матеріальних цінностей на суму понад 20 тисяч мінімальних розмірів заробітної плати; особливо важливі мости на залізничних магістралях і автомагістралях державного значення; Національний виставочний центр при Кабінеті Міністрів України (м. Київ); Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського (м. Київ); український та регіональні центри оцінювання якості освіти, їх об'єкти, пункти тестування, а також місця проведення та перевірки результатів зовнішнього незалежного оцінювання; Національний спортивний комплекс "Олімпійський"; будинки та приміщення, в яких розміщуються органи влади Автономної Республіки Крим; Клінічна лікарня "Феофанія" Державного управління справами та інші.

Наказом МВС України №878 від 13.10.2005р. затверджено Положення про Департамент Державної служби охорони при МВС України. Департамент ДСО є головним органом у системі Державної

служби охорони при Міністерстві внутрішніх справ України, який координує здійснювані нею заходи з охорони об'єктів усіх форм власності та забезпечення особистої безпеки громадян і є підпорядкованим Міністру внутрішніх справ України.

Департамент здійснює свої повноваження безпосередньо та через утворені в установленому порядку управління, відділи Державної служби охорони при головних управліннях МВС України в Автономній Республіці Крим, місті Києві та Київській області, управліннях МВС України в областях та місті Севастополі, підпорядковані їм підрозділи охорони: міські, районні, міжрайонні відділи, відділення, підрозділи воєнізованої охорони та охоронні підрозділи (цивільна охорона), стройові підрозділи міліції охорони, пункти централізованого спостереження, у тому числі на окремих об'єктах, установи, навчальні заклади професійної підготовки працівників охорони, що здійснюють свою діяльність на засадах самофінансування, а також несе відповідальність за стан їх службової та фінансово-господарської діяльності.

Основними завданнями Департаменту є :

- визначення основних напрямів роботи УДСО (ВДСО), підпорядкованих підрозділів ДСО, надання їм організаційно-методичної та практичної допомоги;
- розроблення та здійснення заходів, спрямованих на удосконалення охорони об'єктів усіх форм власності та громадян;
- керівництво УДСО(ВДСО), підпорядкованими підрозділами ДСО, надання їм практичної допомоги в організації службової діяльності;
- забезпечення додержання законності в діяльності працівників ДСО;
- організація роботи з кадрами, виховна робота, забезпечення професійної підготовки та психологічного супроводу особового складу, вирішення організаційно-штатних питань;
- ужиття відповідно до законодавства заходів щодо забезпечення правового та соціального захисту особового складу та працівників ДСО, розроблення пропозицій з цих питань і внесення їх на розгляд до відповідних органів;
- постійне здійснення організаційних заходів, направлених на

зміцнення та розвиток матеріально-технічної бази ДСО;

- забезпечення проведення єдиної технічної політики ДСО з розроблення, проектування та виробництва технічних засобів охоронного призначення;

- організація співробітництва ДСО з відповідними службами правоохоронних органів інших держав, іноземними суб'єктами господарювання з питань охорони власності та забезпечення безпеки фізичних осіб.

Департамент очолює начальник, який призначається на посаду Міністром внутрішніх справ України.

Начальник Департаменту несе персональну відповідальність за виконання покладених на Департамент завдань і функцій перед Міністром внутрішніх справ України. Начальник Департаменту має заступників, які призначаються на посади наказом МВС України у встановленому порядку.

Отже, ДСО це централізована система підрозділів, створених для здійснення на договірних засадах охорони об'єктів та майна, вантажів, а також грошових знаків і цінних паперів, що перевозяться, інкасації у місцях, не охоплених централізованою службою інкасації, і перевезення цінностей Національного банку України, забезпечення особистої безпеки фізичних осіб у порядку, встановленому законодавством.

Адміністративна діяльність ДСО — це врегульована нормами адміністративного права її виконавчо-владна діяльність, спрямована на забезпечення особистої безпеки громадян, захист об'єктів різних форм власності від протиправних посягань на договірних засадах та боротьбу з іншими правопорушеннями в місцях несення служби.

1.4.2. Структура, завдання та функції Державної служби охорони при МВС України.

ДСО складається з

- Головного управління Державної служби охорони при МВС України;

- управлінь Державної служби охорони при Головних управліннях МВС України в АР Криму, м. Києві і Київській області;

– управлінь і відділів Державної служби охорони при Управліннях МВС України в областях і м. Севастополі; міських і районних відділів, відділень охорони при міськрайорганах внутрішніх справ; навчальних закладів підготовки особового складу.

Крім того, до складу ДСО входять спеціальні підрозділи міліції охорони «Титан», які створені при Головному управлінні ДСО при МВС України, в Криму, м. Києві, м. Севастополі, областях та в інших підрозділах.

При Головному управлінні ДСО при МВС України функціонують:

- Державний центр сертифікації технічних засобів охоронної та охоронно - пожежної сигналізації;
- Центр інформаційного забезпечення діяльності підрозділів ДСО;
- Республіканська база матеріально-технічного забезпечення;
- дослідно-впроваджувальний центр технічних засобів охорони.

ДСО також має центри службового собаківництва у м. Києві, Луганську, Житомирі та Острозі (Рівненській області).

За допомогою пультів централізованого спостереження та спеціально підготовлених, споряджених сучасною зброєю, засобами індивідуального захисту і оперативного зв'язку груп затримання, які цілодобово реагують на сигнал «Тривога», забезпечується надійний захист об'єктів та майна всіх форм власності з повною матеріальною відповідальністю.

Підрозділи міліції охорони здійснюють: охорону особливо важливих об'єктів, підприємств, установ, організацій, кредитно-фінансових установ, місць проведення масових заходів; супроводження та охорону касирів з коштами, осіб з цінними паперами та з іншими матеріальними цінностями; охорону вантажів; на замовлення митних органів супроводження та охорону підакцизних товарів, що слідують транзитом через територію України; охорону фізичних осіб.

Спеціалізована, воєнізована та сторожова охорона ДСО надає послуги щодо: охорони об'єктів усіх форм власності; забезпечення охорони та громадської безпеки під час проведення культурно-

масових, спортивних та інших видовищних заходів; організації заходів охорони з питань запобігання правопорушенням та їх припиненню, у т.ч. в житловому секторі, навчальних закладах, адміністративних будинках, на автостоянках, ринках тощо; супроводження матеріальних цінностей, цінних паперів, грошей.

Спеціальні підрозділи міліції охорони «Титан» здійснюють на договірних засадах охорону вантажів та забезпечують захист фізичних осіб від злочинних посягань.

Основними послугами, що надаються підрозділами «Титан», є: охорона грошових знаків, цінних паперів з повною матеріальною відповідальністю; супроводження цінних вантажів та їх охорона; охорона власності юридичних і фізичних осіб в місцях їх постійного або тимчасового перебування; охорона виставок, інших громадських заходів; забезпечення особистої безпеки фізичних осіб, в тому числі іноземних громадян; охорона і супроводження туристичних груп.

Особовий склад міліції охорони підрозділу «Титан» комплектується на конкурсній основі з числа найбільш професійно підготовлених працівників міліції, які мають необхідний рівень бойової підготовки та стаж роботи в органах внутрішніх справ не менше одного року. По забезпеченню особистої безпеки та захисту фізичних осіб призначаються працівники, які пройшли відповідний курс навчання за програмою підготовки щодо забезпечення захисту особи.

Служба інкасації ДСО забезпечує інкасацію грошових знаків в місцях, не охоплених централізованою службою інкасації і перевезення цінностей Національного банку України. Договірні зобов'язання виконують кваліфіковані фахівці, що пройшли всебічну підготовку, досконало володіють усіма видами вогнепальної зброї, спецтехнікою, прийомами рукопашного бою та професійно грамотно їх застосовують при виконанні своїх службових обов'язків.

На виконання законодавства України у галузі сертифікації продукції в системі Міністерства внутрішніх справ при Головному управлінні ДСО створено Державний центр сертифікації технічних засобів охоронної та охоронно - пожежної сигналізації. Цей центр є юридичною особою, має достатню технічну базу та кваліфікованих фахівців для виконання робіт щодо сертифікації продукції відповідно

області акредитації. Центр сертифікації, в рамках своєї компетенції, проводить як обов'язкову, так і добровільну сертифікацію, а також сертифікацію за вимогами замовника всіх типів технічних засобів охоронної і охоронно - пожежної сигналізації (засоби охорони будов, споруд, відкритих майданчиків, пристроїв, що протидіють крадіжкам транспортних засобів, приладів для охорони особи, вантажів, т. і.), технічних засобів контролю (системи відео спостереження охоронного призначення, системи контролю доступу), технічних засобів захисту (скло посиленої міцності, спеціальні жалюзі, спеціальні елементи стін, вікон, підлог та стель, броньовані та укріплені двері, сейфи та інші сховища і замки до них). З метою технічної експертизи існуючих на світовому ринку зразків систем централізованого нагляду, об'єктових приймально-контрольних приладів (централей), електронних співшукачів, джерел резервного електроживлення та систем реєстрації аудіо інформації, у тому числі шляхом проведення експлуатаційних випробовувань та вибору кращих з них утворено при Головному управлінні ДСО Дослідно-впроваджувальний центр технічних засобів охорони. Цей центр здійснює роботу щодо проведення єдиної технічної політики з розробки систем, приладів та співшукачів охоронної сигналізації, їх промислового освоєння і виробництва, напрацювання рекомендацій з питань тактики використання, впровадження та обслуговування технічних засобів охорони.

До навчальних закладів ДСО входять Вінницьке, Рівненське училища професійної підготовки працівників охорони. Вінницьке училище здійснює: курсову (початкову) підготовку міліціонерів ДСО та працівників технічної служби (начальників, чергових та старших інспекторів-інженерів пунктів централізованої охорони); перепідготовку працівників спеціального підрозділу міліції охорони «Титан», служби інкасації та перевезень; підвищення кваліфікації міліціонерів, командирів відділень, взводів, рот стройових підрозділів міліції ДСО. Миколаївське училище здійснює: курсову підготовку міліціонерів ДСО; перепідготовку працівників служби інкасації та перевезень; підвищення кваліфікації міліціонерів, командирів відділень, взводів, рот стройових підрозділів міліції ДСО. Рівненське училище здійснює: курсову підготовку міліціонерів-кінологів із

службовими собаками, міліціонерів ДСО, командирів взводів, рот, їх заступників, старших інспекторів охорони, інспекторів по роботі з особовим складом; перепідготовку міліціонерів-кінологів із службовими собаками, працівників служби інкасації та перевезень; підвищення кваліфікації міліціонерів, командирів відділень, взводів, рот та їх заступників стройових підрозділів ДСО. Вінницьке і Рівненське училища мають ліцензії на право навчання охоронників та охоронців для приватних організацій та осіб, а Рівненське училище, крім того, готує інструкторів службового собаківництва.

У центрах службового собаківництва ДСО фахівці надають підприємствам, організаціям, установам усіх форм власності та приватним особам на договірних засадах наступні послуги: тимчасове утримання собак; дресирування собак. Отже, ДСО має необхідні повноваження та можливості щодо забезпечення повного комплексу охоронних послуг на високому рівні та за низькими цінами на всій території України. Кожний замовник може вибрати саме те, що відповідає його потребам та можливостям.

Одним із напрямів роботи органів внутрішніх справ, згідно з Законом України «Про міліцію» є охорона власності, протидія правопорушенням та злочинам у цій сфері, зокрема крадіжкам державного, колективного, приватного майна, у тому числі з квартир громадян. Реалізація завдань щодо забезпечення охорони власності в системі органів внутрішніх справ покладається на спеціальну службу, якою є ДСО.

Завданнями ДСО є:

- здійснення за договорами заходів щодо охорони особливо важливих об'єктів згідно з переліком, який затверджується Кабінетом Міністрів України, інших об'єктів, вантажів, інкасації, перевезення, тимчасового зберігання валютних цінностей, забезпечення особистої безпеки громадян, а також технічного захисту інформації в порядку, встановленому законодавством;
- розроблення основних вимог до захисту об'єктів та громадян від злочинних посягань, примірних договорів і вимог до інженерно-технічного укріплення та захисту об'єктів, оснащення їх технічними системами та засобами телевідеоспостереження, тривожної сигналізації, контролювання доступу (далі - технічні засоби

охоронного призначення), а також інструкцій та інших документів, що регламентують виконання охоронних функцій;

- участь у проведенні єдиної технічної політики щодо впровадження технічних засобів охоронного призначення шляхом розроблення нормативних документів на час усього циклу їх життєдіяльності (проектування, промислове виробництво, монтаж, експлуатація та утилізація).

ДСО відповідно до покладених на неї завдань виконує такі функції:

- визначає за погодженням із власниками майна або уповноваженими ними органами чи особами (далі - власник) вид охорони під час її організації (міліцейська, цивільна, за допомогою пунктів централізованого спостереження тощо);

- запобігає правопорушенням і припиняє їх у місцях несення служби;

- реалізує технічні засоби охоронного призначення і надає послуги з їх проектування, монтажу, ремонту та обслуговування;

- бере участь у розробленні комплексу стандартів на технічні засоби охоронного призначення з урахуванням міжнародних вимог і норм, розвитку міжнародного співробітництва у галузі їх стандартизації, а також співробітництва з вітчизняними та іноземними суб'єктами підприємницької діяльності у галузі розроблення, стандартизації, проектування, виробництва, монтажу та обслуговування зазначених технічних засобів;

- забезпечує випробування вітчизняних та іноземних зразків технічних засобів охоронного призначення для подальшого впровадження; укладає договори на виробництво технічних засобів охоронного призначення, відповідних датчиків і приладів на державних та інших підприємствах України й інших держав;

- здійснює в установленому порядку сертифікацію технічних засобів охоронного призначення, що застосовуються на території України;

- погоджує за заявками замовників проекти в частині забезпечення технічними засобами охоронного призначення об'єктів і споруд, що будуються (реконструюються);

- організує проведення технічної експертизи та підготовку висновків щодо якості проектування та виробництва технічних засобів охоронного призначення;
- провадить в установленому порядку зовнішньоекономічну діяльність.

Державна служба охорони при МВС України. ДДСО надає наступні послуги:

- охорона об'єктів за допомогою технічних засобів охорони;
- охорона квартир та приміщень з особистим майном громадян за допомогою технічних засобів охорони;
- обладнання об'єктів та квартир сучасними засобами охорони-пожежної сигналізації;
- централізоване спостереження за станом опс на об'єктах без виїзду групи затримання;
- нагляд за рухомими об'єктами;
- охорона стаціонарних об'єктів постами міліції охорони;
- охорона стаціонарних об'єктів постами цивільної охорони;
- забезпечення особистої безпеки фізичних осіб.
- охорона разових заходів;
- охорона та супроводження туристичних груп;
- контроль за несенням служби відомчою охороною;
- реагування групи затримання на телефонний виклик;
- нагляд за зовнішньою цілісністю об'єктів;
- охорона та супроводження вантажів;
- охорона та супроводження вантажів для не резидентів;
- інкасація грошової готівки, перевезення грошових знаків, цінних паперів;
- охорона грошових знаків, цінних паперів та інших цінностей, що перевозяться уповноваженою особою замовника;
- виявлення та блокування витоку інформації через закладні пристрої.

Крім того, міліція охорони може здійснювати за договорами заходи із забезпечення особистої безпеки народних депутатів України - з відома Голови Верховної Ради України; державних службовців, що належать до першої - третьої категорій, - за поданням керівника

відповідного державного органу; керівників підприємств, що мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави.

Підрозділи воєнізованої охорони відповідно до законодавства можуть мати на озброєнні вогнепальну зброю, а також оснащуватися спеціальними засобами індивідуального захисту та активної оборони, а саме: шоломами сталевими армійськими і типу "Сфера", бронежилетами, гумовими кийками, наручниками, електрошоковими пристроями, пристроями для відстрілювання патронів, спорядженими гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, балончиками та пістолетами із сльозоточивими речовинами типу алгоген, CN, МПК, у тому числі імпортного виробництва, пневматичною зброєю, пристроями для примусової зупинки автотранспорту "Еж-М".

Охоронні підрозділи відповідно до законодавства можуть мати на озброєнні вогнепальну спортивну і вогнепальну мисливську зброю, а також оснащуватися спеціальними засобами індивідуального захисту та активної оборони, а саме: гумовими кийками, пристроями для відстрілювання патронів, спорядженими гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, балончиками та пістолетами із сльозоточивими речовинами типу алгоген, CN, МПК, у тому числі імпортного виробництва, пневматичною зброєю.

Працівники підрозділів Державної служби охорони під час несення служби застосовують ці засоби в порядку, визначеному законодавством.

1.4.3. Організація охорони об'єктів підрозділами міліції охорони.

Підрозділи міліції охорони ДСО створюються для охорони об'єктів та іншого майна, в тому числі вантажів, а також грошових знаків, цінних паперів, інших цінностей, що перевозяться, інкасації в місцях, не охоплених централізованою службою інкасації і перевезень цінностей Національного банку України, забезпечення особистої та

майнової безпеки громадян на договірних засадах.

Несення служби міліцією охорони відбувається у формі нарядів. Наряди міліції охорони поділяються:

- за складом на: одинарні (одиначне несення служби на обхідних маршрутах дозволяється лише міліціонером-кінологом із службовим собакою), парні, змішані (міліція та цивільна охорона);
- за терміном охорони: восьмигодинне, дванадцятигодинне, шістнадцятигодинне, ін.;
- за способом несення служби: пости, маршрути (закриті, відкриті), автопатруль (група затримання ПЦС та інші мобільні групи).

Пост (маршрут) міліції охорони має бути забезпечений медичною аптечкою, засобами індивідуального захисту, ручною системою тривожної сигналізації, план-схемою об'єктів (приміщень), що охороняються, переліком функціональних обов'язків, випискою із плану оборони, інструкцією з охорони праці та техніки безпеки, атестатом безпеки, інструкцією про внутрішньооб'єктовий та перепускний режим з відповідними зразками (за наявності), адресами та службовими телефонами територіальних органів виконавчої влади, міськ-, райорганів внутрішніх справ, найближчих пунктів дільничних інспекторів міліції, лікарень та інших медичних закладів, аварійних служб (газ, вода, опалення, енергозабезпечення).

На особливо важливі об'єкти, що охороняються працівниками міліції охорони, у разі потреби, розробляються плани оборони, які складаються працівниками територіальних міськ-, райорганів внутрішніх справ за участю начальника (командира) підрозділу ДСО. План затверджується начальником міськ-, райоргану внутрішніх справ і зберігається в черговій частині територіального органу внутрішніх справ, а витяги з нього про порядок дій працівників міліції охорони та персоналу об'єкта - у чергових частинах підрозділів ДСО на постах охорони та в керівників об'єктів.

До категорії особливо важливих об'єктів належать:

- а) об'єкти життєзабезпечення населення;
- б) фабрики та центральні сховища грошових знаків і цінних паперів;
- в) об'єкти Державного комітету з телебачення та радіомовлення;

г) державні центральні статистичні управління;
 г) сховища державних архівів;
 д) особливо важливі приміщення, де зберігаються (виготовляються):

– грошові кошти незалежно від дозволеного залишку їх зберігання (поштові відділення та вузли зв'язку, виплатні каси підприємств, організацій, установ, головні каси торговельних підприємств, обмінні пункти валют тощо);

– зброя, боєприпаси (стрілецькі тири, кімнати зберігання зброї підприємств та закладів освіти, стрілецькі стенди, магазини з реалізації мисливської і спортивної зброї, майстерні з ремонту зброї, підприємства з їх виробництва тощо);

– наркотичні та психотропні речовини, прекурсори, отрути (бази аптекоуправлінь, аптеки, бази мобрезерву, наукові, медичні та інші установи, у практичній та виробничій діяльності яких використовуються ці речовини);

– дорогоцінні метали та каміння, ювелірні вироби з них (ювелірні заводи і майстерні, магазини, ломбарди, бази, склади, сховища підприємств, установ, організацій, що використовують у своїй діяльності дорогоцінні метали та каміння, пункти закупівлі металів і каміння тощо);

– історичні та культурні цінності державного значення (музеї, картинні галереї, фондосховища музеїв, наукові бібліотеки тощо);

– вибухові та радіоактивні речовини і матеріали;

е) інші об'єкти державного значення.

Залежно від специфіки об'єктів, їх розташування, інших особливостей охорона може бути організована на контрольно-пропускних пунктах або по периметру об'єкта та на окремих ділянках.

Об'єкт вважається взятим під охорону після виконання вимог з технічної укріпленості об'єкта та забезпечення умов для несення служби нарядами міліції, в т.ч. засобами охоронно-пожежної сигналізації та зв'язку, укладається договір.

З часу виставлення поста об'єкт вважається прийнятим під охорону.

При заступанні в наряд працівники міліції прибувають за 30 хвилин до інструктажу до місця його проведення у встановленій

формі одягу, маючи при собі службове посвідчення, свисток, ліхтарик, блокнот, авторучку, водій - посвідчення водія та інші документи, що дозволяють керування службовим транспортом. Командний склад підрозділів міліції охорони забезпечує наряди ГЗ ПЦС оперативними паспортами нарядів міліції груп затримання пунктів централізованого спостереження Державної служби охорони. Щодо кожного працівника міліції приймається рішення про видачу (невидачу) йому зброї, яке заноситься до книги нарядів. Працівники, які заступають на службу, до проведення інструктажу отримують табельну зброю, службові книжки, маршрутні картки, бортові журнали, засоби зв'язку, контролю, спеціальні засоби індивідуального захисту та активної оборони.

Працівник міліції охорони, призначений у наряд, підпорядковується командирові відділення (старшому наряду), черговому (відповідальному) по підрозділу охорони. Під час охорони об'єктів працівник зобов'язаний:

Знати функціональні обов'язки, порядок несення служби, розташування об'єктів, що охороняються, їх особливості, вразливі для нападу місця та дислокацію суміжних нарядів охорони.

Суворо дотримуватись вимог чинного законодавства, проявляти культуру та чемність у спілкуванні з громадянами.

Прибути після інструктажу на пост, прийняти майно та службову документацію згідно з описом, оглянути об'єкт, переконатися у справності системи сигналізації, наявності замків на дверях, освітлення, цілісності печаток (пломб), вікон, люків та пожежного інвентарю. Прийняти об'єкт під охорону в порядку, визначеному договором, із записом в журналі приймання (здавання) поста (маршруту) й перевірок несення служби з охорони, про що доповісти черговому по підрозділу охорони.

У разі несправності систем сигналізації поінформувати чергового підрозділу охорони.

Охорона об'єктів, підключених на ПЦС, та реагування на спрацювання сигналізації забезпечуються нарядами груп затримання підрозділів міліції охорони у взаємодії з підрозділами господарювання в області охорони згідно із взятими на себе зобов'язаннями.

Кількість нарядів ГЗ ПЦС визначається підрозділом міліції ДСО з урахуванням надійності перекриття ними території з об'єктами, що підключені до ПЦС, їх концентрації, інтенсивності спрацювань засобів сигналізації, своєчасного їх прибуття на сигнали тривоги та самоокупності цих нарядів.

Наряди ГЗ ПЦС:

- реагують на сигнал "Тривога", що надійшов з об'єктів (приміщень з особистим майном громадян), здійснюють їх огляд та блокування. У разі проникнення на об'єкт доповідають черговому підрозділу охорони, виявляють та затримують правопорушників. Пересування наряду фіксується у бортовому журналі службового автомобіля відділу (відділення) ДСО при міськ-, райвідділі внутрішніх справ;
- здійснюють охорону місць скоєння надзвичайних подій, встановлення очевидців до прибуття оперативної групи міськ-, рай органу;
- беруть участь у перезакритті об'єктів після спрацювання ОПС спільно з уповноваженими представниками суб'єктів господарювання у галузі охорони, з якими укладені відповідні цивільно-правові угоди. Здійснюють охорону об'єктів, які після спрацювання з технічних причин не прийняті під спостереження ПЦС;
- вживають заходів для ліквідації пожежі у разі виявлення загорання, попередньо повідомивши про це пожежну охорону та власника об'єкта.

До складу Державної служби охорони входять спеціальні підрозділи міліції охорони «Титан», призначення яких забезпечувати особисту безпеку фізичних осіб.

Забезпечення заходів безпеки особи передбачає її захист від завдання їй шкоди та умов, які можуть бути небезпечними для її особистості, волі, тілесної недоторканності, забезпечення свободи її очевидних непротиправних дій і безпеки в місцях перебування та на маршрутах руху.

Забезпечення заходів безпеки особи відбувається на договірній основі. Укладання договорів про охорону уповноваженої особи з цінними паперами та про охорону делегації, про охорону вантажу,

здійснення інкасації, супроводження грошових коштів, про охорону стаціонарного об'єкта та інше проводиться у відповідності до законодавства.

Заходи безпеки Особи здійснюються працівниками підрозділів "Титан", які пройшли навчання та мають необхідну професійну підготовку і відповідну кваліфікацію (охоронника, охоронця тощо).

Заходи безпеки особи здійснюються шляхом особистого безпосереднього застосування тактичних прийомів, засобів та методів охорони з метою попередження і припинення злочинів та інших правопорушень щодо особи, яка охороняється.

Заходи безпеки особи здійснюються комплексно, як шляхом постійної присутності фізичної охорони, так і з використанням технічних засобів безпеки та охорони.

При здійсненні заходів безпеки особи наряди підрозділів "Титан" озброюються табельною вогнепальною зброєю, а при необхідності автоматичною зброєю, забезпечуються засобами зв'язку, індивідуального захисту та активної оборони. Вид зброї визначається безпосередньо командиром підрозділу "Титан", виходячи з конкретних умов оперативної обстановки, а форма одягу - за узгодженням з особою залежно від специфіки завдань. При несенні служби з автоматичною зброєю працівник наряду підрозділу "Титан" в обов'язковому порядку повинен бути вдягнений у формений одяг.

Кількісний склад наряду підрозділу "Титан" визначається командиром підрозділу за узгодженням з особою, але не може бути менше двох працівників.

Працівники підрозділів "Титан" не можуть залучатися до виконання завдань, що не належать до компетенції Державної служби охорони (розкриття злочинів у складі підрозділів карного розшуку, участь в оперативно-слідчих групах, реагування на сімейно-побутові конфлікти, конвоювання заарештованих, кураторство територіальних органів внутрішніх справ, чергування в їх чергових частинах тощо).

У своїй роботі працівники підрозділів «Титан» взаємодіють з Державною автомобільною інспекцією, міліцією громадської безпеки, черговими частинами органів та підрозділів внутрішніх справ, Управлінням державної охорони України та іншими державними інституціями.

Питання для самоконтролю

1. Поняття, завдання та функції міліції охорони.
2. Система та структура міліції охорони.
3. Сили та засоби міліції охорони (цивільні підрозділи міліції охорони, спеціальний підрозділ “Титан”, пункти централізованого спостереження, служба інкасації).
4. Організація охорони об’єктів ДСО.
5. Зміст послуг з охорони, що надаються міліцією охорони
6. Порядок укладення договорів, обстеження об’єкту.

Теми рефератів

1. Службова документація щодо приймання та подальшої організації об’єкту охорони ДСО.
2. Організація охорони фізичних осіб.
3. Взаємодія підрозділів міліції охорони з іншими підрозділами органів внутрішніх справ, керівництвом об’єктів, що охороняються, і громадськістю.

Теми доповідей

1. Заходи особистої безпеки працівників ДСО і ОВС при блокуванні об’єктів, затриманні злочинців і обслідуванні об’єктів, що „спрацювали”.
2. Інформаційне забезпечення діяльності міліції охорони.

Перелік рекомендованих джерел

1. Адміністративна діяльність : Посібник друге видання // За заг. ред. д.ю.н. О.І. Остапенка. – Львів: ЛьвДУВС, 2006р. – 280с.
2. Адміністративна діяльність : навч. пос. [для студ. вищ. навч. закл] / [М.В. Ковалів, З.Р. Кісіль, Д.П. Калаянов та ін.]. – К.: Правова єдність, 2009.- 432 с.
3. Адміністративна (поліцейська) діяльність органів внутрішніх справ (загальна частина). Підручник // Авт. Колектив (Ю.Р. Римаренко, Є.М. Моїсєєв, В.І. Олефір - керівники). - К.: КНТ, 2008. – 816с.

4. Закон України “Про ліцензування певних видів господарської діяльності” від 01.06.2000р. // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : // zakon.rada.gov.ua.

5. Закон України «Про міліцію» від 20.12.1990 р. // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : // zakon.rada.gov.ua.

6. Постанова Кабінету Міністрів № 615 від 10.08.1993р. «Про заходи щодо вдосконалення охорони об’єктів державної та інших форм власності» // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : // zakon.rada.gov.ua.

7. Наказ МВС України № 1430 від 25.11.2003р. «Про затвердження Положення про організацію службової діяльності цивільної охорони Державної служби охорони при МВС України» // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : // zakon.rada.gov.ua.

8. Наказ МВС України № 1430 від 25.11.2003р. «Про затвердження Інструкції з організації роботи чергових частин підрозділів цивільної охорони Державної служби охорони при МВС України» // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : // zakon.rada.gov.ua.

9. Наказ МВС України № 1430 від 25.11.2003р. «Про затвердження Інструкції про порядок зберігання, видачі (приймання) вогнепальної зброї та боєприпасів до неї персоналу підрозділів цивільної охорони Державної служби охорони при МВС » // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : // zakon.rada.gov.ua.

10. Наказ МВС України № 1433 від 25.11.2003р. «Про затвердження Інструкції про організацію діяльності міліції охорони Державної служби охорони при МВС України» // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : // zakon.rada.gov.ua.

11. Наказ МВС України від 12.07.2004 № 794/151 «Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії підрозділів Державної служби охорони при МВС України з операторами телекомунікацій в організації централізованої охорони об’єктів» // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : // zakon.rada.gov.ua.

12. Наказ МВС України від 25.11.2003 № 1432 «Про затвердження Інструкції про організацію службової діяльності спеціальних підрозділів міліції охорони "Титан"» // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : // zakon.rada.gov.ua.

1.5. Адміністративна діяльність судової міліції

1.5.1. Особливості адміністративно-правового регулювання судової міліції

Ефективність захисту від посягань на життя, здоров'я, майно, житло суддів, слідчих, експертів, потерпілих та інших учасників кримінального судочинства, а також незаконного впливу на них з метою перешкодити правосуддю – одна з найактуальніших проблем, від вирішення якої залежить можливість притягнення до відповідальності злочинців, зокрема тих, які вчинили тяжкі і особливо тяжкі злочини.

Впродовж останніх років питання забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства розглядається на конгресах ООН щодо попередження злочинності та поводження з правопорушниками. Результатом їх роботи є вироблення принципів правосуддя, а саме: справедливого поводження з жертвами та свідками злочинів; забезпечення учасниками процесу доступів до механізму правового й адміністративного забезпечення захисту; забезпечення права на реституцію, компенсацію і соціальну допомогу тощо. Ці принципи та шляхи їх реалізації знайшли своє відображення в міжнародних правових актах і національному законодавстві.

Становлення правової держави в Україні, гуманізація суспільства та проведення правової реформи потребували переосмислення багатьох аспектів правоохоронної діяльності у державі, зокрема проблем забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві. Для вирішення цих питань у 1993р. було прийнято Закони України „Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві” та «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів”.

Відповідно до зазначених законів одним із суб'єктів, що забезпечують безпеку учасників кримінального судочинства, є спеціальні підрозділи міліції. Такі підрозділи створено на підставі розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 червня 1997р. №

335-р та Наказу МВС України від 23 липня 1997р. Діяльність спеціальних підрозділів судової міліції «Грифон», що діють у складі міліції громадської безпеки, регулюється відповідним Положенням, затвердженим Наказом МВС України від 19 листопада 2003р. №1390.

Так, відповідно до вимог розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.06.1997 № 335-р, МВС України було поставлено завдання створити у структурі міліції громадської безпеки спеціальні підрозділи міліції для забезпечення безпеки працівників суду, правоохоронних органів, осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їхніх сімей та близьких родичів за рахунок перерозподілу штатної чисельності дорожньої міліції, що утримується на кошти державного бюджету, та затвердити у місячний термін Тимчасове положення про цей підрозділ.

Наказом МВС України від 23.07.1997 № 467 було затверджено Тимчасове положення про спеціальний підрозділ міліції для забезпечення безпеки працівників суду, правоохоронних органів, осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їхніх сімей та близьких родичів і для охорони установ судових експертиз. Отже, основним завдання спеціального підрозділу було забезпечення безпеки працівників суду, правоохоронних органів, осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їхніх сімей та близьких родичів.

Нині відповідно наказу МВС України від 19.11.2003 № 1390 спеціальний підрозділ судової міліції «Грифон» належить до структури міліції громадської безпеки та створюється в головних управліннях МВС України в Автономній Республіці Крим, місті Києві та Київській області, управліннях МВС України в областях та місті Севастополі (далі – ГУМВС, УМВС) відповідно до типових штатів, затверджених МВС України.

Спеціальний підрозділ судової міліції «Грифон» створюється як самостійний структурний підрозділ ГУМВС, УМВС та підпорядковується безпосередньо заступнику начальника ГУМВС, УМВС – начальнику міліції громадської безпеки. Загальне керівництво оперативно-розшуковою діяльністю спеціального підрозділу судової міліції «Грифон», її організаційне та методичне забезпечення здійснює заступник начальника ГУМВС, УМВС –

начальник кримінальної міліції.

У своїй діяльності спеціальний підрозділ судової міліції «Грифон» керується Конституцією України, законами України «Про міліцію», «Про судоустрій і статус суддів», «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», «Про оперативно-розшукову діяльність», іншими законами України, нормативними актами Верховної Ради України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правовими актами МВС України.

У ч. 1 ст. 7 Закону України «Про міліцію» закріплено, що міліція є єдиною системою органів, яка входить до структури МВС України, виконує адміністративну, профілактичну, оперативно-розшукову, кримінально-процесуальну, виконавчу та охоронну (на договірних засадах) функції. Одним із її підрозділів є судова міліція. Крім того, міліція відповідно до своїх завдань зобов'язана забезпечувати згідно із законом підтримання порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду, а також охорону приміщень суду, виконання функції щодо державного захисту суддів, працівників суду, забезпечення безпеки учасників судового процесу (п. 28 ч. 1 ст. 10).

У Положенні про Міністерство внутрішніх справ України, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 04.10.2006 № 1383 також закріплено, що МВС відповідно до покладених на нього завдань здійснює у випадках, передбачених законодавством, спеціальні заходи щодо забезпечення безпеки працівників суду, органів прокуратури, внутрішніх справ, митних органів, органів державної податкової служби, державної контрольно-ревізійної служби, рибоохорони, державної лісової охорони, Антимонопольного комітету, їх близьких родичів, а також осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві.

Спеціальний підрозділ судової міліції «Грифон» виконує покладені на нього завдання в тісній взаємодії з іншими структурними підрозділами територіальних органів внутрішніх справ, спеціальними підрозділами Служби безпеки України, іншими правоохоронними органами.

Робота особового складу спеціального підрозділу судової міліції

«Грифон» в понаднормовий робочий час, вихідні та святкові дні оплачується згідно із законодавством України.

Секретне діловодство і заходи щодо дотримання режиму секретності здійснюються спеціальним підрозділом судової міліції «Грифон» відповідно до Закону України «Про державну таємницю» та нормативно-правових актів МВС України.

Особовий склад спеціального підрозділу судової міліції «Грифон» комплектується з числа найбільш професійно підготовлених працівників міліції, які мають необхідний рівень бойової і фізичної підготовки та особами, що пройшли дійсну строкову військову службу в підрозділах внутрішніх військ МВС України, Міністерства оборони України, Служби безпеки України та Державної прикордонної служби України, з часу звільнення яких у запас минуло не більше одного року.

На посади середнього начальницького складу спеціального підрозділу судової міліції «Грифон» призначаються особи, які мають неповну вищу освіту. На посади старшого начальницького складу призначаються особи, які мають вищу освіту, як правило, юридичну.

Командир спеціального підрозділу судової міліції «Грифон» призначається на посаду та звільняється з посади наказом начальника ГУМВС, УМВС за погодженням з МВС України.

Виконання службових обов'язків особовий склад спеціального підрозділу судової міліції «Грифон» здійснює в повсякденній або спеціальній формі одягу, екіпірованій знаками розрізнення та символікою спеціального підрозділу судової міліції «Грифон», яка є єдиною для всіх регіонів України. В окремих випадках службові обов'язки можуть здійснюватися в цивільному одязі, визначеному командиром спеціального підрозділу судової міліції «Грифон».

Підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації рядового і начальницького складу спеціального підрозділу судової міліції «Грифон» здійснюються в навчальних закладах системи МВС України.

Особовий склад спеціального підрозділу судової міліції «Грифон» у повному обсязі користується правами і соціальними гарантіями, передбаченими для працівників міліції Законом України «Про міліцію», іншими законами та нормативно-правовими актами

України.

1.5.2. Форми та методи адміністративної діяльності судової міліції

Під час виконання покладених на них завдань працівники спеціального підрозділу судової міліції «Грифон» здійснюють:

1) забезпечення згідно з чинним законодавством виконання Правил пропуску осіб до приміщень судів та на їх територію транспортних засобів, затверджених спільним наказом Державної судової адміністрації України та МВС України від 12.09.2005 № 102/765, підтримання порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду, охорони приміщень суду, виконання функцій щодо державного захисту суддів, працівників суду, забезпечення безпеки учасників судового процесу, а також працівників Антимонопольного комітету України та уповноважених осіб Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку України при виконанні ними службових повноважень;

2) забезпечення заходів безпеки при розгляді судових справ у всіх інстанціях, працівників правоохоронних органів, інших органів, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції, членів їх сімей і близьких родичів;

3) уживають необхідні заходи для забезпечення безпеки судді, членів його сім'ї, збереження їх майна, якщо від судді надійде відповідна заява;

4) уживають необхідні заходи для забезпечення безпеки при надходженні заяви учасника кримінального судочинства, члена його сім'ї або близького родича, звернення керівника відповідного Державного органу;

5) забезпечення охорони приміщень і територій установ судових експертиз Міністерства юстиції України і Міністерства охорони здоров'я України, а також режиму утримання осіб, які перебувають під вартою і направлені на судово-психіатричну експертизу;

6) здійснювати оперативно-розшукову діяльність з метою отримання оперативної та іншої інформації про наявність загрози

життю, здоров'ю, житлу і майну зазначених осіб;

7) вивчення рішень (постанов) про застосування спеціальних заходів безпеки осіб, узятих під захист, а також інших матеріалів, які зумовили прийняття такого рішення, а також розробку план-розрахунку ГУМВС, УМВС на здійснення спеціальних заходів безпеки та підготовку клопотання перед відповідними органами про їх скасування;

8) обмін інформацією із зацікавленими органами та підрозділами внутрішніх справ, іншими органами виконавчої влади з питань забезпечення безпеки осіб, відносно яких здійснюються заходи особистої безпеки.

Командир спеціального підрозділу судової міліції «Грифон» є прямим начальником підпорядкованого особового складу і відповідає за організацію оперативно-службової діяльності підрозділу, забезпечення його постійної готовності до виконання покладених завдань, а також за використання за призначенням сил і засобів, збереження озброєння, боєприпасів, автотранспорту, іншої техніки та спеціальних засобів, фінансово-господарську діяльність, комплектування спеціального підрозділу судової міліції «Грифон» і проведення виховної роботи з підлеглими.

Командир спеціального підрозділу судової міліції «Грифон» зобов'язаний:

- всебічно знати дійсний стан справ у спеціальному підрозділі та вживати заходів до вивчення та впровадження у його діяльність досягнень науково-технічного прогресу, передових форм і методів роботи, сприяти підвищенню ефективності діяльності особового складу;

- знати стан оперативної ситуації на території регіону, вносити керівництву ГУМВС, УМВС пропозиції щодо найбільш ефективного застосування підпорядкованих сил і засобів;

- дбати про безпечні умови служби підлеглих, здійснювати контроль за дотриманням ними необхідних заходів безпеки під час поводження з табельною зброєю, спеціальними засобами, технікою;

- організовувати проведення й особисто брати участь в інструктажах нарядів міліції, здійсненні контролю за несенням служби підлеглими;

- у встановленому порядку організовувати роботу щодо добору, розстановки, виховання та атестування особового складу спеціального підрозділу, знати ділові й моральні якості підлеглих, уживати заходів до підвищення їх професійного рівня, недопущення порушень законності, надзвичайних подій серед особового складу;

- удосконалювати бойову підготовку працівників спеціального підрозділу, брати безпосередню участь у проведенні занять;

- забезпечувати постійну готовність особового складу до дій у разі ускладнення обстановки, у тому числі під час відбиття збройного чи іншого нападу, прищеплювати йому професійні навички володіння зброєю, спеціальними засобами та психологічну готовність упевнено діяти в умовах ускладнення обстановки;

- здійснювати тісну взаємодію з керівниками оперативних служб органів внутрішніх справ, працівниками правоохоронних органів у виконанні завдань, покладених на спеціальний підрозділ;

- вести щомісячний аналіз результатів роботи спеціального підрозділу, про що інформувати керівництво міліції громадської безпеки ГУМВС, УМВС;

- щоквартально аналізувати стан додержання дисципліни і законності серед особового складу спеціального підрозділу, уживати заходів реагування до порушників, а також їх керівників;

- щомісячно організовувати проведення спеціальних цільових перевірок, у тому числі негласних, дотримання особовим складом законності під час несення служби і вживати необхідних заходів реагування;

- забезпечити дотримання фінансово-господарської діяльності спеціального підрозділу згідно діючих нормативно-правових актів;

- постійно піклуватися про покращання соціальних і житлово-побутових умов працівників спеціального підрозділу та членів їх сімей, у встановлений розпорядком дня час здійснювати їх приймання у особистих питаннях.

Командир спеціального підрозділу судової міліції «Грифон» має право:

- видавати в межах своєї компетенції накази, розпорядження, вказівки з питань організації роботи спеціального підрозділу, установлювати щоденний режим роботи особового складу;

- визначати форму одягу та екіпірування особового складу виходячи з характеру завдань, які вирішує спеціальний підрозділ;
- надавати особовому складу спеціального підрозділу відпустки та матеріальну допомогу в межах асигнованих на це коштів;
- застосовувати заохочення і накладати дисциплінарні стягнення в межах прав, наданих йому Дисциплінарним статутом органів внутрішніх справ України;
- вносити пропозиції керівництву ГУМВС, УМВС про призначення, переміщення та звільнення з посад працівників спеціального підрозділу;
- здійснювати у встановленому порядку атестування працівників спеціального підрозділу, направляти керівництву ГУМВС, УМВС подання про присвоєння їм чергових звань.

Забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, тобто у виявленні, попередженні, припиненні, розкритті або розслідуванні злочинів, а також у судовому розгляді кримінальних справ, – це здійснення правоохоронними органами правових, організаційно-технічних та інших заходів, спрямованих на захист життя, житла, здоров'я та майна цих осіб від протиправних посягань, з метою створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя (ст. 1 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»).

Орган, який приймає рішення про застосування заходів безпеки, має право:

- а) витребувати необхідні матеріали та одержувати пояснення без провадження слідчих дій за заявами і повідомленнями про загрозу безпеці осіб, щодо яких приймається рішення про застосування заходів безпеки;
- б) вимагати від органів, які здійснюють заходи безпеки, вжиття додаткових заходів;
- в) скасовувати здійснювані заходи повністю або частково.

Органи, які здійснюють заходи безпеки, мають право:

- а) визначати заходи безпеки, засоби та методи їх застосування, в разі необхідності змінювати і доповнювати ці заходи;
- б) вимагати від осіб, взятих під захист, додержання умов здійснення заходів безпеки, а також виконання законних

розпоряджень, пов'язаних із застосуванням цих заходів;

в) звертатися до органу дізнання, слідчого, прокурора, суду, у провадженні якого знаходиться кримінальна справа, з клопотанням щодо прийняття рішення про застосування заходів безпеки при провадженні процесуальних дій або про скасування здійснюваних заходів.

Органи, які забезпечують безпеку, зобов'язані:

а) негайно реагувати на кожен випадок протиправних дій, що став їм відомим, стосовно осіб, які мають право на забезпечення безпеки, вчинених у зв'язку з їх сприянням судочинству;

б) забезпечувати захист життя, здоров'я, житла і майна відповідно до характеру загрози;

в) своєчасно повідомляти осіб, взятих під захист, про зміну або скасування заходів щодо їх безпеки.

Органи, які забезпечують безпеку, повинні дотримувати законності і ставитися з повагою до прав та свобод громадян.

Відомості про заходи безпеки та осіб, взятих під захист, є інформацією з обмеженим доступом.

Заходами забезпечення безпеки є:

а) особиста охорона, охорона житла і майна;

б) видача спеціальних засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку;

в) використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів, візуальне спостереження;

г) заміна документів та зміна зовнішності;

д) зміна місця роботи або навчання;

е) переселення в інше місце проживання;

є) поміщення до дошкільної виховної установи або установи органів соціального захисту населення;

ж) забезпечення конфіденційності відомостей про особу;

з) закритий судовий розгляд.

З урахуванням характеру і ступеня небезпеки для життя, здоров'я, житла та майна осіб, взятих під захист, можуть здійснюватися й інші заходи безпеки.

Основні стадії даного провадження по забезпеченню безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, можна визначити так.

Аналіз ситуації як перша стадія складається з декількох етапів:

1) ухвалення рішення про застосування заходів безпеки уповноваженим органом;

2) прийняття рішення про застосування заходів безпеки до виконання органом, який здійснює заходи безпеки;

3) вивчення рішення і розробка плану-розрахунку заходів безпеки;

Ухвалення рішення органом, який здійснює заходи безпеки, – це друга стадія, що включає такі етапи:

4) узгодження і затвердження плану-розрахунку обраних заходів безпеки;

5) інформування органу, який прийняв рішення про застосування заходів безпеки;

6) інформування заявника.

Виконання рішення – це третя і найбільш тривала стадія, що складається з наступних етапів:

7) зміна обраних заходів безпеки;

8) продовження строків застосування заходів безпеки;

9) скасування заходів безпеки.

Провадження по забезпеченню безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, має адміністративно-правовий характер, а також комплексний характер, оскільки рішення, які приймаються під час даного провадження, одночасно є підставами для відкриття інших проваджень.

Адміністративно-правовий характер даного провадження проявляється в тому, що спеціальні підрозділи судової міліції «Грифон» можуть самостійно визначати перелік заходів безпеки, засоби та методи їх застосування, в разі потреби – змінювати і доповнювати ці заходи.

Повною мірою адміністративно-правовий характер діяльності спеціальних підрозділів судової міліції «Грифон» проявляється при здійсненні ними спеціальних заходів безпеки згідно з Законом України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних

органів». Самостійний (насамперед адміністративно-правовий) характер даного провадження вбачається і в строках його застосування та порядку скасування заходів безпеки. Строк провадження по забезпеченню безпеки не пов'язується зі строками кримінального судочинства. Для судової міліції принципове значення мають: а) закінчення строку конкретного заходу безпеки; б) усунення загрози життю, здоров'ю, житлу і майну осіб, взятих під захист.

1.5.3. Взаємодія судової міліції з іншими підрозділами органів внутрішніх справ, правоохоронними органами, судовими установами

Спеціальний підрозділ судової міліції «Грифон» виконує покладені на нього завдання та функції у тісній взаємодії з іншими структурними підрозділами територіальних органів внутрішніх справ, а також спеціальними підрозділами Служби безпеки України та іншими правоохоронними органами.

Відповідно до Положення про спеціальний підрозділ судової міліції «Грифон» загальне керівництво оперативно-розшуковою діяльністю спеціального підрозділу, її організаційне та методичне забезпечення здійснює заступник начальника ГУМВС, УМВС України – начальник кримінальної міліції. Оперативно-розшукова діяльність здійснюється спеціальним підрозділом судової міліції «Грифон» з метою отримання оперативної та іншої інформації про наявність загрози життю, здоров'ю, житлу і майну осіб, узятих під захист.

Спеціальний підрозділ судової міліції «Грифон» також обмінюється інформацією зі структурними підрозділами територіальних органів внутрішніх справ, спеціальними підрозділами Служби безпеки України та іншими правоохоронними органами, а також органами виконавчої влади щодо забезпечення безпеки осіб, узятих під захист. За необхідності проведення оперативно-розшукових заходів щодо забезпечення безпеки осіб, узятих під захист, оперативні підрозділи органів внутрішніх справ виділяють працівників у тих кримінальних справах, що перебувають у їх

оперативному супроводженні.

Отже, працівники спеціального підрозділу судової міліції «Грифон» взаємодіють:

1) із органами, які приймають рішення про застосування заходів безпеки:

- органом дізнання;
- слідчим;
- прокурором;
- суддею (судом), у провадженні якого перебувають кримінальні справи про злочини, у розслідуванні чи судовому розгляді яких брали чи беруть участь особи, взяті під захист;

2) органом (підрозділом), що здійснює оперативно-розшукову діяльність стосовно осіб, які брали участь або сприяли попередженню, виявленню, припиненню чи розкриттю злочинів;

3) іншими правоохоронними органами (підрозділами);

4) органами виконавчої влади;

5) іншими суб'єктами (в разі необхідності, наприклад, щодо інформаційного забезпечення та організаційно-технічної підтримки).

Найчастіше на практиці працівники спеціального підрозділу судової міліції «Грифон» взаємодіють із територіальними органами внутрішніх справ, а також їх оперативними підрозділами.

Для налагодження взаємодії територіальні органи внутрішніх справ інформуються про здійснення нарядами спеціального підрозділу судової міліції «Грифон» заходів безпеки на їх території обслуговування. Це дозволяє запобігти виникненню нештатних ситуацій та непорозумінь, пов'язаних із недостатньою поінформованістю працівників територіального органу, а також вирішити низку інших практичних питань, а саме:

- керівництво спеціального підрозділу судової міліції «Грифон» має здатність ознайомитися зі станом оперативної обстановки в місцях проведення заходів забезпечення безпеки і врахувати його при організації їх практичної реалізації;

- можливості чергової частини територіального органу можуть використовуватись для оперативного управління нарядами, вирішення інших поточних питань, пов'язаних із практичною діяльністю підрозділу в цій сфері, забезпечення додаткового

(резервного) каналу зв'язку з нарядами, що в умовах територіальних масштабів (наприклад, області) має важливе значення;

- взаємодія з територіальним органом дозволяє забезпечити оперативне та своєчасне надання допомоги нарядам спеціального підрозділу судової міліції «Грифон» у нештатних ситуаціях черговою слідчо-оперативною групою та патрульними нарядами міліції ПМШР «Сокіл», ПМОП «Беркут», Департаменту державної служби охорони при МВС України (допомога спеціального підрозділу «Титан» використовується, якщо це передбачено відповідним договором та оперативною обстановкою);

- взаємне інформування для оперативного встановлення осіб, від яких наявна загроза;

- спільне планування оперативно-розшукових заходів, оперативних комбінацій, тактичних операцій та слідчих дій для встановлення та викриття осіб, які готують злочин стосовно особи (осіб), взятої під захист.

Особливість взаємодії органів, які здійснюють заходи безпеки, зі слідчим полягає:

- у своєчасному направленні слідчим в орган, який має здійснювати заходи безпеки, відповідної постанови, а також необхідних доручень у порядку, передбаченому ст. 114 КПК України;

- ознайомленні осіб, які здійснюють заходи безпеки, з матеріалами кримінальної справи в частині, що стосується загрози або її можливості життю, здоров'ю, майну особи, взятої під захист, та даних стосовно її особистості;

- спільному обговоренні можливостей застосування додаткових заходів безпеки;

- спільному погодженні часу, місця та умов виконання слідчих дій за участю особи, взятої під захист;

- обов'язковому залученні осіб, які здійснюють заходи безпеки, до участі в проведенні слідчих дій з особою, взятою під захист.

Згідно з вимогами КПК України в разі наявності загрози вчинення насильства або інших протиправних дій стосовно особи, взятої під захист, за її письмовою заявою або письмовою згодою може проводитися прослуховування телефонних та інших переговорів, візуальне спостереження із застосуванням або без нього звуко-,

відеозапису, фото- і кінозйомки. Прослуховування телефонних та інших переговорів санкціонується судом.

Порядок взаємодії спеціального підрозділу судової міліції «Грифон» зі спеціальними підрозділами Служби безпеки України визначається спільним наказом Служби безпеки України та МВС України «Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії спецпідрозділів СБУ і МВС України при здійсненні спеціальних заходів по забезпеченню безпеки працівників суду, правоохоронних органів, осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів» від 09.03.1998.

Взаємодія працівників відділень судово-психіатричної експертизи з працівниками спеціального підрозділу судової міліції «Грифон» визначається спільним наказом МВС України та Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Інструкції про порядок організації охорони приміщень і територій відділень судово-психіатричної експертизи та режиму тримання осіб, які перебувають під вартою і направлені на судово-психіатричну експертизу» від 04.11.1996 № 751/338.

Організація взаємодії між працівниками спеціального підрозділу судової міліції «Грифон», які здійснюють охорону громадського порядку та безпеки в залах судових засідань із працівниками судової адміністрації, визначається спільним наказом МВС України та Державної судової адміністрації України «Про затвердження Інструкції про порядок організації дотримання громадського порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду, а також охорони приміщень суду» від 06.09.2004 № 1003 дск / 14904 дск, де передбачено завдання територіальних управлінь Державної судової адміністрації України та голів судів щодо належного забезпечення охорони приміщень судів, підтримання громадського порядку в них та організацію охорони приміщень судових установ судовою міліцією тощо.

Основними формами взаємодії спеціальних підрозділів судової міліції «Грифон» із Державною судовою адміністрацією України щодо охорони громадського порядку в місцях несення служби, під час здійснення адміністративних функцій є:

1) спільний аналіз стану адміністративно-правової охорони громадського порядку;

2) взаємний обмін інформацією про проведену роботу;

3) планування спільних заходів;

4) інструктаж і навчання суб'єктів взаємодії формам і методам запобігання адміністративним правопорушенням (забезпечення особистої безпеки громадян, забезпечення встановлених правил в суді тощо);

5) обмін позитивним досвідом роботи з попередження та профілактики правопорушень стосовно охорони громадського порядку в суді, забезпечення особистої безпеки громадян та ін.

Під час розгляду судом кримінальних, інших резонансних справ, з метою безпеки і попередження можливих порушень громадського порядку керівник служби судових розпорядників Державної судової адміністрації України доповідає голові суду або заступнику голови суду про необхідність підтримання громадського порядку силами спеціальних підрозділів судової міліції «Грифон» чи органів внутрішніх справ. За необхідності керівник служби здійснює спільне з працівниками судової міліції, органів внутрішніх справ обстеження залу судового засідання чи приміщення, де буде проводитись виїзне засідання. Судовий розпорядник за вказівкою голови суду, керівника служби надає допомогу працівникам судової міліції, органів внутрішніх справ щодо підтримання громадського порядку, посилення перепускного режиму, охорони адміністративно-господарських та службових приміщень суду тільки в робочий час.

Судовий розпорядник, взаємодіючи з працівниками підрозділів судової міліції, конвойної служби та органів внутрішніх справ повинен:

а) сприяти працівникам підрозділів судової міліції, органів внутрішніх справ у забезпеченні ними громадського порядку в залі судового засідання та приміщенні суду;

б) за наявності підстав пропонувати голові суду або головуючому про надання ними вказівки працівникам підрозділів судової міліції, органів внутрішніх справ щодо здійснення додаткових заходів безпеки (пропуск громадян до залу судового засідання, видалення із залу судового засідання та приміщення суду порушників громадського порядку, проведення огляду конкретних осіб тощо).

Судовий розпорядник має право:

а) видаляти з приміщення суду та залу судового засідання за розпорядженням голови суду, заступника голови суду, судді та головуючого осіб, які відмовляються виконувати їх законні вимоги, проявляють неповагу до суду, порушують громадський порядок у приміщенні суду та процесуальний порядок здійснення судочинства тощо;

б) звертатися за допомогою до керівників суду та працівників апарату суду, працівників судової міліції, органів внутрішніх справ для сприяння у забезпеченні підтримання належного громадського порядку в приміщенні суду, затримання та притягнення до адміністративної відповідальності порушників громадського порядку.

Працівники органів внутрішніх справ та працівники спеціального підрозділу судової міліції «Грифон» у разі необхідності залучаються державними виконавцями для охорони громадського порядку до проведення виконавчих дій при виконанні рішень судів та інших органів (посадових осіб) у випадках:

- примусового входження до приміщень та сховищ боржників – юридичних осіб у разі відмови державному виконавцю у добровільному допуску до них;

- примусового входження до житла чи іншого володіння боржника – фізичної особи за рішенням суду, у разі відмови державному виконавцю у добровільному допуску до них;

- арешту й опису майна боржників, його вилучення;

- вселення та виселення;

- розшуку громадянина-боржника або дитини у виконавчому провадженні;

- при проведенні інших виконавчих дій, передбачених Законом України «Про виконавче провадження».

Про залучення працівників органів внутрішніх справ та спеціального підрозділу судової міліції «Грифон» для забезпечення охорони громадського порядку при проведенні виконавчих дій державними виконавцями виноситься мотивована постанова, яка затверджується начальником відділу державної виконавчої служби та скріплюється печаткою відділу. Постанова державного виконавця про залучення працівників ОВС та спеціального підрозділу судової міліції

«Грифон» для забезпечення охорони громадського порядку при проведенні виконавчих дій не пізніше ніж за три дні до запланованого часу проведення виконавчих дій надсилається начальникові відповідного органу внутрішніх справ. Начальник відповідного органу внутрішніх справ залежно від місця проведення виконавчих дій та характеру примусових заходів виконання рішень видає розпорядження про направлення необхідної кількості працівників міліції для забезпечення охорони громадського порядку при проведенні виконавчих дій державними виконавцями.

Працівники органів внутрішніх справ та спеціального підрозділу судової міліції «Грифон» діють при проведенні виконавчих дій у межах компетенції та повноважень, установлених Законом України «Про міліцію».

Питання для самоконтролю

1. Поняття, завдання та функції судової міліції.
2. Особливості адміністративно-правового регулювання діяльності судової міліції.
3. Система та структура міліції судової міліції.
4. Сили та засоби судової міліції.
5. Особливості форм та методів адміністративної діяльності судової міліції.
6. Взаємодія судової міліції з іншими підрозділами органів внутрішніх справ, правоохоронними органами, судовими установами.

Теми рефератів

1. Інформаційне забезпечення діяльності судової міліції.
2. Підтримання порядку в суді. Забезпечення охорони приміщень і територій установ судових експертиз Міністерства юстиції України і Міністерства охорони здоров'я України, а також режиму утримання осіб, які перебувають під вартою і направлені на судово-психіатричну експертизу.

Теми доповідей

1. Спеціальний підрозділ судової міліції «Грифон» як суб'єкт забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства. Управління судовою міліцією.

Перелік рекомендованих джерел

1. Адміністративна діяльність : навч. пос. – К. : Правова єдність, 2009. – 432 с.
2. Адміністративна (поліцейська) діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина : Підруч. – К. : КНТ, 2008. – 816 с.
3. Діяльність органів внутрішніх справ в умовах дії режиму надзвичайного стану, введення якого зумовлено виникненням надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру : Навч.-практ. Посіб. / Укладачі: Конопльов В. В., Кузніченко С. О., Басов А.В., Дубко Ю.В., Буткевич С.А. та ін. – Сімферополь : КЮІ ОДУВС, 2008. – 72 с.
4. Пашков С. М. Організаційно-правові засади діяльності судової міліції по забезпеченню безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : дис. атро. юрид. Наук : 12.00.07 / Пашков Сергій Миколайович. – Ірпінь, 2008. – 228 с.
5. Шатрова С. О. Адміністративно-правові засади діяльності спеціальних підрозділів міліції : дис. атро. юрид. наук : 12.00.07 / Шатрова Сергій Олександрович. – Х., 2007. – 231 с.
6. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
7. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3781-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 11. – Ст. 50.
8. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3782-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 11. – Ст. 51.
9. Про міліцію : Закон України від 20 грудня 1990 р. № 565-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 4. – Ст. 20.
10. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.
11. Про судоустрій і статус суддів від 07.07.2012р. // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 42-43. – Ст. 525.
12. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : Постанова Кабінету Міністрів України від 4 жовтня 2006 р. № 1383 // Офіційний вісн. України. – 2006. – № 40. –

ат. 2687.

13. Про створення у структурі міліції громадської безпеки спеціальних підрозділів для забезпечення безпеки працівників суду, правоохоронних органів, осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 черв. 1997 р. № 335-р.

14. Про затвердження Інструкції про порядок забезпечення старшими судовими розпорядниками та судовими розпорядниками проведення судового засідання, їх взаємодії з правоохоронними органами : Наказ Державної судової адміністрації України від 18 жовт. 2004 р. № 182/04.

15. Про затвердження Інструкції про порядок забезпечення безпеки учасників судового процесу та державного захисту працівників суду і правоохоронних органів, членів їх сімей та близьких родичів та Порядку забезпечення безпеки осіб, узятих під державний захист, при пішому слідуванні та слідуванні автотранспортом : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 5 трав. 2004 р. № 465 .

16. Про затвердження Положення про спеціальний підрозділ судової міліції «Грифон» : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 19 листоп. 2003 р. № 1390 // Офіційний вісн. України. – 2003. – № 51 (т. 2). – Ст. 2725.

17. Про створення спеціальних підрозділів міліції для забезпечення безпеки працівників суду, правоохоронних органів, осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їхніх сімей та близьких родичів : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 23 лип. 1997 р. № 467 // Офіційний вісн. України. – 1997. – № 35. – Ст. 155.

РОЗДІЛ 2.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ЩОДО ВИКОНАННЯ ПРІОРИТЕТНИХ ЗАВДАНЬ У СФЕРІ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ І ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

2.1. Адміністративна діяльність міліції щодо забезпечення протидії нелегальній міграції.

2.1.1. Поняття та зміст протидії нелегальній міграції.

Наша країна знаходиться на перехресті шляхів "між Сходом і Заходом". Таке геополітичне положення значною мірою визначало протягом багатьох століть історичні, культурологічні, духовні й політичні особливості розвитку України. Право особи змінювати своє місце проживання є загальновизнаним правом кожного громадянина. На жаль, не завжди громадяни дотримуються встановлених правил переміщення та перебування на території країни. Зазначене характеризується наявністю такого суспільного явища, як нелегальна міграція.

Не обійшли ці проблеми і нашу державу. Так, за аналізом ООН (UN Statistics Division – спеціальний підрозділ ООН, що займається збиранням та обробкою статистичної інформації та координує міжнародні статистичні програми), за станом на 2005 рік, Україна входить до першої п'ятірки країн із найбільшою кількістю іммігрантів (посідає четверте сходинку після США, РФ та Німеччини). Приблизна кількість мігрантів в Україні, за даними ООН, становить 6 947 тис. осіб. За часткою іммігрантів серед населення, Україна посідає 19 місце в світі (14%).

Всесвітній банк у 2011 році провів дослідження, щодо аналізу найбільших міграційних коридорів світу. Так перше місце зайняло переміщення осіб з Мексики до США, друге та третє місця зайняли міграційні переміщення осіб з України до Російської Федерації та навпаки. Зазначене свідчить про важливість та особливу увагу до міграційних процесів, що відбуваються в Україні, в тому числі до нелегальних переміщень.

Нелегальна міграція є одним із чинників, який дедалі більше

привертає увагу правоохоронних органів нашої держави. Вона втрачає стихійний, спонтанний характер і поступово як один із прибуткових видів злочинної діяльності підпадає під вплив різноманітних злочинних угруповань.

Нелегальна міграція характеризується тим, що її суб'єкти залишають країну свого постійного проживання і опиняються на території інших держав без офіційного дозволу.

Термін "нелегальна міграція" - загальноприйняте поняття на визначення руху людей через державні кордони з порушенням правових норм. Терміни "нелегальна міграція" та "незаконна міграція" вживаються як синоніми. Для того щоб детальніше дослідити зміст поняття нелегальної міграції, слід спочатку проаналізувати її характерні риси.

Так що ж виділяє нелегальні міграційні переміщення від цілком легальних міграцій населення? Так, на нашу думку, до основних рис, що характеризують міграційний процес, саме як нелегальний (незаконний) слід віднести:

- міграційні переміщення відбуваються з порушенням встановлених правил в'їзду, перебування, транзитного проїзду, виїзду іноземців та осіб без громадянства;
- до порушників міграційних переміщень застосовуються специфічні адміністративні стягнення та особливі заходи адміністративного примусу;
- режим перебування мігранта може бути змінений з легального на нелегальний та навпаки;
- наявність обов'язково суб'єкта – нелегального мігранта;
- переміщення супроводжуються з уникненням контактів з правоохоронними органами тощо.

У міжнародних документах, характерні риси нелегальної міграції визначаються так:

1. Наявність посередника, контрабандиста, який організовує перетин кордону, але не надає такого широкого кола послуг, як торгівці людьми. У деяких окремих випадках нелегальне перетинання відбувається самотійно.

2. Мігрант може повністю уникнути контактів із владою під час перетинання кордону, надати фальшиві чи справжні документи чи повідомити неправдиві відомості про свої наміри. Існує окрема категорія, так званих, "напівлегальних мігрантів", які прибувають у країну легально, а вже там залишаються на нелегальному положенні.

3. Переміщення людей відбувається здебільшого цілком добровільно.

4. Прибуток отримується із тих коштів, які нелегальний мігрант сплачує контрабандисту. Боргова кабала майже не практикується. Якщо ж вона виникає, з'являються грошові вимоги до нелегального мігранта, які, у свою чергу, можуть перетворитися в експлуатацію останнього.

5. Контрабанді людей не завжди притаманний прямий взаємозв'язок з іншими формами організованої злочинності, тим часом як у торгівлі людьми цей взаємозв'язок не підлягає сумніву

З огляду на вищенаведене спробуємо надати визначення терміну **нелегальної міграції**, як переміщення через державний кордон України осіб, що не є її громадянами або не мешкають постійно на її території, без дотримання ними вимог для законного в'їзду, а також перебування таких осіб на території країни без офіційного дозволу або з порушенням правил перебування.

Ознаками нелегальної міграції для України є: перебування іноземця та особи без громадянства на території України в порушення законодавства; метою перебування є незаконне проживання, працевлаштування, або здійснення незареєстрованої підприємницької діяльності на території України, або незаконне переміщення її територією з метою незаконного в'їзду до іншої країни; може мати організований характер.

Логічно, що нелегальні міграційні переміщення не можливі без наявності обов'язкового суб'єкту протиправної поведінки – нелегального мігранта. Необхідно зауважити, що громадяни України за жодних обставин не можуть визнаватись нелегальними мігрантами на території України.

Нелегальними мігрантами на території України можуть визнаватись лише іноземці та особи без громадянства.

Іноземець – особа яка перебуває в громадянстві (підданстві) іншої держави та не є громадянином України.

Особа без громадянства – особа, яку жодна країна світу не вважає за свого громадянина.

ЗУ "Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства" від 22 вересня 2011 року визначає, що **нелегальний мігрант** це іноземець або особа без громадянства, які перетнули державний кордон поза пунктами пропуску або в пунктах пропуску, але з уникненням прикордонного контролю і невідкладно не звернулися із заявою про надання статусу біженця чи отримання притулку в Україні, а також

іноземець або особа без громадянства, які законно прибули в Україну, але після закінчення визначеного їм терміну перебування втратили підстави для подальшого перебування та ухиляються від виїзду з України.

Таким чином, можливо виокремити три основні групи критеріїв віднесення іноземців та ОБГ до нелегальних мігрантів, що виглядають наступним чином:

- перетин державного кордону України відбувається поза державним пунктом пропуску та особа не звертається з заявою про набуття статусу біженця чи отримання притулку в Україні;
- перетин державного кордону України відбувається в пункті пропуску, але з уникненням прикордонного контролю (у схованках, таємних відсіках автотранспорту тощо) та особа не звертається з заявою про набуття статусу біженця чи отримання притулку в Україні;
- особа не залишає території України після закінчення визначеного терміну перебування, не має підстав для подальшого перебування та ухиляється від виїзду з України.

Слід зауважити, що для віднесення особи до категорії нелегального мігранта необхідна наявність хоча б однієї з трьох груп критеріїв та обов'язкова наявність всіх зазначених в групі умов.

Але як боротись з цим явищем? Перед тим як характеризувати діяльність міліції щодо протидії нелегальній міграції, слід зупинитися на термінологічному аспекті. На наш погляд, щодо відображення змісту діяльності, спрямованої проти нелегальної міграції, термін "протидія" є більш точним порівняно з іншими термінами, у тому числі і з терміном "боротьба". Термін "протидія" нелегальній міграції відображає весь комплекс заходів впливу на нелегальну міграцію, включаючи вплив на її соціальні передумови, причини та умови порушень міграційного законодавства, правоохоронну діяльність щодо виявлення, розслідування таких діянь, притягнення винних у вчиненні їх осіб до відповідальності. Термін "боротьба" асоціюється переважно з моментом активного наступу на нелегальну міграцію, із застосуванням репресивних заходів кримінально-правового та іншого характеру, із протиборством з конкретними проявами порушень міграційного законодавства і особами, які їх вчинили. Він зазвичай не ототожнюється з заходами протидії нелегальній міграції профілактичного характеру. Отже, термін "протидіяти" ("діяти проти") є ширшим від терміну "боротися".

З огляду на це, всю соціальну діяльність, яка спрямовується проти

нелегальної міграції, доцільно позначати терміном "протидія нелегальній міграції". Цей термін охоплює весь спектр діяльності, спрямованої проти нелегальної міграції, включаючи застосування репресивних і запобіжних заходів.

У широкому розумінні протидія нелегальній міграції — це будь-яка діяльність у сфері соціального управління, яка, не переслідуючи спеціальної мети, сприяє зменшенню можливостей для проявів нелегальної міграції, зокрема шляхом забезпечення верховенства права, реалізації інших принципів права, розвитку демократичного суспільства та утвердження правової держави.

У вузькому розумінні протидія нелегальній міграції це система правових та організаційних заходів, здійснюваних уповноваженими органами державної влади з метою впливу на суспільні відносини у сфері міграції, попередження, виявлення, припинення порушень міграційного законодавства, притягнення винних осіб до відповідальності, виявлення і усунення причин та умов, що сприяють нелегальній міграції.

Зазначене дозволяє сформулювати авторське визначення **протидії органів внутрішніх справ нелегальній міграції**, як комплексу спеціальних примусових заходів, що застосовуються органами та підрозділами внутрішніх справ та спрямовані на попередження та припинення випадків перебування іноземців та ОБГ на території України в порушення встановлених правил, а також притягнення винних осіб до відповідальності.

Зміст протидії нелегальній міграції розкривається через визначення мети, завдань, напрямів, об'єкту, суб'єктів протидії нелегальній міграції.

Метою протидії нелегальній міграції є забезпечення встановленого порядку перетину іноземцями державного кордону України, транзитного проїзду її територією та перебування на її території.

Завданнями протидії нелегальній міграції є: з'ясування основних соціальних передумов, причин нелегальної міграції; формування державної міграційної політики, а на її підставі визначення стратегії і тактики протидії нелегальній міграції; визначення суб'єктів протидії нелегальної міграції, їх компетенції; розробка та практична реалізація програм протидії нелегальній міграції, які б включали відповідні соціально-економічні, політичні, правові, організаційно-управлінські, правоохоронні та інші заходи; формування системи міграційного

законодавства, у тому числі вдосконалення законодавства про відповідальність за порушення міграційного законодавства; використання позитивного досвіду протидії нелегальній міграції інших державах і міжнародної спільноти в цілому; розширення співробітництва з іншими державами та міжнародними організаціями у сфері протидії нелегальній міграції.

Об'єктом протидії нелегальної міграції є нелегальна міграція як соціальне явище, у тому числі її конкретні прояви, міграційні відносини та їх суб'єкти, фактори, що зумовлюють нелегальну міграцію.

Залежно від характеру та основної мети застосування заходів спрямованих на протидію нелегальній міграції можна виділити такі основні напрями протидії нелегальній міграції:

- 1) запобігання випадків нелегальної міграції;
- 2) виявлення фактів нелегального перебування іноземців та осіб без громадянства на території України;
- 3) припинення порушень міграційного законодавства;
- 4) утримання та конвоювання нелегальних мігрантів;
- 5) застосування заходів адміністративного примусу до нелегальних мігрантів;
- 6) застосування відповідальності до порушників міграційного законодавства.

Як будь-який інший вид діяльності в сфері соціального управління протидія нелегальній міграції потребує відповідної координації та здійснення за нею контролю з боку держави та суспільства.

Крім того, ефективна протидія нелегальній міграції можлива за умови створення та реалізації належної системи забезпечення цієї діяльності. Система забезпечення протидії нелегальній міграції — це комплекс узгоджених і взаємопов'язаних заходів кадрового, інформаційно-аналітичного, науково-методичного, просвітницького, матеріально-технічного та іншого характеру, спрямованих на належне забезпечення практичної реалізації стратегічних завдань у сфері протидії нелегальній міграції.

2.1.2. Суб'єкти протидії нелегальній міграції.

Нелегальна міграція є проблемою як національною, так і міжнародною. Уряди багатьох країн намагаються боротися з цим

явищем спільно, про що свідчать численні договори, угоди між Україною та іншими державами.

Світова спільнота багато років намагається подолати нелегальну міграцію, та на жаль не завжди успішно. Нелегальна міграція – соціальне явище, її причини знаходяться глибше, в розумінні суспільства, його економічному житті та достатку.

Ефективна протидія нелегальній міграції не можлива без наявності діючої системи суб'єктів органів державної влади, що передбачає комплексне використання сил, засобів, обмін інформацією тощо. Згадана система є частиною загального механізму протидії нелегальній міграції та від злагодженості та координації її роботи, залежить ефективність та результативність правоохоронної діяльності в цьому напрямку.

Суб'єкт протидії нелегальній міграції – орган державної влади, його посадова чи службова особа, що забезпечує попередження нелегальної міграції, припинення порушень міграційного законодавства іноземцями та особами без громадянства, а також притягнення винних осіб до відповідальності.

Загалом в Україні створено низку органів державної влади, до функцій яких віднесено, регулювання міграційних процесів, в тому числі протидія нелегальній міграції. Виходячи із змісту діяльності, спрямованої на протидію нелегальній міграції, функціонального призначення та кола повноважень суб'єкти протидії нелегальній міграції можуть бути поділені на такі основні групи:

- 1) суб'єкти законодавчого забезпечення протидії нелегальній міграції (Верховна Рада, Кабінет міністрів України, Президент України тощо);
- 2) суб'єкти формування та реалізації державної політики у сфері протидії нелегальній міграції (МВС, ДМСУ, СБУ, ДПСУ);
- 3) суб'єкти здійснення правосуддя (суди різних ланок);
- 4) суб'єкт контролю та нагляду за діяльністю суб'єктів протидії нелегальній міграції (Прокуратура України).

Першу групу суб'єктів складають Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, відповідні міністерства та відомства. Особливе місце серед цих органів займає Верховна Рада України, від якої як єдиного законодавчого органу в нашій державі головним чином залежить якість забезпечення правового регулювання протидії нелегальній міграції.

Другу групу зазначених суб'єктів складають суб'єкти, до

повноважень яких відноситься формування та безпосередня реалізація державної політики у сфері протидії нелегальній міграції. В свою чергу вона поділяється на дві підгрупи: суб'єкт формування державної політики у сфері протидії нелегальної міграції (МВС України) та суб'єкти її реалізації (ДМСУ, СБУ, ДПСУ).

Головне місце серед суб'єктів даної групи займає Міністерство внутрішніх справ України. Так відповідно до ст. 1 Положення про МВС України, воно є входить до системи органів виконавчої влади і є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з питань формування державної політики у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

До відання Міністерства внутрішніх справ України відноситься здійснення контролю за додержанням громадянами та службовими особами паспортних правил, правил в'їзду, виїзду, перебування в Україні і транзитного проїзду через її територію іноземців та осіб без громадянства (ч. 1 ст. 10 Закону України "Про міліцію").

Відповідно до своїх повноважень міністр внутрішніх справ України спрямовує та координує діяльність Державної міграційної служби України.

Відповідно до указу Президента України від 09.12.2010 "Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади" в системі центральних органів виконавчої влади, на базі Державного Департаменту громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб, що діяв у складі МВС України та Державного комітету у справах національностей та міграції, було утворено Державну міграційну службу України.

Відповідно до затвердженого положення ДМС України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується КМУ через міністра внутрішніх справ, та утворена для реалізації державної політики у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

Таким чином, було створено правову підставу для поступової передачі повноважень у сфері міграції від діючого у складі МВС України Державного Департаменту громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб (прийнято рішення про ліквідацію -

Постанови КМУ від 28.03.2011 р. № 346 "Про ліквідацію урядових органів") до новоствореного окремого державного органу управління міграційними процесами – Державної міграційної служби України. Але на сьогодні, не всі функції та повноваження МВС було передано до ДМС України. Так залишається нереалізованим питання щодо акумулювання ДМС України повноважень МВС щодо перевірки документів, затримання іноземці та ОБГ порушників, складання протоколів про адміністративні правопорушення тощо. Складності в передачі зазначених повноважень, викликані тим, що механізм їх передачі містить в собі обов'язкові зміни до значної низки нормативно-правових актів, насамперед до ЗУ "Про міліцію" та Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Тому тимчасово, до повного набуття ДМС України своїх повноважень, для забезпечення виконання покладених на неї завдань з реалізації державної політики у сфері протидії нелегальній міграції, а також притягнення до адміністративної відповідальності за порушення міграційного законодавства, було прийнято рішення про утворення в складі МВС України нового підрозділу міліції міграційного контролю МВС (ММК МВС), діяльність якого функціонально підпорядкована ДМС України.

Функціональне підпорядкування передбачає перш за все, те що відповідні територіальні підрозділи ММК МВС несуть відповідальність не за всім спектром своєї діяльності, а лише за тією частиною, що входить до функцій ДМС України, тобто виключно за протидію нелегальній міграції та притягнення осіб до адміністративної відповідальності за порушення міграційного законодавства. ММК МВС підзвітне та підконтрольне Міністрові внутрішніх справ України.

Наказом МВС України № 142 від 20.02.2012 було затверджено відповідне положення про Управління міліції міграційного контролю Міністерства внутрішніх справ України. Встановлено, що загальна чисельність працівників ММК МВС становить 1500 осіб та на них поширюється дія ЗУ "Про міліцію" та Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ (Постанова КМУ від 29.07.1991 № 114).

До основних функцій підрозділів міліції міграційного контролю МВС України віднесено:

- контроль за дотриманням законодавства у сфері міграції, у тому числі протидії нелегальній міграції, громадянства, реєстрації

фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів;

- застосовує передбачені законом заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення;
- підготовка пропозиції про скорочення строку перебування іноземців та ОБГ в Україні, їх примусового повернення, примусового видворення, а також заборони в'їзду в Україну;
- забезпечення охорону пунктів тимчасового перебування іноземців та ОБГ, які незаконно перебувають в Україні;
- запобігання протидії нелегальній міграції, іншим порушенням міграційного законодавства.

Серед інших суб'єктів даної групи необхідно окремо виділити Службу безпеки України та Державну прикордонну службу України. Так відповідно до ст. 2 ЗУ "Про Службу безпеки України" СБУ є суб'єктом попередження, виявлення, припинення та розкриття протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України. Таким чином СБУ здійснює протидію негативним явищам, пов'язаним із міграцією, які можуть стати загрозою національній безпеці. СБУ переважно здійснює боротьбу з нелегальною міграцією і пов'язаними з нею злочинами, а також уживає заходів щодо виявлення серед осіб, які надали клопотання про надання статусу біженця, тих, яким цей статус не може бути наданий.

Державна прикордонна служба України є суб'єктом протидії незаконній міграції на державному кордоні України та в межах контрольованих прикордонних районів. Відповідно до своїх повноважень ДПС України співпрацює з органами внутрішніх справ, Державною міграційною службою України та іншими органами державної влади, місцевого самоврядування.

Для виконання покладених обов'язків СБУ та ДПС України мають право приймати рішення про:

- заборону подальшого в'їзду іноземців та осіб без громадянства на території України (ст. 13 ЗУ "Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства");
- скорочення строку тимчасового перебування іноземця та особи без громадянства на території України (рішення приймає лише СБУ) (ст. 24 ЗУ "Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства");

- примусове повернення іноземців та осіб без громадянства з території України (ст. 26 ЗУ "Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства");
- звернення до адміністративного суду з позовом про примусове видворення іноземців та осіб без громадянства з території України (ст. 30 ЗУ "Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства");
- розміщення іноземців та осіб без громадянства в пунктах тимчасового перебування (рішення приймає лише ДПС України) (п. 6 Постанови КМУ "Про затвердження Типового положення про пункт тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні").

Третя група суб'єктів - це суди загальної юрисдикції, до компетенції яких закон відносить судовий розгляд справ про порушення міграційного законодавства (переважно розгляд справ про адміністративні правопорушення ст. 203-206-1 КУпАП) та окружні адміністративні суди, до компетенції яких віднесено прийняття рішення про примусове видворення нелегальних мігрантів (ст. 30 ЗУ "Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства").

Діяльність суб'єктів четвертої групи головним чином пов'язана із здійсненням контроль та нагляд за діяльністю суб'єктів правоохоронної діяльності у сфері протидії нелегальній міграції. Насамперед мова йде про органи прокуратури України, діяльність яких, серед іншого, спрямована на всемірне утвердження верховенства закону, зміцнення правопорядку. Предметом нагляду прокуратури є додержання законів, що стосуються економічних, міжнаціональних відносин і зовнішньоекономічної діяльності (ст. 19 ЗУ "Про прокуратуру").

Певну роль відіграють органи прокуратури і в питаннях дотримання вимог Закону України "Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства". Особливо актуальною є діяльність прокуратури щодо належного забезпечення прав іноземців. Органи прокуратури виконують важливі завдання щодо забезпечення законності у випадках примусового повернення іноземців за межі України. Так, згідно з ст. 26 вказаного закону про прийняття рішення про примусове повернення іноземця та особи без громадянства за межі України протягом 24 годин, обов'язково повідомляється прокурор, про підстави прийняття такого рішення.

2.1.3. Основні напрямки адміністративної діяльності міліції

щодо протидії нелегальній міграції.

Проблема боротьби з нелегальною міграцією в Україні стає з кожним днем нагальною та потребує винайдення шляхів її вирішення. Одним із напрямків її вирішення є підвищення ефективності діяльності органів та підрозділів внутрішніх справ України направлених як на здійснення профілактичних заходів щодо протидії нелегальній міграції так і вжиття заходів щодо виявлення нелегальних мігрантів, притягнення їх до відповідальності та вирішення питання про їх примусове видворення за межі території України.

Протидія нелегальній міграції відбувається з використанням основних методів адміністративної діяльності органів внутрішніх справ, за основними напрямками протидії, що найяскравіше відображають її зміст та сутність.

До основних напрямків адміністративної діяльності міліції щодо протидії нелегальній міграції слід віднести:

- попередження (профілактика) порушень міграційного законодавства з боку іноземців та осіб без громадянства, недопущення проживання на території України без реєстрації, відповідного дозволу тощо;
- припинення протиправної поведінки нелегальних мігрантів за допомогою заходів адміністративного припинення (скорочення строку тимчасового перебування, прийняття рішення про примусове повернення, примусове видворення);
- охорона та супровід нелегальних мігрантів у пунктах тимчасового перебування іноземців, здійснення заходів спрямованих на виконання постанови про примусове видворення іноземців та ОБГ з території України;
- притягнення іноземців та осіб без громадянства до адміністративної відповідальності за порушення міграційного законодавства, в тому числі застосування заходів забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення (доставлення, адміністративне затримання тощо);
- виконання міждержавних угод про реадмісію осіб.

Незважаючи на спорідненість засобів і способів попередження та припинення, як основних методів протидії нелегальній міграції, їх слід відокремлювати за метою застосування.

Профілактичні заходи вживаються з метою недопущення нелегальної міграції, серед них найбільш ефективними є:

1) оприлюднення та роз'яснення через засоби масової інформації, державні органи, підприємства, установи, організації, що приймають іноземців вимог нормативно-правових актів щодо порядку в'їзду іноземців, їх транзитного проїзду, перебування та виїзду з території України;

2) підготовка та розміщення наочної інформації про правила в'їзду іноземців, їх транзитного проїзду, перебування та виїзду з території України, заходів відповідальності за порушення цих правил. Таку інформацію доцільно поміщати в доступних для огляду місцях в межах пунктів пропуску через державний кордон України, аеропортах, аеровокзалах, залізничних, морських та річкових вокзалах; в містах зібрання та спілкування іноземців та ін..;

3) проведення співбесід з іноземцями на предмет перевірки наміру їх подальших планів на життя і перебування в Україні;

4) інформування громадян України про стан, причини та наслідки нелегальної міграції в Україні;

5) перевірка документів на право проживання на території України;

6) перевірка своєчасного вжиття заходів направлених до забезпечення встановленого порядку реєстрації та перебування іноземців.

Діяльність міліції, щодо припинення протиправної поведінки нелегальних мігрантів спрямовується на застосування працівниками органів внутрішніх справ різних адміністративно-правових заходів, в тому числі специфічної "міграційної групи".

Заходи припинення нелегальної міграції в процесі їх практичної реалізації інтегруються в діяльність органів внутрішніх справ щодо виявлення нелегальних мігрантів, їх затримання, встановлення фактів порушень міграційного законодавства та усунення шкідливих наслідків цих порушень. Характеристику даних заходів доцільно проводити з урахуванням специфіки діяльності служб та підрозділів органів внутрішніх справ, що забезпечують протидію нелегальній міграції.

З метою підвищення ефективності роботи органів і підрозділів внутрішніх справ з протидії нелегальній міграції 31.07.2003 Міністерством внутрішніх справ України прийнято наказ № 829 "Про затвердження Основних напрямків службової діяльності структурних підрозділів апарату МВС України та відповідних органів і підрозділів ГУМВС, УМВС, УМВСТ, внутрішніх військ МВС України по протидії незаконній міграції".

Даним наказом визначено деякі спеціальні цільові операції, спрямовані на боротьбу з незаконною (нелегальною) міграцією та її негативними проявами, участь у проведенні та організації яких здійснює міністерство внутрішніх справ України. Серед найбільш значимих і таких, що найчастіше проводяться, операцій, необхідно виділити "Мігрант", "Студент", "Турист" тощо.

Роботу щодо виявлення нелегальних мігрантів в регіоні необхідно організовувати і проводити за такими напрямками:

- відпрацювання місць вірогідного проживання нелегальних мігрантів;
- відпрацювання місць можливого працевлаштування нелегальних мігрантів та здійснення ними торгівельної діяльності;
- проведення перевірок паспортних документів у іноземців в громадських місцях, місцях проведення дозвілля і відпочинку.

1. Відпрацювання місць вірогідного проживання нелегальних мігрантів в:

а) приватних помешканнях:

Зниження життєвого рівня певної категорії населення, призвело до бажання окремих громадян покращити своє економічне становище за рахунок протиправного надання іноземцям свого житла. У зв'язку з цим виявлення приватних адрес проживання "нелегалів", притягнення до відповідальності осіб, що незаконно поселяють їх на своїй житловій площі, є однією з важливіших складових роботи з протидії нелегальній міграції.

З метою підвищення ефективності цієї роботи в першу чергу необхідно проводити огляд приватних помешкань:

- громадян, в квартирах чи домоволодіннях яких в минулому затримувались нелегальні мігранти;
- громадян, які зверталися до ДМС України, з клопотанням про продовження терміну перебування іноземцям та особам без громадянства;
- громадян, які зверталися до ДМС України, з клопотанням про оформлення запрошень для іноземців на в'їзд в Україну;
- іноземних громадян, які отримали дозвіл на імміграцію і були документовані посвідками на постійне проживання в Україні;
- іноземних громадян, які отримали дозвіл на працевлаштування та посвідку на тимчасове проживання в Україні;

При перевірці приватних помешкань необхідно в обов'язковому порядку оглядати також присадибні господарчі будівлі і нежилі

приміщення (гаражі, сінники, підвали, горища тощо), встановлюючи при цьому місця облаштування можливих схованок іноземців.

б) готелях та гуртожитках:

У середовищі нелегальних мігрантів проживання в готелях не популярне з фінансових причин, а також через те, що процедура поселення іноземця передбачає надання ним свого національного паспорту, підтвердження законності перебування в державі, заповнення анкет тощо. Разом з тим, мають місце випадки, коли посадові особи готелю, через професійну некомпетентність або зловживаючи своїм службовим становищем, поселяли нелегальних мігрантів без перевірки законності перебування в державі або одноразово надавали номери лише на нічний час. З урахуванням цього проведення перевірок готелів залишається одним із шляхів виявлення та затримання нелегальних мігрантів. Такі перевірки рекомендовано проводити у ранкові та вечірні години, перед перевіркою аналізуються журнали обліку поселення в готель та анкетні листки, з залученням відповідних працівників ДМС України.

При проведенні перевірки співробітниками міліції блокуються виходи з поверху та з готелю (гуртожитку), контролюються вікна першого поверху, пожежні драбини, інші шляхи можливої втечі порушників. Особливу увагу необхідно приділяти перевірці гуртожитків навчальних закладів і першочергово тих, де навчаються іноземні студенти.

в) нежилых приміщеннях:

Нежилі приміщення (покинуті будинки, недобудовані споруди, дачі, мисливські та рибальські хатки, приміщення комунальних служб тощо) часто використовуються нелегальними мігрантами як місця тимчасового перебування одразу після в'їзду в Україну або під час переміщення територією країни з одного населеного пункту в інший, особливо в прикордонних районах. Їх перевірку бажано здійснювати спільними силами працівників МВС України та Державної прикордонної служби, переважно у весняно-літній період.

2. Відпрацювання місць можливого працевлаштування іноземців та здійснення ними торгівельної діяльності.

Однією із сприятливих причин осідання в Україні нелегальних мігрантів є можливість незаконно працевлаштуватись або здійснювати приватну торгівлю, щоб забезпечити та надати фінансову підтримку родичам за кордоном.

Особливу увагу слід приділяти перевіркам об'єктів, власники яких можуть використовувати працю нелегальних мігрантів через її низьку вартість (сільськогосподарські, будівельні підприємства). При відпрацюванні колективних сільськогосподарських підприємств необхідно в обов'язковому порядку перевіряти тимчасові пункти проживання робітників на полях (польові стани), склади, клуби, школи (у літній час) та інші місця можливого поселення великої кількості людей.

Роботу з перевірки суб'єктів підприємництва необхідно використовувати для встановлення і припинення діяльності так званих "віртуальних фірм", які засновані іноземцями лише з метою своєї легалізації в Україні. До такої роботи доцільно залучати територіальні органи ДМС України та Державної податкової служби.

Торгівельна діяльність традиційно використовується іноземцями як найдоступніший засіб забезпечення свого існування в державі. В зв'язку з цим важливе значення в досягненні результатів в роботі з протидії нелегальній міграції має організація органом внутрішніх справ своєї діяльності на базарах та ринках регіону. Передусім така робота покладається на працівників міліції міграційного контролю, які не тільки безпосередньо виявляють і затримують нелегальних мігрантів, збирають необхідну інформацію про кількісний склад іноземців на ринку в розрізі країн, поширені місця здійснення ними торгівлі, відпочинку, зберігання товару.

Враховуючи те, що серед нелегальних мігрантів поширена практика торгівельної діяльності не особисто, а через найманих працівників, відпрацювання ринків необхідно проводити вранці при отриманні "реалізатором" від іноземця товару або перед закриттям ринку при передачі іноземцю денної виручки.

3. Проведення перевірок паспортних документів у іноземців в громадських місцях, місцях проведення дозвілля і відпочинку.

Іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні, зобов'язані мати дійсний паспортний документ, яким є національний паспорт, або документ, що його замінює, який підтверджує громадянство іноземця, посвідчує особу іноземця чи особи без громадянства. При цьому, для в'їзду на територію України, іноземці та особи без громадянства повинні одержати у встановленому порядку в'їзну візу, якщо інше не передбачено законодавством України.

При перевірці документів у іноземних громадян і осіб без громадянства, слід виходити з вимог ст. 5 Закону України "Про

міліцію", якою встановлює, що міліція тимчасово, в межах чинного законодавства, обмежує права і свободи громадян, якщо без цього не можуть бути виконані покладені на неї обов'язки, і зобов'язана дати їм пояснення з цього приводу.

На органи внутрішніх справ відповідно до п. 14 ст. 10 вищезазначеного Закону покладені обов'язки контролювати додержання громадянами та службовими особами встановлених законодавством правил паспортної системи, в'їзду, виїзду, перебування в Україні і транспортного проїзду через її територію іноземних громадян та осіб без громадянства. П. 2 ст. 11 цього ж Закону затверджені права міліції перевіряти у громадян при підозрі у вчиненні правопорушень документи, що посвідчують їх особу, а також інші документи, необхідні для з'ясування питання щодо додержання правил, нагляд і контроль за виконанням яких покладено на міліцію.

Пунктом 4 Статуту патрульно-постової служби, затвердженого наказом МВС України № 404 від 28.07.1994 передбачено, що при виконанні службових обов'язків працівники міліції повинні поважати гідність особи і ставитись до неї гуманно, захищати права людини незалежно від її соціального походження, расової та національної належності, громадянства, ставлення до релігії, статі, політичних та інших переконань, при звертанні до громадянина називати своє прізвище, звання та пред'являти на його вимогу службове посвідчення.

Тактична зрілість, грамотність дій міліціонера в різних ситуаціях, які дозволяють йому успішно вирішувати питання охорони громадського порядку і боротьби з злочинністю значною мірою визначаються його вмінням правильно будувати свої взаємовідносини з громадянами. У взаємовідносинах з громадянами працівники міліції повинні виявляти високу культуру і такт.

Потрібно пам'ятати, що при спілкуванні з іноземцями міліціонер виступає як обличчя всієї системи МВС та виходячи з його дій в іноземних громадян формується особисте уявлення про професійний рівень та імідж українських правоохоронців.

З документами, що перевіряються у іноземців, необхідно поводитися акуратно, не робити на них або в них будь-яких поміток, не м'яти і не згортати сторінки, оберегати від дощу і снігу, не забруднювати руками. Якщо у документ вкладені гроші, записка тощо, необхідно запропонувати власнику самому вилучити з нього вказані предмети. При перевірці документів, працівникам міліції необхідно вжити необхідних застережних заходів.

Серед основних заходів припинення протиправної поведінки нелегальних мігрантів, необхідно виокремити особливу групу "міграційних" заходів, що застосовуються виключно до іноземців та осіб без громадянства. Так до зазначених слід віднести скорочення строку тимчасового перебування, прийняття рішення про примусове повернення, примусове видворення, заборона подальшого в'їзду в Україну. Але слід зауважити, що МВС втратило повноваження щодо застосування даних заходів примусу, внаслідок передачі їх до ДМС України. Відповідно до п. 4 Положення про Управління міліції міграційного контролю МВС України, затвердженого наказом МВС України від 20.02.2012 № 142, підрозділи ММК МВС лише готують пропозиції про скорочення строку перебування іноземців та осіб без громадянства в Україні, їх примусового повернення, примусового видворення, а також заборони в'їзду в Україну до трьох років.

Виявлені та затримані нелегальні мігранти передаються до органів ДМС України, для прийняття рішення відповідно до законодавства. У випадку якщо іноземці або ОБГ не виконали в установленний строк та без поважних причин раніше прийняте відносно них рішення про примусове повернення з України або якщо є обґрунтовані підстави вважати, що вони будуть ухилятися від його виконання, таку особу може бути примусово видворено з України на підставі постанови адміністративного суду, що приймається за зверненням ДМС України, ДПС України або СБУ (ст. 30 ЗУ "Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства").

У такому випадку ДМС України або ДПС України приймає рішення про розміщення нелегального мігранта у пункті тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають на території України, з наступним повідомленням протягом 24-х годин прокурора. Конвоювання зазначених осіб до відповідного пункту перебування здійснюється працівниками ММК МВС України.

Відповідно до Постанови КМУ від 17.07.2003 № 1110 "Про затвердження Типового положення про пункт тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства (ПТПП), які незаконно перебувають в Україні" пункт тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні, є державною установою, що належить до сфери управління ДМС України.

Пункт тимчасового перебування призначений для тимчасового утримання іноземців та осіб без громадянства у разі:

- коли вони не виконали в установлений строк без поважних причин рішення про примусове повернення або є обґрунтовані підстави вважати, що вони ухилятимуться від виконання такого рішення,
- прийнято адміністративним судом постанову про їх примусове видворення за межі України,
- вони прибули на територію України відповідно до міжнародних договорів про реадмісію,
- не мають законних підстав для перебування на території України і підлягають примусовому видворенню за її межі.

Відповідно до п. 4 Положення про Управління міліції міграційного контролю МВС України охорона пунктів тимчасового перебування іноземців покладається на підрозділи ММК МВС України.

Іноземці та особи без громадянства утримуються у пункті тимчасового перебування протягом строку, необхідного для виконання постанови адміністративного суду про їх примусове видворення за межі України, але не більш як 12 місяців.

Іноземці та особи без громадянства, які утримуються в пункті тимчасового перебування та мають бажання працювати, за їх згодою можуть залучатися адміністрацією пункту до виконання робіт з облаштування місця проживання, благоустрою території, а також у майстернях або на промисловій базі пункту чи згідно з трудовими договорами на підприємствах, в установах та організаціях, розташованих за межами пункту, в денний час під наглядом працівників пункту, які здійснюють їх охорону.

Іноземцям та особам без громадянства, які утримуються в пункті тимчасового перебування, забороняється придбання, зберігання і використання будь-якої холодної зброї, колючих та ріжучих предметів, спиртних напоїв, наркотичних засобів та психотропних речовин або інших одурманюючих речовин, самовільно залишати його територію.

Іноземці та особи без громадянства звільняються з пункту тимчасового перебування його адміністрацією після отримання від органу, за рішенням якого вони розміщувалися в пункті, повідомлення про неможливість їх примусового видворення за межі України через відсутність проїзного документа, транспортного сполучення з країною походження або з інших причин, що не залежать від таких осіб, після завершення дванадцятимісячного строку утримання в пункті або раніше такого строку, якщо зазначеним органом встановлено причини, що перешкоджають примусовому видворенню.

Іноземці та особи без громадянства звільняються з пункту тимчасового перебування також у разі визнання їх в Україні біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, за рішенням суду, що набрало законної сили, про їх звільнення або відмову в примусовому видворенні за межі України та в разі легалізації іноземців та осіб без громадянства в інший передбачений законодавством спосіб.

Відповідно до п. 5 ст. 30 ЗУ "Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства" рішення адміністративного суду про примусове видворення виконується територіальним органом ДМС України, а стосовно іноземців та осіб без громадянства, затриманих ним у межах контрольованих прикордонних районів під час спроби або після незаконного перетинання державного кордону України, - ДПС України.

Орган, що був ініціатором звернення до адміністративного суду з позовом про примусове видворення, зобов'язаний проконтролювати правильність та своєчасність виконанням рішення про примусове видворення. З цією метою допускається супровід нелегального мігранта до пункту пропуску через державний кордон, через який заплановано виїзд або до країни походження, чи третьої країни.

Склад супроводу повинен забезпечити надійну охорону іноземців під час їх видворення за межі України. Склад супроводу екіпірується спеціальними засобами. Порядок застосування засобів фізичного впливу, спеціальних засобів здійснюється відповідно до законодавства України.

Кількість осіб супроводу визначається шляхом належної оцінки ризиків. До складу супроводу обов'язково входить перекладач (чи особа, яка володіє мовою, якою спілкуються в країні призначення).

Особистий огляд осіб, що видворяються, здійснюється старшим супроводу в ПТПП перед виїздом до аеропорту. Супровід на борту літака повинен чітко відрізнитись від осіб, що видворяються.

Особи задіяні в супроводі проходять інструктаж. Під час інструктажу перевіряються склад супроводу, форма одягу, вказується вид транспорту, маршрут прямування, порядок організації та здійснення охорони осіб, що супроводжуються, порядок підтримання зв'язку, взаємодії з правоохоронними органами, порядок дій у разі виникнення нестандартних ситуацій, їх фіксації, заходи безпеки.

Супроводження осіб, що видворяються у поїздах, здійснюється у взаємодії з працівниками транспортної міліції.

У разі невиїзду іноземця (з об'єктивних причин) у встановлені

строки представники територіального органу, територіального підрозділу ДМС, органу охорони державного кордону, які супроводжували іноземця до пункту пропуску через державний кордон України, повертають такого іноземця до пункту тимчасового перебування. Про причини невиїзду та повернення іноземця до пункту тимчасового перебування орган або підрозділ, що ініціював рішення про примусове видворення, негайно повідомляє про це ДМС України, Департамент охорони державного кордону Адміністрації Держприкордонслужби України, СБУ.

У разі коли іноземець відмовляється від виконання рішення про примусове видворення або є обґрунтовані підстави вважати, що він буде ухилятися від виконання такого рішення (іноземець неадекватно поводиться тощо), видворення такого іноземця здійснюється із залученням супроводу, який супроводжує іноземця безпосередньо до країни походження або третьої країни.

Після прибуття в країну призначення старший супроводу у присутності представників МВС України або Адміністрації Держприкордонслужби України при закордонних дипломатичних установах України в країні призначення або у разі їх відсутності у присутності консульської посадової особи передає представникам компетентних органів країни перебування видворених осіб. Після здійснення передачі осіб супровід повертається в Україну.

Одним з основних напрямків адміністративної діяльності міліції щодо протидії нелегальній міграції слід визначити притягнення іноземців та осіб без громадянства до адміністративної відповідальності за порушення міграційного законодавства.

Питання адміністративної відповідальності регулюються Кодексом України про адміністративні правопорушення (КУпАП). Відповідно до статті 9 КУпАП під **адміністративним правопорушенням (проступком)** визнається протиправна, винна (навмисна або необережна) дія чи бездіяльність, що посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність.

Адміністративній відповідальності підлягають особи, які досягли на момент вчинення адміністративного правопорушення шістнадцятирічного віку.

Суцільно "міграційними правопорушеннями" виступають ст.ст. 203-206-1 КУпАП. Так, ст. 203 КУпАП є головною в питанні протидії

нелегальної міграції та встановлює підстави відповідальності іноземців та осіб без громадянства за порушення міграційних правил. Дана стаття складається з двох частин. Різниця між ними полягає в місці виявлення правопорушення та, як наслідок, в юрисдикції уповноваженого органу, що має право розглядати протоколи та накладати адміністративні стягнення.

Так, за першою частиною ст. 203 КУпАП виявляє правопорушення та складає адміністративні протоколи – ОВС, а розглядає районний (міський) суд (ст. 221 КУпАП). В свою чергу, з метою економичності та оперативності розгляду справи, друга частина ст. 203 КУпАП, передбачає виявлення, складання, розгляд та накладення адміністративного стягнення органом ДПС України (у випадку виявлення правопорушення в пункті пропуску через держкордон). Суб'єктом правопорушення завжди виступає іноземець або особа без громадянства.

Так відповідно визнається адміністративним проступком порушення іноземцями та особами без громадянства правил перебування в Україні, тобто:

- проживання без документів на право проживання в Україні;
- проживання за недійсними документами;
- проживання за документами термін дії яких закінчився;
- працевлаштування без відповідного дозволу на це, якщо законодавством передбачена необхідність його отримання;
- недодержання встановленого порядку пересування і зміни місця проживання;
- ухилення від виїзду з України після закінчення відповідного терміну перебування;
- неприбуття без поважних причин у визначений строк, після в'їзду в Україну, до визначеного місця навчання або працевлаштування;
- порушення правил транзитного проїзду через територію України.

Іноземець або особа без громадянства не несе відповідальності за порушення правил перебування у випадку коли вона з наміром набути статусу біженця чи особи, що потребує додаткового захисту перебуває на території України протягом часу, необхідного для подання заяви про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту.

Порушення встановленого порядку працевлаштування,

прийняття на навчання іноземців та осіб без громадянства, надання їм житла, а також інші порушення, якщо вони будь-яким чином сприяють іноземцям та особам без громадянства в ухиленні від виїзду з України після закінчення терміну перебування або спрямовані на їх незаконну реєстрацію, оформлення документів на проживання, тягнуть за собою притягнення посадових осіб підприємств, установ і організацій, незалежно від форм власності, у тому числі іноземних суб'єктів господарської діяльності, що діють на території України до адміністративної відповідальності за ст. 204 КУпАП.

Особливе місце серед міграційних порушень займає декриміналізований злочин (2003 р.) – незаконне перетинання або спроба незаконного перетинання державного кордону України. Відповідальність за цієї статтею настає за дії, що спрямовані на перетинання або спробу перетинання державного кордону України будь-яким способом поза пунктами пропуску через державний кордон України або в пунктах пропуску через державний кордон України без відповідних документів або за документами, що містять недостовірні відомості про особу, чи без дозволу відповідних органів влади (ст. 204-1 КУпАП).

Не несуть адміністративну відповідальність, у випадку повернення в Україну без встановлених документів громадян України, які стали жертвами злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, а також на випадки прибуття в Україну іноземців чи осіб без громадянства з метою отримання притулку, набуття статусу біженця чи додаткового захисту, якщо вони без зволікань звернулись із заявою про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту.

Невжиття заходів до забезпечення своєчасної реєстрації іноземців та осіб без громадянства, яких запросили в Україну, в приватних справах (приймаюча сторона) і надали їм жилу площу, тягне за собою відповідальність за ст. 205 КУпАП.

Ст. 206 КУпАП, передбачає покарання за надання іноземцям та особам без громадянства житла, транспортних засобів, сприяння їх незаконній реєстрації, оформленню документів на проживання чи навчання, прийняттю на роботу, а також надання інших послуг на порушення встановлених правил перебування іноземців та осіб без громадянства в Україні і правил транзитного проїзду їх через територію України, якщо ці дії безпосередньо не пов'язані із незаконним переправленням осіб через державний кордон України.

Проблемним питанням є практичне застосування даної статті.

Так, слід наголосити, що ЗУ "Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства" та діючим законодавством не передбачено якихось особливих, спеціальних правил надання іноземцям житла, транспорту, послуг, що, на нашу думку, автоматична унеможливило застосування частини диспозиції даної норми.

Крім того, санкція даної статті взагалі вражає своїм розміром. Так за порушення ст. 206 КУпАП передбачено застосування до винної особи штрафу в розмірі від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що є цілком надмірним. З цього приводу слід звернути увагу, що статтею 53 Кримінального кодексу України розмір штрафів за вчинення злочинів, залежно від тяжкості вчиненого злочину та з урахуванням майнового стану винного, визначений у межах від тридцяти до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Тому навіть мінімальний розмір штрафу за ст. 206 КУпАП (300 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян) в десять раз перевищує мінімум, за вчинення більш суспільно небезпечного діяння - злочину.

І в решті-решт, сама "молодша" міграційна стаття КУпАП 206-1, що встановлює відповідальність за перевезення водіями іноземців та осіб без громадянства на порушення встановлених правил перебування іноземців та осіб без громадянства в Україні і транзитного проїзду їх через територію України, якщо ці дії безпосередньо не пов'язані із незаконним перетинанням осіб через державний кордон України, а рівно обладнання власниками або водіями транспортних засобів спеціально прихованими або замаскованими місцями, які використовуються для перевезення нелегальних мігрантів та саме безпосереднє перевезення іноземців та осіб без громадянства в обладнаних власниками транспортних засобів або водіями спеціальних схованках для перевезення людей.

Санкція даної статті передбачає накладення штрафу на власників транспортних засобів або посадових осіб підприємств, установ, організацій, відповідальних за технічний стан, обладнання, експлуатацію транспортних засобів, в залежності від складу протиправної дії - від ста двадцяти до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією транспортного засобу чи без такої.

Розгляд справ про порушення іноземцями та особами без громадянства правил перебування в Україні і транзитного проїзду через територію України (ч. 1 ст. 203), порушення порядку

працевлаштування, надання житла, реєстрації, прописки або виписки іноземців та осіб без громадянства та оформлення для них документів (ст. 204), невжиття заходів до забезпечення своєчасної реєстрації іноземців і осіб без громадянства (ст. 205), порушення порядку надання іноземцям і особам без громадянства житла, транспортних засобів та інших послуг (стаття 206), відповідно до ст. 221 КУпАП, віднесено до юрисдикції районних (міських) судів.

Що стосується системи адміністративних стягнень за вчинення міграційних проступків, то слід зазначити, що вони мало чим відрізняються від звичайних. Так, переважно в якості покарання за вчинення міграційних правопорушень застосовується штраф, розмір якого залежить від ступені провини та суспільної небезпеки діяння. Крім того, за певні правопорушення передбачено накладання на вину особу таких адміністративних стягнень: виправні роботи на строк до двох місяців та адміністративний арешт (ст. 204 КУпАП), а також конфіскація (ст. 206-1 КУпАП).

Слід зазначити, що ст. 24 КУпАП закріплює, що законами України може бути передбачено адміністративне видворення за межі України іноземців і осіб без громадянства за вчинення адміністративних правопорушень, які грубо порушують правопорядок, хоча жодна стаття КУпАП не передбачає накладення на правопорушника такого виду адміністративного стягнення.

Одним із дієвих інструментів протидії нелегальній імміграції повинна стати реалізація міжнародних угод про так званий зворотний допуск осіб (реадмісію). Зворотний допуск осіб в сучасній системі міждержавних відносин є невід'ємним елементом регулювання міграційних потоків.

В перекладі з англійської readmission означає "повернення", "прийняти назад". Юридичний словник розкриває поняття "реадмісія" як дозвіл держави на повторний в'їзд особи (свого громадянина, громадянина третьої країни або особи без громадянства), який незаконно в'їхав або перебував в іншій державі.

Рeadмісія - це взаємні зобов'язання держав, які закріплюються в міжнародних угодах, прийняти назад власних громадян, а також громадян третіх країн та осіб без громадянства, які незаконно прибули на територію однієї із договірних сторін, або прибувши законно втратили підстави для легального перебування.

Особливостями реадмісії є:

- закріплене право держави на передачу іноземних мігрантів, до тієї держави з території якої вони потрапили, в тому числі мігрантів, що мають громадянство третьої країни;
- зобов'язання держави допустити на свою територію та прийняти своїх громадян, та громадян, що не перебувають в її громадянстві;
- передача не застосовується державою до осіб, що перебувають в її громадянстві;
- передача мігранта-порушника відбувається до тієї країни, з території якої він прибув, навіть у випадку коли мігрант-порушник не перебуває в її громадянства;
- незважаючи на застосування процедури реадмісії виключно за порушення міграційних правил з боку іноземців та ОБГ, вона не відноситься до заходів відповідальності. Доречніше вести мову про віднесення реадмісії до заходів припинення протиправної поведінки особи;
- виступає первинним фактором для подальшого застосування до особи процедури затримання та подальшого примусового повернення або примусового видворення з власної території держави, що допустила та прийняла іноземця та ОБГ.

Таким чином, угоди про зворотний допуск осіб слід розуміти як міжнародні договори, що передбачають процедури для повернення і зворотного допуску осіб (за винятком видачі осіб). Іншими словами, угода про зворотний допуск осіб встановлює процедуру для повернення і зворотного допуску громадян тих країн, які домовляються, громадян третіх держав та осіб без громадянства, а також для транзитного проїзду громадян третьої країни з офіційним супроводом до країни, що прийме їх знов.

Метою угод про реадмісію є:

- по-перше, зміцнення співробітництва між країнами-учасниками щодо ефективної боротьби з нелегальною міграцією;
- по-друге, протидія нелегальній міграції та діяльності організованих злочинних угруповань у сфері незаконного перевезення нелегальних мігрантів;
- по-третє, запровадження взаємних, швидких процедур ідентифікації та безпечного й організованого повернення нелегальних мігрантів;
- по-четверте, розподіл тягаря протидії незаконній міграції з іншими державами;

по-п'яте, попереджувальний вплив на мислення потенційних нелегальних мігрантів.

Реадмісійну процедуру слід відрізнити від процедури надання особі притулку, статусу біженця чи допоміжного захисту. Справа в тому, що притулок, статус біженця чи допоміжний захист є виключним правом держави надати особі захист на своїй території. В свою чергу, реадмісія – обов'язок держави прийняти особу та допустити її на свою територію, держава не може обрати іншого варіанту поведінки (за виключенням випадків встановлених реадмісійними угодами).

Відповідно до ч. 2 ст. 29 Закону України "Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства" прийняття Україною іноземця та особи без громадянства відповідно до міжнародного договору про реадмісію не змінює підстав для перебування на території України, що існували до такого прийняття.

Хоча, слід зазначити, що особа яка повернута на територію України, не позбавлена права звернутися з заявою про надання статусу біженця або допоміжного захисту.

Іноземці та особи без громадянства, прийняті відповідно до міжнародного договору про реадмісію, які не мають законних підстав для перебування на території України, підлягають примусовому видворенню у випадку, якщо між Україною і країною громадянської належності чи країною попереднього постійного проживання таких іноземців або осіб без громадянства відсутній договір про реадмісію.

Серед загального масиву реадмісійних договорів, особливу увагу привертає до себе угода про реадмісію осіб, що була укладена між Україною та Європейським Співтовариством 18.06.2007 р. у Люксембурзі на підставі розпорядження Президента України №121/2007-рп "Про підписання Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб і Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз".

Зазначеною угодою визначаються процедури ідентифікації та безпечного й організованого повернення осіб, які порушили встановлений порядок в'їзду та перебування на території України та однієї з держав-членів Європейського союзу. Положеннями угоди встановлюються зобов'язання України та країн-членів Європейського союзу щодо прийняття без зайвих формальностей

власних громадян, які порушили режим перебування на території України та країн-членів Європейського союзу, а також громадян третіх держав, за умови пред'явлення доказів, передбачених угодою про реадмісію.

За змістом угоди, одна держава-учасниця повинна прийняти на свою територію осіб, що мають її громадянство, а також інших осіб (громадяни третіх країн) за умови, що вони потрапили на територію держави-учасниці угоди, саме з території іншої держави-учасниці. Тобто, якщо громадян Афганістану потрапив в Польщу саме з території України, то незважаючи на відсутність в нього українського громадянства або дозволу на перебування в Україні, наша держава зобов'язана прийняти його та вже далі самостійно вирішувати подальшу долю такої особи.

Обов'язковими умовами застосування відносно особи процедури реадмісії є:

- укладена угода між державами-учасницями;
- порушення правил перебування на території держави-учасниці (незаконний в'їзд, не залишення території держави після закінчення строку дії дозволу на перебування (візи, реєстрації), не виконання чинних умов стосовно в'їзду, перебування тощо);
- наявність доказів того, що особа-порушник є громадянином однієї з держав-учасниць угоди про реадмісію або прибула з її території;

Угодою встановлені засоби, що підтверджують наявність в особи громадянства держави-учасниці угоди, а також достовірність факту в'їзду особи з території держави-учасниці, яка у такому випадку, зобов'язана прийняту особу на свою територію.

Форми процедури реадмісії. Аналіз законодавства з питань реадмісії дозволяє зробити висновок про наявність трьох форм її реалізації – стандартна, прискорена та помилкова.

Особливу роль в цьому питанні відіграє спільний наказ МВС та АДПС від 12.11.2010 р. № 552/862 "Про затвердження Інструкції про порядок дій органів внутрішніх справ та органів охорони державного кордону з реалізації положень Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб". Саме він безпосередньо визначає порядок реалізації реадмісійної угоди з ЄС.

І так, перша - це стандартна процедура, яка може застосовуватися до всіх категорій громадян, котрі незаконно перебувають або незаконно в'їхали на територію країни, якщо після

такого в'їзду минуло 48 годин або не встановлено, коли і в який спосіб відбувся такий в'їзд.

Ця процедура передбачає здійснення запитів до протилежної сторони та відповідей на них протягом тривалого часу (від 14 діб). За реалізацію стандартної процедури реадмісії в Україні відповідальність покладена на МВС та Державну міграційну службу України.

Стандартна процедура реадмісії - реадмісія осіб, до яких не може бути застосовано прискорену реадмісію та які не виконують чинних умов щодо в'їзду на територію держави-учасниці угоди, перебування на ній або припинили виконувати такі умови і про що стало відомо компетентним органам цієї держави не більше ніж протягом року.

В свою чергу, прискорена реадмісії – процедура реадмісії особи, яку було затримано в прикордонному районі держави-учасниці угоди, що відбувається протягом 48 годин з моменту незаконного перетинання державного кордону такою особою (морські порти й аеропорти включно) безпосередньо з території держави-учасниці угоди.

Прискорена процедура дозволяє повертати нелегалів без зайвих формальностей. Реалізує таку процедуру Державна прикордонна служба України.

Слід зазначити, що виконання угоди про реадмісію щодо громадян третіх країн найчастіше можливе лише за прискореною процедурою, при чому саме з країнами, котрі мають спільні кордони з Україною, - Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Румунією.

Нарівні з стандартними реадмісійними процедурами угодою передбачено так звану "помилкову реадмісію" (стаття 4 Угоди). Її головним принципом є правило *mutatis mutandis*, тобто, "зроби, щось з необхідними змінами". Сутність процедури помилкової реадмісії становить обов'язок однієї держави-учасниці, прийняти назад на свою територію особу, що раніше була передана іншій державі-учасниці угоди в рамках реалізації стандартної процедури реадмісії. Підставами для застосування процедури помилкової реадмісії є порушення порядку встановлення або доведення громадянства особи та доказування щодо факту прибуття такої особи з території держави-учасниці. Право повернути назад раніше прийняту особу держава-учасниця має на протязі трьох місяців після її першої реадмісійної передачі.

До суб'єктів відповідальних за реалізацію положень угод про

реадмісію, в тому числі угоди між країною та ЄС, відносяться Міністерство внутрішніх справ та Державна міграційна служба України, Міністерство закордонних справ, та Адміністрація державної прикордонної служби України.

Зазначеним спільним наказом МВС та АДПС від 12.11.2010 р. № 552/862 "Про затвердження Інструкції про порядок дій органів внутрішніх справ та органів охорони державного кордону з реалізації положень Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб", крім іншого, визначено повноваження та чіткий порядок дій посадових осіб органів внутрішніх справ та органів охорони державного кордону щодо виконання положень Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб.

До повноважень відповідальних суб'єктів в сфері застосування реадмісії слід віднести наступне:

Міністерство внутрішніх справ України та ГУМВС, УМВС здійснюють:

- реадмісію за стандартною процедурою громадян України, держав - членів ЄС, третіх країн та осіб без громадянства, які на момент в'їзду на територію держави - члена ЄС безпосередньо з території України або на територію України безпосередньо з території держави - члена ЄС мали дійсний дозвіл на проживання або відповідну візу;

- помилкову реадмісію;
- транзитне перевезення наземними видами транспорту.

Адміністрація Державної прикордонної служби України, органи охорони державного кордону здійснюють:

- реадмісію осіб за прискореною процедурою;
- реадмісію за стандартною процедурою громадян третіх країн та осіб без громадянства, які незаконно в'їхали на територію держав - членів ЄС безпосередньо з території України або на територію України безпосередньо з території держав - членів ЄС;
- помилкову реадмісію;
- транзитне перевезення повітряним та морським видами транспорту.

Питання для самоконтролю

1. Визначте місце нелегальної міграції в структурі міграційних процесів.

2. Визначте ознаки нелегальних міграційних процесів.
3. Розкрийте зміст поняття "нелегальна міграція" та "нелегальний мігрант".
4. Проаналізуйте правові підстави протидії нелегальній міграції.
5. Визначте основних суб'єктів протидії нелегальній міграції в Україні.
6. Розкрийте роль та повноваження МВС України в сфері протидії нелегальній міграції.
7. Проаналізуйте основні напрямки адміністративної діяльності ОВС щодо протидії нелегальній міграції.
8. Визначте заходи виявлення нелегальних мігрантів силами ОВС України.
9. Зазначте підстави, особливості та порядок процедури примусового видворення іноземців та ОБГ з території України.
10. Дайте загальну характеристику адміністративної відповідальності за порушення міграційного законодавства.
11. Охарактеризуйте види основних міграційних деліктів.
12. Охарактеризуйте правові підстави та порядок процедури реадмісії нелегальних мігрантів.

Теми рефератів

1. Діяльність ОВС щодо протидії нелегальній міграції.
2. Взаємодія МВС України з іншими органами державної влади щодо протидії нелегальній міграції.
3. Особливості виконання угод про реадмісію.

Теми доповідей

1. Підстави та порядок примусового видворення за межі України іноземців та осіб без громадянства.
2. Особливості застосування заходів адміністративного примусу працівниками ОВС у сфері протидії нелегальній міграції.
3. Нормативно-правове забезпечення діяльності підрозділів міліції міграційного контролю МВС України.
4. Діяльність ОВС щодо утримання нелегальних мігрантів в Україні.

Перелік рекомендованих джерел

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення //

Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – додаток до № 51. – Ст. 1122 (з наступними змінами та доповненнями).

2. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 4. – Ст. 20.

3. Про відповідальність перевізників під час здійснення міжнародних пасажирських перевезень: Закон України від 02.12.2010 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: // zakon.rada.gov.ua.

4. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22 вересня 2011 р. // Голос України. – 2011. – № 199.

5. Угода між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб: Угода Європейського Союзу та України від 18.06.2007. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: // zakon.rada.gov.ua.

6. Питання Державної міграційної служби України: Указ Президента України від 06.04.2011 № 405. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: // zakon.rada.gov.ua.

7. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України: Указ Президента України від 06.04.2011 № 383/2011. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : // zakon.rada.gov.ua.

8. Про Концепцію державної міграційної політики: Указ Президента України від 30.05.2011 № 622 // Офіційний вісник України від 14.06.2011 - 2011 р., № 42, стор. 30, стаття 1714, код акту 56813/2011.

9. Постанова Кабінету Міністрів України від 17 липня 2003 р. № 1110 "Про затвердження Типового положення про пункт тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: // zakon.rada.gov.ua.

10. Про затвердження порядку продовження строку перебування та продовження або скорочення строку тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства на території України : Постанова КМУ від 15.02.2012 № 150. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: // zakon.rada.gov.ua.

11. Про судову практику розгляду спорів щодо статусу біженця, видворення іноземця чи особи без громадянства з України та спорів, пов'язаних із перебуванням іноземця та особи без громадянства в Україні: Постанова пленуму Вищого

адміністративного суду України від 25.06.2009 № 1 // Вісник Вищого адміністративного суду України. — 2009 р., № 3, стор. 106.

12. Спільний наказ МВС України та АДПС України від 29.07.2002 № 723/435 "Про затвердження Інструкції про порядок функціонування в органах внутрішніх справ та органах охорони державного кордону України обліку осіб, затриманих за порушення законодавства України про державний кордон та про правовий статус іноземців". [Електронний ресурс]. — Режим доступу: // zakon.rada.gov.ua.

13. Спільний наказ АДПС України та МВС України від 18.12.2003 № 380/1556 "Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії інспекторів прикордонної служби Державної прикордонної служби України та дільничних інспекторів міліції в системі МВС України". [Електронний ресурс]. — Режим доступу: // zakon.rada.gov.ua.

14. Спільний наказ АДПС України ТА МВС України від 15.10.2004 № 742/1090 "Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії між органами охорони державного кордону Державної прикордонної служби України та органами внутрішніх справ України при передаванні затриманих ними іноземців та осіб без громадянства" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: // zakon.rada.gov.ua.

15. Наказ АДПС від 04.11.2004 № 798 "Про затвердження Інструкції про визначення порядку дій посадових осіб Державної прикордонної служби України під час видворення за межі України іноземців та осіб без громадянства, затриманих у межах контрольованих прикордонних районів під час спроби або після незаконного перетинання державного кордону в Україну" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: // zakon.rada.gov.ua.

16. Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії між органами охорони державного кордону Державної прикордонної служби України та органами внутрішніх справ України при передаванні затриманих ними іноземців та осіб без громадянства: Наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України та Міністерства внутрішніх справ України № 742/1090 від 15 жовтня 2004 року. — К.: АДПС України, МВС України, 2004.

17. Про затвердження Положення про пункт тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні: Наказ МВС України від 16.10.2007 № 390. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : // zakon.rada.gov.ua.

18. Про затвердження Інструкції про порядок дій органів внутрішніх справ та органів охорони державного кордону з реалізації положень Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб: Спільний наказ МВС та Адміністрація державної прикордонної служби України від 12.11.2010 № 552/862 // Офіційний вісник України від 24.12.2010 - 2010 р., № 96, стор. 95, стаття 3427, код акту 53908/2010.

19. Про затвердження Положення про Управління міліції міграційного контролю Міністерства внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 20.02.2012 № 142. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : // zakon.rada.gov.ua.

20. Про затвердження Інструкції про примусове повернення і примусове видворення з України іноземців та осіб без громадянства : Наказ МВС України, АДПСУ, СБУ 23.04.2012 № 353/271/150. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : // zakon.rada.gov.ua.

21. Кузьменко О.В. Адміністративно-правова протидія нелегальній міграції в Україні: навч. посібник: [для юрид. вузів] / Кузьменко О. В. — Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2001. — 253 с.

22. Чехович С.Б. Міграційне право України : [підручник] / Чехович С.Б. — К.: Школа, 2003. — 368 с.

23. Адміністративна діяльність міліції / За заг. ред. акад. АПрНУ, проф. О.М. Бандурки: Підручник.— Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2004.— 448с.

24. Олефір В.І. Адміністративно-правове регулювання протидії нелегальній міграції та торгівлі людьми: [монографія] / Олефір В.І. — К.: Друкарня МВС України, 2004. — 308 с.

25. Адміністративна (поліцейська) діяльність органів внутрішніх справ (Загальна частина). Підручник // Авт. колектив (Ю.І. Римаренко, Є.М. Моїсєєв, В.І. Олефір – керівники). — К.: КНТ. 2008. — 816 с.

26. Мосьондз С.О. Адміністративно-правові основи державної міграційної політики в Україні: Навчальний посібник. — К.: Магістр - XXI сторіччя, 2005. — 212 с.

27. Д.В. Голобородько. Органи внутрішніх справ як суб'єкти протидії нелегальній міграції // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. — 2008. — № 1. — С. 184-191.

28. Голобородько Д.В. Напрями удосконалення правового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ щодо видворення

іноземців за межі України // Підприємництво. Господарство. Право — 2008. — №8. — С. 46-50.

29. О.В. Негодченко, О.І. Савченко, Р.В. Миронюк, Д.В. Голобородько. Правові та організаційні засади діяльності міліції щодо протидії нелегальній міграції : Навчальний посібник / Кол. Авт.; Дніпропетровськ: ДДУВС. — 2011. — 128 с.

2.2. Адміністративно-правова діяльність міліції щодо протидії насильству в сім'ї

2.2.1. Правові основи діяльності міліції щодо попередження насильства у сім'ї

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про міліцію» правовою основою діяльності міліції є: а) Конституція України; б) Закон «Про міліцію»; в) законодавчі акти України; г) постанови Верховної Ради України; д) укази Президента України; е) постанови Кабінету Міністрів України, є) нормативні акти Міністерства внутрішніх справ України, ж) Загальна декларація прав людини; з) міжнародні правові норми, ратифіковані у встановленому порядку .

Основою діяльності міліції щодо попередження насильства у сім'ї є національне законодавство.

Зокрема, воно складається з *Конституції України*, Закону України “Про попередження насильства в сім'ї” та інших законодавчих й нормативно-правових актів, які регулюють відносини щодо попередження та протидії насильству в сім'ї.

Система правових актів, які регулюють питання діяльності ОВС щодо попередження насильства у сім'ї наступна.

1. Конституція України, норми якої визначають та гарантують охорону і захист прав, свобод і інтересів сім'ї та людини. Зокрема, Конституція України зазначає, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України (ст. 32); встановлює принцип рівності кожного з подружжя у правах і обов'язках в шлюбі та сім'ї (ст.51); гарантує право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань (ст. 27); право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю (ст. 41); право на житло (ст. 47); право на звернення до державних інституцій (ст. 40); право знати свої права та обов'язки (ст. 57) та забезпечує захист прав і свобод людини і громадянина в судовому порядку (ст. 55) [1].

2. Закон України “Про попередження насильства в сім'ї”. В основі даного законодавчого акту лежить Модельне законодавство ООН. Цей Закон гарантує охорону прав членів сім'ї при здійсненні

заходів з попередження насильства в сім'ї та визначає організаційно-правові основи попередження насильства в сім'ї; підстави для вжиття заходів з попередження насильства в сім'ї; повноваження органів та установ, на які покладається здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї, та джерела їх фінансування; спеціальні заходи попередження насильства в сім'ї; відповідальність за вчинення насильства в сім'ї.

Так, ст. 6 цього закону визначає повноваження відповідних підрозділів органів внутрішніх справ щодо попередження насильства в сім'ї, конкретизує їх, а інші статті встановлюють порядок реалізації повноважень міліцією у цій сфері та їх взаємодію з іншими суб'єктами.

3. Інші Закони та Кодекси України.

Так, Закон *«Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей»* встановлює загальні засади діяльності кримінальної міліції у справах дітей органів внутрішніх справ і приймальників-розподільників для дітей органів внутрішніх справ.

Сімейний Кодекс України визначає, що регулювання сімейних відносин здійснюється з урахуванням права на таємницю особистого життя їх учасників, їхнього права на особисту свободу та недопустимості свавільного втручання в сімейне життя; учасник сімейних відносин не може мати привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, статі, політичних, релігійних та інших переконань, етнічного та соціального походження, матеріального стану, місця проживання, за мовними та іншими ознаками; жінка та чоловік мають рівні права і обов'язки у сімейних відносинах, шлюбі та сім'ї; сімейні відносини регулюються на засадах справедливості, сумлінності та розумності, відповідно до моральних засад суспільства.

Кримінальний Кодекс України передбачає наступні склади злочинів, за якими настає кримінальна відповідальність за вчинення насильства в сім'ї. Першу, загальну групу, складають злочини, якими людина позбавляється життя (ст.ст. 115-120 Кримінального кодексу України). Другу групу злочинів складають злочини проти здоров'я особи, до яких можна віднести: нанесення тяжких тілесних ушкоджень, тілесних ушкоджень середньої тяжкості та легких

тілесних ушкоджень; побої та мордування; катування та інші злочини, які можна віднести до категорії насильства в сім'ї. Кримінальним кодексом України охороняється не лише фізичне здоров'я особи, але й морально-психічне. Наприклад, за вчинення насильства в сім'ї може наставати кримінальна відповідальність за ст. 120 Кримінального кодексу України “Доведення до самогубства” .

Найбільш тяжким злочином, який може бути вчинений внаслідок насильства в сім'ї, є вбивство, тобто протиправне винне заподіяння смерті іншій людині. Ст. 115 КК встановлює відповідальність за умисне вбивство, при цьому вбивство малолітньої дитини або жінки, яка за відомо для винного перебувала у стані вагітності, є ознаками кваліфікованого складу цього злочину, за наявності яких покарання встановлено у виді позбавлення волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічне позбавлення волі. КК також містить норми, які передбачають відповідальність за так звані привілейовані вбивства, до складу яких відносяться вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання, що раптово виникло внаслідок протизаконного насильства, систематичного знущання або тяжкої образи з боку потерпілого (ст. 116 КК), умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини (ст. 117 КК), умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, не обхідних для затримання злочинця (ст. 118 КК) та вбивство через необережність (ст. 119 КК). Якщо внаслідок насильства в сім'ї особу було доведено до самогубства або замаху на самогубство, що сталося через жорстоке з нею поводження, шантаж, примус до протиправних дій або систематичне приниження її людської честі і гідності, відповідальність настає за ст. 120 КК „Доведення до самогубства”.

Сімейне насильство у багатьох випадках призводить до заподіяння потерпілим тілесних ушкоджень або побоїв чи мордувань без спричинення тілесних ушкоджень. Відповідальність за такі діяння передбачено ст. 121 КК „Умисне тяжке тілесне ушкодження”, ст. 122 КК – „Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження”, ст. 123 КК – „Умисне тяжке тілесне ушкодження, заподіяне у стані сильного душевного хвилювання”, ст. 124 КК – „Умисне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень у разі перевищення меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця”, ст.

125 КК – „Умисне легке тілесне ушкодження”, ст. 126 КК – „Побої і мордування”, ст. 128 КК – „Необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження”.

Погроза вбивством за умови наявності реальних підстав побоюватися здійснення цієї погрози тягне за собою кримінальну відповідальність за ст. 129 КК.

Кримінальне законодавство передбачає відповідальність й за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, які можуть бути вчиненими під час сімейного насильства. Так, зґвалтування, тобто статеві зносини із застосуванням фізичного насильства, погрози його застосування або з використанням безпорадного стану потерпілої особи, тягне за собою відповідальність за ст. 152 КК, а насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом за наявності тих самих обставин – за ст. 153 КК. Ст. 154 КК встановлює відповідальність за примушування жінки чи чоловіка до вступу в статевий зв'язок природним або неприродним способом особою, від якої жінка чи чоловік матеріально залежні. Факт перебування винного у шлюбі з потерпілим або наявність тривалих статевих стосунків не виключає відповідальності за ці злочини.

Окремими нормами встановлено відповідальність за вчинення статевого злочинів проти дітей. Статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості, тягнуть за собою відповідальність за ст. 155 КК, а розбещення неповнолітніх, тобто вчинення розпусних дій щодо особи, яка не досягла шістнадцятирічного віку, - за ст. 156 КК. Кваліфікуючими ознаками, що обтяжують відповідальність за ці злочини, передбачено вчинення таких дій батьком, матір'ю або особою, яка їх замінює.

У випадках, коли насильство в сім'ї пов'язано з порушенням громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, супроводжується особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом, такі дії розглядаються як хуліганство й тягнуть за собою відповідальність за ст. 296 КК.

Насильство в сім'ї, пов'язане з примушуванням чи втягненням у заняття проституцією шляхом застосування насильства або погрози його застосування, знищення або пошкодження майна, шантажу або

обману, тягне за собою кримінальну відповідальність за ч. 2 ст. 303 КК, а вчинення таких дій щодо неповнолітнього – за ч. 3 тієї ж статті. Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність, у пияцтво, у заняття жебрацтвом, азартними іграми охоплюється ст. 304 КК.

Кримінальний процесуальний кодекс України визначає підслідність та порядок кримінального провадження за кримінальними правопорушеннями, пов'язаними із насильством у сім'ї. Так, більшість з них розслідується саме органами внутрішніх справ (ст. 216 КПК). Крім цього цей Кодекс визначає й порядок провадження у справах, так званого «приватного обвинувачення» (ст. 477 КПК). Значну частину злочинів, які можна розглядати як насильство в сім'ї, складають умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження (ч. 1 ст. 122 КК України), спричинення умисних легких тілесних ушкоджень (ст. 125 КК України) або нанесення побоїв і мордування (ч. 1 ст. 126 КК України). В цих випадках кримінальне провадження може бути розпочатим згідно зі ст. 477 КПК України лише на підставі заяви потерпілого. Лише у випадку спричинення тяжких тілесних кримінальне провадження відкривається за статтями 121, 123 або 124 КК України незалежно від заяви потерпілої особи.

Відповідно уся відповідальність щодо первинного збору матеріалів у та прийняття рішення у цих справах покладається саме на міліцію. При цьому працівник міліції повинен роз'яснити постраждалій особі процедуру звернення за допомогою до соціальних служб та громадських організацій.

Кодекс України про адміністративні правопорушення визначає загальні підстави адміністративної відповідальності, встановлює відповідальність за вчинення насильства в сім'ї, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми (ст. 173-2 КУпАП) і пов'язані із насильством проступки (наприклад, дрібне хуліганство, доведення дитини до стану сп'яніння, невиконання батьками обов'язків щодо виховання дітей); регулює провадження у цій групі справ та особливості застосування заходів забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення (адміністративне затримання, доставлення правопорушника тощо).

Відповідні норми використовуються працівниками міліції у процесі застосування заходів адміністративного впливу до осіб, котрі

вчинили насильство у сім'ї.

Слід наголосити на необхідності використовувати працівникам міліції у своїй діяльності щодо попередження насильства й норми житлового та цивільного законодавства.

4. Підзаконні акти, які регулюють протидію насильства у сім'ї. Після прийняття Закону на порядку денному стало створення механізму його виконання. Перший крок в цьому напрямку зробив Держкомітет України у справах сім'ї та молоді, який у лютому 2002 року видав наказ № 11, яким затвердив Порядок здійснення працівниками центрів соціальних служб для молоді соціального інспектування з метою забезпечення соціального супроводу неблагополучних сімей.

У квітні 2004 року наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту затверджено Порядок виявлення та ведення обліку дітей службами у справах дітей, в якому встановлено, що однією з підстав взяття на облік дітей є скоєння фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства щодо дитини в сім'ї. Взяття на облік дитини із зазначених підстав здійснюється з метою забезпечення її соціально-правового захисту. Облік здійснюється на місцевому, обласному та центральному рівні .

Спільним наказом Міністерства Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерства охорони здоров'я, Міністерства соціальної політики України, Міністерства інфраструктури України, Міністерства внутрішніх справ та Державної пенітенціарної служби України затверджено Порядок взаємодії суб'єктів соціальної роботи із сім'ями, які опинились у складних життєвих обставинах. Передбачається спільне здійснення діагностування таких сімей, соціальне інспектування, забезпечення їх системного обліку шляхом формування відповідного банку даних, здійснення соціального супроводу сімей, а у разі необхідності представлення їх інтересів у суді .

Важливим етапом у реалізації принципів, закладених у Законі, стало прийняття у квітні 2003 року Кабінетом Міністрів України Постанови № 616 “Про затвердження порядку розгляду заяв та повідомлень про вчинення насильства в сім'ї або реальну його загрозу”, яка визначає механізм прийняття, обліку і розгляду заяв та

повідомлень про вчинення насильства в сім'ї місцевими органами у справах сім'ї, молоді та спорту та органами внутрішніх справ. Концептуально важливим є те, що затверджений Порядок передбачає залучення до розгляду таких заяв, крім представників служби дільничних інспекторів міліції, також представників управлінь або відділів у справах сім'ї та молоді, центрів соціальних служб для молоді, а в разі необхідності, також і працівників кримінальної міліції у справах дітей, служби у справах дітей та представників органів опіки та піклування.

Крім того, спільним наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту та Міністерства внутрішніх справ України № 3131/386 від 07.09.2009 затверджено Інструкцію щодо порядку взаємодії управлінь (відділів) у справах сім'ї, молоді та спорту, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та відповідних підрозділів органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї, якою визначений порядок здійснення системи заходів з попередження насильства в сім'ї органами та установами, які уповноважені здійснювати таке попередження, та механізм їх взаємодії.

5. Нормативно-правові акти МВС України, які містять положення, які стосуються попередження насильства у сім'ї.

Прийнятий у листопаді 2010 року Наказ МВС України № 550 “Про затвердження Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі МВС України” регламентує діяльність дільничних інспекторів міліції, зокрема по виконанню Закону «Про попередження насильства у сім'ї».

Крім цього, з урахуванням завдань, що покладаються на органи внутрішніх справ у цій сфері до таких нормативно-правових актів слід віднести Накази МВС України:

1. Про організацію діяльності чергових частин органів і підрозділів внутрішніх справ України, направленої на захист інтересів суспільства і держави від протиправних посягань від 28.04.2009 №181.

2. Про організацію реагування на повідомлення про кримінальні правопорушення, інші правопорушення, надзвичайні ситуації та інші події, та забезпечення оперативного інформування в

органах і підрозділах внутрішніх справ України від 22.10.2012 № 940.

3. Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події та положень про комісії від 19.11.2012 № 1050.

4. Про затвердження Положення про порядок роботи зі зверненнями громадян і організації їх особистого прийому в системі Міністерства внутрішніх справ України від 10.10.2004 № 1177.

5. Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення від 22.02.2001 №185.

6. Про затвердження Положення про приймальники - розподільники для дітей органів внутрішніх справ від 13.07.1996 № 384;

7. Про затвердження Статуту патрульно-постової служби міліції України від 28.07.1994 № 404.

8. Про заходи щодо вдосконалення системи комплексного використання сил і засобів в охороні громадського порядку від 30.09.2008. № 505.

Отже, в цілому в Україні створено систему нормативно-правових актів, що регулюють діяльність міліції у попередженні насильства у сім'ї. Але це законодавство ще потребує удосконалення. З цією метою варто продовжити дослідження досвіду правового регулювання запобігання насильству у сім'ї в інших державах, національну практику. Зміни до законодавства у цій сфері слід кореспондувати з наявними законопроектами та тенденціями щодо реформування кримінальної юстиції.

2.2. Міліція як суб'єкт попередження насильства у сім'ї

Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» до органів та установ, на які покладається здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї, відносить:

— спеціально уповноважений орган виконавчої влади з питань попередження насильства в сім'ї, яким визначено Міністерство освіти

і науки, молоді та спорту України, а також відповідні управління місцевих державних адміністрацій;

- відповідні підрозділи органів внутрішніх справ, до яких належать служба дільничних інспекторів міліції та кримінальна міліція у справах дітей органів внутрішніх справ;
- органи опіки і піклування;
- спеціалізовані установи для осіб, які вчинили насильство в сім'ї, та жертв такого насильства, до яких віднесено:
- кризові центри для членів сімей, в яких вчинено насильство в сім'ї або існує реальна загроза його вчинення (далі - кризові центри);
- центри медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї" .

Інші нормативні акти, вказані вище, до цього переліку органів додають:

- службу у справах дітей;
- центри соціальних служб для дітей, сім'ї та молоді;
- органи охорони здоров'я;
- органи освіти та установи кримінально-виконавчої системи (в частині попередження жорстокого поводження з дітьми).

У зв'язку з цим слід проаналізувати їх загальні повноваження щодо застосування законодавства у сфері запобігання насильству у сім'ї та спеціальні повноваження, що покладаються на них Законом України «Про попередження насильства у сім'ї» і відповідними підзаконними актами, прийнятими на його виконання.

Так, міліція відповідно до своїх завдань зобов'язана:

- забезпечувати безпеку громадян і громадський порядок;
- виявляти, запобігати, припиняти та розкривати злочини, вживати з цією метою оперативно-розшукових та профілактичних заходів, передбачених чинним законодавством;
- приймати і реєструвати заяви й повідомлення про злочини та адміністративні правопорушення, своєчасно приймати у них рішення;
- припиняти адміністративні правопорушення і здійснювати провадження у справах по них;

- виявляти причини й умови, що сприяють вчиненню правопорушень, вживати в межах своєї компетенції заходів до їх усунення;
- брати участь у правовому вихованні населення;
- виконувати прийняті в установленому законом порядку і в межах своєї компетенції рішення прокурора, слідчого, суду;
- забезпечувати у порядку, встановленому законодавством України, безпеку осіб, взятих під захист, у разі надходження від них заяви, звернення керівника відповідного державного органу чи отримання оперативної та іншої інформації про загрозу їх життю, здоров'ю, житлу чи майну.

Безпосередньо в ст. 6 Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» визначаються повноваження служби дільничних інспекторів міліції та кримінальної міліції в справах дітей, які:

- виявляють причини і умови, що сприяють проявам насильства в сім'ї, вживають у межах своїх повноважень заходи щодо їх усунення;
- беруть на профілактичний облік осіб, схильних до вчинення насильства в сім'ї, та проводять виховно-попереджувальну роботу з ними;
- відвідують сім'ї, члени яких перебувають на профілактичному обліку, за місцем їх проживання і проводять з ними профілактичну роботу, виносять офіційні попередження членам сім'ї про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї та про неприпустимість віктимної поведінки;
- приймають та розглядають у межах своїх повноважень, визначених законом, заяви і повідомлення про насильство в сім'ї або про реальну загрозу його вчинення;
- вживають відповідних заходів щодо припинення насильства в сім'ї, а також дій членів сім'ї, що направлені на виконання реальної загрози членам сім'ї;
- повідомляють членів сім'ї, де виникає реальна загроза вчинення насильства в сім'ї або було вчинено насильство в сім'ї, про права, заходи і послуги, якими вони можуть скористатися;
- направляють жертв насильства в сім'ї до спеціалізованих установ для жертв насильства в сім'ї;

- виносять захисні приписи у випадках, передбачених законом про попередження насильства в сім'ї;
- контролюють виконання вимог захисних приписів;
- взаємодіють із спеціально уповноваженим органом виконавчої влади з питань попередження насильства в сім'ї, з органами опіки і піклування та спеціалізованими установами для жертв насильства в сім'ї у питаннях попередження насильства в сім'ї;
- надають інформацію з питань попередження насильства в сім'ї на запит уповноважених органів;
- здійснюють інші повноваження щодо попередження насильства в сім'ї, передбачені Законом про попередження насильства в сім'ї .

Згідно із Постановою Кабінету Міністрів України від 26.04.2003 р. № 616 “Про затвердження порядку розгляду заяв та повідомлень про вчинення насильства в сім'ї або реальну його загрозу” ці служби у триденний термін надають інформацію про вчинення насильства в сім'ї до управління (відділу) у справах сім'ї та молоді місцевої держадміністрації, а у випадках вчинення насильства в сім'ї відносно дитини – ще й до служби у справах дітей місцевої держадміністрації .

Крім цього, Законом України “Про попередження насильства в сім'ї” передбачено проведення корекційної програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї. Така програма має бути спрямована на формування у таких осіб гуманістичних цінностей та ненасильницьких моделей поведінки. Проведення такої програми покладається на кризові центри. Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України як спеціально уповноважений орган виконавчої влади з питань попередження насильства в сім'ї, розробляє разом з кризовими центрами і затверджує методичні рекомендації щодо проходження корекційної програми та організовує забезпечення кризових центрів такими методичними рекомендаціями. Підрозділи міністерства на місцях разом з кризовими центрами організовують проходження корекційної програми особами, які вчинили насильство в сім'ї.

Направляють осіб, які вчинили насильство в сім'ї, до кризових центрів для проходження корекційної програми дільничні інспектори міліції та працівники кримінальної міліції у справах дітей (якщо

особа, яка вчинила насильство в сім'ї не досягла 18-річного віку).

Порядок реалізації дільничними інспекторами міліції повноважень з попередження насильства в сім'ї визначено Інструкцією щодо порядку взаємодії управлінь (відділів) у справах сім'ї, молоді та спорту, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та відповідних підрозділів органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї, затвердженою спільним наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту та МВС України від 07.09.2009 № 3131/386 .

Так, дільничний інспектор міліції:

- приймає та розглядає заяви (повідомлення) про вчинення насильства в сім'ї або реальну загрозу його вчинення відповідно до Порядку розгляду заяв та повідомлень про вчинення насильства в сім'ї або реальну його загрозу, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2003 року № 616, та нормативно-правових актів МВС України;

- при розгляді заяв та повідомлень про вчинення насильства в сім'ї або реальну його загрозу дільничні інспектори міліції повинні виїхати (вийти) на місце конфлікту в кількості не менше двох працівників (або з позаштатним дільничним інспектором міліції чи членом громадського формування з охорони громадського порядку), дотримуючись при цьому заходів особистої безпеки;

- по прибутті на місце вживають передбачених чинним законодавством заходів щодо припинення насильства. У разі необхідності надають потерпілому або правопорушнику першу медичну допомогу, викликають бригаду швидкої медичної допомоги.

- при безпосередній загрозі життю та здоров'ю дитини або інших членів сім'ї, які постраждали від насильства в сім'ї, вживають заходів щодо ліквідації цієї загрози та надають необхідну допомогу у направленні до спеціалізованих установ для жертв насильства в сім'ї.

Якщо відносно потерпілої особи вчинено насильство в сім'ї, тобто умисне вчинення будь-яких дій фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування фізичного насильства, що не завдало фізичного болю і не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу,

іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, дільничний інспектор міліції:

- роз'яснює особі порядок розгляду її звернення;
- приймає заяву (якщо її не було);
- документує факт правопорушення (опитує учасників конфлікту та свідків);
- у разі встановлення в діях особи, яка вчинила насильство в сім'ї, ознак злочину, приймають рішення відповідно до Кримінально-процесуального кодексу України (на місце події викликається слідчо-оперативна група), а у випадку встановлення ознак адміністративного правопорушення - відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення (виноситься захисний припис про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї, складається протокол про адміністративне правопорушення за статтею 173² КУпАП);
- заповнює спеціальну картку обліку факту вчинення насильства в сім'ї, яку передає начальникові відділу (відділення) дільничних інспекторів міліції;
- у триденний термін направляє спеціальну картку обліку факту скоєння насильства в сім'ї до управління (відділу) у справах сім'ї та молоді місцевої держадміністрації, а у випадках вчинення насильства в сім'ї відносно неповнолітнього – ще й до служби у справах дітей місцевої держадміністрації та кримінальної міліції у справах дітей;
- ставить кривдника на профілактичний облік в міськрайоргані;
- якщо кривдником повторно вчинено насильство в сім'ї після винесення йому офіційного попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї, видає йому під розписку направлення на проходження корекційної програми та в триденний строк надсилає до відповідного кризового центру повідомлення про його направлення на проходження корекційної програми;
- якщо кривдник уже перебуває на обліку за вчинення насильства в сім'ї, йому виноситься захисний припис, який

затверджується начальником міськрайоргану та погоджується з відповідним прокурором;

- доставляє (при необхідності) особу, яка вчинила насильство в сім'ї, до суду для розгляду справи про адміністративне правопорушення.

У подальшому здійснює контроль та профілактичні заходи за місцем проживання.

Якщо потерпілій особі заподіяні тілесні ушкодження дільничний інспектор міліції:

- роз'яснює особі порядок розгляду її звернення;
- відбирає у потерпілого заяву та викликає слідчо-оперативну групу. Після внесення інформації до Єдиного реєстру досудових розслідувань видається направлення на СМЕ та здійснюється провадження відповідно до вимог гл. 36 КПК України (Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення);

Практика свідчить, що при розгляді матеріалів за фактом насильства в сім'ї в діях кривдника, крім ознак ст. 125 КК, можуть вбачатись ознаки інших злочинів, найбільш поширеними серед яких є хуліганство (ст. 296 КК), погроза вбивством (ст. 129 КК), умисне знищення або пошкодження майна (ст. 194 КК). Тому в ході перевірки необхідно чітко з'ясовувати, на що був спрямований умисел кривдника.

Механізм взаємодії служб у справах дітей, органів внутрішніх справ, органів і закладів освіти, охорони здоров'я, у справах сім'ї та молоді у попередженні жорстокого поводження та насильства по відношенню до дитини, наданні невідкладної допомоги дітям, які потерпіли від насильства, визначено спільним наказом Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України від 16.01.04 № 5/34/2/11 (зареєстровано в Міністерстві юстиції 22.01.04 р. за № 99/8697) "Про затвердження Порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або реальної загрози його вчинення".

У цьому Порядку поняття "жорстоке поводження з дитиною" означає будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного та соціального насилля над дитиною в сім'ї або поза

нею.

Координатором заходів щодо захисту дітей від жорстокого поводження з ними або реальної загрози його вчинення є служба у справах дітей.

У разі виявлення фактів жорстокого поводження або насильства стосовно дитини про такі випадки необхідно негайно інформувати територіальний підрозділ служби у справах дітей за місцем проживання дитини.

У випадку, якщо звернення (повідомлення) про факти жорстокого поводження з дитиною отримано посадовою особою органу внутрішніх справ, органів та закладів освіти, охорони здоров'я, управління (відділу) у справах сім'ї та молоді, центру соціальних служб для молоді, такі звернення передаються для реєстрації до служби у справах дітей за місцем проживання дитини протягом однієї доби з моменту отримання.

Усні повідомлення оформляються письмово посадовою особою, яка отримала повідомлення, із зазначенням від кого отримано повідомлення, дати та часу його отримання.

Якщо в заяві (інформації офіційних органів) з приводу жорстокого поводження з дітьми вбачається ознака злочину чи загроза його вчинення, вона обов'язково передається до органу внутрішніх справ.

Працівники органів внутрішніх справ, у тому числі кримінальної міліції у справах дітей, здійснюють прийняття інформації про випадки жорстокого поводження з дітьми цілодобово. Повідомлення зобов'язані приймати всі працівники органів внутрішніх справ.

У разі усного звернення або телефонного повідомлення працівником органу внутрішніх справ складається протокол цього звернення чи повідомлення.

Звернення та інформації з приводу жорстокого поводження з дітьми, у яких вбачаються ознаки злочинних діянь або загроза їх учинення, обов'язково реєструються в черговій частині органу внутрішніх справ. Інші заяви та скарги, які надходять поштою, реєструються в канцелярії органу внутрішніх справ і, якщо вони потребують додаткової перевірки, розглядаються в терміни, визначені законодавством.

Звернення та повідомлення щодо жорстокого поводження з дітьми розглядає керівництво органу внутрішніх справ і дає конкретні вказівки працівникам кримінальної міліції у справах дітей щодо необхідних матеріалів для подальшого прийняття рішення згідно із законодавством.

Після перевірки викладених у зверненні фактів керівник органу внутрішніх справ приймає рішення про притягнення винних осіб до відповідальності.

Якщо питання, порушені в заяві дитини, не належить до компетенції органів внутрішніх справ, працівники кримінальної міліції у справах дітей переадресовують їх за належністю і повідомляють про це відповідну службу у справах дітей та автора звернення (повідомлення).

Працівники кримінальної міліції у справах дітей тісно співпрацюють із службами у справах дітей, центрами соціальних служб для молоді, органами прокуратури, освіти, навчальними закладами, закладами охорони здоров'я відповідно до законодавства.

У разі потреби термінового вилучення дитини із сім'ї, де батьки чи особи, що їх замінюють, жорстоко поводяться з нею, працівники кримінальної міліції у справах дітей спільно зі службами у справах дітей вирішують питання щодо подальшого влаштування дитини.

За всіма фактами жорстокого поводження з дітьми та результатами розгляду працівники кримінальної міліції у справах дітей зобов'язані інформувати: заявника; службу у справах дітей; батьків дитини або осіб, які їх замінюють (за згодою дитини); у разі необхідності, органи прокуратури та суд .

Крім служби ДІМ та КМСД органів внутрішніх справ України, здійснення заходів із попередження насильства в сім'ї в межах наданих їм повноважень зобов'язані здійснювати також: спеціально уповноважений орган виконавчої влади з питань попередження насильства в сім'ї; органи опіки і піклування; спеціалізовані установи для жертв насильства в сім'ї; кризові центри для жертв насильства в сім'ї та членів родини, стосовно яких існує реальна загроза застосування насильства в сім'ї; центри медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї.

Органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування,

підприємства, установи і організації незалежно від форми власності, об'єднання громадян, а також окремі громадяни можуть сприяти здійсненню заходів із попередження насильства в сім'ї.

Порядок взаємодії управлінь (відділів) у справах сім'ї, молоді та спорту, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та відповідних підрозділів органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї визначається відповідною Інструкцією.

Відповідно до п. 2.7 цього нормативного акту **органи внутрішніх справ:**

- проводять роз'яснювальну роботу в сім'ях, в яких вчинено насильство в сім'ї або існує реальна загроза його вчинення, повідомляють членів сім'ї про права, заходи та послуги, якими вони можуть скористатися, та передбачену законодавством відповідальність;

- приймають та розглядають заяви та повідомлення відповідно до Порядку розгляду заяв та повідомлень про вчинення насильства в сім'ї або реальну його загрозу, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26.04.2003 № 616, та нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ України;

- інформують протягом трьох днів про отримання заяви чи повідомлення відповідне управління (відділ) у справах сім'ї, молоді та спорту, а у випадках, коли заява та повідомлення стосується неповнолітнього або недієздатного члена сім'ї - службу у справах дітей та орган опіки і піклування, згідно з додатком 6.

- отримавши заяву чи повідомлення або іншу інформацію про вчинення насильства в сім'ї, вживають передбачених чинним законодавством заходів щодо припинення насильства. У разі необхідності надання потерпілому або правопорушнику першої медичної допомоги викликають бригаду швидкої медичної допомоги;

- при безпосередній загрозі життю та здоров'ю дитини або інших членів сім'ї, які постраждали від насильства в сім'ї, вживають заходів щодо ліквідації цієї загрози та надають необхідну допомогу у направленні до спеціалізованих установ для жертв насильства в сім'ї;

- у разі встановлення в діях особи, яка вчинила насильство в сім'ї, ознак злочину, приймають рішення відповідно до Кримінально-

процесуального кодексу України, а у випадку встановлення ознак адміністративного правопорушення - відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення;

- щокварталу, у межах своїх повноважень, надають відповідним управлінням (відділам) у справах сім'ї, молоді та спорту інформацію.

Дільничний інспектор міліції, в свою чергу, входить до складу створених при місцевих органах виконавчої влади й органах місцевого самоврядування постійно діючих *робочих комісій із питань координації дій щодо попередження насильства в сім'ї*. Там є також представники управління (відділу) у справах сім'ї та молоді, кримінальної міліції у справах дітей, служби у справах дітей, центрів соціальних служб для молоді, а також можуть залучатися представники органів освіти, охорони здоров'я, праці та соціального захисту населення, громадських організацій (за їх згодою).

Спільно з представниками громадськості ДІМ:

- проводять роз'яснювальну роботу в сім'ях, де вчинено насильство в сім'ї або існує реальна загроза його застосування, повідомляють членів сім'ї про права, заходи і послуги, якими вони можуть скористатися, та передбачену законодавством відповідальність;

- при виникненні безпосередньої загрози життю та здоров'ю особи, вживають заходів щодо припинення насильницьких дій. Надають допомогу відповідним соціальним службам державних органів у ізолюванні осіб, постраждалих від насильства в сім'ї та направлення їх до спеціалізованих установ (кризових центрів, притулків, центрів медико-соціальної реабілітації);

- з'ясовують причини й умови, що сприяють проявам насильства в сім'ї, вживають – у межах своїх повноважень – заходи щодо їх усунення. Вносять подання з цих питань до органів державної влади та місцевого самоврядування, установ, підприємств та організацій;

- надають консультації з питань попередження насильства в сім'ї громадянам, установам і організаціям.

- беруть участь у проведенні семінарів, “круглих столів”, конференцій та інших заходів, спрямованих на запобігання насильства в сім'ї.

Дільничний інспектор міліції звертає увагу на навчання громадськості для роботи з особами, що перебувають на профілактичному обліку, оскільки від цього залежить ефективність профілактики насильства в родинях.

Особливо цінним є налагодження зв'язків із трудовими колективами та громадськими організаціями з охорони правопорядку. Це зумовлене тим, що їх представники, зазвичай, першими дізнаються про деякі, інколи непомітні конфлікти, які трапляються в сім'ї конкретного члена колективу. А це є безумовно важливим, бо основним напрямом попередження правопорушень у сфері сімейно-побутових конфліктів є вплив трудового колективу, своєчасний громадський тиск на побутових правопорушників, які демонструють антигромадські прояви некримінального характеру.

2.3. Діяльність міліції щодо застосування спеціальних заходів попередження насильства в сім'ї

У попереджувальній діяльності міліції використовуються різноманітні за змістом заходи, що в цілому утворюють систему економічних, політичних, правових, психологічних, організаційних, технічних, соціальних, ідеологічних та інших чинників. Так, концепція розвитку кримінологічної науки також передбачає близький за змістом перелік чинників, детермінуючих адміністративну деліктність: соціально-економічні, політичні, адміністративно-управлінські, морально-психологічні. Система цих заходів має універсальний характер, що забезпечує їх застосовування на різних рівнях .

За своїм змістом ці заходи поділяються на заходи загальної та індивідуальної профілактики.

Заходи загальної профілактики спрямовуються на усунення загальних причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень. До цих заходів відносяться:

- профілактичні перевірки;
- роз'яснення положень законодавства України з питань соціальної профілактики правопорушень;

- інформування населення про стан правопорушень, засоби та методи їх захисту від посягань;
- правова пропаганда діючого законодавства серед населення, на підприємствах, організаціях, установах незалежно від форм власності з питань недопущення правопорушень та відповідальності за їх скоєння .

Так, згідно із Наказом МВС від 11.11.2010 р. № 550 “Про затвердження Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України” проведення індивідуально-профілактичної роботи з особами, схильними до скоєння правопорушень, є основними завданнями цього підрозділу.

Характеризуючи зміст профілактичної діяльності, необхідно акцентувати на пріоритетності її індивідуального різновиду.

Індивідуальна профілактика є важливою частиною діяльності державних органів та громадських організацій, які ведуть боротьбу не тільки з адміністративними проступками, а й з усіма правопорушеннями. Мета даного виду профілактики – своєчасне виявлення осіб, від яких можна очікувати вчинення адміністративних проступків та інших правопорушень, вплив на таких осіб та оточуюче їх мікросередовище, прийняття інших заходів (у разі необхідності – примусу), для того щоб адміністративні проступки не були вчинені.

Під індивідуальною профілактикою розуміють цілеспрямований, організований, виховний вплив на свідомість, почуття, волю осіб, які піддаються профілактиці, з метою усунення, нейтралізації, блокування наявних у них негативних якостей (протиправних цілей, антигромадських поглядів, звичок), що поєднується з одночасним формуванням позитивних якостей, властивостей, стереотипів та навичок законослухняної поведінки.

Індивідуальна профілактика містить комплекс заходів, спрямованих на:

- усунення факторів, які негативно впливають на особу і можуть призвести до формування в неї антисоціальної спрямованості та протиправної поведінки;
- зміни в особі антисоціальних поглядів, звичок, інтересів, що може попередити вчинення особою не тільки адміністративних проступків, але й інших правопорушень, зокрема злочинів;

— застосування невідкладних заходів з попередження підготовлюваних правопорушень та припинення спроб їх вчинення.

Одним із важливих напрямків роботи дільничних інспекторів міліції є попередження злочинів, які вчиняються на побутовому ґрунті. Ця попереджувальна робота передбачає проведення таких заходів:

— виявлення і вивчення особи правопорушника та постановка його на профілактичний облік;

— визначення і вивчення чинників протиправної поведінки, ступеня і меж їх впливу на особу правопорушника, усунення їх негативного впливу;

— організація спостереження і контролю за поведінкою та способом життя особи, що перебуває на профілактичному обліку;

— усунення негативного впливу на особу, що перебуває на профілактичному обліку, інших осіб з антигромадською поведінкою.

Робота щодо виявлення осіб з протиправною поведінкою в сфері побуту повинна проводитись серед:

— звільнених з місць позбавлення волі за насильницькі злочини, вчинені в сфері побуту;

— вчинивших такі злочини, але підданих покаранню, не пов'язаному з позбавленням волі, або звільнених від покарання у зв'язку з амністією;

— вчинивших злочини на ґрунті побуту, але звільнених від кримінальної відповідальності;

— підданих адміністративному стягненню або заходам громадського впливу за побутове дрібне або інші порушення громадського порядку в сфері сімейно-побутових відносин;

— токсикоманів та осіб, які пройшли курс примусового лікування від алкоголізму, наркоманії;

— осіб, які були піддані примусовому приводу, офіційному застереженню за протиправну поведінку в сфері побуту;

— осіб без громадянства чи постійного місця проживання;

— психічно хворих у межах неосудності, які характеризуються підвищеною збудженістю, агресивністю, жорстоким поведінням з тваринами тощо.

З метою своєчасного виявлення осіб, які потребують

індивідуально-профілактичного впливу, дільничний інспектор міліції, згідно з п. 3.2.11 Інструкції, вивчає і узагальнює:

- інформацію чергової частини міськрайліноргану про виїзди чергових нарядів міліції на побутові конфлікти;
- адміністративні матеріали за дрібне хуліганство в гуртожитках; повідомлення травматологічних пунктів, бюро судово-медичних експертиз, інших установ органів охорони здоров'я про заподіяння тілесних ушкоджень на ґрунті сімейних конфліктів;
- скарги та заяви громадян, повідомлення посадових осіб про правопорушення, вчинені в побуті;
- припинені кримінальні справи за фактами протиправних дій, що мали місце в сфері побуту;
- матеріали цивільних справ про розірвання шлюбу, поділ майна чи квартири при розірванні шлюбу;
- повідомлення осіб, з якими встановлено довірливі стосунки, позаштатних працівників міліції.

Крім цього, інформацію про побутові конфлікти необхідно отримувати шляхом особистого розшуку, при комплексно-профілактичному відпрацюванні адміністративної дільниці, при проведенні операцій «Побут», «Здоров'я» тощо.

Дільничним інспекторам слід пам'ятати про неприпустимість розголошення відомостей про особисті взаємовідносини конфліктуючих сторін, оскільки існує небезпека порушення їх особистих прав, які охороняються законом.

Метод вивчення документів доцільно застосовувати для виявлення тих правопорушників у сфері сімейно-побутових відносин, які на ґрунті пияцтва, наркоманії, систематичних хуліганських дій уже потрапили в сферу уваги державних та громадських організацій.

Найчастіше сімейно-побутові конфлікти мають латентний характер. Їх учасники можуть накопичувати негативні емоції протягом тривалого часу, а при виникненні певних умов потенційна енергія конфлікту реалізується у формі насильницьких дій. Виявлення цієї категорії осіб вимагає від дільничних інспекторів міліції значних зусиль та майстерності.

Труднощі, що виникають при цьому зводяться в основному до того, що факти побоїв та інших тілесних ушкоджень, які були завдані

потерпілому, не стали відомими ні органам міліції, ні громадськості. Зауважимо, що можливе провокування насильства із боку потерпілого.

Для викриття таких осіб доцільно використовувати **метод опитування**, який полягає у проведенні бесіди з громадянами, які більше, ніж інші можуть знати про конфліктуючих. До них належать домогосподарки, пенсіонери, домашні працівниці та інші особи, які переважну частину часу проводять в колі сім'ї. Необхідне можна дізнатись від працівників житлово-експлуатаційних організацій, домоуправлінь, двірників, сантехніків, працівників гуртожитків.

Отож, своєчасне та якісне реагування дільничного інспектора міліції на повідомлення про гострі сімейно-побутові конфлікти має важливе значення для попередження злочину та правопорушення, що може вчинятися на ґрунті соціально-побутових відносин, дає можливість захистити законні права громадян, а також виявити осіб, що потребують профілактичного впливу органів внутрішніх справ. Практика свідчить, що основною метою кожного втручання ДІМ у сімейні конфлікти є їх нейтралізація. При цьому метод зняття психологічної напруги обирається в залежності від ступеня розвитку конфліктної ситуації, кількості її учасників.

Якщо в одних випадках достатньо провести профілактичну бесіду, то в інших для припинення насильницьких дій необхідно вилучити вогнепальну зброю, застосувати фізичну силу, затримати правопорушника.

Також, дільничний інспектор міліції уповноважений самостійно приймати рішення в конкретній ситуації, враховуючи спосіб життя учасників сімейного конфлікту, мотивів протиправної поведінки та ступеня їх асоціалізації. Суворо дотримуючись закону, керуючись моральними принципами і використовуючи професійні навички, ДІМ на свій розсуд обирає тактичні прийоми, об'єктивно оцінивши конфліктну ситуацію. Це дає йому можливість диференційовано використовувати весь комплекс примусових заходів (виховних, правових, організаційних і т.д.) з метою профілактики насильницьких злочинів.

Дільничні інспектори при проведенні індивідуально-попереджувальної роботи стосовно даної категорії осіб повинні:

- шукати шляхи щодо усунення побутового конфлікту, метою яких є примирення конфліктуючих;
- виключити можливість заподіяння своїми діями шкоди міжособистим стосункам;
- своєчасно перевіряти і реагувати на сигнали про протиправну поведінку конфліктуючих;
- обов'язково проводити індивідуальну профілактику щодо потенційної жертви насильства в сім'ї.

Особливості попереджувальної діяльності служби ДІМ та КМСД визначаються сферою суспільних відносин, на які посягає насильство у сім'ї, наявністю комплексу прав щодо застосування заходів адміністративного примусу спеціального характеру.

Так, відповідно до статті 1 Закону України “Про попередження насильства в сім'ї”: «попередження насильства в сім'ї - система соціальних і спеціальних заходів спрямованих на усунення причин і умов, які сприяють вчиненню насильства в сім'ї, припинення насильства в сім'ї, яке готується або вже почалося, притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні насильства в сім'ї, а також медико-соціальна реабілітація жертв насильства в сім'ї».

Попередження насильства в сім'ї забезпечується цілим комплексом загально-соціальних і спеціальних заходів. Їх метою є:

- усунення причин і умов, які призводять до насильства в сім'ї, обмеження його поширеності;
- припинення такого насильства, надання соціальної підтримки жертвам насильства в сім'ї і забезпечення їх безпеки;
- зменшення негативного впливу насильства, яке має місце в сім'ї, на нормальний розвиток дітей;
- притягнення винних у вчиненні насильства в сім'ї до відповідальності, соціально-психологічну і медичну корекцію і підготовку до повернення сім'ю;
- контроль за поведінкою осіб, які реально можуть учинити у сім'ї насильство, і осіб, котрі визнані винними в сімейному насильстві.

Особливе місце у законодавстві посідають спеціальні заходи попередження насильства у сім'ї :

- 1) винесення захисного припису;

- 2) поставленні особи на профілактичний облік;
- 3) винесенні офіційного попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї;
- 4) направленні особи на проходження корекційної програми.

Спеціальні заходи залежно від моменту їх здійснення поділяються на заходи профілактики і заходи припинення.

Заходи профілактики насильства в сім'ї спрямовані на завчасне виявлення сімей, де існує загроза виникнення насильства, відвернення причин і умов, що сприяють його скоєнню, або обмеження їх впливу, а якщо можливо, то й їх усунення та створення достатнього захисту від насильницьких посягань для кожного члена сім'ї.

Заходи з припинення насильства в сім'ї – це оперативні заходи, спрямовані на фізичне переривання початого насильства. Заходи припинення застосовуються в критичних ситуаціях, коли життю і здоров'ю жертви насильства в сім'ї загрожує небезпека. Здійснення цих заходів вимагає від представників спеціально уповноважених органів і установ з попередження насильства в сім'ї мати відповідну фізичну і психологічну підготовку та необхідні навички переривання такого насильства (тактика проведення діалогу з кривдником, надання первинної допомоги жертві насильства та ін.). Ці заходи передбачені Розділом III Закону України “Про попередження насильства в сім'ї”.

Члену сім'ї, який вчинив насильство в сім'ї, виноситься службою дільничних інспекторів міліції або кримінальною міліцією у справах дітей офіційне попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї, про що йому повідомляється під розписку.

Офіційні попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї виносяться за результатами перевірки заяви (повідомлення) про вчинення насильства в сім'ї або реальної загрози його вчинення. Факт вчинення насильства в сім'ї фіксується у спеціальній картці обліку факту скоєння насильства в сім'ї.

Офіційне попередження може бути винесено осудній особі, яка на момент його винесення досягла 16-річного віку.

Метою вжиття такого спеціального заходу, як офіційне попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї є доведення до відома члена сім'ї, який вчинив насильство в сім'ї, що у

разі вчинення таких дій по відношенню до членів своєї сім'ї він може бути притягнутий до кримінальної, адміністративної чи цивільно-правової відповідальності згідно з чинним законодавством. При цьому особі, якій винесено офіційне попередження, а також іншим членам сім'ї має бути роз'яснено, які саме діяння у сфері сімейного насильства визнаються протизаконними та який вид і міра відповідальності передбачена законодавством за їх вчинення, що також матиме профілактичний вплив.

Офіційні попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї виносяться працівниками служби дільничних інспекторів міліції або кримінальної міліції у справах дітей за місцем проживання особи, яка вчинила насильство в сім'ї, або в службових приміщеннях дільниці чи органів внутрішніх справ. У разі відмови особи від підписання зазначеного документа в ньому у присутності свідків чи потерпілих (за наявності таких) робиться відповідний запис.

Якщо особа, щодо якої було винесено офіційне попередження, знову вчинила акт насильства в сім'ї, такій особі дільничним інспектором міліції або працівником кримінальної міліції у справах дітей за погодженням з начальником органу внутрішніх справ і прокурором може бути винесений захисний припис.

Захисний припис є новим інститутом для українського законодавства, вперше запропонованим саме у Законі України "Про попередження насильства в сім'ї". Застосування цього запобіжного заходу поширене передусім в країнах прецедентної правової системи, але до нього все частіше звертаються держави континентальної Європи.

Захисним приписом особі, стосовно якої він винесений, може бути заборонено чинити певну дію (дії) по відношенню до жертви насильства в сім'ї, а саме:

- вчиняти конкретні акти насильства в сім'ї;
- отримувати інформацію про місце перебування жертви насильства в сім'ї;
- розшукувати жертву насильства в сім'ї, якщо жертва насильства в сім'ї за власним бажанням перебуває у місці, що невідоме особі, яка вчинила насильство в сім'ї;

- відвідувати жертву насильства в сім'ї, якщо вона тимчасово перебуває не за місцем спільного проживання членів сім'ї;
- вести телефонні переговори з жертвою насильства в сім'ї.

Цей перелік є вичерпним і поширеному тлумаченню не підлягає. Зазначені обмеження встановлюються на термін до 30 діб з дня погодження захисного припису з прокурором.

На погодження захисного припису начальнику органу внутрішніх справ та прокурору подаються офіційне попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї, заява (інформація) про вчинення насильства в сім'ї та інші матеріали, які характеризують особу правопорушника.

Захисний припис не підлягає погодженню в разі наявності в діях особи, яка вчинила насильство в сім'ї, ознак злочину.

При невиконанні захисного припису особою, стосовно якої він винесений, вона буде нести відповідальність згідно зі статтею 173² Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Ще одним спеціальним заходом з попередження насильства в сім'ї є взяття на профілактичний облік та зняття з профілактичного обліку членів сім'ї, які вчинили насильство в сім'ї.

На профілактичний облік члени сім'ї, які вчинили насильство в сім'ї, ставляться тільки після винесення їм дільничним інспектором міліції або працівником кримінальної міліції у справах дітей офіційного попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї.

Особи, які вчинили насильство в сім'ї по відношенню до інших членів сім'ї і перебувають на профілактичному обліку, знімаються з профілактичного обліку у разі:

- закінчення терміну перебування на профілактичному обліку (згідно з законом України “Про попередження насильства в сім'ї” - один рік після останнього факту вчинення насильства в сім'ї);
- винесення вироку суду про притягнення члена сім'ї, який вчинив насильство в сім'ї, до кримінальної відповідальності у вигляді позбавлення волі;
- тривалої (понад один рік) відсутності за місцем проживання;
- смерті такої особи.

У разі вчинення особою насильства в сім'ї, після отримання нею офіційного попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї, ця особа направляється дільничним інспектором міліції або працівником кримінальної міліції у справах дітей до кризового центру для проходження корекційної програми. Проходження корекційної програми для такої особи є обов'язковим.

При не проходженні особою корекційної програми вона буде нести відповідальність згідно зі статтею 173² Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Підставами для вжиття заходів з попередження насильства в сім'ї є:

1) заява про допомогу жертви насильства в сім'ї або члена сім'ї, стосовно якого існує реальна загроза вчинення насильства в сім'ї;

2) висловлене жертвою насильства в сім'ї або членом сім'ї, стосовно якого існує реальна загроза вчинення насильства в сім'ї, бажання на вжиття заходів з попередження насильства в сім'ї у разі, якщо повідомлення або заява надійшли не від нього особисто;

3) отримання повідомлення про вчинення насильства в сім'ї або реальної загрози його вчинення стосовно неповнолітнього чи недієздатного члена сім'ї;

4) отримання інформації про реальну загрозу вчинення насильства в сім'ї за інших обставин (публікації в засобах масової інформації, колективні звернення громадян, керівників організацій, підприємств, судів, навчальних закладів, органів громадського самоврядування та ін.). Необхідно пам'ятати, що отримання відповідної інформації від вказаних осіб може бути підставою для вжиття заходів з попередження насильства в сім'ї тільки за умови наявності згоди жертви насильства в сім'ї або особи, щодо якої існує реальна загроза його вчинення. Проте отримання такої згоди не є обов'язковим, якщо жертвою насильства є неповнолітня або недієздатна особа.

Заява та повідомлення про вчинення насильства в сім'ї або існування реальної загрози його вчинення приймаються за місцем проживання постраждалого спеціально уповноваженим органом виконавчої влади з питань попередження насильства в сім'ї, службою дільничних інспекторів та кримінальною міліцією у справах дітей.

Орган, до якого надійшла заява або надійшло повідомлення про вчинення насильства в сім'ї або реальну загрозу його вчинення, розглядає заяву чи повідомлення та вживає в межах своїх повноважень передбачені законом заходи з попередження насильства в сім'ї.

При розгляді заяв та повідомлень про вчинення насильства в сім'ї або реальну його загрозу дільничні інспектори міліції зобов'язані виїхати (вийти) на місце конфлікту в кількості не менше двох працівників (або з позаштатним дільничним інспектором міліції, або з членом громадського формування з охорони громадського порядку), дотримуючись при цьому заходів особистої безпеки.

Необхідно зазначити, що однією з особливостей насильства в сім'ї є відсутність свідків в більшості випадків. У зв'язку з цим дільничному інспектору міліції при екстреному виклику за повідомленням про вчинення насильства в сім'ї важко встановити в умовах конфліктної ситуації правильну картину події, тим більше, що нерідкими є факти самообмови жертви насильства в сім'ї та неправдивих показань кривдника. В такому випадку, при необхідності перевірки показань на місці в умовах конфліктної ситуації, дільничний інспектор міліції повинен використовувати тактичні прийоми, які зазвичай в таких умовах використовує слідчий, а саме: використання можливостей тактичної переваги; ретроспективне відтворення показань; використання “негативних обставин”; деталізація пояснень та демонстрації дій.

Отже, держава зобов'язана захистити людину від насильства в сім'ї, не порушуючи при цьому її право на невтручання в особисте та сімейне життя. Виходячи з цих принципових положень, Закон України “Про попередження насильства в сім'ї” визначає підстави для вжиття заходів з попередження насильства в сім'ї, які вживаються лише за заявою про допомогу жертви насильства в сім'ї або члена сім'ї, стосовно якого існує реальна загроза вчинення насильства в сім'ї, або за умови висловленого ним бажання, якщо повідомлення або заява надійшли не від нього особисто.

Питання для самоконтролю

1. Правова основа діяльності ОВС щодо попередження насильства у сім'ї.
2. Органи та служби ОВС, які попереджають та припиняють прояви насильства в сім'ї.
3. Реагування ОВС на повідомлення про вчинення насильства у сім'ї, в тому числі й стосовно дітей.
4. Заходи адміністративного примусу, що застосовуються працівниками міліції для попередження та припинення насильства у сім'ї.
5. Спеціальні заходи з попередження насильства в сім'ї.
6. Поняття та зміст заходів, передбачених захисним приписом.

Теми рефератів

1. Взаємодія кримінальної міліції у справах дітей органів внутрішніх справ та служби дільничних інспекторів міліції з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування та громадськістю щодо попередження насильства у сім'ї.

Теми доповідей

1. Обліки в ОВС осіб, які вчинюють насильство у сім'ї.
2. Поняття та види насильства в сім'ї.

Перелік використаних джерел

1. Конституція України. Прийнята на 5-й сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р.// Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003р. // Офіційний вісник
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – додаток до № 51. – Ст. 1122 (з наступними змінами та доповненнями)
4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради. – 2001. - №25-26. – Ст. 131
5. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 19 листопада 2012 р.
6. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р.// Урядовий

кур'єр. – 2002. – 6 березня.

7. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV //Голос України від 18.05.2004 - № 89

8. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 // Урядовий кур'єр від 19.10.2005 - № 198

9. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 р. // Відомості Верховної Ради, 1991, №4, ст.20.

10. Про затвердження Державної програми з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12 2006 р. № 1834.

11. Про затвердження порядку розгляду заяв та повідомлень про вчинення насильства в сім'ї: Постанова Кабінету міністрів України №616 від 26 квітня 2003 року // Офіційний вісник України. - №18-19. – 2003. – Ст. 829.

12. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24.01.1995 //Офіційний сайт Верховної Ради України. – Інтернет, 2010. – 01.09.

13. Про попередження насильства в сім'ї: Закон України від 15 листопада 2001 р. // Відомості Верховної Ради України.–2002.–№ 10.– Ст. 70.

14. Положення про кримінальну міліцію в справах дітей, затверджене постановою Кабінету міністрів України № 502 від 8 липня 1995р. // ЗП України. – 1995 р. - № 9. – Ст. 237.

15. Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події та положень про комісії: затверджений наказом МВС України від 19 листопада 2012. № 1050.

16. Про організацію реагування на повідомлення про кримінальні правопорушення, інші правопорушення, надзвичайні ситуації та інші події, та забезпечення оперативного інформування в органах і підрозділах внутрішніх справ України: затверджений наказом МВС України від 22 жовтня 2012. № 940.

17. Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень: затверджений наказом МВС України від 14 серпня 2012. № 700.

18. Про затвердження Інструкції щодо порядку взаємодії управлінь (відділів) у справах сім'ї, молоді та спорту, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та відповідних підрозділів органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї: Наказ Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту, МВС України від 07 вересня 2009 № 3131/386

19. Про затвердження Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України №550 від 11.11.2010 р. // Офіційний вісник України. – 2011. - №47. – Ст. 2451.

20. Про затвердження Порядку виявлення та ведення обліку дітей службами у справах дітей: Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 14 квітня 2004 р. №15 // Офіційний вісник України зі змінами. – 2004. - №19. – Ст. 1368

21. Про затвердження Порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або реальної загрози його вчинення: Наказ Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України від 16.01.04 № 5/34/2/11

22. Про затвердження Правил судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень: Наказ МОЗ України від 17 січня 1995 р. № 6.

23. Про заходи щодо вдосконалення системи комплексного використання сил і засобів в охороні громадського порядку: Наказ МВС України від 30 вересня 2008 р. № 505.

24. Про організацію діяльності чергових частин органів і підрозділів внутрішніх справ України, направленої на захист інтересів суспільства і держави від протиправних посягань: Наказ МВС від 28 квітня 2009 р. № 181.

25. Діяльність підрозділів міліції громадської безпеки: Навчальне видання / Курс лекцій.- Івано-Франківськ: ПЮІ ЛьвДУВС, 2007.– С.104-114.

26. Дмитренко М.І., Заброда Д.Г. Дії дільничних інспекторів міліції в екстремальних ситуаціях: Методичні рекомендації. – Дніпропетровський юридичний інститут МВС України, Дніпропетровськ, 2001. – 34 с.

27. Запобігання насильству в сім'ї: Практичний посібник для дільничних інспекторів міліції / Київ. Школа Рівних Можливостей: Ред.-упоряд. О.В.Ляковська. К., 2004. С. 12-31.

28. Зелений В.А. Правовые, организационные и тактические основы предотвращения горрайорганами внутренних дел умышленных убийств в сфере семейно-бытовых отношений: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. – М., 1985.

29. Ковальова О.В. Діяльність служби дільничних інспекторів міліції щодо попередження насильства в сім'ї : Дис... канд. наук: 12.00.07 - 2008. – 237 с.

30. Константинов С.Ф. Адміністративно-правові заходи попередження насильства у сім'ї // Право і суспільство. – 2009. – №5. – С.1-7.

31. Левченко К. Б. Гендерна політика: визначення, формування, управління. – Х.: Нац. ун_т внутр. справ, 2003. – 348 с.

32. Левченко К. Б. Гендерна рівність: філософсько-правовий аналіз. – Х.: Нац. ун-т внутр. справ, 2003. – 48 с.

33. Левченко К. Б. Права жінок: зміст, стан та перспективи розвитку: Монографія. – Харків: Вид-во НУВС, 2001. – 345 с.

34. Лисюк Ю.В. Протидія насильству в сім'ї. – Одеса: ДДУВС ХНУВС, 2007. – 164 с.

35. Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ по його подоланню: навчально-методичний посібник до спеціалізованого курсу з протидії насильству в сім'ї для курсантів вищих навчальних закладів системи МВС / розробники П.О.Власов, О.П.Войніч, І.В. Басиста, І.В. Дроздова., Л.Г. Міренеску, Л.В.Клярівська – Дніпропетровськ: Дніпропетровська міська громадська організація «Жіночий інформаційно-координаційний центр», Івано-Франківськ.: Прикарпатський юридичний інститут ЛьвДУВС, 2009.-166 с.

36. Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ по його подоланню: Інформаційно-практичний посібник. – Дніпропетровськ: Дніпропетровська міська громадська організація “Жіночий інформаційно-координаційний центр”, 2006. – 130 с.

37. Організація роботи органів внутрішніх справ щодо профілактики злочинів, які вчиняються в сімейному середовищі психологічні аспекти дій працівника міліції у випадку насильства в сім'ї: Методичні Рекомендації. - Київ, 2002. – 28 с.

38. Пам'ятка дільничному інспектору міліції при розгляді заяв і повідомлень про вчинення насильства в сім'ї: УДІМ ДГБ МВС, 2009. – 4с.
39. Правовий та соціальний захист неповнолітніх від насильства в сім'ї: Методичний посібник для працівників правоохоронних органів. – Х.: Курсор, 2006. – 128 с.
40. Правові та кримінологічні засади запобігання насильству в сім'ї: Навч. посіб. / За заг. ред. О.М. Джужі, І.В. Опришка, О.Г. Кулика. – К.: Національна академія внутрішніх справ України. – 2005. – 124 с.
41. Правові та організаційні основи попередження міліцією правопорушень на адміністративній дільниці. – Навч. посібник. Д.: Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ.-2006.– 170 с.
42. Роль дільничних інспекторів міліції у попередженні насильства в сім'ї та жорстокого поводження з дітьми: алгоритм профілактики та припинення насильницьких дій. – К., 2009.

2.3 Адміністративно-правова діяльність міліції щодо забезпечення правил дозвільної системи

2.3.1. Правова основа, предмети та об'єкти дозвільної системи дозвільної системи

Значне місце в загальній структурі адміністративного процесу посідають реєстраційно-дозвільні провадження. Органи внутрішніх справ виконують суттєве навантаження щодо реалізації ряду таких проваджень. Серед них можна виділити провадження з видачі дозволів (у тому числі узгоджень) на здійснення певної діяльності, зокрема таких:

- дозвіл на проведення підривних робіт і виготовлення непромислових вибухових речовин на місцях;
- дозвіл на право керування транспортними засобами і свідоцтво про право керування цими засобами;
- узгодження проектів конструкцій транспортних засобів щодо дотримання вимог забезпечення безпеки дорожнього руху;
- узгодження технічних умов щодо розробки нової автомобільної техніки, а також технічних засобів, що використовуються для обслуговування і ремонту автотранспортних засобів;

Аналіз змісту нормативної бази дозвільно-реєстраційної діяльності міліції, практики її застосування, а також спеціальної літератури свідчить про те, що здійснення дозвільної та реєстраційної роботи має базуватися на таких вимогах:

По-перше, в нормативних актах, що регулюють дозвільно-реєстраційні відносини, має бути визначено мету, для досягнення якої ці процедури. При цьому вони повинні розглядатися як вирішальні засоби досягнення поставлених завдань.

По-друге, встановлений порядок видачі дозволів та реєстрації повинен бути максимально зручним, простим і доступним для громадян та інших осіб, що вступають у правовідносини з органами, які їх здійснюють.

По-третє, правовідносини, для захисту яких запроваджуються

дозволи та реєстрація, а також засоби досягнення цієї мети повинні бути співрозмірні. Припустимі тільки ті засоби, використання яких не призводить до порушення більш значущих правовідносин, ніж ті, що охороняються інститутом дозволів та реєстрації.

По-четверте, вторгнення у сферу прав людини у зв'язку зі здійсненням дозволів та реєстрації має передбачатися нормативними актами відповідної юридичної сили.

В цьому аспекті актуальним вбачається розуміння дозвільно-реєстраційної діяльності органів внутрішніх справ як одного із різновидів адміністративних послуг, оскільки у сучасному демократичному суспільстві органи внутрішніх справ все більше набувають ознак організації, що надає послуги людині в забезпеченні її прав та свобод.

Для більшості сучасних держав характерною є наявність двох рівнів правового регулювання: законодавчого та іншого нормативного, включаючи і внутрішньовідомчий. Не обходить сказане й відносини дозвільної системи, які в Україні врегульовані великою кількістю нормативних актів. Це закони України, постанови Верховної Ради України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, відомчі нормативні акти: МВС України, Міністерство інфраструктури України, Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва тощо.

Всі ці нормативні акти можна умовно поділити на три групи, кожна з яких виконує власну функцію. Перша група доктринально встановлює адміністративно-правовий режим загальної заборони та порядок виключень з неї.

До другої групи нормативних актів належать різноманітні відомчі: положення, інструкції, листи, тощо — документи, функцією яких є нормативне закріплення “правил дозвільної системи”, порушення яких тягне відповідальність. Саме до другої групи нормативних актів відсилають, так звані, бланкетні (відсилочні) норми права, що містяться у законодавстві та у КУпАП.

І, нарешті, третя група нормативних актів має за функцію визначення обсягу повноважень та рівня компетенції органів виконавчої влади щодо здійснення дозвільної системи, встановлення порядку обігу суспільно небезпечних речей.

До виключної компетенції МВС України належить контроль обігу наступних речей:

- вогнепальна зброя:
- бойова нарізна зброя армійських зразків або виготовлена за спеціальними замовленнями (пістолети, револьвери, гвинтівки, карабіни, автомати, кулемети тощо);
- несучасна стрілецька зброя, яка знята з озброєння сучасних армії та виробництва, або та, що існує в одиничних екземплярах та малих партіях, а також зброя зазначеного вище типу, виготовлена в сучасних умовах спеціально для виставок (експонування) в одиничних екземплярах та малих партіях;
- вихолощена зброя армійських зразків, спеціально пристосована до стрільби холостими зарядами, з якої не можливо зробити постріл бойовим зарядом;
- учбова вогнепальна зброя — це нарізна зброя армійських зразків (пістолети, револьвери, гвинтівки, карабіни, автомати і кулемети тощо) або мисливська вогнепальна зброя приведена на заводах-виготовлювачах чи в майстернях з ремонту зброї до стану, що виключає можливість здійснення пострілу без спеціальних ремонтних робіт;
- спортивна вогнепальна зброя — це спортивні пістолети, револьвери, гвинтівки, які виробником передбачені для використання в спортивних цілях, а також гладкоствольні рушниці;
- мисливська вогнепальна зброя, до якої належать мисливські карабіни, гладкоствольні рушниці, гладкоствольні рушниці із свердловиною “парадокс” з нарізами 100-140 мм на початку або у кінці ствола, мисливські рушниці з свердловиною “сюпра”, комбіновані рушниці, що мають нарівні з гладкими і нарізні стволи, та мисливські малокаліберні гвинтівки. Довжина стволів гладкоствольних рушниць повинна бути не менше 450 мм, а загальна довжина зброї не менше 800 мм;
- бойові припаси, до яких належать патрони до нарізної вогнепальної зброї різних калібрів, а також заряджені патрони для гладкоствольних мисливських рушниць, мисливський порох і капсулі.
- холодна зброя (арбалети, мисливські ножі, катани, шаблі, шашки, мечі, палаші, ятагани, фінські ножі, кортики, кинджали,

штики, штик-ножі, які не перебувають на озброєнні військових формувань);

- пневматична зброя, до якої належать пістолети, револьвери, гвинтівки калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду;

- пристрої вітчизняного виробництва (пістолети, револьвери) для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначені патрони;

- газова зброя (пістолети, револьвери, аерозольні та дрібнодисперсні упаковки);

До виключної компетенції МВС України належить контроль функціонування наступних об'єктів дозвільної системи:

- сховища, склади і бази, де речі, перелічені у попередньому абзаці, зберігаються;

- стрілецькі тири і стрільбища, мисливсько-спортивні стенди;

- підприємства і майстерні по виготовленню, ремонту, утилізації вогнепальної, газової та холодної зброї;

- магазини, в яких здійснюється продаж вогнепальної, холодної, газової зброї та бойових припасів до неї;

- пункти вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування;

- піротехнічні майстерні.

Крім того, Міністерство внутрішніх справ разом з Державний комітетом України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду, охорони праці та гірничого нагляду здійснюють нагляд за обігом вибухових матеріалів, а також функціонуванням сховищ, складів і баз, де вони зберігаються.

Друга група нормативних актів, власне встановлює саме ті правила дозвільної системи, порушення яких тягне за собою певні санкції організаційного, майнового характеру. До цієї групи належать наступні нормативні акти: Про спеціальні засоби самооборони, заряджені речовинами сльозоточивої та дратівної дії: розпорядження Президента України від 19 лютого 1993 р. №14; Положення “Про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами

сльозоточивої та дратівної дії”: затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня 1993 р. №706; Про затвердження Порядку ввозу з-за кордону та вивозу з України спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії: наказ Міністерства внутрішніх справ та Державного митного комітету України від 19 жовтня 1993 р. №650/272; Інструкція “Про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів”: затверджена наказом МВС України від 21 серпня 1998 р. №622; Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з виробництва спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продажу: затверджені наказом Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва та МВС України від 4 квітня 2001 р. №53/213.

Правила, що зазначені у наведених нормативних актах, регламентують: а) вимоги до обладнання об’єктів дозвільної системи та правила зберігання предметів, матеріалів, речовин; б) порядок транспортування вказаних речей; в) процесуальні строки дії дозволів та здійснення окремих дій з обігу зброї, вибухових матеріалів. Порухення вказаних правил тягне анулювання або призупинення дії дозволу та юридичну відповідальність. Наведемо основні правила дозвільної системи, дотримання яких у своїй діяльності повинен контролювати дільничний інспектор міліції.

Адміністративно-правовий режим загальної заборони у сфері обігу небезпечних для суспільства речей побудовано доктринально, наступним чином: Постановою від 17 червня 1992 р. “Про право власності на окремі види майна” затвердила перелік видів майна, що на території України не може перебувати у власності. Отже у вільному цивільному обігу заборонені:

- зброя, боєприпаси, бойова і спеціальна військова техніка, ракетно-космічні комплекси;

- протиградові установки;
- вибухові речовини й засоби вибуху;
- всі види ракетного палива, а також спеціальні матеріали та обладнання для його виробництва;
- бойові отруйні речовини;
- наркотичні, психотропні, сильнодіючі отруйні лікарські засоби;
- державні еталони одиниць фізичних величин;
- спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації;
- спеціальні засоби, що застосовуються правоохоронними органами.

Проте, повсякденна діяльність людини (наприклад: виробництво, спорт, медицина, нарешті, самозахист) потребує використання речей, що за загальними ознаками підпадають під державну заборону. Тому для деяких предметів, матеріалів та речовин, зроблено виключення і їх дозволено мати за власність фізичним та юридичним особам. Але тільки з дозволу та під постійним контролем компетентних органів державного управління.

До вичерпного переліку предметів, матеріалів і речовин, повсякденний обіг яких державою легалізовано, але тільки на підставі попередньо отриманого дозволу, що є виключенням із загальної заборони, у відповідності з п. 2 Положення “Про дозвільну систему”: затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 1992 р. №576, належать:

- вогнепальна зброя (нарізна воєнних зразків, несучасна стрілецька, спортивна, навчальна, охолощена, мисливська нарізна і гладкоствольна), бойові припаси до неї;
- холодна зброя, (арбалети, мисливські ножі тощо);
- пневматична зброя калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду;
- пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначені патрони;
- вибухові матеріали;
- протиградні установки;

- наркотичні засоби;
- радіоактивні речовини;
- сильнодіючі отруйні речовини I-II класу безпечності;
- збудники інфекційних захворювань I-II групи патогенності і токсини.

Крім, того держава встановлює вичерпний перелік об'єктів дозвільної системи (підприємств, установ, організацій), де перелічені вище речі здійснюють обіг, до них, згідно з п. 2 Положення “Про дозвільну систему”, належать:

- сховища, склади і бази, де вони зберігаються;
- стрілецькі тири і стрільбища, мисливсько-спортивні стенди;
- постійні місця поховання радіоактивних відходів (спеціальні комбінати);
- підприємства і майстерні по виготовленню і ремонту вогнепальної та холодної зброї;
- піротехнічні майстерні;
- пункти вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування;
- магазини, в яких здійснюється продаж зброї та бойових припасів до неї;
- організації, що займаються збутом наркотичних засобів, радіоактивних і сильнодіючих отруйних речовин;
- лабораторії, що проводять аналізи цих засобів і речовин, працюють із збудниками інфекційних захворювань I - II групи патогенності і токсинами.

Обмежений обіг вказаних вище речей, відкриття та функціонування наведених об'єктів, здійснюється лише з дозволу та під наглядом компетентних органів державного управління, тому правовідносини в цій галузі суспільного життя регулюються, переважно, нормами адміністративного права, які в сукупності з технічними нормами, складають правову основу тієї частини дозвільного порядку держави, яка складається з приводу предметів матеріалів та речовин що є джерелом підвищеної суспільної небезпеки.

Слід зазначити, що будь-яка держава має власну дозвільну систему: або більш жорстку (консервативну), або більш ліберальну.

Це вже справа загального стану правової культури, національних традицій тощо. Україна, як наприклад, Великобританія та Японія має консервативну дозвільну систему.

Існує офіційне визначення поняття “дозвільної системи”, наведене у ст.1 Положення “Про дозвільну систему”. “Дозвільна система — це особливий порядок виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, обліку, використання спеціально визначених предметів, матеріалів і речовин, а також відкриття та функціонування окремих підприємств, майстерень і лабораторій з метою охорони інтересів держави та безпеки громадян”.

Вважаючи дану дефініцію недосконалою, та для полегшення подальшого оперування поняттям “дозвільна система” пропонуємо розглянути типологію цього правового явища.

По-перше, державою законодавчо встановлюється вичерпний перелік речей (предметів, матеріалів, речовин), обмежених у повсякденному вжитку. Цей перелік наведено у п.2 Положення “Про дозвільну систему”.

По-друге, держава законодавчо визначає органи центральної виконавчої влади (міністерства, комітети, департаменти), кожен з яких видає попередній дозвіл, а потім здійснює контроль за обігом певного забороненого предмету, матеріалу чи речовини.

По-третє, під обігом ми розуміємо здійснення певних дій або видів діяльності із зазначеними речами, наприклад: виготовлення, ремонт, реалізація, набуття, транспортування, зберігання, облік, використання, вилучення, знищення тощо.

По-четверте, законодавчо визначаються об’єкти дозвільної системи (підприємства, майстерні, лабораторії, сховища, магазини тощо), тобто, певні місця, у яких здійснюється обіг вказаних речей.

По-п’яте на об’єктах дозвільної системи повинен дотримуватися певний порядок: відкриття, функціонування, охорони тощо.

По-шосте, метою здійснення дозвільної системи є забезпечення: громадської безпеки, державної безпеки, екологічної безпеки, безпеки громадян.

Отже, щодо визначення терміна та меж функціонування дозвільної системи єдиного погляду поки що не існує. У загальній юридичній літературі одна група авторів (М.А. Луньов, Ю.М. Козлов,

М.І. Єропкін, В.П. Сальников, Л.Л. Попов, Ф.С. Розаренов) пов'язує її з особливим видом діяльності органів внутрішніх справ щодо видачі суб'єктам дозволів на обіг спеціально визначених речовин, матеріалів і предметів; інша (І.Г. Кириченко, А.П. Коренєв, Д.М. Бахрах, О.М. Бандурка, А.В. Агапов), поряд з такою точкою зору, висловлює думку про те, що дозвільна система як форма виконавчо-розпорядчої діяльності відповідно до чинного законодавства поширюється на значно ширше коло суспільних відносин і здійснюється багатьма органами виконавчої влади й державного управління.

Щодо юридичних джерел, то в одних із них, наприклад, у Положенні про дозвільну систему, її вплив обмежується колом спеціально визначених предметів, матеріалів і речовин, а також відкриттям і функціонуванням окремих підприємств, майстерень і лабораторій, в інших, наприклад у Законі України "Про ліцензування певних видів господарської діяльності" від 1 червня 2000 року, така діяльність ототожнюється з господарською діяльністю і поширюється на значно ширше коло суспільних відносин.

Можливість конкретніше визначити поняття та межі функціонування дозвільної системи надають характерні для неї риси. Зокрема, ними є:

1. Наявність широкого кола законодавчих та інших нормативно-правових актів, нормами яких передбачається отримання дозволу уповноважених органів на здійснення фізичними або юридичними особами відповідних дій. їх метою є забезпечення економічних і соціально-політичних інтересів держави, правопорядку, захист прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб.

2. Специфічність кола адміністративно-правових відносин, які виникають у сфері дозвільної системи.

3. Участь у дозвільних відносинах великої кількості суб'єктів серед яких: з одного боку, виступають спеціально уповноважені державні органи виконавчої влади та їх посадові особи, які забезпечують реалізацію законодавства у сфері функціонування дозвільної системи, з іншого - фізичні та юридичні особи, які мають дозвіл уповноважених державних органів.

4. Право органів державної виконавчої влади та їх посадових осіб щодо здійснення нагляду за виконанням дозвільних умов фізичними

та юридичними особами - суб'єктами дозвільних відносин.

5.Можливість застосування уповноваженими державними органами та їх посадовими особами правового примусу до фізичних і юридичних осіб, які порушили вимоги дозвільних умов.

Отже, дозвільна система — це попередньо дозволений та постійно контрольований компетентними органами порядок обмеженого обігу певних речей, що є джерелом підвищеної небезпеки.

2.3.2. Основні завдання ОВС щодо забезпечення правил дозвільної системи в Україні

Діяльність органів внутрішніх справ по здійсненню дозвільної системи у сфері обігу зброї досить складна і різноманітна як і будь-яка управлінська діяльність. Сутність її полягає у розробці та втіленні в життя комплексу заходів, спрямованих на недопущення шкоди, яку може бути заподіяно громадським та державним інтересам, власності, особистій безпеці громадян внаслідок безконтрольного володіння і використання зброї. Ця діяльність будується відповідно до завдань, що ставляться перед органами внутрішніх справ різними нормативними актами. Основними з них є:

1) здійснення систематичного контролю за додержанням правил виготовлення, зберігання та використання зброї, попередження та припинення порушень правил її використання;

2) перевірка осіб, які оформляються на роботу, пов'язану з використанням, зберіганням, виготовленням та перевезенням зброї, а також організація контролю за такими особами;

3) підготовка і своєчасне проведення профілактичних заходів по недопущенню крадіжок (втрат) зброї, боєприпасів, запобігання випадкам протиправного їх використання;

4) виявлення і усунення (нейтралізація) причин та умов, що сприяють порушенням правил дозвільної системи щодо зброї;

5) вжиття до порушників правил володіння зброєю передбачених законодавством заходів впливу.

Діяльність по здійсненню дозвільної системи зазначеними підрозділами складається з ряду напрямків, до основних з яких належать:

- оформлення та видача відповідних дозволів;
- підготовка та ведення документації на об'єкти дозвільної системи;
- проведення планових та позапланових перевірок об'єктів;
- організація профілактики порушень правил дозвільної системи;
- організація та здійснення прийому громадян, розгляд та перевірка їх заяв, скарг;
- здійснення взаємодії з іншими службами органів внутрішніх справ, а також з іншими державними органами та громадськими організаціями;
- аналіз стану роботи на закріплених підприємствах та в установах;
- складання звітів, інформацій і т ін.

Концентровано процес управління проявляється в управлінському рішенні, тобто функції державного управління взагалі і ті, що виконуються органами внутрішніх справ по здійсненню дозвільної системи, зокрема, реалізуються, частіш за все, шляхом прийняття та реалізації управлінських рішень.

Прийняття обґрунтованих управлінських рішень передуює збір, обробка та аналіз необхідної інформації, тобто ця діяльність пов'язана з вивченням та оцінкою оперативної обстановки. При цьому в першу чергу необхідно виходити з вимог нормативних актів, які регулюють питання дозвільної системи щодо зброї. В процесі аналізу оперативної обстановки враховується також загальна оцінка та стан функціонування об'єктів дозвільної системи в конкретному регіоні (районі, місті, адміністративній дільниці), кількість об'єктів дозвільної системи, наявність мисливської зброї у населення, кількість правопорушень, вчинених з використанням зброї, вибухових матеріалів та інших предметів, а також розкрадань з об'єктів дозвільної системи. Крім того, враховується й штатна кількість працівників дозвільної системи в області, районі, їх функціональна завантаженість, кількість дільничних інспекторів, оперативних

працівників карного розшуку та ДСБЕЗ, інших служб органів внутрішніх справ.

Оскільки в здійсненні дозвільної системи беруть участь різні служби та підрозділи органів внутрішніх справ, для координації їх спільної діяльності, визначення конкретних завдань та функцій необхідні керівні вказівки МВС України. Міністерство внутрішніх справ України, як зазначалося, з питань здійснення дозвільної системи приймає рішення, обов'язкові не тільки для органів внутрішніх справ, але й для всіх суб'єктів, діяльність яких пов'язана з об'єктами дозвільної системи. З цих питань МВС України видає накази, інструкції, вказівки, настанови тощо.

Рішення місцевих органів внутрішніх справ з питань здійснення дозвільної системи умовно можна розділити на чотири групи:

1) рішення, які приймаються з приводу видачі дозволів на придбання, зберігання та перевезення вогнепальної та холодної зброї, відкриття та функціонування інших об'єктів дозвільної системи;

2) рішення, пов'язані із здійсненням контролю за об'єктами дозвільної системи (акти перевірок, надання згоди на укладання трудового договору з певною особою, вказівки (пропозиції) про усунення причин та умов порушень правил дозвільної системи тощо);

3) рішення про застосування заходів адміністративного припинення в разі виявлення порушень правил користування зброєю. До них належать рішення про анулювання дозволів (ліцензій), виданих на придбання, перевезення, виробництво, реалізацію, ремонт та функціонування об'єктів дозвільної системи; закриття об'єктів дозвільної системи з послідуною заборонаю їх функціонування; вилучення зброї, з якими пов'язане порушення, тощо;

4) рішення (постанови) про застосування адміністративних стягнень до порушників правил дозвільної системи.

Необхідно зазначити, що з приводу порушень правил дозвільної системи органи внутрішніх справ приймають і інші рішення - про порушення кримінальної справи та провадження по ній.

Прийняттям відповідних рішень процес управління не закінчується. Якщо рішення прийняте, але не виконане, незалежно від того, наскільки воно правильне і своєчасне, проведена робота виявляється марною. Тому основним етапом процесу управління слід

визнати організацію виконання управлінських рішень. Цей етап досить складний, він включає в себе з'ясування і конкретизацію рішення, підбір, інструктаж і навчання виконавців, забезпечення їх діяльності та взаємодії, контроль і облік, корегування в разі необхідності рішення в процесі виконання і прийняття нових рішень з метою виконання попередніх, оскільки процес управління здійснюється безперервно, підведення підсумків виконання рішень.

Ефективність діяльності органів внутрішніх справ по здійсненню дозвільної системи багато в чому залежить від правильного планування роботи. Рішення, які приймаються в процесі здійснення дозвільної системи, знаходять своє відображення в перспективних та поточних планах,

Управлінський вплив неможливий без такої необхідної функції управління як контроль. В свою чергу контроль як функція управління полягає у спостереженні за діяльністю об'єкта і в перевірці її відповідності управлінським рішенням (нормативним актам, планам тощо) і тою чи іншою мірою завжди доповнюється управляючим впливом з боку суб'єкта, який його здійснює. Протікаючи одночасно з виконанням команд управління, контроль забезпечує взаємодію елементів системи управління та її динамічність, а головне - зворотні зв'язки, тобто надходження освідомлюючої інформації про стан справ на підконтрольних об'єктах до суб'єкта управління. Реалізацію контрольних повноважень ОВС щодо обігу зброї ми розглянемо у наступному розділі.

Облік одночасно є сукупністю певних відомостей і управлінським процесом, а також функцією, яка якнайчастіше пов'язана з функцією контролю. На практиці облік та контроль настільки взаємопов'язані, що точніше буде казати про єдину функцію контролю та обліку. Але в процесі обліку якість роботи об'єктів контролю не оцінюється. Це - завдання контролю, який передбачає отримання і аналіз не тільки кількісної, але й якісної інформації, констатацію виконання або невиконання конкретних рішень, з'ясування причин виявлених порушень. Відомості, одержані в процесі контролю та обліку, є не що інше, як інформація про режим функціонування системи управління, про ефективність зусиль, які вживаються виконавцями. Контроль і облік мають величезне значення

для органів внутрішніх справ, а особливо з питань, що стосуються здійснення дозвільної системи.

Важливим напрямком в організації діяльності органів внутрішніх справ по здійсненню дозвільної системи є проведення широких профілактичних заходів, сутність яких полягає в недопущенні порушень правил дозвільної системи щодо зброї, котрі призводять до різних шкідливих наслідків, в тому числі скоєння особливо тяжких злочинів із застосуванням або використанням злочинів.

Зміст профілактичної роботи визначається на основі аналізу обстановки на об'єктах, що характеризує стан дотримання правил дозвільної системи у сфері обігу зброї. З метою попередження порушень цих правил керівні працівники органів внутрішніх справ запрошують до себе представників адміністрації підприємств, установ і організацій, на об'єктах яких виявлено суттєві недоліки, і проводять з ними, а також з особами, безпосередньо відповідальними за порядок зберігання, обліку, використання і перевезення предметів та матеріалів, на які встановлено дозвільну систему, наради, бесіди, заняття. Успішному проведенню профілактичних заходів значною мірою сприяє тісна взаємодія з органами освіти, військовими комісаріатами, комітетами товариств сприяння обороні України, громадськістю.

Значна роль в профілактиці порушень правил дозвільної системи належить узгодженим діям працівників дозвільної системи з іншими службами органів внутрішніх справ. Взаємодія з апаратами карного розшуку, ДСБЕЗ, боротьби з організованою злочинністю може здійснюватись шляхом використання їх оперативних можливостей для виявлення порушень. Слідчі, виконуючи слідчі дії, можуть виявляти громадян, які незаконно зберігають предмети та матеріали, на які встановлено дозвільну систему. Працівники ДАІ, перевіряючи автотранспорт на шляхах, виявляють випадки порушень правил перевезення цих предметів та матеріалів, а працівники органів внутрішніх справ на транспорті - порушення правил їх перевезення залізницями, водним та повітряним транспортом.

Для виявлення таких предметів та речовин, а також добиваючись їх добровільної здачі, співробітники органів внутрішніх справ використовують допомогу позаштатних працівників, громадськості.

Організація цієї роботи вимагає здійснення різноманітних і умілих дій, наприклад, виступів перед населенням, в засобах масової інформації, проведення роз'яснювальної роботи з різними категоріями громадян тощо.

Важливе значення в профілактиці порушень правил дозвільної системи щодо зброї має виявлення і усунення (нейтралізація) причин та умов, які їм сприяють. На органи внутрішніх справ безпосередньо покладено обов'язок щодо контролювання за дотриманням посадовими особами міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій, господарських об'єднань і громадянами встановленого порядку виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення і використання зброї. Органи внутрішніх справ можуть вимагати від керівників підприємств, установ та організацій, де є об'єкти дозвільної системи, вжиття конкретних заходів для усунення порушень її правил, а також їх причин та умов.

Отже, за своїм змістом організація діяльності органів внутрішніх справ по здійсненню дозвільної системи у сфері обігу зброї включає в себе як видачу відповідних дозволів, так і реалізацію комплексу управлінських рішень, які забезпечують повноту обліку зброї, чітке додержання норм та правил її виробництва, перевезення, реалізації, функціонування, зберігання та використання

2.3.3. Нагляд органів внутрішніх справ за дотриманням правил дозвільної системи, пов'язаних з обігом зброї

Діяльність підрозділів міліції з організації обігу різних видів зброї, боєприпасів до неї, вибухових матеріалів, контроль за функціонуванням об'єктів дозвільної системи врегульовано третьою групою нормативних актів. Насамперед, це Закон України "Про міліцію" від 20 грудня 1990 р. Компетенція органів внутрішніх справ у цій сфері визначена комплексом прав та обов'язків, що покладені на них. Згідно з п.13 ч.1 ст.10 Закону України "Про міліцію" — міліція відповідно до своїх завдань зобов'язана давати дозвіл на придбання, зберігання, носіння і перевезення зброї, боєприпасів, вибухових

речовин та матеріалів, інших предметів і речовин, щодо зберігання і використання яких встановлено спеціальні правила, а також на відкриття об'єктів, де вони використовуються, контролювати додержання зазначених правил та функціонування цих об'єктів.

Права міліції у приписах закону наведені більш розгалужено. Зокрема, у відповідності з п.22 ст.11 Закону України “Про міліцію” вона має право анулювати виданий підприємству, установі й організації дозвіл на придбання, зберігання і використання зброї, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів і речовин при невиконанні встановлених правил користування і поводження з ними або при недоцільності їх дальшого зберігання, вилучати при необхідності зазначені предмети, опечатувати склади, бази й сховища, закривати стрілецькі тири і стенди, зброєремонтні та піротехнічні підприємства, магазини, що торгують зброєю і боєприпасами, до усунення порушень відповідних правил. Крім того, в цій же нормі права йдеться про те, що міліція має право анулювати дозволи на придбання, зберігання і носіння зброї та боєприпасів, видані громадянам, які зловживають спиртними напоями, вживають наркотичні засоби без призначення лікаря, інші одурманюючі засоби, хворіють на психічні захворювання, та в інших випадках, передбачених законодавством. Для цього працівникам міліції надано право оглядати з участю адміністрації підприємств, установ, організацій приміщення, де знаходяться зброя, боєприпаси, вибухові, наркотичні та сильнодіючі хімічні, отруйні та радіоактивні речовини і матеріали, з метою перевірки додержання правил поводження з ними. І, нарешті, працівник міліції має право оглядати зброю та боєприпаси, що знаходяться у громадян, а також місця їх зберігання, вилучати у громадян і службових осіб предмети і речі, заборонені або обмежені в обороті, знищувати ці предмети.

Крім базового Закону України “Про міліцію” повноваження органів внутрішніх справ щодо інших органів виконавчої влади та законодавчого і судового апаратів у питаннях здійснення дозвільної системи врегульована наступними нормативними актами: Положення “Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України”: Затверджено Указом Президента України 6 квітня 2011 року № 383/2011; Про заснування відзнаки Президента України

“Іменна вогнепальна зброя”: Указ Президента України від 29 квітня 1995 р. №341; Положення “Про порядок придбання, видачі, обліку, зберігання та застосування вогнепальної зброї, боєприпасів до неї, спеціальних засобів індивідуального захисту працівниками судів і правоохоронних органів, а також особами, які беруть участь у кримінальному судочинстві”: Затверджено наказом МВС України від 24 липня 1996 р. №523; Положення “Про порядок видачі народним депутатам України та окремим посадовим особам апарату Верховної Ради України у тимчасове користування вогнепальної зброї, її обліку і зберігання”: Затверджено наказом МВС України від 24 липня 1996 р. №524; “Про затвердження Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС”: Затверджено наказом МВС України від 10.09.2009 № 390; Інструкція “Про порядок вилучення та передання на зберігання до органів внутрішніх справ вилученої у порушників природоохоронного законодавства вогнепальної та іншої зброї і боєприпасів: Затверджена наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 31.03.2003 N 56/м; Інструкція “Про порядок придбання, зберігання, обліку, перевезення, носіння і використання вогнепальної зброї, боєприпасів та спеціальних засобів державними інспекторами органів рибоохорони Головрибводу Державного комітету рибного господарства України: Затверджена наказом Державного комітету рибного господарства України від 15 червня 1998 р. №86 тощо.

Аналіз наведених вище нормативних актів засвідчує провідну роль МВС України в питаннях контролю обігу зброї, вибухівки, щодо інших органів виконавчої влади. Увесь спектр повноважень міліції щодо здійснення дозвільної системи в розгорнутому та систематизованому вигляді виглядає наступним чином:

- визначення порядку обігу зброї, боєприпасів до неї, вибухових матеріалів;
- визначення вимог до технічного обладнання об’єктів дозвільної системи та порядку їх відкриття;
- участь у відкритті та видача дозволів на функціонування об’єктів дозвільної системи;

- видача дозволів (ліцензій) на здійснення дій, що складають обіг майна в сфері дозвільної системи у відповідності із компетенцією;
- періодичний контроль за функціонуванням об'єктів дозвільної системи;
- виявлення та припинення порушень правил дозвільної системи;
- призупинення або припинення діяльності об'єктів, анулювання дозволів на відповідні види дій, що складають обіг певних речей;
- встановлення порядку знищення та власне знищення предметів, матеріалів та речовин, віднесених до дозвільної системи, на які поширюється компетенція міліції.

Кожен з видів діяльності та окремі дії зі зброєю, вибуховими матеріалами, а також порядок відкриття та функціонування об'єктів дозвільної системи, де ці речі здійснюють обіг, мають бути легалізовані відповідними дозволами. Компетенція органів внутрішніх справ щодо видачі та подовження дії дозволів має три рівні стратифікації.

Вищий рівень компетенції належить департаменту громадської безпеки (ДГБ) МВС України, який має право видавати наступні види дозволів:

- на право ввозу з-за кордону та вивозу з України вогнепальної зброї, боєприпасів до неї, холодної зброї та вибухових матеріалів міністерствам, підприємствам, установам, організаціям;
- на придбання та вивезення з України вогнепальної зброї та боєприпасів, холодної зброї (арбалетів, мисливських ножів тощо) та пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду іноземним громадянам (за 5 днів до виїзду), а також ввезення ними зброї та боєприпасів в Україну за клопотанням іноземних представництв, міністерств та інших центральних органів державної виконавчої влади України;
- на відкриття та функціонування республіканських баз, складів вогнепальної зброї, боєприпасів і вибухових матеріалів.

Середньою управлінською ланкою є управління громадської безпеки (УГБ) (Г)УМВС, компетенція яких поширюється на:

- відкриття та функціонування складів вибухових матеріалів і піротехнічних майстерень;

- право ввезення з-за кордону та вивезення з України мисливської зброї та боєприпасів до неї, холодної зброї (арбалетів, мисливських ножів тощо) та пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду громадянам України;

- придбання, зберігання та носіння мисливської нарізної вогнепальної зброї громадянам України;

- вивезення за кордон і ввезення в Україну вогнепальної зброї та боєприпасів обласним, міським і районним комітетам товариств, сприяння обороні України (ТСОУ), спортивним організаціям на підставі міжурядових угод та договорів за клопотанням міністерств або інших центральних органів державної виконавчої влади України.

Первинний рівень компетенції, щодо видачі дозволів належить міськрайвідділам внутрішніх справ, який поширюється на:

- придбання, зберігання, носіння і перевезення відомчої вогнепальної зброї та боєприпасів до неї, холодної зброї (арбалетів, мисливських ножів тощо) та пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду;

- придбання та перевезення вибухових матеріалів і засобів підривання;

- придбання, зберігання і носіння громадянами мисливської гладкоствольної вогнепальної зброї;

- придбання, зберігання і носіння громадянами холодної зброї (арбалетів, мисливських ножів тощо) та пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду;

- придбання, зберігання і носіння громадянами газових пістолетів та револьверів.

Крім того, органи внутрішніх справ на транспорті та органи внутрішніх справ, підпорядковані відділу по організації роботи органів внутрішніх справ на закритих об'єктах, в межах своєї компетенції видають дозволи на придбання, зберігання, носіння, перевезення вогнепальної зброї і боєприпасів підрозділам воєнізованої охорони об'єктів, що ними обслуговуються.

Відкриття будь-якого об'єкту дозвільної системи — це разова акція, яка здійснюється комплексною комісією. Право формування складу комісії належить, в залежності від значущості об'єкту або ДГБ МВС України, або УГБ (Г)УМВС областей. За результатами комісійного обстеження складається акт з викладенням висновків, які враховуються при вирішенні питання про відкриття об'єкта дозвільної системи. До складу комісій для прийняття до експлуатації сховищ, складів, баз і приміщень для зберігання і використання предметів, матеріалів і речовин, відкриття підприємств, майстерень і лабораторій, на які поширюється дозвільна система, входять представники:

- міліції (начальник відділу дозвільної системи УГБ УМВС; начальник пульта централізованої охорони ДСО при УМВС; дільничні інспектори міліції участі у відкритті об'єктів дозвільної системи не приймають);
- пожежного нагляду;
- господарюючого суб'єкту (зацікавлених підприємств, установ і організацій);
- гірничотехнічного нагляду;
- архітектурно-планувальних управлінь;
- санітарного нагляду.

Подальший контроль за дотриманням правил обігу предметів, речовин та матеріалів, на які поширюється дозвільна система повинен здійснюватися, працівниками дозвільної системи, начальниками підрозділів та дільничними інспекторами міліції. Періодичність перевірки об'єктів дозвільної система наступна: а) об'єкти, де зберігається 20 чи більше одиниць вогнепальної зброї, а також базові склади вибухових матеріалів повинні контролюватися щомісячно; б) інші об'єкти дозвільної системи — щоквартально; в) мисливська та газова зброя громадян перевіряється щорічно.

Обов'язкове обстеження об'єктів дозвільної системи, незалежно від строку раніше проведених перевірок, здійснюється у наступних випадках: а) при оформленні на новий строк дозволу (ліцензії) на зберігання, використання предметів, матеріалів і речовин, функціонування підприємств, майстерень і лабораторій, на які поширюється дозвільна система; б) при переоформленні дозволу

(ліцензії) у зв'язку із зміною місця зберігання чи використання зазначених предметів, матеріалів і речовин, одиниць зберігання, місткості сховищ, баз, складів тощо; в) при зміні керівника, на ім'я якого видано дозвіл.

Проте якщо розширено тлумачити нормативні акти, що регулюють правові відносини у сфері дозвільної системи, можна стверджувати, що на об'єктах дозвільної системи дільничним інспектором міліції перевіряються:

- наявність відповідних дозволів на виготовлення, ремонт, придбання, зберігання, охорону, перевезення та використання підконтрольних предметів і матеріалів,
- наявність відповідних дозволів відкриття та функціонування підприємств і майстерень,
- наявність паспортів (на бази, сховища, склади ВМ, піротехнічні майстерні тощо),
- строк дії цих документів,
- наявність згод на укладання громадянами трудових договорів на виконання робіт на таких об'єктах;
- дотримання пропускового режиму;
- облік підконтрольних предметів і матеріалів,
- порядок видачі, приймання зброї, боєприпасів, вибухових матеріалів, засобів підривання,
- їх списання після використання,
- правильність ведення відповідної службової документації;
- придатність приміщень, де розташовані об'єкти дозвільної системи та зберігаються вогнепальна зброя, боєприпаси, вибухівка, засоби підривання (міцність дверей, стін, стелі, підлоги, металевих сейфів, шаф, надійність замків, справність охоронної протипожежної сигналізації тощо);
- стан технічного устаткування (для складів, баз, сховищ), обладнання забороненої зони, справність світильників, розчищення території, наявність охорони, постових вишок, блокпостів, сторожових собак, засобів пожежогасіння, зв'язку з найближчими постами і органами внутрішніх справ;
- стан охорони об'єктів, укомплектованість особовим складом, придатність його до охорони об'єктів та знання своїх

обов'язків, організація служби стрільців, тривалість їх шиккування за сигналом “Тривога”, порядок зміни і підміни, відповідність розміщення сил та дислокації постів, правильність ведення службової документації, а також планів оборони цих об'єктів в органах внутрішніх справ та проведення навчання по відпрацюванню взаємодії всіх видів нарядів;

– обладнання та технічний стан транспорту, що здійснює перевезення небезпечних вантажів.

У разі виявлення порушення правил зберігання зброї юридичними особами, останнім надається місячний термін для усунення недоліків, а один з примірників акта обстеження, складеного дільничним приєднується до облікової справи на об'єкт дозвільної системи. У разі порушення правил зберігання вогнепальної зброї фізичними особами, що скоєне вперше, дільничний інспектор міліції має право вилучити вогнепальну зброю, яка згодом, за рішенням суду може бути оплатне вилучена.

Питання для самоконтролю

1. Поняття, призначення та правова основа дозвільної системи в Україні.
2. Система об'єктів дозвільної системи.
3. Завдання органів внутрішніх справ щодо здійснення дозвільної системи..
4. Форми здійснення нагляду за дотриманням правил дозвільної системи.
5. Види дозволів і порядок їх видачі у сфері дозвільної системи.
6. Вимоги щодо відкриття і функціонування об'єктів дозвільної системи.
7. Порядок придбання, зберігання, перевезення, вилучення, знищення вогнепальної зброї, боєприпасів, вибухових речовин.
8. Порядок і терміни перевірки об'єктів дозвільної системи.
9. Підстави і порядок анулювання дозволів на функціонування об'єктів дозвільної системи.

Теми рефератів

1. Підрозділи міліції, на які покладено обов'язок забезпечувати додержання правил дозвільної системи в Україні, їх основні права та обов'язки

2. Взаємодія підрозділів ОВС при здійсненні нагляду за дотриманням правил дозвільної системи.

Теми доповідей

1. Обставини, за яких заборонена видача допуску до об'єктів дозвільної системи окремим категоріям громадян.

Перелік рекомендованих джерел

1. Кримінальний Кодекс України.—К., 2010.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення.—К., 2010.
3. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 р.// Відомості Верховної Ради УРСР.—1991.— №4 .— Ст.20.
4. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 р. // Відомості Верховної Ради України — 1992.— №22.— Ст.303.
5. Про право власності на окремі види майна: Постанови Верховної Ради України від 17 червня 1992 р.
6. Про ліцензування певних видів господарської діяльності Закон України //Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 36. – Ст. 299,
7. Про затвердження Положення про дозвільну систему Постанова Кабінету Міністрів України № 576 від 12 жовтня 1992 р..
8. Про затвердження переліку органів ліцензування: Постанова Кабінету Міністрів України № 1698 від 14 листопада 2000 р.
9. Інструкцію про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів: Наказ МВС України № 622 від 21 серпня 1998 р.

10. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ (узагальненні матеріали для підготовки до державного іспиту з дисципліни спеціалізації).– К., 1999.
11. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина: Підручник. - Київ: Українська академія внутрішніх справ. 1995.
12. Адміністративна діяльність. Частина особлива: Підручник / За заг. ред. О.М. Бандурки.–Харків.: Вид-во Ун-ту внутр. справ, “Еспада”, 2000.
13. Гуменюк В.А. Адміністративно – правове регулювання здійснення органами внутрішніх справ дозвільної системи.– Автореф. дис. ... к.ю.н. – Х., 1999.– 18 с.
14. Зброя: придбання, зберігання, використання: Збірка нормативних актів, /Уклад. Мацко А.С, Бойко Т.В. – К., 1998. – 304 с.
15. Кириченко И.Г. Административно-правовой порядок обеспечения разрешительной системы. - К., 1989. – 208 с.
16. Кофанов А.В. Теоретичні та практичні аспекти криміналістичного дослідження гладкоствольної вогнестрільної зброї.– Автореф. дис.... к.ю.н. –К., 2000.– 19 с.
17. Легеза Є. О. Поняття процедури надання адміністративних послуг міліцією громадської безпеки / Є. О. Легеза // Науковий вісник Дніпроп. держ. ун-ту внутр. справ : зб. наук. праць. – 2011. – № 3 (55). – С. 116-122.
18. Легеза Є.О. Адміністративні послуги, що надаються міліцією громадської безпеки: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Легеза Євген Олександрович. – Дніпропетровськ, 2011. – 263 с.
19. Легеза Є. О. Адміністративні послуги міліції громадської безпеки у сфері обігу зброї та спеціальних засобів : метод. рекомендації / Є. О. Легеза, Д. С. Чуріков. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2010. – 52 с.
20. Організація адміністративної діяльності служби дільничних інспекторів міліції /Доненко В.В., Заброда Д.Г., Миронюк Р.В., Фролов О.С. – Дніпропетровськ, ДДУВС, 2006.– 200 с.
21. Романов О. Зброя: законодавчий аспект // Юридичний журнал.–2005.–№ 2(32).–С. 32-38.
22. Ткаченко В. І. Адміністративно-процедурні провадження у дозвільній системі в Україні: шляхи вирішення проблемних питань: Монографія / МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ. - Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2006. – 344 с.

2.4. Адміністративно-правова діяльність чергової служби ОВС.

2.4.1 Поняття, завдання, функції та принципи адміністративно-правової діяльності чергової служби органів внутрішніх справ

Аналіз нормативно-правових актів і теоретичних досліджень дозволяє констатувати, що на сьогодні поняття „чергова служба ОВС” чітко не визначено, потребують уточнення завдання та функції чергової служби, залишається дискусійним питання визначення місця чергової служби в системі МВС та її ролі.

Враховуючи існуючі погляди з цієї проблематики, поняття «чергова служба» можна розглядати в трьох аспектах:

1) як особливий вид організації діяльності органів внутрішніх справ;

2) як правоохоронну підсистему органів внутрішніх справ – систему всіх підрозділів, які здійснюють чергову службу на чолі чергової(вих) частини(н);

3) як самостійний комплексний структурний підрозділ МВС (систему чергових частин на всіх рівнях управління) з вертикальним підпорядкуванням (при реалізації ідеї створення такої оновленої служби в майбутньому).

Висвітлюючи перший аспект, чергову службу органів внутрішніх справ вважаємо доцільним розглядати як особливий вид організації діяльності усіх підрозділів, служб і окремих працівників органів внутрішніх справ, що заступили на чергування, у добовий наряд (працівники чергової частини, члени СОГ, відповідальний від керівництва, його помічник тощо), для несення патрульної служби (наряди ПС, БМОП «Беркуту», ДСО, ДАІ, ГУВВ) протягом певного періоду часу, які знаходяться в оперативному підпорядкуванні відповідних чергових частин ОВС з метою здійснення безперервної охорони громадського порядку та безпеки, розкриття кримінальних правопорушень та інших правопорушень, особливо «по гарячих слідах». На думку окремих науковців, патрульна служба міліції розглядається як діяльність спеціальних нарядів міліції по охороні громадського порядку, безпеки і боротьби з правопорушеннями на вулицях, площах, в парках, на транспортних магістралях, в портах, аеропортах та інших громадських місцях, а також при проведенні масових заходів, ліквідації наслідків аварій, катастроф, стихійних лих.

Чергові частини ОВС згідно зі своїми завданнями (які ми розглянемо далі більш детально) здійснюють майже всі основні напрямки роботи МВС України щодо охорони громадського порядку. Але переважну більшість своїх завдань чергові частини виконують опосередковано через інші служби та підрозділи ОВС. Тому, на нашу думку, розглядати діяльність чергової частини окремо від діяльності СОГ та інших підрозділів, щодо яких вона здійснює оперативне управління, не зовсім коректно. Адже чергова частина виступає керівною ланкою та опосередковано через інші підрозділи здійснює свої основні завдання, здійснює „чергову службу”, тим самим утворюється скоординована оперативна правоохоронна підсистема ОВС. Без оперативного управління силами та засобами є „чергова частина” – підрозділ ОВС, але немає „чергової служби” – правоохоронної підсистеми, яка забезпечує синергію в діяльності органів внутрішніх справ.

Отже, ми згодні з Б.К. Єлісовим, який лаконічно висловився, що чергові частини ОВС та стройові підрозділи ПС (та інші служби, які знаходяться в їх оперативному підпорядкуванні) – це дві взаємопов’язані частини єдиної системи охорони громадського порядку, які разом утворюють чергову службу ОВС України.

Особливість діяльності чергової служби знаходить вираз у виконанні цілої низки специфічних, притаманних тільки їй завдань та функцій:

1) чергова служба діє цілодобово та безперервно (від створення ОВС до його реорганізації чи ліквідації);

2) добовий наряд чергової частини наділений організаційно-розпорядчими повноваженнями стосовно сил та засобів, які несуть службу протягом доби чи певного часу, для негайного реагування на заяви та повідомлення про кримінальні правопорушення та події;

3) чергова частина не тільки оперативно реагує на зміни оперативної обстановки за допомогою сил та засобів, які знаходяться в її оперативному підпорядкуванні, але й забезпечує (організаційно, інформаційно, технічно тощо) цей процес управління, здійснює маневрування службовими нарядами та контроль за їхніми діями; взаємодіє з державними та недержавними інститутами (підприємствами, установами, організаціями) щодо охорони громадського порядку;

4) лише чергова частина може виступати координатором зусиль усіх служб та підрозділів, які є учасниками в охороні громадського

порядку, у попередженні та розкритті кримінальних правопорушень «по гарячих слідах», центром, спроможним зосередити на місці події максимум сил та засобів;

5) тільки чергова частина може забезпечити безпосереднє виконання завдань щодо: реєстрації подій та фактів, які потребують обліку; своєчасного розгляду справ затриманих у черговій частині, їх охорони та утримання; приймання, видачі та зберігання озброєння, технічних засобів.

Аналізуючи вищесказане, підкреслимо, що будь-яких інших служб, які б були спроможні виконувати такі функції, за винятком чергової, в системі органів внутрішніх справ МВС України не існує. Тому, на наш погляд, коректніше та перспективніше чергову службу ОВС розглядати в іншому аспекті – саме як самостійний комплексний структурний підрозділ у системі МВС, створений для цілодобового та безперервного виконання невідкладних функціональних завдань органів внутрішніх справ. Як зазначив А.І. Кардашов, яким би шляхом не пішло реформування органів внутрішніх справ, у них завжди будуть підрозділи і служби, відповідальні за управління і координацію їх діяльності; вони можуть поміняти свою назву, але зобов'язані існувати для нормального функціонування органів внутрішніх справ.

Так, сьогодні на кожному рівні управління територіальними органами внутрішніх справ є відповідна чергова служба (чергова служба району, міста, району в області, області), також майже у всіх галузевих структурах МВС та вищих навчальних закладах системи МВС є свої чергові частини (найчастіше вони навіть не передбачені їх штатами), і усі вони разом утворюють єдину систему – чергову службу МВС України. Чергова частина – це насамперед орган оперативного управління силами та засобами, який об'єднується родовим поняттям "чергова служба", до структури якої вона входить. Ці поняття співвідносяться між собою як загальне і окреме, що обов'язково вимагає внесення відповідних змін до чинного наказу МВС України № 181-2009 р.

Таким чином, на наш погляд, *чергова служба МВС України – це оперативна правоохоронна підсистема органів внутрішніх справ, що на чолі чергових частин цілодобово та безперервно об'єднує та координує діяльність служб і підрозділів ОВС, взаємодіє з органами державної влади і місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами та громадянськістю з метою забезпечення прав і свобод людини, захисту інтересів суспільства і держави від*

протиправних посягань.

Наступне питання, що розкриває поняття, зміст та сутність діяльності чергової служби ОВС України, стосується її завдань, функцій та принципів, які ми розглянемо крізь призму чергових частин ОВС на різних рівнях управління.

У наказі МВС України № 181-2009 р. завдання чергових частин МВС України є загальними для всіх чергових частин на різних рівнях управління. Тобто основними завданнями чергової служби ОВС, згідно з його положеннями, є:

1. Приймання, реєстрація заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, інші правопорушення й події, організація негайного реагування на них.

2. Забезпечення оперативного управління силами й засобами, що знаходяться в розпорядженні підпорядкованих органів та підрозділів внутрішніх справ; підтримання взаємодії між ними, сусідніми ОВС, а також із черговою частиною вищого рівня.

3. Збір, опрацювання й доповідь керівництву ОВС відомостей про оперативну обстановку на території, що обслуговується; передача їх у встановленому порядку до ОВС вищого рівня, а також державних органів влади та зацікавлених відомств і організацій, інформування керівників відповідних структурних підрозділів.

4. Забезпечення введення ступенів готовності та спеціальних оперативних планів.

5. Робота з особами, які доставлені до чергової частини.

6. Поміщення (звільнення) доставлених осіб у кімнати для затриманих та доставлених (далі – КЗД), забезпечення нагляду за поведінкою цих осіб під час їх перебування в черговій частині.

7. Контроль за додержанням встановленого порядку тримання й конвоювання затриманих і взятих під варту осіб, розміщення їх до ізоляторів тимчасового тримання (далі – ІТТ).

8. Забезпечення збереження службової документації, зброї, спеціальних засобів, засобів захисту, зв'язку, оперативної та криміналістичної техніки, іншого майна, що знаходиться на зберіганні в черговій частині.

9. Виконання довідкової роботи при зверненні посадових осіб і громадян із питань роботи ОВС.

10. Контроль за станом охорони адмінбудинків ОВС, ІТТ та на прилеглий до них території.

11. Підтримання внутрішнього порядку в черговій частині, в

нічний час контроль за дотриманням правил пожежної безпеки й санітарних правил у будинку органу внутрішніх справ та на прилеглий до нього території.

Отже, здійснивши аналіз завдань чергової служби ОВС, весь їх масив, на наш погляд, можна розділити на п'ять груп:

1) оперативні завдання (організація негайного реагування на заяви і повідомлення про кримінальні правопорушення, інші правопорушення й події; забезпечення оперативного управління силами й засобами ОВС, забезпечення введення ступенів готовності та спеціальних оперативних планів);

2) інформаційні завдання (проведення інструктажів службових нарядів; приймання, реєстрація заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, інші правопорушення й події; збір, опрацювання й доповідь керівництву ОВС відомостей про оперативну обстановку на території, що обслуговується; передача їх у встановленому порядку до ОВС вищого рівня, а також державних органів влади та зацікавлених відомств і організацій, інформування керівників відповідних структурних підрозділів; виконання довідкової роботи при зверненні посадових осіб і громадян із питань роботи ОВС);

3) завдання щодо роботи з доставленими (розгляд обставин щодо правопорушників, доставлених до чергової частини; поміщення (звільнення) доставлених осіб у кімнати для затриманих та доставлених (далі – КЗД), забезпечення нагляду за поведінкою цих осіб під час їх перебування в черговій частині);

4) організаційно-технічні завдання (забезпечення збереження службової документації, зброї, спеціальних засобів, засобів захисту, зв'язку, оперативної та криміналістичної техніки, іншого майна, що знаходиться на зберіганні в черговій частині);

5) контрольні (контролюючі) завдання (контроль за діяльністю службових нарядів що задіяні на охорону громадського порядку, оцінка їх діяльності; контроль за станом охорони адмінбудинків ОВС, ІТТ та на прилеглий до них території; підтримання внутрішнього порядку в черговій частині, контроль за дотриманням правил пожежної безпеки й санітарних правил у адміністративному будинку органу внутрішніх справ та на прилеглий до нього території в нічний час).

Успішне вирішення завдань, покладених на чергові частини органів внутрішніх справ, вимагає цілеспрямованих дій. Отже, діяльність із виконання цих завдань є не чим іншим, як здійсненням

черговою частиною своїх функцій. Пропонуємо докладніше розглянути поняття й суть вказаних функцій.

Функції чергової служби ОВС – це напрямки її діяльності, що складаються з управлінських і безпосередньо виконавських операцій, направлених на забезпечення виконання покладених на неї завдань.

У положеннях наказу МВС України № 181-2009 р. не міститься переліку функцій чергових частин ОВС, але відповідно до службових обов'язків осіб добового наряду чергової частини ОВС, що закріплені в наказі МВС України № 181-2009 р., чергова служба ОВС виконує такі функції:

- 1) оперативного реагування та розкриття кримінальних правопорушень «по гарячих слідах»;
- 2) інформаційно-аналітична функція;
- 3) функції по забезпеченню введення ступенів готовності та спеціальних оперативних планів;
- 4) функції оперативного управління силами та засобами ОВС;
- 5) функції контролю;
- 6) функції додержання правил пожежної безпеки й санітарних правил в адміністративній будівлі ОВС та на прилеглій території;
- 7) функції щодо розгляду обставин щодо правопорушників, які доставлені до чергової частини;
- 8) функції по забезпеченню довідкової роботи;
- 9) функції забезпечення збереження службової документації, нормативних актів, оперативної й криміналістичної техніки, засобів зв'язку, зброї та спеціальних засобів, іншого майна.

Як вже було зазначено, чергова служба є загальнодоступним, цілодобово діючим підрозділом, що виконує *функцію оперативного реагування та розкриття кримінальних правопорушень «по гарячих слідах»*. Одним із показників ефективності поліції во всіх країнах світу вважається оперативність її реакції на правопорушення. У зарубіжних країнах, таких як США, Канада, Німеччина, Італія та ін., цей показник є досить високим; як правило, поліцейським потрібно для прибуття на місце події від 5 до 10 хвилин з моменту отримання повідомлення про виклик. Тому черговий персонально відповідає за прийом, реєстрацію та розгляд заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, що вчинені або готуються, та іншої інформації, що не містить ознак кримінальних правопорушень, згідно з вимогами Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні

правопорушення та інші події та положень про комісії, затверженої наказом МВС України від 19.11.2012р. № 1050, та реагування на ці повідомлення згідно з вимогами наказу МВС України від 22.10.2012 р. № 940.

Найяскравіше функція оперативного реагування проявляється при діяльності оперативного чергового при розкритті кримінальних правопорушень «по гарячих слідах». Її можна представити у вигляді такого алгоритму:

- отримання повідомлення про злочин;
- активізація джерела інформації з метою пошуку всієї відомої інформації про подію;
- оцінка категорійності події з метою вибирання необхідних засобів – при цьому досвідчений оперативний черговий розпізнає ситуацію і відносить її до певного типу;
- команда на виконавчі дії територіальним нарядам, оперативним групам реагування, слідчо-оперативним групам;
- постійне отримання уточнюючої і нової інформації від виконавців про результати пошукових дій;
- оцінка ефективності виконаних оперативно-пошукових дій;
- підключення додаткових засобів;
- запити додаткових джерел інформації;
- постійне уточнення даних про об'єкт пошуку;
- сповіщення чергових і патрульних служб інших підрозділів;
- висунення інформаційно обґрунтованих гіпотез і версій події та їх перевірка .

На будь-якому етапі можливе підключення нового паралельного інформаційного каналу (повідомлення про інший злочин). В такому разі приймаються рішення про черговість виконавчих дій або їх паралельності. В останньому випадку інформаційне або управлінське навантаження на оперативного чергового різко збільшується.

Якщо процес розкриття злочину «по гарячим слідам» виявляється неефективним, що трапляється досить часто, то до нього підключаються інші підрозділи ОВС (карний розшук, слідство, дільничні інспектора та ін.), на цьому активна організаційно-управлінська діяльність чергової служби на даній події закінчується.

На відміну від традиційної операторської діяльності диспетчерський вид діяльності в ОВС характеризується активним пошуком інформації, і від цієї активності залежить як би "прояв об'єкту", який без цієї активізації може залишатися повністю

невизначеним. Іншою особливістю є те, що несподівано об'єкт пошуку може подвоюватися або навіть багато разів тиражуватися (одночасні здійснення декількох кримінальних правопорушень на території обслуговування). Іншою важливою відмінністю є те, що оперативний черговий лише "запускає" виконавчий механізм, який володіє власною психологічною активністю (мотиви, установки, знання, досвід, дисциплінованість), і від якості групового виконавця залежить ефективність оперативно-пошукових дій при розкритті кримінальних правопорушень «по гарячим слідам».

Так, згідно зі статистичними даними Головного штабу МВС України, за 2012 р. черговою службою було зареєстровано більше 4 млн. повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події (з кожним роком цей показник зростає), кожної доби у середньому реєструється понад 4500 повідомлень з ознаками злочину та протягом чергової доби «по гарячим слідам» за їх вчинення встановлюється в середньому 1200 осіб, що в середньому складає 30 % від усіх вчинених кримінальних правопорушень.

Але на сьогодні в органах внутрішніх справ пріоритети, на жаль, зміщені у бік фінальних стадій роботи, тобто значною мірою спрямовані на післядії, а не на причини та умови, що унеможлиблює для чергової служби дійсно швидко і оперативно реагувати на події та кримінальні правопорушення. У більшості підрозділів чергова частина є конгломератом довідкового бюро, сховищем зброї, місцем перебування затриманих, диспетчерською групою негайного реагування, але жодним чином не органом оперативного управління силами і засобами, як це повинно бути.

Інформаційно-аналітична функція чергової частини передбачає безперервний збір, обробку, оцінку й видачу інформації керівництву ГУМВС, УМВС, міськрайліноргану, зацікавлених служб про стан оперативної обстановки в державі, області, місті, районі, про заходи щодо реагування на її зміни. Як зазначалося, виконання цієї функції містить у собі також підготовку й передачу інформації органам державної влади та місцевого самоврядування, органам прокуратури, СБУ. Основною метою її здійснення є інформаційне забезпечення процесу оперативного управління силами й засобами органа внутрішніх справ. Ефективність діяльності суб'єктів управління залежить від якості (повноти, вірогідності) зібраної інформації, своєчасності її одержання й доведення до виконавців.

У черговій частині МВС, ГУМВС, УМВС, міськрайліноргану

зосереджується інформація щодо таких основних позицій: про наявні сили й засоби; про стан громадського порядку й злочинності на території, що обслуговується; про фактори середовища функціонування органу внутрішніх справ, які впливають на оперативну обстановку; про результати роботи органу, його служб і підрозділів тощо.

Отриману інформацію залежно від її змісту черговий повинен занести в відповідні облікові документи. Така інформація тематизується та аналізується для підготовки керівництву органу внутрішніх справ проектів управлінських рішень і повідомлень у вищестоящі чергові частини або вищестоящому керівництву ОВС. Так, протягом 2012 р. до МВС України надійшло близько 25 тис. телеграм з повідомленнями, підготовленими черговими частинами територіальних органів внутрішніх справ.

Наприкінці зміни черговий підготовлює оперативне добове зведення про зареєстровані протягом доби заяви і повідомлення про кримінальні правопорушення та події для керівника органу внутрішніх справ, його заступників, прокурора, органів місцевого самоврядування.

Чергова служба виконує *функцію по забезпеченню введення ступенів готовності та спеціальних оперативних планів*. Для виконання цього напрямку роботи черговий зобов'язаний постійно бути готовим до своєчасного оповіщення й збору особового складу, знати місця його збору, вміти користуватися схемами оповіщення працівників ОВС (схеми мають передбачати варіанти оповіщення особового складу в робочий та неробочий час, при відсутності телефонного та радіозв'язку, транспорту, резервні місця збору працівників тощо). Також він повинен знати порядок зв'язку з місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, черговими територіальними органами МНС, прокуратури, СБУ.

У разі отримання сигналів бойового сповіщення, умовних сигналів повідомлень про надзвичайні ситуації і події чергова частина міськрайоргану організовує першочергові заходи щодо оповіщення та збору особового складу підрозділу, його екіпірування відповідно до наявної ситуації. Своєчасне реагування на негативний розвиток подій, попередження або їх локалізація досягається за умови правильної оцінки інформації, що надійшла до ОВС, можливого негативного розвитку подій або резонансу серед населення, а також негайної

доповіді до вищестоящего органа внутрішніх справ.

За 9 місяців 2012 року виникло 173 надзвичайних ситуацій, у тому числі техногенного характеру – 97, природного характеру – 60, соціального – 16 в яких загинуло 266 осіб, постраждало 709 осіб. Приводів для введення ступенів готовності не було.

Згідно з п. 6.5. Наказу МВС України № 181-2009 р. при одержанні з чергової частини вищого рівня будь-якого із сигналів про введення ступенів готовності, зазначених на пакетах, що опечатані та зберігаються у тривожному сейфі в оперативному залі чергової частини ОВС, та пароля до них оперативний черговий повинен:

1. Зафіксувати у Зошиті для записів чергових точний час отримання сигналу й пароля, посаду й прізвище особи, яка передала сигнал, підтвердити його отримання.

2. Розпечатати пакет із позначенням отриманого сигналу. Зверити пароль, що міститься в пакеті, з отриманим.

3. При відповідності прийнятого паролю, що міститься в пакеті, негайно доповісти начальникові ОВС про отриманий сигнал і діяти згідно з його вказівками та розробленою в ОВС інструкцією.

4. У випадку розбіжності отриманого пароля з паролем, що міститься у пакеті, негайно повідомити про це чергового чергової частини вищого рівня і діяти згідно з його вказівкою.

5. При отриманні сигналів оповіщення з місцевого підрозділу МНС черговий, зафіксувавши сигнал, повинен негайно доповісти начальникові ОВС і діяти за його вказівками та згідно з наявними Інструкціями.

При отриманні від начальника ОВС або з чергової частини вищого рівня розпорядження про введення в дію оперативних планів черговий забезпечує виконання заходів, передбачених відповідними планами. За обставин, що потребують термінових дій, черговий має право самостійно уводити в дію оперативні плани оборони адміністративного будинку, банку та "Перехоплення" із подальшою доповіддю начальникові ОВС і черговій частині вищого рівня.

Функція оперативного управління службовими нарядами й іншими силами й засобами, які залучаються до охорони громадського порядку та боротьби зі злочинністю, здійснюється черговою частиною цілодобово та безперервно. Ця функція найбільш притаманна черговій службі міськрайлінорганів, тому що саме на цьому рівні в ієрархії чергової служби ОВС до чергових частин додаються сили та засоби ОВС.

Оперативний черговий міськрайліноргану є старшим оперативним начальником над черговими всіх підрозділів і установ, підлеглих даному органу, а також над старшими всіх службових нарядів, що виконують на території, що їм обслуговується, завдання по охороні громадського порядку, попередженню й припиненню правопорушень, ліквідації наслідків надзвичайних подій [28].

Кожного дня в добовий наряд до чергових частин ОВС України заступають в середньому 22 тис. співробітників – 6670 нарядів підрозділів ПС, «Беркут», ДСО, ДАІ, ГУВВ, здійснюється до 10000 виїздів, реєструється до 8000 повідомлень про кримінальні правопорушення, що вчинені або готуються, та інші події (понад 90 % від всіх заяв та повідомлень, що надходять до ОВС; складається до 4000 адміністративних протоколів. Для ефективної реалізації функції чергової служби чергові частини як її важливі управлінські ланки повинні відігравати координаційну та організуючу роль у процесі правоохоронної діяльності органів внутрішніх справ України.

Реалізуючі *функцію контролю* за діяльністю підлеглих чергових частин та усіх сил та засобів ОВС, які задіяні до охорони громадського порядку, оперативний черговий повинен добре знати оперативну обстановку на місцях, режим роботи особового складу даного органа і його керівників, місце їхнього знаходження.

У цих цілях оперативний черговий контролює:

- подання повної, об'єктивної й своєчасної інформації про стан оперативної обстановки на обслуговуваній території;
- дотримання встановленого порядку і строків передачі відомостей, передбачених переліком оперативної інформації про надзвичайні події й небезпечні кримінальні правопорушення;
- своєчасність доведення до службових нарядів і особового складу пошукової інформації;
- повноту й своєчасність обліку заяв і повідомлень про події, що надходять у підлеглі чергові частини органів внутрішніх справ;
- своєчасність виїзду й повноту складу оперативних сил і засобів, задіяних у проведенні невідкладних заходів щодо подій;
- забезпечення чергування в підлеглих органах штатними черговими (або позаштатними, але допущеними наказом начальника органа до несення служби);
- своєчасність доведення розпоряджень, переданих з МВС, УВС, до керівників міськрайлінорганів;
- ефективність використання засобів зв'язку, оперативної,

криміналістичної техніки, транспортних і спеціальних засобів, закріплених за черговими частинами органів внутрішніх справ.

При виявленні фактів порушень службової дисципліни та законності оперативний черговий зобов'язаний сприяти їхньому усуненню й доповісти про це рапортом начальникові підрозділу МВС, УВС для вживання заходів до винних.

Чергова служба здійснює *функцію додержання правил пожежної безпеки й санітарних правил в адміністративній будівлі ОВС та на прилеглий території*. З метою забезпечення пожежної безпеки та санітарних правил в адмінбудинку ОВС і на прилеглий території черговий зобов'язаний:

1. Знати правила користування засобами пожежегасіння, план евакуації людей і майна при пожежі, систему аварійного відключення електроенергії, газу й водопостачання в адмінбудинку ОВС, а також номери телефонів територіальної пожежної частини та аварійних служб.

2. Вимагати від працівників та інших осіб, що перебувають в адмінбудинку ОВС і на прилеглий території, суворого додержання правил пожежної безпеки й санітарії.

3. При виявленні несправності в електромережі, електро- і газовій апаратурі, опалювальній та водопостачальній системах негайно викликати відповідних спеціалістів для усунення недоліків.

4. Запобігати внесенню до адмінбудинку ОВС легкозаймистих, горючих рідин і матеріалів, вибухових і отруйних речовин та речовин із різким запахом.

5. Забороняти проведення газо-, електрозварювальних та інших робіт із застосуванням відкритого вогню без відповідного дозволу територіального підрозділу пожежної охорони.

6. При виявленні загоряння (пожежі), затоплення негайно викликати підрозділи пожежної охорони або відповідної аварійної служби. До їх прибуття вжити заходів до ліквідації загоряння (пожежі) чи аварії, своєчасної евакуації людей, документації, матеріальних цінностей та іншого майна у відповідності з розробленим в ОВС планом. Про пожежу (аварію) негайно доповісти начальникові ОВС і до чергової частини вищого рівня.

7. У випадку виявлення в приміщенні чергової частини та ІТТ гризунів, комах-паразитів доповісти начальникові ОВС і організувати виклик працівників санітарно-епідеміологічної служби для проведення відповідних робіт.

8. За вказівкою начальника ОВС брати участь в обстеженні приміщення чергової частини разом із працівниками санітарно-епідеміологічної служби.

Будучи органом безпосереднього виконання, чергова служба здійснює *функцію розгляду обставин щодо правопорушників, які доставлені до чергової частини.*

Розгляд обставин щодо правопорушників, які доставлені до чергової частини працівниками ОВС або громадянами, проводиться негайно працівниками добового наряду або іншим працівником за дорученням начальника ОВС.

Добовий наряд чергової частини, по суті, виступає гарантом обґрунтованості доставлення особи в орган внутрішніх справ, тому що всі факти доставлення осіб фіксується черговою зміною в Журналі обліку доставлених, відвідувачів та запрошених до ОВС, а потім письмово доповідаються начальникові органу для вживання певних заходів. Крім того, оперативні чергові належать до категорії посадових осіб, які мають право проводити адміністративне затримання, особистий огляд затриманого, огляд його речей і вилучення у нього речей і документів, поміщення до кімнати для затриманих та доставлених, а це пов'язано з обмеженням прав і свобод громадян.

Слід зазначити, що за минулі чотири роки в суспільному житті відбулися значні зміни. До дій правоохоронців суспільство висунуло додаткові вимоги щодо дотримання прав та свобод людини та громадянина, обов'язковості громадського контролю, оскільки суспільство має бути застраховано від ситуацій, коли внаслідок недостатнього професіоналізму посадовців особиста безпека та життя громадян зазнає руйнівного впливу. Змінам у цій сфері сприяли й офіційні візити Комісара Ради Європи з прав людини Томаса Хаммерберга, Європейського комітету проти катувань, Робочої групи ООН з питань безпідставних затримань і інших міжнародних організацій, а також необхідність виконання Україною міжнародних зобов'язань у галузі забезпечення прав людини, зокрема щодо створення національних механізмів запобігання катувань та жорстокого поводження відповідно до вимог Факультативного протоколу до Конвенції ООН проти катувань.

Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях неодноразово наполягав на виключній відповідальності за добрий стан здоров'я людини, яка знаходиться під юрисдикцією державного органу (в

нашому випадку це поліція/міліція). Зокрема, у справі Рібіч vs. Австрії Європейський суд у своєму рішенні вказав, що «...держава несе моральну відповідальність за будь-яку особу, яка утримується під арештом, оскільки вона знаходиться повністю під владою поліції. У разі отримання тілесних ушкоджень у цей період саме уряд повинен надати докази, які ставлять під сумнів опис подій, що були надані потерпілим, особливо у випадках, коли такі свідчення підтверджені медичними документами».

На національному рівні фіксація усіх осіб, які переступають поріг органу внутрішніх справ, повинно здійснюватися у Журналі обліку доставлених, відвідувачів та запрошених до ОВС

Ведення такого Журналу регламентується наказом МВС України від 28.04.2009 р. № 181 «Про організацію діяльності чергових частин органів і підрозділів внутрішніх справ України, направленої на захист інтересів суспільства і держави від протиправних посягань», що містить у собі такі вимоги:

1. Журнал обліку доставлених, відвідувачів та запрошених до ОВС ведеться оперативним черговим.

2. У журнал обов'язково заносяться відомості щодо всіх без винятку осіб, які доставлені, прибули до органу внутрішніх справ з особистих або службових питань, осіб, які були викликані до працівників міліції для проведення процесуальних та слідчих дій тощо.

3. Відомості про відвідувачів та запрошених осіб вносяться на підставі документів, що засвідчують їх особу.

4. Особа, запрошена до ОВС, супроводжується працівником, який запросив її.

5. Після залишення приміщення ОВС особи, за бажанням, мають право зробити власноручний запис про наявність або відсутність претензій до працівників міліції.

6. До журналу заносяться також особи, розбір із якими проводиться за межами службових приміщень чергової частини».

Наказ МВС України від 16.09.2009 р. № 404 «Про забезпечення прав людини в діяльності органів внутрішніх справ України» у п. 8 містить вимогу про необхідність вжити заходів щодо викорінення випадків відбирання у громадян письмових розписок про відсутність з їх боку претензій до працівників органів внутрішніх справ

Крім того, чергова частина здійснює *функцію по забезпеченню довідкової роботи.*

Чергові, інші штатні працівники чергової частини, а також особи, які виконують їх обов'язки, зобов'язані знати: структуру ОВС, дислокацію підпорядкованих структурних підрозділів, ОВС вищого рівня, варіанти зв'язку з ними, а також завдання, що покладені на відповідні підрозділи, наявні в черговій частині картотеки й інші довідкові матеріали, порядок доступу й видачі довідкової інформації. Так, за 2012 р. до ГУМВС, УМВС України надійшло близько 9 млн. повідомлень тільки по спецлінії «102» з них третина були такими, що не належали до компетенції ОВС, довідкового характеру (про порядок звернення в ОВС, адреси та телефони організацій та ін.).

При особистому зверненні, телефонних запитах посадових осіб чи громадян працівники добового наряду зобов'язані повідомляти працівників ОВС у межах їх функціональних обов'язків, керівників правоохоронних органів про наявну в черговій частині інформацію стосовно:

- заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення й події;
- затримання осіб, які підозрюються у вчиненні кримінальних правопорушень або скоїли адміністративні правопорушення;
- автотранспорту, що перебуває в розшуку;
- результатів перевірок (за картотеками адресного бюро, підрозділів інформаційних технологій), здійснених згідно з запитами працівників правоохоронних органів, які знаходяться на місці події, беруть участь в охороні громадського порядку, виконують інші службові завдання за межами службових приміщень ОВС;
- місця розташування ОВС, підпорядкованих їм підрозділів, ОВС вищого рівня, номери телефонів їх чергових частин;
- дні, години й місце прийому громадян керівниками ОВС;
- номери службових телефонів працівників ОВС;
- адреси й номери телефонів пунктів охорони громадського порядку;
- місця дислокації дільничних інспекторів міліції, години прийому й номери їх службових телефонів;
- осіб, затриманих за правопорушення або таких, що стали жертвами подій (крім випадків, коли ці відомості на момент запиту не підлягають розголошенню);
- знайдених, вилучених, зданих предметів й речей, свійських тварин, належність яких при реєстрації у Журналі реєстрації знайдених, вилучених, зданих предметів та речей (транспортних засобів, свійських тварин) не була встановлена

При отриманні протягом робочого дня запиту відносно відомостей, що відсутні у черговій частині і входять у межі компетенції інших служб, підрозділів інформаційних технологій та ОВС, оперативний черговий та інші особи добового наряду повинні рекомендувати звернутись до відповідної служби, повідомивши при цьому її місцезнаходження та контактний телефон.

До основних функцій чергової служби належать також і *забезпечення збереження службової документації, нормативних актів, оперативної й криміналістичної техніки, засобів зв'язку, зброї та спеціальних засобів, іншого майна*.

Одним із пріоритетних завдань розвитку державності в Україні є послідовна демократизація взаємовідносин органів державної влади та їх посадових осіб з громадянами з метою охорони їх прав, свобод і законних інтересів, сприяння їх реалізації, а також дієвого захисту в разі порушення. Тривалий час діяльність органів виконавчої влади, зокрема органів внутрішніх справ, мала суто розпорядницький, примусовий, а подекуди і каральний характер. Натомість подальша демократизація суспільних відносин в Україні, втілення в практику діяльності органів внутрішніх справ принципів пріоритету прав, свобод та законних інтересів особи над державними актуалізують перегляд основної мети їх діяльності, якою має стати обслуговування суспільства і його потреб, іншими словами, переорієнтація їх діяльності на виконання **публічно-сервісної функції**. Досягти цього неможливо без істотної модернізації взаємовідносин громадян з органами внутрішніх справ, зокрема з черговою службою ОВС, що знаходиться в безпосередньому контакті з населенням.

З цього приводу слушною є думка Ю. Аврутіна, який підкреслює, що «система масового обслуговування – це насамперед організаторський і моральний принцип функціонування міліції, в основі якого лежать дві основні ідеї: по-перше, загальна ідея кібернетичної теорії масового обслуговування, що оперує такими поняттями, як «заявка», «відмовлення», «черговість обслуговування», «здатність системи виконати заявки» тощо; по-друге, ідея взаємних стосунків у системі «міліція – населення, згідно з якою міліція повинна ставитися до кожного громадянина, котрий потрапляє – чи добровільно, чи за необхідності – у сферу її юрисдикції, як до клієнта, якому потрібно виявити увагу і зробити це чемно, культурно, доброзичливо».

Отже, така зміна моделі сучасної чергової служби ОВС у

напрямку її розвитку як системи масового соціального обслуговування населення буде орієнтувати та спонукати її працівників на необхідність: по-перше, негайно реагувати на заяви та повідомлення про кримінальні правопорушення, інші правопорушення та події; по-друге, оперативного та якісного збору та розгляду адміністративних матеріалів, матеріалів дослідчої перевірки тощо, повної їх реєстрації; по-третє (і, напевне, саме головне), на уважне, об'єктивне і доброзичливе ставлення до громадян незалежно від того, є вони потерпілими або підозрюваними у вчиненні правопорушення.

Така позиція відповідає міжнародним стандартам у сфері поліцейської діяльності. Наприклад, у ст. 1 Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, затвердженого 17.12.1979 Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 34/169, зафіксовано: «Посадові особи з підтримання правопорядку постійно виконують свої обов'язки, служачи громаді і захищаючи всіх осіб від протиправних актів відповідно до високого ступеня відповідальності, що вимагається їхньою професією». У п. «с» примітки до цієї статті зафіксовано, що «...служба суспільству передбачає, зокрема, надання послуг і допомоги тим членам громади, котрі з особистих, економічних, соціальних чи інших причин надзвичайного характеру потребують негайної допомоги». Слушною уявляється думка М. Вебера, який, визначаючи роль поліції у суспільстві відповідно до «функцій підтримки», що здійснюються нею, зазначав, що поліція, її представники в цьому плані є не ким іншим, як людьми структури, котрі одночасно є і радниками, і помічниками у виході зі скрутного становища, вони мов «соціальний батько», який у своїй громаді (населенні, що живе на відповідній території із самоврядним управлінням) допомагає вирішувати усі складні питання.

За даними, отриманими в різних поліцейських департаментах США, від 80 до 90 % часу кожної зміни поліцейські виконують функції обслуговування населення, тобто функції громадських зв'язків. Деякі дослідження свідчать, що поліція часто виконує завдання, які мало або взагалі не пов'язані із системою кримінального правосуддя. Поліцейська робота тісно пов'язана з органами охорони здоров'я, соціальними службами й іншими системами. Від 10 до 20 % службового часу офіцер поліції виконує офіційні функції, до 90 % робочого часу поліцейський витрачає на служіння громадянам. Аналіз телефонних дзвінків до чергової частини поліцейського департаменту

Сіракуз свідчить, що тільки 10 % з них пов'язані із забезпеченням закону і порядку, у Детройті – 16 %. В. Стечер вважає, що лише 20 % службового часу поліцейського присвячені боротьбі зі злочинністю. Чикагська поліція відносить 83 % інцидентів, у яких вона брала участь, до категорії некримінальних. Дослідження описів службових обов'язків, проведене Департаментом юстиції США, визначило 32 функції поліції, які безпосередньо пов'язані з наданням послуг населенню. Отже, одна з найпоширеніших помилок стосовно того, що правоохоронна діяльність полягає переважно в поліцейській роботі, спростовується емпіричними даними, отриманими як американськими, так і російськими дослідниками протягом останніх 30-ти років. Що стосується чергової служби ОВС України (на прикладі чергової служби Дніпропетровського МУ ГУМВС в області), то проведений нами хронометраж робочого часу показав, що тільки 18,4 % цього часу присвячено на організацію оперативної роботи з розкриття кримінальних правопорушень по «гарячих слідах» та реагуванню на інші повідомлення про правопорушення та події і лише 27% телефонних дзвінків по лінії «102» були повідомленнями про кримінальні правопорушення, правопорушення та події; інші дзвінки були зверненнями громадян довідкового характеру чи навіть були проханнями про надання поради або психологічної допомоги в складних життєвих ситуаціях, не пов'язаних з правопорушеннями.

Соціальна роль поліції (міліції) у державі обумовлюється її цільовим призначенням, виконавчими завданнями та функціями, формами і методами діяльності, врегульованими законодавством. Головне призначення поліції полягає в здійсненні охорони та захисту людини, її прав, свобод, особистої та майнової безпеки. Тому в цьому напрямку діяльності поліція найбільш показово виступає як суб'єкт забезпечення безпеки, що покликаний виконувати функцію масового правоохоронного обслуговування населення.

На жаль, сучасний стан надання черговою службою ОВС адміністративних послуг населенню характеризується багатьма недоліками об'єктивного і суб'єктивного характеру, серед яких черги заявників в чергових частинах; недостатня кількість операторів лінії «102», що створює завантаженість викликів громадян; відсутність додаткових слідчо-оперативних груп та оперативних груп реагування, що призводить до нереагування або недостатнього реагування на повідомлення про вчинені правопорушення та інші події; формалізм та зневажливе ставлення до громадян з боку працівників чергових

частин ОВС, які зобов'язані надавати першим допомогу, тощо. Без перебільшення можна сказати, що причиною такого стану разом з правовими та економічними проблемами, котрі гальмують прогресивний розвиток органів внутрішніх справ, зокрема і чергової служби ОВС, є також лише формальний відхід від радянської моделі правоохоронної діяльності з її суто каральною, а не публічно-сервісною складовою.

Чергова частина органу внутрішніх справ реалізує покладені на неї завдання та функції, ґрунтуючись на певних принципах.

Всі принципи діяльності чергової служби органів внутрішніх справ тісно пов'язані між собою. Для виявлення їх особливостей, на нашу думку, вони можуть бути згруповані за видами та поділені на дві групи: 1) загальні та 2) спеціальні.

Так загальні принципи містяться в Законі України „Про міліцію” від 20.12.1991 року. Відповідно до ст. 3 Закону України «Про міліцію» діяльність міліції будується на принципах законності, гуманізму, поваги до особи, соціальної справедливості, взаємодії з трудовими колективами, громадськими організаціями й населенням. Діяльність міліції є гласною. Вона інформує органи влади і управління, трудові колективи, громадські організації, населення і засоби масової інформації про свою діяльність, стан громадського порядку та заходи щодо його зміцнення. При виконанні службових обов'язків працівники міліції не залежать від впливу будь-яких політичних, громадських об'єднань. Фундаментальними серед загальних принципів діяльності органів внутрішніх справ та чергової служби ОВС зокрема, на наш погляд, є принципи законності, гуманізму, соціальної справедливості та демократизму.

До спеціальних принципів діяльності чергової служби ОВС В.К. Гижевський, В.О. Захарова, Г.А. Пахомов, Д.В. Рівман, А.І. Кардашов та інші у своїх дослідженнях, віднесли такі:

- 1) постійна висока бойова готовність;
- 2) оперативність;
- 3) спадкоємність у роботі;
- 4) нерозголошування державної і службової таємниці;
- 5) об'єктивність і повнота розгляду правопорушень;
- 6) висока професійна етика і уважне ставлення до громадян.

У пункті 1.1 Інструкції з організації діяльності чергових частин органів і підрозділів внутрішніх справ України, направленої на захист інтересів суспільства і держави від протиправних посягань наказу

МВС України № 181 2009 р., містяться переліки принципів діяльності чергових частин, які ідентичні тим принципам, на яких наголошували вищевказані вчені, та є більш розширеними за рахунок таких принципів, як „пильність”, „найсуворіше додержання законності” та „чітке виконання вимог нормативних актів”. Адже два останніх принципи, на нашу думку, дублюються та є не чим іншим, як складовими принципу законності, який ми вже розглянули вище.

Але ми вважаємо цей перелік спеціальних принципів чергової служби ОВС далеко не повним; його, на нашу думку, можна доповнити більш специфічними принципами, які розкриватимуть концепцію сучасної чергової служби. Це передусім такі принципи:

- принцип ініціативності;
- принцип взаємозамінності;
- принцип постійної взаємодії;
- принцип алгоритмізації;
- принцип іноваційності.

Велике значення в діяльності чергової служби, особливо в діяльності чергових частин ОВС, має *принцип взаємозамінності*. Наукова організація труда стверджує, що тільки вузька спеціалізація дає найбільший ефект в діяльності працівника та зростання його як професіонала. Але специфіка діяльності чергових частин ОВС є в тому, що вона працює позмінно та до добового наряду заступають тільки по одному співробітнику, які здійснюють певний напрямок діяльності підрозділу. Тому якщо з певних причин співробітник не вийшов на службу згідно з графіком чергувань, а його заміну здійснити неможливо, працівники добового наряду чергової частини ОВС повинні якісно замінити один одного. Як свідчить практика, графік добового чергування реально виконується не довше 10-14 діб, після чого потрібно вносити корективи з певних об'єктивних причин (хвороба, відпустка, навчання працівників, підвищення кваліфікації тощо).

Чергова служба ОВС повинна *постійно взаємодіяти* з іншими підрозділами міліції, органами державної влади та місцевого самоврядування, підприємствами, установами та громадськістю.

Ще І. Кант говорив про таку взаємодію частин і цілого, коли кожна частина зобов'язана своїм існуванням дії останніх і всього цілого, і лише в таких умовах можливо самоорганізоване буття та лише тоді воно фізично виправдане.

Без такої взаємодії вирішення багатьох службових завдань, що

вимагають об'єднання зусиль декількох суб'єктів, неможливе. Це стосується, зокрема, забезпечення громадського порядку при проведенні масових заходів, в умовах стихійних лих, при аваріях, катастрофах, здійсненні розшуку особливо небезпечних озброєних злочинців тощо (детальніше це питання ми розглянемо в підрозділі 2.3.) .

Дотримання *принципу алгоритмізації* в діяльності чергової служби ОВС є необхідністю, яка обумовлена тим, що працівники чергової служби ОВС гостро потребують розробки надійних, чітких покрокових інструкцій (алгоритмів) щодо дій, особливо в складних ситуаціях, які відрізняються дефіцитом інформації, часу, сил та засобів (доцільність їх розробки найбільш очевидна при здійсненні дій масового характеру, у ситуаціях, що ускладнюють оперативну обстановку, при недостатній кваліфікації кадрів). Розкриття кримінальних правопорушень, безумовно, є творчим видом діяльності; але в більшості випадків діяльність працівників чергової служби ОВС відбувається в типових ситуаціях, відносно незмінними є також прийоми найбільш поширених злочинних посягань, тому ця діяльність повинна бути ретельно алгоритмізована. Такі алгоритми має виробити наука, спираючись на широке вивчення, узагальнення, типізацію практики чергової служби; здійснюючи вдосконалення її форм та методів діяльності; вивчення помилок та прорахунків, що допускаються співробітниками чергової служби ОВС, причин і умов, що їх викликають.

Іншим принципом діяльності чергової служби ОВС є *принцип іноваційності*, тобто постійне вдосконалення роботи на основі наукової організації управління і праці, пошук і впровадження перспективних її форм і методів.

Ускладнення завдань, що стоять перед черговою службою ОВС, специфічний режим роботи вимагає від її працівників значних витрат фізичної і нервової енергії, що приводить до підвищеної стомлюваності. Вихід з цього положення слід шукати в науковій організації праці, застосуванні науково обґрунтованих форм і методів роботи.

Наукова організація управління і праці має на увазі вирішення безлічі проблем: визначення оптимальних штатів чергових частин, вироблення якісних критеріїв, яким повинні відповідати співробітники чергових частин, технічне забезпечення чергових частин та підрозділів, які здійснюють чергову службу, та ін.

Характерними прикладами впровадження наукової організації управління є: типові оперативні плани і картотеки невідкладних дій, забезпечення сучасною комп'ютерною технікою, автоматизовані пошукові системи та бази даних, автоматизовані робочі місця оперативного чергового та оператора лінії 102, система оперативного управління нарядами „Цунамі”, встановлення камер відеоспостереження на вулицях міст з трансляцією на монітори чергових частин, системи розпізнавання особи за біометричними даними та ін.

Таким чином, особлива роль та місце чергової служби ОВС в системі Міністерства внутрішніх справ України визначається рядом особливостей. По-перше, спеціальними завданнями, що на неї покладаються, такими як забезпечення оперативного управління силами та засобами ОВС щодо охорони громадського порядку. По-друге, спеціальними принципами роботи: оперативності, підтримання високої бойової готовності, постійної взаємодії тощо. По-третє, кінцевими результатами роботи кожної зміни чергової служби ОВС, одним із критеріїв оцінки якої є ефективне виконання таких функцій: оперативного реагування на повідомлення про кримінальні правопорушення та інші події; оперативного управління силами та засобами, задіяними в охороні громадського порядку; розкриття кримінальних правопорушень «по гарячих слідах», функції внутрішнього контролю тощо.

2.4.2. Правові основи адміністративної діяльності чергової служби органів внутрішніх справ.

Сутність адміністративної діяльності чергової служби ОВС полягає в здійсненні комплексу організаційних та практичних заходів щодо забезпечення: цілодобової та безперервної охорони громадського порядку, громадської безпеки, попередження та припинення правопорушень, розкриття кримінальних правопорушень «по гарячих слідах», координації та погодженості (синергії) в діяльності інших підрозділів органів внутрішніх справ.

Таким чином, під *адміністративно-правовою діяльністю чергової служби ОВС* слід розуміти урегульовану переважно нормами адміністративного права підзаконну державно-владну діяльність чергової служби органів внутрішніх справ щодо практичного забезпечення цілодобової та безперервної охорони громадського

порядку і безпеки на території обслуговування, недопущення порушення та відновлення порушених прав громадян та інтересів держави.

Із визначення поняття адміністративної діяльності чергової служби ОВС, можна зробити висновок, що вона цілком спрямована на організацію і здійснення охорони громадського порядку та забезпечення погодженості та ефективності в діяльності органу внутрішніх справ як складної соціальної системи правоохоронної направленості.

Відтепер розглянемо норми права, що визначають правовий статус чергової служби органів внутрішніх справ, правила поведінки суб'єктів суспільних відносин, однією стороною яких є чергова служба ОВС. У зв'язку з цим пропонуємо звернути увагу на значний масив нормативних актів, що містять такі норми, та детально їх проаналізувати.

Не викликає сумнівів, що визначальними для будь-якої суспільно корисної діяльності, що регулюється правом, є її правові основи, під якими у Концепції адміністративної реформи в Україні розуміється “сукупність правових актів, які є відправною точкою і механізмом забезпечення даної реформи”. Слід уточнити, що правове регулювання діяльності чергової служби здійснюється значною кількістю нормативних актів, які відрізняються один від одного за багатьма ознаками: суб'єктами правотворчості, юридичною силою, порядком прийняття, назвою, порядком набрання чинності та дії тощо. Отже, розглянемо правове регулювання діяльності чергової служби ОВС за однією, на нашу думку, найбільш суттєвою ознакою – юридичною силою

Безспірно, у правовому регулюванні діяльності органів внутрішніх справ взагалі і також чергової служби ОВС зокрема основну роль відіграють норми Конституції України, які тією чи іншою мірою впливають на систему правової основи правоохоронної функції держави. Зупинимось на таких найважливіших положеннях.

Статтею 1 Конституції, де Україна проголошується суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою, закріплюється обґрунтований юридичною наукою принцип обов'язковості законодавчого регулювання будь-якої сфери соціальної практики, що поширюється і на сферу діяльності чергової служби ОВС та інших суб'єктів, які беруть участь у розкритті кримінальних правопорушень. Стаття 3 Конституції, закріплюючи визнання

людини, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку її прав і свобод як найвищу цінність держави, обов'язкову для державного захисту, тим самим затверджує нові пріоритети в соціальній і правовій політиці. Звідси випливає необхідність перегляду всієї системи правовідносин у правоохоронній сфері, що формувалася на інших соціальних пріоритетах.

Пункт 2. ст.22 Конституції України гарантує конституційні права і свободи, які не можуть бути скасовані, що забезпечує правову основу для організаційної і функціональної побудови правоохоронної системи держави. Представлені в другому розділі права на захист своїх інтересів усіма способами, не забороненими законом, створюють реальні можливості активної участі громадян у реалізації функцій міліції (наприклад, щодо розкриття кримінальних правопорушень).

У відповідності до ст. 116 Конституції визначаються функціональні завдання і, частково, компетенція інших суб'єктів. Зокрема, ця стаття покладає на виконавчу владу в особі Уряду України обов'язок вжиття заходів щодо забезпечення законності, прав і свобод громадян, охорони власності і громадського порядку, боротьби зі злочинністю.

Слід зазначити, що Конституція безпосередньо не регулює діяльність чергової служби ОВС, однак саме в Конституції України закріплено загальні засади діяльності державних органів. Так, згідно зі ст. 19 Конституції України органи державної влади, їх посадові особи, якими є працівники чергової служби ОВС України, зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Окрім цього, у ст. 8 встановлено, що Конституція України має вищу юридичну чинність, пряму дію і застосовується на всій території України. Звідси випливає, що прийняті закони й інші правові акти не можуть суперечити Конституції і не можуть застосовуватися, якщо вони не опубліковані для загального ознайомлення. Адже Конституція України становить базу для прийняття інших законодавчих та підзаконних актів, що підкреслює її значущість у системі правового забезпечення діяльності чергової служби ОВС.

Важливе місце в механізмі правового регулювання діяльності чергової служби ОВС займають норми законів та підзаконних актів. Для правового регулювання діяльності чергової служби ОВС першочергове значення мають такі законодавчі акти: Закони України

“Про міліцію”, „Про державну службу”, „Про правовий режим надзвичайного стану”, „Про звернення громадян”, “Про участь громадян в охороні громадського порядку та державного кордону”, “Про дорожній рух”, “Про оперативно-розшукову діяльність”, “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю”, “Про засади запобігання і протидії корупції”, „Про інформацію”, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінальний Кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України тощо.

Особливу роль у системі законодавчих актів, які регулюють діяльність чергової служби ОВС, відіграє Закон України “Про міліцію”. У Законі, зокрема, визначено і закріплено поняття міліції, основні її завдання, принципи діяльності, основні обов’язки та права, правовий та соціальний захист працівників міліції. Деякі права міліції визначені лише узагальнено, вони є абстрактними та деталізуються в інших законах та підзаконних актах. Так, у сфері компетенції чергової служби на міліцію згідно з п.1, 2, 3, 5 12, 15 ст.10 Закону України „Про міліцію” покладаються такі обов’язки: забезпечувати безпеку громадян і громадський порядок; виявляти, запобігати, припиняти та розкривати кримінальні правопорушення, вживати з цією метою оперативно-розшукових та профілактичних заходів, передбачених чинним законодавством; приймати і реєструвати заяви й повідомлення про кримінальні правопорушення та адміністративні правопорушення, своєчасно приймати за ними рішення; припиняти адміністративні правопорушення і здійснювати провадження у справах про них; забезпечувати в межах своєї компетенції безпеку дорожнього руху, додержання законів, правил і нормативів у цій сфері; повідомляти відповідним державним органам і громадським об’єднанням про аварії, пожежі, катастрофи, стихійне лихо та інші надзвичайні події, вживати невідкладних заходів для ліквідації їх наслідків, врятування людей і подання їм допомоги тощо [86].

Важливе значення для регулювання адміністративно-юрисдикційної діяльності органів внутрішніх справ та чергової служби ОВС зокрема має Кодекс України про адміністративні правопорушення. Законом України “Про внесення змін і доповнень до ст. 222 Кодексу України про адміністративні правопорушення” від 2 жовтня 1996 р. було розширено коло суб’єктів адміністративної юрисдикції. Так, до числа посадових осіб, уповноважених розглядати справи про адміністративні правопорушення, виносити постанови про накладення адміністративного стягнення, закон відніс, наприклад,

дільничних інспекторів (старших дільничних інспекторів) міліції. У новій редакції абзацу третього п. 1 ч. 2 ст. 222 Кодексу України про адміністративні правопорушення визначено, що від імені органів внутрішніх справ (міліції) розглядати справи про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 173, 177, ч. 1, 2 ст. 178 цього Кодексу, та накладати адміністративні стягнення мають право дільничні інспектори (старші дільничні інспектори) міліції. На наш погляд, враховуючи те, що чергова служба ОВС працює безперервно та цілодобово, а в нічний час черговий фактично виконує обов'язки начальника ОВС, було б доцільно до ст. 222 КупАП внести додаткові зміни та до числа посадових осіб, уповноважених розглядати справи про адміністративні правопорушення, виносити постанови про накладення адміністративного стягнення, віднести також і працівників чергових частин ОВС.

Серед актів Президента України, які мають значення для правового регулювання діяльності чергової служби, можна назвати такі загальні укази, що стосуються діяльності правоохоронних органів в цілому: «Про першочергові заходи щодо детінізації економіки та протидії корупції» від 18 листопада 2005 р.; «Про додаткові заходи щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина, громадського порядку та посилення боротьби зі злочинністю» № 276 від 28.03.2008 р. В них визначені загальні завдання міліції щодо посилення захисту прав і свобод громадян, пріоритетні напрями діяльності правоохоронних органів, вказується на необхідність зміцнення підрозділів міліції, що працюють у тісному контакті з населенням та безпосередньо формують імідж міліції, до яких безумовно належить чергова служба ОВС.

З урахуванням змін у системі організації влади в Україні особливої важливості набувають акти Кабінету Міністрів України. Так, 04.10. 2006 р. прийняте оновлене Положення про МВС України. Основний зміст діяльності міліції, в тому числі і чергової служби ОВС, у сфері дозвільної системи визначені у постанові КМУ «Про затвердження Положення про дозвільну систему» від 12 жовтня 1992 р. № 576; застосування спеціальних засобів міліцією регламентується постановою Кабінету Міністрів України від 27 лютого 1991 р. «Про затвердження Правил застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку в Україні»; загальні засади проходження служби – у постанові «Про затвердження Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів

внутрішніх справ Української РСР” від 29 липня 1991 р. № 114 тощо.

В окремих випадках діяльність чергової служби ОВС може опосередковано регулюватися нормативними актами органів місцевого самоврядування (програми, концепції, плани). Це можуть бути місцеві та регіональні програми боротьби зі злочинністю, приміром, Комплексний план заходів щодо профілактики правопорушень в Дніпропетровській області на 2011-2014 рр.

Правову основу діяльності органів внутрішніх справ взагалі і чергової служби ОВС зокрема становлять також міжнародні правові акти, ратифіковані у встановленому порядку. Це закріплено в ст. 4 Закону “Про міліцію”, а також у Законі “Про дію міжнародних договорів на території України”, в якому визначено, що укладені і належним чином ратифіковані Україною міжнародні договори становлять невід’ємну частину національного законодавства України і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства. До таких можна віднести: Резолюцію 217 “А” Генеральної Асамблеї ООН “Загальна декларація прав людини” від 4 грудня 1948 р.; Резолюцію 34/169 Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1979 р. “Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку”; “Основні принципи застосування сили і вогнепальної зброї посадовими особами при підтриманні правопорядку” (прийняті VII Конгресом ООН з попередження злочинності і поводження з правопорушниками, що відбувся 27 серпня – 7 вересня 1990 р. в Гавані). Аналіз завдань, принципів діяльності і обов'язків міліції та чергової служби міліції зокрема дозволяє дійти висновку про те, що вони в основному відповідають Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, прийнятого Резолюцією № 34/169 Генеральної Асамблеї ООН від 17.12.79 р.

У той же час слід зазначити, що власне діяльність чергової служби регламентується саме відомчими нормативними актами Міністерства внутрішніх справ України, в яких детально регулюється механізм її функціонування. Дослідження показали, що діяльність чергової служби регламентується близько 30 відомчими нормативними актами, які можна об'єднати, на наш погляд, у три групи.

Перша група – це акти, що регламентують роль і місце чергової служби ОВС у системі органів внутрішніх справ, а також основи організації її діяльності (її принципи, завдання та функції, структура, штати та ін.): накази МВС України «Про організацію діяльності

чергових частин органів і підрозділів внутрішніх справ України, направленої на захист інтересів суспільства і держави від протиправних посягань» від 28.04.2009 р. № 181; “Про забезпечення контролю за обліком, видачею й прийманням зброї, боєприпасів і спецзасобів у чергових частинах ОВС України” від 27.03.2008 р. № 141; „Про затвердження Положення про Головний штаб Міністерства внутрішніх справ України” від 29.01.2008 р. № 36; „Про затвердження Положення про Оперативний штаб МВС України та складу оперативного штабу МВС України” від 13.02.2007 р. № 42; „Про затвердження Настанови з організації роботи органу внутрішніх справ” від 15.06.1999 р. № 495; „Про нормативне забезпечення організаційно-штатної роботи” від 17.12.2009 р. № 530дск(зі змінами, згідно до наказів МВС України №170 від 30.04.2011р. та №246 від 01.06.2011р.).

Друга група об'єднує накази, що визначають типові дії чергової служби в різних ситуаціях (це, наприклад, наказ МВС України „Про затвердження Статуту патрульно-постової служби міліції України” від 28.07.1994 р. № 404; Додаток № 10 „Картотека невідкладних дій чергового ОВС” до Інструкцій наказу МВС України № 181-2009 р.), зокрема й при надзвичайних ситуаціях. Для деяких різновидів надзвичайних ситуацій розроблені окремі типові плани, які зберігаються в чергових частинах ОВС. Зокрема, це плани, відомі під назвами „Сирена, „Грім”, „Перехват”, „Хвиля”, „Темп”, „Охорона і оборона адмінбудинку ОВС”, „Оборона банку”, „Оборона музею” тощо. Введення цих планів та алгоритми дій, передбачених ними, регламентуються такими наказами МВС України: „Про затвердження Настанови про заходи органів, підрозділів внутрішніх справ, частин внутрішніх військ МВС України щодо розшуку і затримання озброєних та інших злочинців, які становлять підвищену суспільну небезпеку” від 24.04.1998 № 230 дск; „Про затвердження Інструкції з організації охорони державних музеїв, історико-культурних заповідників, інших важливих об'єктів культури підрозділами ДСО при МВС України” від 24.10.1998 р. № 771/428; „Про профілактичну і оперативно-розшукову діяльність органів внутрішніх справ щодо запобігання та викриття фактів виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою збуту або збуту підроблених грошей” від 03.11.2000 р. № 1292дск; „Про затвердження Настанови про дії органів, підрозділів внутрішніх справ, з'єднань, військових частин внутрішніх військ, вищих навчальних закладів

МВС України з ліквідації масових заворушень” від 11.11.2003 р. № 1345дск; „Про затвердження Інструкції з організації охорони установ банків Державною службою охорони при Міністерстві внутрішніх справ України” від 23.08.2005 р. № 700; „Про організацію діяльності органів внутрішніх справ України щодо протидії злочинам, пов’язаних з автотранспортом” від 10.10.2006 р. № 1019дск; спільним наказом СБУ, МВС, МНС, Держжордону, Департаменту виконання покарань, Міністерства оборони, Міністерства транспорту від 19.12.2001 р..

Третю групу складають накази, які регулюють діяльність чергової служби за основними напрямками: реагування на повідомлення про правопорушення, оперативного інформування та інформаційного забезпечення в ОВС; забезпечення обліково-реєстраційної діяльності ОВС; контролю за недопущенням порушень прав і свобод осіб, що доставляються до чергових частин; взаємодії чергової служби з іншими підрозділами міліції, органами державної влади та місцевого самоврядування, підприємствами, установами та громадськістю в правоохоронній сфері та підвищення ефективності діяльності чергової служби. Це такі накази МВС України: „ Про організацію реагування на повідомлення про кримінальні правопорушення, інші правопорушення, надзвичайні ситуації та інші події, та забезпечення оперативного інформування в органах і підрозділах внутрішніх справ України”: від 22.10.2012 р. № 940; „Положення про порядок роботи зі зверненнями громадян та організацій, їх особистого прийому в системі Міністерства внутрішніх справ України” від 10 жовтня 2004 р. за № 1177; «Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події та положень про комісії» від 19.11.2012р. № 1050; „Про заходи щодо вдосконалення системи комплексного використання сил і засобів в охороні громадського порядку” від 30.09.2008 р. № 505; «Про організацію діяльності чергових частин органів і підрозділів внутрішніх справ України, направленої на захист інтересів суспільства і держави від протиправних посягань» від 28.04.2009 р. № 181; „Про затвердження Інструкції з організації роботи органів внутрішніх справ України щодо забезпечення взаємодії з населенням та громадськими формуваннями по охороні громадського порядку” від 09.02.2004 р. № 133 та ін.

Підбиваючи підсумки викладеному, пропонуємо можливі шляхи удосконалення правового регулювання діяльності чергової служби ОВС України :

1. Внесення відповідних змін та доповнень до чинних нормативних актів України з метою удосконалення їх норм. При цьому врахувати як вітчизняні наукові й практичні здобутки, так і передовий світовий досвід.

2. Розробка і прийняття нових нормативних актів, що відповідають сучасним вимогам до чергової служби ОВС. Так, на нашу думку, необхідно прийняти накази МВС України «Про застосування спеціальних технічних засобів у службах та підрозділах ОВС з метою недопущення порушень прав людини», «Про впровадження в діяльність чергових частин ОВС геоінформаційних систем управління патрульними нарядами», «Про організацію проведення інструктажів добового наряду ОВС», «Про надання платних адміністративних послуг черговими частинами ОВС» та ін.

2.4.3. Система та структура чергової служби органів внутрішніх справ України. Моделі чергової служби МВС України та зарубіжних країн світу.

Організаційна структура будь-якої соціальної системи, як правило, визначається і офіційно затверджується відповідними нормативними актами. Так, у наказі МВС України № 181-2009 р. визначено, що до структури чергових частин ОВС України входять:

1. Чергова частина МВС.
2. Чергові частини територіальних органів:
 - головних управлінь, управлінь МВС в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі (далі – ГУМВС, УМВС);
 - міських управлінь (далі – МУ);
 - районних управлінь (далі – РУ), міських, районних відділів, відділень міліції, відділів та відділень спеціальної міліції (далі – міськрайліноргани).
3. Чергові частини транспортних органів:
 - управлінь МВС на залізницях;
 - лінійних управлінь на залізницях (далі – ЛУ);
 - лінійних відділів, відділень, пунктів на станціях;

лінійних управлінь, управлінь, відділів, відділень, пунктів у портах, аеропортах, метрополітені.

4. Чергові частини (комендатури) вищих навчальних закладів, що у своїй діяльності керуються нормативно-правовими актами, наказами МВС і перебувають у прямому підпорядкуванні проректорів по службі.

5. Чергові частини стройових підрозділів та училищ професійної підготовки працівників міліції та інших навчальних закладів МВС перебувають в оперативному підпорядкуванні ГУМВС, УМВС, на території обслуговування яких знаходяться.

Як ми вже зазначили вище, на різних рівнях управління завдання та функції, що вирішуються черговими службами ОВС, відрізняються один від одного.

Для подальшої характеристики системи чергової служби органів внутрішніх справ ми вважаємо за необхідне більш детально розкрити кожний організаційний рівень вітчизняної моделі чергової служби МВС України.

Отже, сучасну чергову службу ОВС можна розглянути як чотирьохрівневу структуру: перший рівень – загальнодержавний (чергова служба МВС); другий – регіональний (обласний), що включає чергові служби ГУМВС, УМВС, УМВСТ, спеціалізовані чергові частини та комендатури навчальних закладів МВС; третій – місцевий (чергові служби МУ, ЛУ); четвертий – районний (чергові служби міськрайлінорганів).

Так, на першому (вищому) рівні знаходиться чергова служба МВС України – центральний орган управління, збору й обробки оперативної інформації МВС України, яка є підрозділом Головного штабу і знаходиться в оперативному підпорядкуванні заступника начальника-начальника оперативного управління. У свою чергу, в її оперативному підпорядкуванні знаходяться чергові частини структурних підрозділів центрального апарату МВС, внутрішніх військ, навчальних закладів системи МВС, а також чергові частини усіх органів і підрозділів внутрішніх справ України.

Згідно зі статистичними даними 2012 р., у системі МВС України створено 1196 чергових частин, з них: в територіальних ОВС (у т.ч. ЧЧ ГУМВС, УМВС, УМВСТ, МУ, РУ, ЛУ, МВМ, СВМ) – 987; в галузевих службах (БОЗ, ДАІ, ДСО та інш.) – 128; в стройових підрозділах ОВС (ПС, Беркут та інш.) – 63; в навчальних закладах системи МВС – 18. За штатом у черговій службі ОВС закріплено

9346 працівників.

Аналіз думок експертів, проведений у дослідженні О.О. Кисельовою, свідчить, що діяльність працівників чергової служби ОВС є достатньо складною психологічно і висуває високі вимоги (вище середніх) до пізнавальних психологічних процесів (пам'яті, увазі, інтелекту), комунікативних, моторних здібностей, емоційних і особистих їхніх якостей. Якщо узагальнити максимально важливі за оцінками експертів професійно значущі якості, то виявимо, що для працівників чергової служби необхідна здатність:

- розподіляти увагу при виконанні декількох завдань у стані підвищеної нервово-психічної напруженості, пов'язаної з безперервним потоком повідомлень, що вимагає аналізу, ухвалення рішень і відстеження змін оперативної обстановки на обслуговуваній території;
- тривалий час зберігати стійкий стан працездатності, проводячи особистий обшук, фотографування або дактилоскопування підозрюваного, з'ясовуючи підставу затримання, наявність даних про потерпілих і свідків, встановлюючи особу затриманого, рівень його соціальної небезпеки, фізичний і психічний стан (наявність травм, ступінь сп'яніння, агресивність тощо);
- утримувати в оперативній пам'яті велику кількість інформації, особливо при проведенні оперативних заходів;
- відтворення образу за словесним описом з урахуванням різних деталей поведінки, особливостей зовнішності, наявних відмітних ознак підозрюваних;
- уміння бачити альтернативні шляхи рішення завдань і обирати найбільш реалістичні, особливо при організації розкриття злочину по «гарячим слідам»;
- приймати правильні рішення в умовах невизначеності і недостатньої інформації про подію, швидко організувати виїзд на місце події співробітників груп негайного реагування, кримінальної міліції, дільничного інспектора і інших підрозділів;
- до прогнозування в ситуаціях, пов'язаних з можливими людськими жертвами;
- до швидкого встановлення контактів з незнайомими людьми, що знаходяться у стані хвилювання або стресу, при повідомленні важливої інформації про подію;

- вести бесіду, переговори, прагнучи до з'ясування мотивів поведінки співрозмовника і долаючи небажання підозрюваного повідомляти правдиву інформацію;
- швидко і стисло записувати інформацію про подію, підозрюваних, потерпілих, свідків і важливі деталі події;
- чітко і ясно висловлювати свої думки, прагнучи до однозначного викладу інформації і вказівок особам, що виїжджають на місце злочину;
- брати на себе відповідальність у складних ситуаціях, особливо якщо потрібне застосування зброї;
- до тривалої розумової роботи в несприятливих умовах;
- зберігати врівноваженість і самовладання в конфліктних ситуаціях, пов'язаних з агресивною і ворожою поведінкою затриманих, спробами самогубства;
- розпізнавати осіб з деструктивними формами поведінки стосовно власної особи, схильних до членушкодження і суїциїдальної поведінки.

Кількість працівників чергових частин ОВС на всіх рівнях управління від МВС до міськрайліноргану визначається її типовим штатним розписом, а робота їх штатних працівників організовується в чотири зміни тривалістю 24 години кожна. Особам добового наряду під час чергування по черзі надаються перерви для вживання їжі та короткочасного відпочинку загальною тривалістю до 4 годин, у тому числі до двох годин у денний і двох годин у нічний час. Після зміни штатним працівникам чергової частини надається відпочинок тривалістю 72 години, підмінним працівникам, які чергували, – 48 годин, а тим, хто чергував два рази підряд, – також 72 години. При тимчасовій неможливості забезпечити чотирьохзмінну роботу чергової частини (при некомплекті, у разі хвороб, відпусток чи з інших причин) штатним працівникам чергових частин, а також підмінним черговим може надаватися відпочинок тривалістю 48 годин.

Час зміни добового наряду чергової частини МВС України визначається заступником Міністра – начальником Головного штабу, на інших рівнях управління – начальниками відповідних органів внутрішніх справ та відбувається, як правило, з 08.00 до 09.00 ранку наступної доби перед заступанням у наряд.

Начальник чергової частини МВС, його заступник, головні інспектори-чергові, старші інспектори-чергові з особливих доручень,

старші інспектори-чергові та помічники головних інспекторів-чергових чергової частини МВС України призначаються на посади, переміщаються та звільняються з посад наказом Міністра внутрішніх справ за поданням заступника начальника Головного штабу МВС України – начальника оперативного управління. Посади головних інспекторів-чергових, старших інспекторів-чергових з особливих доручень та старших інспекторів-чергових комплектуються з числа працівників, які позитивно характеризуються, морально витримані, здатні самотійно приймати управлінські рішення, мають вищу юридичну освіту, стаж служби в ОВС складає понад 10 років, досвід роботи на посадах, пов'язаних з охороною громадського порядку, оперативною або слідчою діяльністю, та пропрацювали в черговій службі не менше 5 років.

На посади помічників головних інспекторів-чергових призначаються найбільш підготовлені особи молодшого начальницького складу, які позитивно характеризуються, мають повну середню освіту, стаж служби в ОВС не менше 5 років та достатню підготовку для роботи з комп'ютерною технікою.

Другий (регіональний) рівень діючої моделі чергової служби МВС України складають чергові служби ГУМВС та УМВС, які знаходяться в оперативному підпорядкуванні чергової служби МВС України. Їм підпорядковуються чергові частини ОВС, які знаходяться на території обслуговування.

Чергові служби МВС України, ГУМВС, УМВС, УМВСТ областей займаються переважно збиранням, обробкою та представленням керівництву інформації про оперативну обстановку в республіці, області, на транспортних магістралях. При вчиненні тяжких кримінальних правопорушень, масових заворушень, стихійних лихах та інших надзвичайних подій чергові частини цих рівнів забезпечують оперативне управління силами та засобами органів внутрішніх справ, які знаходяться в підпорядкуванні цих органів.

При аналізі завдань та функцій чергових частин МВС, ГУМВС, УМВС стає очевидним, що чим вищим є рівень управління, тим меншим є обсяг завдань безпосереднього управління силами і засобами органів внутрішніх справ по реагуванню на зміни оперативної обстановки при одночасному зростанні функції управління підлеглими структурами, включаючи координацію сумісних дій низових підрозділів і взаємодії з рівнозначними суб'єктами. Крім того, на рівні МВС, ГУМВС повністю зникає таке

завдання, як, наприклад, безпосередній розгляд доставлених і затриманих. Іншими словами, ієрархія чергових частин ОВС припускає чітке розмежування функцій і повноважень окремих елементів чергової служби МВС України.

Чергові частини ГУМВС та УМВС діють на правах відділу чи сектору. Відділ може створюватись як самостійний підрозділ у складі центрального апарату МВС, на підприємствах та в установах забезпечення, у складі апарату ГУМВС, УМВС, міського, лінійного управління, міськрайліноргану і як вхідний підрозділ у складі департаменту, головного управління та управління. Сектор (відділення) може створюватись як самостійний підрозділ у складі ГУМВС, УМВС, міського, лінійного управління, міськрайліноргану і як вхідний підрозділ у складі департаменту, головного управління, управління чи відділу.

У складі відділу, сектору (до речі, не тільки в ГУМВС та УМВС, а також і в міських та лінійних управліннях) при затвердженні штатів передбачені такі посади: начальники чергових частин, їх заступники, помічники начальника чергової частини (відділу) – оперативні чергові, старші інспектори-чергові, інспектори-чергові, старші інженери-програмісти, інженери-програмісти, помічники оперативних чергових з оброблення інформації на ПЕОМ, які призначаються на посади, переміщаються та звільняються з посад наказами начальника ГУМВС, УМВС (на підставі подання заступника начальника ГУМВС, УМВС - начальника штабу).

Зазначені посади, крім старших інженерів (інженерів-програмістів) та помічників чергових, комплектуються з числа працівників, які позитивно характеризуються, морально витримані, здатні самостійно приймати управлінські рішення, мають вищу юридичну освіту, стаж служби в ОВС складає понад 7 років, досвід роботи на посадах пов'язаних з охороною громадського порядку, оперативною або слідчою діяльністю та пропрацювали в черговій службі не менше 5 років, посади старших інженерів (інженерів)-програмістів комплектуються особами, які мають вищу та середньо-спеціальну технічну освіту та досвід роботи з комп'ютерною технікою.

На посади помічників оперативних чергових з оброблення інформації на ПЕОМ призначаються найбільш підготовлені особи молодшого начальницького складу, які позитивно характеризуються, мають повну середню освіту, стаж служби в ОВС не менше 3 років та

достатню підготовку для роботи з комп'ютерною технікою.

Третій (місцевий) рівень моделі чергової служби МВС України – рівень міських, районних та лінійних управлінь – є, як ми вже зазначали, найбільш важливим у непосредній організації охорони громадськог порядку.

Чергові служби міських, районних та лінійних управлінь на транспорті знаходяться в оперативному підпорядкуванні чергових служб МВС України, ГУМВС та УМВС.

Чергові служби міськрайлінорганів є сполучною ланкою, яка забезпечує взаємодію всіх галузевих служб та структурних підрозділів цих органів, та непосредньо беруть участь у практичному виконанні всіх задач, які покладаються на ці органи. Чергові частини оперативно реагують на заяви та повідомлення про кримінальні правопорушення та події, здійснюють управління силами та засобами, задіяними на охорону громадськог порядку; організують роботу щодо розкриття кримінальних правопорушень «по гарячих слідах», розшуку злочинців, які зникли з місця скоєння злочину, та викраденог майна; проводять розгляд обставин правопорушень, скоєних особами, яких доставили до чергової частини, та виконують інші задачі. Чергові частини міськрайлінорганів забезпечують оперативне реагування на кримінальні правопорушення і події незалежно від того, на який апарат чи службу покладені обов'язки вживати за ними правоохоронних заходів.

Їм підпорядковуються чергові служби міськрайонних, міських, районних, лінійних, територіальних відділів (відділень) та управлінь (відділів) охорони метрополітену (далі – МРВ, МВ, РВ, ЛВ, ТВМ) та інші чергові служби, які знаходяться на території обслуговування та складають четвертий (районний) рівень моделі.

Чергові служби міськрайонних, міських, районних, лінійних, територіальних відділів (відділень) та відділів охорони метрополітену знаходяться в оперативному підпорядкуванні чергових частин МВС України, ГУМВС, УМВС, МУ, РУ та ЛУ. Їм підпорядковані, відповідно, чергові частини міських, селищних, лінійних відділів (відділень), що знаходяться на території обслуговування.

Начальники чергових частин, помічники начальника чергової частини-оперативні чергові, старші інспектори-чергові, інспектори-чергові, помічники оперативних чергових з оброблення інформації на ПЕОМ міськрайлінорганів призначаються на посади, переміщаються

та звільняються з посад наказами начальника ГУМВС, УМВС (на підставі подання начальника райліноргану після погодження із заступником начальника – начальником штабу ГУМВС, УМВС).

Зазначені посади, крім помічників оперативних чергових, комплектуються з числа працівників, які позитивно характеризуються, морально витримані, здатні самостійно приймати управлінські рішення, мають вищу або середньо-спеціальну освіту, стаж служби в ОВС складає 3 – 5 років, із яких вони мають досвід роботи 2 – 3 роки на посадах, пов'язаних з охороною громадського порядку, оперативною або слідчою діяльністю.

Разом з тим система чергової служби не вичерпується даними підрозділами. У її склад входять і так звані спеціалізовані чергові частини, тобто підрозділи, що виконують функції оперативного інформування та управління, створені в структурі окремих головних управлінь МВС, УМВС (наприклад, чергові частини УІТ, УКР, Беркут, УДСБЕЗ тощо). Останнє викликано необхідністю забезпечення єдиного інформаційного простору підрозділів і служб МВС, оперативного проходження інформації і ухвалення рішень.

На відміну від чергових частин міськрайлінорганів, чергові частини структурних підрозділів ОВС (ДАІ, УІТ, навчальних закладів системи МВС (комендатури), ІТТ, спецприймальника) в основному вирішують круг питань, які належать до сфери компетенції повноважень цих служб. Так, наприклад, чергова частина, що функціонує в Департаменті ДАІ, здійснює координаційне керівництво та контроль за діяльністю чергових частин ДАІ ГУМВС, УМВС областей та міськрайлінорганів органів внутрішніх справ; узгоджує маршрути руху автотранспортних засобів з особливо цінними, небезпечними, важковаговими та великогабаритними вантажами, видає дозвіл на перевезення таких вантажів; при певних обставинах (перевезення особливо цінних, унікальних, неділимих вантажів) відповідно до рішення керівництва організовує супровід екіпажами патрульних автомобілів конкретних вантажів, які перевозяться автомобільним транспортом; дає відповідні вказівки інспекторам, які несуть службу на маршруті перевезення, і здійснює контроль за пересуванням автомобілів з таким вантажем. Слід також зазначити, що спеціалізовані чергові частини створюються, як правило, на нештатній основі.

Характерною особливістю сучасної моделі чергової служби ОВС є те, що її модельний розвиток слід розглядати у контексті загальних

процесів реформування системи Міністерства внутрішніх справ України, можливі невважені заходи, які можуть негативно позначитись на подальшому стані розвитку чергової служби ОВС України (як приклад можна навести пропозиції щодо скорочення чергових частин у райліноорганах та залишення лише в міських управліннях або, навпаки, скорочення міських управлінь; щодо скорочення чергових змін до 3-х тощо).

Розглядаючи практичний бік організаційно-структурних особливостей чергової служби ОВС України, варто вказати, що сучасну систему чергової служби органів внутрішніх справ визнають досконалою лише 32 % опитаних працівників органів внутрішніх справ, тоді як 68 % говорять про її недосконалість; 34,58 % працівників та 41,96 % громадян вважають, що чергова служба органів внутрішніх справ працює неефективно.

Отже, діюча модель не позбавлена ряду недоліків, до найголовніших з яких нами віднесено такі:

1. Невідповідність адміністративно-правового статусу чергової служби (його недосконалість) її місцю в системі МВС України.

2. Недостатнє фінансування органів внутрішніх справ України в цілому та чергових частин зокрема, що негативно позначається передусім на ефективності діяльності ОВС щодо охорони громадського порядку та безпеки, розкриття кримінальних правопорушень „по гарячих слідах”.

3. Некомплект чергових частин ОВС.

Сьогодні чергові частини ГУ, УМВС, міськрайлінорганів згідно з положеннями наказів МВС України № 181-2009 р. та 530дск від 17.12.2009 р. „Про нормативне забезпечення організаційно-штатної роботи” є входними підрозділами штабів ОВС.

На думку В.І. Ігнатенка, чергові частини як органи міжгалузевого управління силами та засобами повинні входити до структури штабів міськрайорганів, а організацію їх діяльності і відповідальність за результати роботи необхідно покласти на начальників штабів міськрайорганів. Тоді виникає питання, яке місце в структурі МВС повинні займати чергові частини ОВС на інших рівнях управління (де немає штабів)?

Д. В. Рівман справедливо стверджує, що штаби в цілому переважно здійснюють дії організаційно-забезпечувального, контрольного, інформаційного характеру, тобто ті, які належать до

компетенції всіх служб органів внутрішніх справ, тоді як чергова служба – це орган безпосередньо оперативного управління. Причому на більш нижчому рівні (про що ми вже згадували вище) системи управління органами внутрішніх справ – на рівні міськрайлінорганів – роль чергових частин безпосередньо в оперативному управлінні силами і засобами значно зростає.

У зв'язку з цим А. П. Іпакян вважає, що функція оперативного управління займає особливе місце в системі функцій органів внутрішніх справ, носить міжгалузевий характер, тому чергові частини не можна розглядати як приналежні до будь-якої окремої служби в системі ОВС. При цьому оскільки для чергових частин саме така діяльність є першочерговою і полягає в негайному прийнятті відповідних рішень (в ідеалі – миттєвому), що вимагає створення і підтримання необхідних умов організаційного, матеріально-технічного і іншого характеру, в науковій літературі сформувалася позиція, що розглядає чергову частину як орган міжгалузевого управління, який надає допомогу керівництву ОВС, а за необхідності ще й замінює його!

Ми поділяємо та підтримуємо погляди Д.В. Рівмана, А.П. Іпакяна, А.І. Кардашова, В.Д. Малкова, В.С. Довгого та вважаємо, що чергова служба ОВС повинна бути виділена в самостійну службу з вертикальним підпорядкуванням, що могло б не тільки підвищити її ефективність та престиж, але й об'єктивно виключило втручання в діяльність служби, яке наразі має вираз в нав'язуванні виконання неpritаманних черговій службі функцій, перекручення та викривлення оперативної інформації, що в кінцевому підсумку впливає на зростання кількості фактів порушення реєстраційної дисципліни та nereагування на повідомлення про скоєння правопорушень та інші події. Проведене анкетування практичних працівників органів внутрішніх справ підтвердило правильність наших висновків та показало, що такої думки дотримується 53,60 % респондентів, особливо працівників саме чергових частин ОВС.

Поліцейські підрозділи всіх країн світу, які включені в систему соціального обслуговування населення (тобто насамперед повинні задовольняти потреби громадян), мають у своїй структурі чергові підрозділи, діяльність яких здебільшого спрямована на забезпечення ефективного функціонування всіх галузевих апаратів поліції і організацію реагування на заяви і повідомлення про правопорушення

та інші події. При цьому зарубіжні чергові підрозділи і служби, що забезпечують функцію реагування, як правило, знаходяться в безпосередньому підпорядкуванні керівників поліцейських органів і працюють на користь усіх їх служб.

Відповідно до сучасних світових поліцейських стандартів, що запропоновані ООН, кожний місцевий відділ (дільниця) поліції повинен мати у своїй структурі підрозділи, що відповідають таким критеріям:

1. Чергова частина (або відділ реєстрації) для надання довідкової інформації та допомоги населенню є першим місцем, куди звертається відвідувач поліцейського відділу (дільниці). Люди можуть приходити в поліцейський відділ (дільницю) з цілого ряду причин, і отримане враження визначає їх уявлення про роботу поліції в цілому. Співробітники чергової частини або відділу реєстрації повинні спілкуватися з відвідувачами якомога доброзичливіше, і хоча вони не зобов'язані постійно демонструвати привітність, їх поведінка не повинна бути ворожою.

2. Диспетчерська служба для розподілу за викликами громадян працівників поліції і координації їх дій у разі виникнення інших подій. Тобто має існувати механізм установа зв'язку між дзвінками з проханнями про допомогу і діями поліції. У процесі диспетчерського управління забезпечується контроль відносно загальних заходів реагування і визначається швидкість, з якою вони будуть прийняті. У деяких місцях такий процес може бути напівавтоматичним і передбачати використання комп'ютерів; в цьому випадку йдеться про комп'ютеризоване диспетчерське управління, відоме під англійською аббревіатурою CAD (Computer Aided Despatch). Зазвичай співробітник диспетчерської служби або служби CAD проводить сортування дзвінків, встановлюючи черговість надання допомоги. Телефонна система повинна автоматично відстежувати джерела і адресу, з яких був зроблений дзвінок з проханням про екстрену допомогу. Поліцейські патрулі повинні постійно підтримувати тісний контакт з будь-якою особою, що виконує цю функцію.

3. Відділи патрулювання і реагування на повідомлення від населення про будь-яку допомогу. Необхідний порядок роботи місцевої дільниці вживання заходів реагування на дзвінки з проханнями про допомогу повинен бути 24 години на добу 7 днів на тиждень.

Аналізуючи нормативні акти, що регулюють діяльність поліції

закордонних країн, та юридичну літературу, присвячену цій проблематиці, ми дійшли висновку, що у Великобританії, США, Канаді та Франції є певні відмінності моделей чергових служб поліції цих країн з вітчизняною моделлю. Так, в організаційних структурах поліції на багатьох поліцейських дільницях відсутні чергові, які є організаторами роботи щодо охорони громадського порядку. Чергування здійснюється всіма працівниками поліцейської дільниці згідно з графіком. Особливістю діяльності поліції цих зарубіжних країн щодо охорони громадського порядку є те, що більшість поліцейських задіяна для цього у вечірній час та вихідні дні. Тобто графіки чергувань складені таким чином, що саме коли вчиняється більшість правопорушень, основна кількість поліцейських знаходиться на робочому місці. В інший час поліцейські відпочивають. Поліція в цих країнах лише виявляє правопорушення, але ніколи не приймає рішення щодо правопорушників. Для цього існують спеціальні органи (магістрати, префекти, поліцейські трибунали тощо).

Слід зазначити, що в період 2000 – 2002 рр. в звичайній та поліцейській пресі Великобританії багато говорилося про загальну деградацію поліцейської служби країни, зниження її престижності. Криза служби торкнулася навіть Столичної лондонської поліції (Скотланд-ярда), що визнав сам комісар лондонської поліції. Поганий стан служби був викликаний, зокрема, ліквідацією змінної системи чергувань та підрозділів чергових частин (деякі поліцейські ділянки через брак кадрів почали працювати в одну зміну), перевантаженням працівників поліції (зокрема, бюрократичною паперовою роботою, відволікаючою від оперативної роботи) і головним чином – неувагою до її потреб з боку вищих властей.

Особливе значення в австрійській поліції надається швидкості і глибині оцінки оперативної обстановки, яке, на думку австрійських фахівців, обумовлює загальний успіх. Постійне спостереження за зміною оперативної обстановки в місті покладене на чергову частину. У її завдання входить постійне спостереження за зміною оперативної обстановки в місті і забезпечення поліцейського керівництва своєчасною і точною інформацією, необхідною для проведення ефективних оперативних заходів.

У розпорядженні чергових частин сконцентровані всі засоби зв'язку. Організація патрульної служби на радіофікованих автомобілях здійснюється безпосередньо відповідними поліцейськими

підрозділами на місцях, а розподіл машин по місту, маршрути їх пересування регулюються центром. При розподілі керівництво виходить з принципу, що близько 80 % наявного парку автотранспорту повинні постійно знаходитися на ділянках обслуговування, решту транспорту складає резерв на випадок непередбачених обставин.

Важливу роль у забезпеченні ефективності діяльності із забезпечення громадської безпеки відіграють чергові поліцейські радники. Черговими поліцейськими радниками за графіком є всі чиновники поліції, що мають чин поліцейського радника, а також головні співробітники поліції, зараховані в результаті іспитів до категорії кандидатів у поліцейські радники. Вони компетентні приймати рішення щодо проведення особливо важливих термінових оперативних заходів, у разі потреби беруть на себе функцію безпосереднього керівництва проведенням операцій. Черговий поліцейський радник, як правило, під час своєї чергової зміни знаходиться на своєму робочому місці, а після 18.00 годин має право бути у себе вдома.

Чергову зміну очолює черговий офіцер. До виконання цих обов'язків притягуються всі головні і старші співробітники поліції. Черговий офіцер представляє керівництво відділу по забезпеченню суспільної безпеки у відсутність безпосередніх начальників, а також ухвалює необхідні рішення у разі здійснення негайних дій. Черговий офіцер володіє повноваженнями давати необхідні розпорядження всім органам охоронної поліції міста. При виникненні надзвичайних подій (тяжкі кримінальні правопорушення, крупні катастрофи, повені, великі пожежі, несподівані демонстрації) він негайно доповідає про це черговому поліцейському радникові і забезпечує проведення необхідних оперативних заходів у контакті з кримінальною поліцією і іншими зацікавленими органами.

На відміну від чергового поліцейського радника, черговий офіцер несе службу виключно в черговій частині Дирекції Федеральної поліції. У безпосередньому підпорядкуванні чергового офіцера знаходиться резервний черговий офіцер, бюро керівництва патрульною службою з необхідними тактичними і технічними засобами і помічник з числа керівних співробітників Відділу по забезпеченню громадської безпеки. Резервний черговий офіцер є найближчим помічником чергового офіцера. У його обов'язки входить спостереження за оперативною обстановкою, керівництво

оперативними групами, створеними з декількох патрулів на радіофікованих автомашинах для виконання особливих завдань.

Висока ефективність діяльності поліції і жандармерії Австрії щодо підтримки громадського порядку та безпеки обумовлена жорсткою централізацією їх органів, а також жорстким вертикальним підпорядкуванням.

Починаючи з 1999 р. у зв'язку із загостренням криміногенної ситуації в Італії було вжито заходів щодо посилення поліції. Було ухвалено рішення збільшити чисельність правоохоронних органів, оснастити поліцейських і карабінерів сучасними технічними засобами і озброєнням. Чергові наряди отримали додаткові патрульні машини, на вулицях встановили нові телекамери стеження за громадським порядком. У крупних містах були створені єдині центри швидкого реагування, куди надходить інформація про всі вчинені правопорушення. План підвищення рівня безпеки передбачав більш тісну співпрацю між силовими структурами, всіма черговими службами і адміністративними органами.

У «кобан» – поліцейського відділення в Японії – є постійний склад поліцейських, які несуть службу за графіком, – доба чергування (зараховується 16 годин, оскільки передбачається 8-годинний відпочинок в «кобан»), доба відпочинку, доба або двоє чергування в денний час. У Токіо на добове чергування заступає наряд, як правило, з 4 чоловік за певним графіком. Обов'язково один із зміни чергує стоячи біля входу або сидячи в приміщенні. Інші виконують затверджені інструкцією чергові функції, перш за все такі: готовність прибути за викликом; патрулювання району, як правило, на велосипеді; здійснення адресних обходів; оформлення поліцейських інформаційних щитів.

Можна стверджувати, що в «кобан», який є низовою ланкою поліції, задіяно близько 40 % всього особового складу поліції Японії. У Токіо, з його 8 млн жителів, діють 101 поліцейське відділення, на кожне з яких замикається близько десятка «кобан»; всього в столиці Японії за штатом їх 954. Підконтрольні «кобан» райони розподілені так, що в будь-яке місце району поліцейські за викликом можуть прибути з «кобан» за 2–3 хвилини, термін прибуття поліцейських за викликом суворо обліковується посекундно. На жаль, у звітах Національного поліцейського управління наголошується, що цей час останніми роками зростає. У 1998 р. він дорівнював 5 мин. 48 сек., в 1999 р. – 5 мин 54 сек., в 2000 р. – вже 6 мин. 05 сек. Ретельно

аналізуються причини цього зростання, та багато в чому він пояснюється тим, що різко збільшилася частка дзвінків в «кобан» з мобільних телефонів. Оперативність реагування забезпечує японській поліції відмінні показники в розкритті кримінальних правопорушень порівняно малими силами. Так, в Японії на одного штатного співробітника поліції в середньому доводиться 550–560 громадян, в США, Німеччині, Франції – в 1,5–2 рази менше. Проте в Японії патрульно-постова служба затримує 60–65% порушників «по гарячих слідах», часто на місці злочину.

Керівництво відділень поліції, яким підпорядковані «кобан», прагне підтримувати в них стабільність особового складу. Нерідкісні випадки, коли поліцейські впродовж 30–35 років несуть службу в одній «кобан». Тому поліцейські досконально знають обстановку в своєму районі. Але не менш важливим є те, що кожний мешканець району знає свою будку і вкаже сторонньому дорогу до неї у разі потреби, наприклад при пограбуванні.

Основним завданням в службових інструкціях для чергових в «кобан» ставиться допомога громадянам. Керівництво заохочує ввічливість і запобігливість у поліцейських, і тому для них характерна постійна готовність допомогти в біді, аж до того, що дати парасольку, щоб захоплений несподіваним дощем мешканець району міг з комфортом дійти до будинку від станцій метро або міських електричок, біля яких зазвичай і розташовуються «кобан». Ветерани служби в «кобан» говорять, що їм доводилося давати у позику гроші на дорогу особам, що втратили гаманці. Суми невеликі, але не було випадку, щоб борг не повертався з подячним листом.

Найважливішим завданням для особового складу «кобан» керівництво вважає «стати частиною місцевого співтовариства»; підкреслюється, що вся система «кобан» створена з метою, щоб «поліція була ближча до народу».

Отже, проаналізувавши адміністративно-правову діяльність та організаційну структуру чергових служб поліції закордонних країн порівняно з черговою службою ОВС України, можна дійти висновку що вони мають: 1) багато спільного, що відбивається в завданнях та функціях, покладених на них; 2) відмінності, зокрема: вітчизняна чергова служба ОВС діє на штатній основі; чергові частини ОВС створюються у всіх територіальних міськрайліноорганах; графік чергування цілодобовий.

Відносно удосконалення структури вітчизняної чергової служби

ОВС існує ряд пропозицій. Слід вказати, що серед практичних працівників ОВС вже давно склалася критична думка щодо оптимальності побудови чергової служби. У минулому деякі практичні працівники, підкреслюючи значну кількість і різноманітність штатних і нештатних чергових служб в органах внутрішніх справ різних рівнів управління та їх підрозділах, вважали, що при цьому в цілому в черговій службі немає належної єдності, отже, вона недостатньо ефективна.

Лунають пропозиції об'єднати на рівнях ГУМВС, УМВС, МУ чергові частини всіх служб органів внутрішніх справ, що забезпечують реагування на порушення громадського порядку, кримінальні правопорушення, надзвичайні події і обставини, тобто злити всі чергові частини ОВС в єдині центри оперативного реагування та управління силами та засобами міліції. На думку авторів, цей захід дозволить здійснювати реальну комплексність рішень, які приймає оперативний черговий, і буде оптимальною в частині економічної і ресурсної оптимізації. На наш погляд, таке об'єднання було б доцільним відносно чергових частин територіальних міськуправлінь, ДАІ та ПС. По-перше, в міськуправліннях є лінії екстреного зв'язку «102», де зосереджуються виклики, за якими потрібне негайне реагування. По-друге, підрозділи ДАІ та ПС мають певну кількість сил, що задіяні на охорону громадського порядку за планом Єдиної дислокації та ефективність управління ними буде оптимальною з єдиного центру управління. По-третє, це доречно з приводу концентрації оперативної інформації, що дозволяє бачити реальну картину оперативної обстановки на території обслуговування. Експерименти зі створення об'єднаних чергових частин показали, що подібні рішення вимагають наявності достатніх площ, перерозподілів штатної чисельності або введення нових посад.

Також неможна залишити поза увагою досвід діяльності служб порятунку за єдиним номером. Так, у США і Канаді діють служби виклику екстрених оперативних служб, виклик яких здійснюється за універсальним телефонним номером "911". Ці служби забезпечують можливість звернення жителів і організацій до місцевої системи громадської безпеки.

Перша служба "911" була відкрита в лютому 1968 р. в р. Халльовіле (США). Сьогодні служби "911" обслуговують міське і сільське населення. У добу вони приймають близько 300 тис. викликів, що складає більше 100 млн. викликів на рік. Для створення і

забезпечення роботи служб "911" і подальшого їх вдосконалення законодавством ряду штатів введений податок (приблизно 0,25 – 0,5 долара в місяць), що стягується з абонентів телефонних мереж.

Досвід роботи екстрених служб показує, що для ефективного надання допомоги при виникненні надзвичайної події в 10 % випадків потрібне залучення більш ніж однієї екстреної служби. Служби "911" також дозволяють раціональніше використовувати ресурси екстрених оперативних служб і забезпечувати їх ефективну взаємодію у справі ліквідації наслідків надзвичайних подій.

Аналіз роботи служб "911", розрахованих на обслуговування викликів тільки надзвичайного характеру, показує, що близько половини телефонних звернень до служби "911" не є такими. Інакше кажучи, на служби поступає значний відсоток помилкових викликів. Ці виклики приводять до виникнення перевантажень на мережах зв'язку, які забезпечують роботу служб "911", наслідком чого є відмова або тривале очікування обслуговування викликів, що носять дійсно надзвичайний характер. Для вирішення цієї проблеми було вжито низку заходів. Зокрема, додатково до служби "911" створюється служба "311", яка обслуговує виклики, що не носять надзвичайного характеру. Разом з тим не більше 50 % громадян США знають номери різних спеціальних екстрених служб, тоді як номер "911" знають всі громадяни цієї країни. Наприкінці 1980-х років у США з'явилися перші вдосконалені апаратно-програмні комплекси служб "E911" (Enhanced 911), що забезпечили повністю автоматичну обробку інформації.

Рішенням Європейського союзу 91/396/ЕЕС від 29 липня 1991 р. визначені основні вимоги до єдиного номера допомоги в надзвичайних ситуаціях "112". Ці вимоги доповнені Директивою 98/10/ЕС від 26 лютого 1998 р. Відповідно до вказаного рішення номер "112" є обов'язковим для виклику екстрених служб при виникненні надзвичайної ситуації, що несе загрозу для життя і здоров'я людей.

Країни Європейського союзу в 1998 р. підписали телекомунікаційну угоду, згідно з якою єдиним номером екстреного виклику став "112". Таким чином, знаходячись у будь-якій з європейських країн, можна у разі потреби набрати номер "112" і отримати необхідну допомогу. У Європі служби порятунку будуються практично за тими же принципами, що і в США. Як правило, номер "112" обслуговують або пожежна служба, або поліція, які вживають

необхідних заходів екстреного реагування на отриманий виклик і залучають інші служби.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, зауважимо, що подальше удосконалення організаційної структури чергової служби є одним з наріжних питань, що потребує термінового вирішення.

Питання для самоконтролю:

1. Поняття та призначення чергової служби органів внутрішніх справ України.
2. Завдання діяльності чергової служби органів внутрішніх справ України.
3. Функції діяльності чергової служби органів внутрішніх справ України.
4. Принципи діяльності чергової служби органів внутрішніх справ України.
5. Система та структура чергової служби органів внутрішніх справ України.
6. Вимоги що ставляться до кандидатів на посади чергової служби ОВС.

Теми рефератів:

1. Історія становлення та розвитку чергової служби ОВС України.
2. Чергова служба органів внутрішніх справ, як центр оперативного управління силами та засобами ОВС щодо охорони громадського безпеки.
3. Функції оперативного управління, контролю та реєстрації повідомлень про кримінальні правопорушення та події, як основні функції чергової служби ОВС.
4. Особливості діяльності чергової служби ОВС при введенні оперативних планів.
5. Особливості моделей чергової служби ОВС України та зарубіжних країн світу.

Теми доповідей:

1. Форми адміністративної діяльності чергової служби ОВС

України.

2. Методи адміністративної діяльності чергової служби ОВС України.

3. Порядок проведення та зміст інструктажу добового наряду чергової служби ОВС та слідчооперативної групи.

4. Нагальні проблеми сучасної чергової служби ОВС України та шляхи їх вирішення.

5. Застосування іноваційних технологій в діяльності чергової служби ОВС України

Перелік рекомендованих джерел:

- 1 Ривман Д. В. Дежурные части органов внутренних дел : учеб. пособие / Д. В. Ривман. – Л. : Ленинградские высшие курсы штабных работников Академии МВД СССР, 1981. – 79 с.
- 2 Кардашов А. И. Правовые и организационные основы деятельности дежурной службы органов внутренних дел (милиции) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Кардашов Андрей Иосифович. – М., 1995 – 223 с.
- 3 Кривий А. О. Чергова служба органів внутрішніх справ : поняття та місце в системі МВС України / А. О. Кривий // Науковий вісник Дніпроп. держ. ун-ту внутр. справ : зб. наук. праць. – 2009. – № 2 (43). – С. 20–30.
- 4 Кривий А.О. Адміністративно-правова діяльність чергової служби органів внутрішніх справ : Монографія. – Дніпропетровськ.: ДДУВС, 2011. – 213 с.
- 5 Негодченко О. В. Організаційно-правові засади діяльності органів внутрішніх справ щодо забезпечення прав і свобод людини : монографія / О. В. Негодченко. – Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2003. – 448 с.
- 6 Про основні надзвичайні ситуації техногенного, природного та іншого характеру на території України за 2012 р. : довідка МНС України [Електронний ресурс] / МНС України // Офіційний сайт МНС України. – Режим доступу : <http://www.mns.gov.ua/opinfo/4859.html>.
- 7 . Моніторинг незаконного насильства в органах внутрішніх справ України / ХІСД. – Харків : Права людини, 2010 р. – 192 с.
- 8 Сосновик О. О. Діяльність органів внутрішніх справ щодо надання адміністративних послуг : організаційно-правові питання : дис. ... канд. наук : 12.00.07 / Сосновик Олександр Олександрович – Х., 2009 р. – 216 с.

- 9 Дербичева С. Социализация полиции и партнерство с населением как стратегия борьбы с преступностью : европейские ноу-хау / С. Дербичева, П. Астапенко // Закон и право. – 2002. – № 1. – С. 50–55.
- 10 Січкарь В. О. Використання досвіду поліції зарубіжних країн в діяльності міліції України по забезпеченню прав та свобод людини (організаційно-правовий аспект) : дис. ... канд.. юрид. наук : 12.00.07 / Січкарь Віктор Олександрович . – Ірпінь, 2007. – 196 с.
- 11 Захарова В. О. Организация дежурной частью органа внутренних дел раскрытия преступлений по "горячим следам" : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Захарова Валентина Олеговна. – Воронеж, 2007. - 193 с.
- 12 Конституція України / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
- 13 Про міліцію : Закон України від 20 грудня 1991 р. / Верховна Рада УРСР // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 4. – Ст. 20.
- 14 Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=393%2F96-%E2%F0>.
- 15 Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону : Закон України від 22 червня 2000 р. / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 40. – Ст. 338.
- 16 Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=80731-10>.
- 17 Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2341-14>.
- 18 Про заходи щодо дальшого зміцнення правопорядку, охорони прав і свобод громадян : Указ Президента України від 18.02 2002 р. № 143/2002 [Електронний ресурс] / Президент України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=143%2F2002>.
- 19 Про заходи щодо забезпечення особистої безпеки громадян та протидії злочинності : Указ Президента України від 19 липня 2005 р. № 1119/2005 [Електронний ресурс] / Президент України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1119%2F2005>.

- 20 Про першочергові заходи щодо детінізації економіки та протидії корупції : Указ Президента України від 18 листопада 2005 р. № 1615/2005 [Електронний ресурс] / Президент України. – Режим доступу : http://www.sta.gov.ua/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=79605&cat_id=79598&ctime=1194089319518
- 21 Про додаткові заходи щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина, громадського порядку та посилення боротьби зі злочинністю : Указ Президента України від 28.03.2008 № 276 [Електронний ресурс] / Президент України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=276%2F2008>.
- 22 Про дію міжнародних договорів на території України : Закон України від 10.12.1991 р. № 1953-XII / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 10. – Ст. 137.
- 23 Загальна декларація прав людини : затв. Резолюцією 217 "А" Генеральної Асамблеї ООН від 4 грудня 1948 р. [Електронний ресурс] / Генеральна Асамблея ООН. – Режим доступу : [doc/deklPrav.doc](http://www.unhcr.org/refdoc/doc/deklPrav.doc).
- 24 Про забезпечення контролю за обліком, видачею й прийманням зброї, боєприпасів і спецзасобів у чергових частинах ОВС України : Наказ МВС України від 27.03.2008 р. № 141 / МВС України.
- 25 Про затвердження Положення про Головний штаб Міністерства внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 29.01.2008 р. № 36 / МВС України.
- 26 Про затвердження Настанови з організації роботи органу внутрішніх справ : Наказ МВС України від 15.06.1999 р. № 495 / МВС України.
- 27 Про нормативне забезпечення організаційно-штатної роботи : Наказ МВС України від 17.12.2009 р. № 530дск / МВС України.
- 28 Про затвердження Статуту патрульно-постової служби міліції України : Наказ МВС України від 28.07.1994 р. № 404 [Електронний ресурс] / МВС України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0213-94>
- 29 Про затвердження Настанови про дії органів, підрозділів внутрішніх справ, з'єднань, військових частин внутрішніх військ, вищих навчальних закладів МВС України з ліквідації масових заворушень : Наказ МВС України від 11.11.2003 р. № 1345дск / МВС України.
- 30 Положення про порядок роботи зі зверненнями громадян та організацій, їх особистого прийому в системі Міністерства

- внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 10 жовтня 2004 р. за № 1177 [Електронний ресурс] / МВС України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1361-04>.
- 31 Киселева Е. А. Профессиографический анализ деятельности сотрудников дежурных частей милиции и критерии психологической пригодности к службе : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.03 [Электронный ресурс] / Киселева Елена Александровна. – М. : РГБ, 2003 // Российская государственная библиотека. – Режим доступа : <http://diss.rsl.ru/>.
 - 32 Про затвердження Інструкції з питань діяльності підрозділів дорожньо-патрульної служби Державтоінспекції МВС : Наказ МВС України від 27.03.2009 № 111 [Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 26.06.2009 за № 576/16592] / МВС України.
 - 33 Работа полиции. Общественная безопасность и осуществление полицейских функций : пособие по оценке систем уголовного правосудия. – Нью-Йорк : ООН, 2010. – 29 с.
 - 34 Князев В. В. Полицейские системы зарубежных государств : пособие / Князев В. В., Сазонова Н. И., Жмыхов А. А., Заморина Т. Ю. – М. : ВНИИ МВД России, 2004. – 135 с.
 - 35 Кулешов Р. В. Полицейская система Австрии : монограф. / Р. В. Кулешов. – М. : ВНИИ МВД России, 2004. – 104 с.
 - 36 Тербин Н. Япония : «Полицейские должны действовать как мудрые родители» [Электронный ресурс] / Н. Тербин. – Режим доступа : <http://japancenter.livejournal.com/5374.html>.
 - 37 Адміністративно-правова діяльність чергової служби органів внутрішніх справ: монограф./Кривий А.О./ – Дніпропетровськ: Дніпр.держ.ун-т внут. справ, 2012. – 260 с.
 - 38 Проблемні питання щодо кримінальної відповідальності за захоплення підприємств (рейдерство): методичні рекомендації/ [І.Г. Богатирьов, А.А. Галючек, М.С. Городецька, А.О. Кривий, В.А. Мисливий, В.Ф. Примаченко, О.Ф. Фрицький]. – Дніпропетровськ: Дніпр.держ.ун-т внут. Справ, 2010. – 48 с.
 - 39 Кривий А. О. Становлення та розвиток чергової служби ОВС України /А.О. Кривий // Право та суспільство: наук. журнал. – 2008. – №6. – С. 124 –131.
 - 40 Кривий А. О. Чергова служба органів внутрішніх справ: поняття та місце в системі МВС України / А. О. Кривий // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: зб. наук. праць. – 2009. – № 2 (43). – С. 20 -30.

- 41 Кривий А. О. Правова основа діяльності чергової служби органів внутрішніх справ: проблемні питання та шляхи їх вирішення / А. О. Кривий // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: зб. наук. праць. – 2009. – № 3 (44). – С. 35-46.
- 42 Кривий А. О. Роль чергової служби органів внутрішніх справ в комплексних формах охорони громадського порядку / А. О. Кривий // Підприємництво, господарство і право: наук. журнал. – 2010. – № 8. – С.28 - 31.
- 43 Кривий А. О. Особливості адміністративної діяльності чергової служби ОВС під час проведення міжнародних спортивно-масових заходів / А. О. Кривий // Актуальні питання охорони громадського порядку під час проведення міжнародних спортивно-масових заходів: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (25 квіт. 2008 р, м. Донецьк). – Донецьк : ДЮІ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2008. – С. 218-222.
- 44 Кривий А. О. Основні напрямки удосконалення діяльності чергової служби ОВС / А. О. Кривий // Проблеми протидії злочинності у сфері громадської безпеки: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (10 жовт. 2008 р., м. Дніпропетровськ). – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2009. – С. 17-20.
- 45 Кривий А. О. Запровадження стаціонарних постів міліції як напрямок підвищення ефективності діяльності чергової служби ОВС / А. О. Кривий // Актуальні проблеми протидії правопорушенням та злочинам у сфері громадської безпеки: матер. наук.-практ. конф. (23-24 жовт. 2009 р., м. Дніпропетровськ). – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2010. – С. 79-84.
- 46 Кривий А. О. Чергові частини ОВС як суб'єкти контролю за діяльністю дільничних інспекторів міліції / А. О. Кривий // Актуальні проблеми розкриття та розслідування злочинів у сучасних умовах: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (30 жовт. 2009 р., м. Запоріжжя). – Запоріжжя : Юрид. ін-т ДДУВС, 2009. – Ч.ІІ. – С.80-83.
- 47 Кривий А.О. Проблемні питання взаємодії чергової служби ОВС з приватними охоронними організаціями та службами таксі щодо охорони громадського порядку / А. О. Кривий // Актуальні питання сучасних державотворчих та правотворчих процесів: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (28 квіт. 2010 р., м. Запоріжжя). –

Запоріжжя : Запорізьк. міськ. громадськ. орг.-я «Істина», 2010. – Ч.3 – С. 39-40.

- 48 Кривий А. О. Чергова служба органів внутрішніх справ як суб'єкт внутрішнього контролю / А. О. Кривий // Юридична наука та правоохоронна діяльність: матер. міжвузів. наук.-практ. конф. (16 берез. 2010 р., м. Дніпропетровськ). – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2010. – № 11. – С. 143-148.
- 49 Кривий А. О. Пранк – чи лише тільки жарт ? / А. О. Кривий // Теорія і практика сучасного права: матер. І Міжнар. наук.-практ. конф. (29 жовт. 2010 р, м. Херсон). – Херсон : Херсонськ. юрид. ін.-т ХНУВС, 2010. – Т. 1 – С. 288-290.
- 50 Кривий А.О. Групи оперативного реагування: завдання, функції та принципи діяльності /А.О. Кривий//Удосконалення організації службової діяльності штабних підрозділів, чергових частин та груп швидкого реагування ОВС в умовах реформування системи МВС України : матеріали наук.-практ. конф. (м. Кривий Ріг, 22 липня 2011 р.). – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2011. – с. 38-43.

Навчальне видання

АДМІНІСТРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

Підручник

Колектив авторів